

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

На правах рукопису

СТРАШКО Ірина Володимирівна

УДК 141.2: 37.013.73 +372.881.1(043.3)

**СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖЕВІ СЕРВІСИ В СУЧАСНІЙ ОСВІТНІЙ
РЕАЛЬНОСТІ: ФІЛОСОФСЬКО - ОСВІТНЯ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ**

Спеціальність 09.00.10 – філософія освіти

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Науковий керівник:
ГЕРАСИМОВА Ельвіра Миколаївна
доктор філософських наук, професор

Київ – 2016

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖЕВИХ СЕРВІСІВ: ФУНКЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ	14
1.1. Ретроспективний аналіз змістовного наповнення понятійно-категоріального апарату дослідження соціальних мережесервісів	14
1.2. Антропоцентричний та аксіологічний вимір соціальних мережесервісів	38
1.3. Соціокультурна обумовленість соціальних мережесервісів	56
Висновки до першого розділу	71
РОЗДІЛ 2. ФЕНОМЕН КОМУНІКАТИВНО-ДІЯЛЬНІСНОЇ ПРИРОДИ МОВИ В ЕРУ ВЕБ 2.0	73
2.1. Блог як вимір поліфонії смислів в контексті комунікативних практик.....	73
2.2. Пізнавально-прагматичні особливості подкастів	87
2.3. Синергетична природа вікі, її комунікативно-епістемологічне обґрунтування.....	98
Висновки до другого розділу	122
РОЗДІЛ 3. КОМУНІКАТИВНІ ПРАКТИКИ ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖЕВИХ СЕРВІСІВ ЯК ВИМІР СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬОЇ РЕАЛЬНОСТІ	124
3.1. Інформаційно-комунікативна сутність соціальних мережесервісів: стратегія сучасних освітніх моделей децентралізованого поширення знань	124
3.2. Навчально-виховний потенціал практики використання соціальних мережесервісів у сфері мовної освіти.....	148

3.3. Функціонально-освітні аспекти iTunes U у світлі інноваційних змін сучасного університету.....	169
Висновки до третього розділу.....	177
ВИСНОВКИ	179
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	183

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. З постійним розвитком онлайн сервісів та додатків, соціальних мереж, їхньою доступністю все більшої кількості людей утворюється глобальний інформаційно-комунікативний простір. Він створює умови, що відкривають перспективи для професійного удосконалення, освіти і самоосвіти, вивчення іноземних мов тощо. Разом з тим безсумнівно й те, що мережа Інтернет, блоги, сервіси подкастів, різноманітні вікі, соціальні мережі як складові нового світу комунікації, уособлюють собою концептуальний зсув не тільки у парадигмі спілкування, але й в системі світосприйняття.

Необхідність і актуальність звернення до філософсько-освітнього аналізу соціальних мережевих сервісів, зокрема блогів, вікі, сервісу подкастів детермінована низкою причин. *По-перше*, значимістю їхнього впливу, що знаходить відображення як на рівні повсякденних практик соціального та культурного буття людини, так і в різних теоретичних концепціях. *По-друге*, спричиненою ними кардинальною зміною способів взаємодії з інформаційними джерелами, у тому числі в процесі навчання. *По-третє*, важливим фактором є використання названих сервісів в освітній практиці, що супроводжується новими підходами до форм організації навчального процесу. Розроблення концептуально нових методологічних засад є насущною проблемою з огляду на процеси руйнування традиційної ієрархічної структури освітньої моделі і поширення мережевої організації взаємодії суб'єктів освіти. *По-четверте*, глобалізація, встановлення особистих контактів між представниками різних культур як у реальному житті, так і у віртуальному просторі мережі, інтернаціоналізація освіти, формування світового освітнього простору, перспективи входження України до нього, сприяють не тільки зростанню значущості володіння іноземними мовами, але й вимагають підготовки фахівців, здатних забезпечити ефективну міжкультурну комунікацію, професійну взаємодію на

міжнародному рівні. *По-н'яте*, у вітчизняній філософії освіти відсутня цілісна концепція щодо освітнього потенціалу соціальних мережевих сервісів: наукові розвідки з цієї проблематики знаходяться на початковому етапі вивчення і, зважаючи на специфіку їхнього цілепокладання, носять вузько предметний характер. Не применшуючи значимості результатів цих досліджень, слід підкреслити, що осягнення сутності даних феноменів, осмислення методологічної обґрунтованості їх використання залишається відкритою і, відповідно, актуальною світоглядною проблемою у сфері освіти, яка вимагає філософської концептуалізації.

Ступінь наукового опрацювання проблеми. Існує досить велика кількість джерел, в яких висвітлюються ті чи інші аспекти, що стосуються нашого дослідження.

При вивченні даної проблематики не можна уникнути питань, які пов'язані з інформаційним суспільством, тому у своїй дисертаційній роботі ми спираємося на дослідження Дж. Барлоу, Д. Белла, В.Л. Іноземцева, М. Кастельса, М. Маклюена, Й. Масуди, Е. Тоффлера та ін. Для осмислення віртуалізації, інформатизації, комунікації у сучасному суспільстві, особливостей самореалізації сучасної людини, слід було звернутися до праць Ж. Бодріяра, С.М. Іщука, А.В. Назарчука, Ф.Й. Масуди, В.І. Муляра, Е. Тоффлера та ін. Екзистенційні аспекти комунікації виділяються у дослідженнях М.М. Бахтіна, Е. Фромма, К. Ясперса. Роботи Л.Г. Дротянко, С.М. Ягодзінського, М.В. Онопрієнка слугували основою для аналізу різних аспектів функціонування соціальних мережевих сервісів. Проблематика Інтернету другого покоління аналізується у публікаціях В. Alexander, S. Lee, Т. О'Рейлі, С. Харгадона.

Блоги привертають увагу дослідників у сфері лінгвістики, психології, соціології (В.Л. Волохонський, Є.І. Горшкова, Ю.Є. Зайцева, Л. Міхєєва, А. Попов, І.В. Пожидаєва, С.Р. Miller, M. Olcoń, D. Shepherd), не тільки з позицій вивчення природи самого жанру, але й людини, яка веде блог. Комунікативний, знаково-символічний характер феномена блогів зумовлює

звернення до сфери філософії та епістемології мови, представленої у роботах М.М. Бахтіна, Г.-Г. Гадамера, М. Гайдеггера, Ж. Дерріда, Дж. Серля, Ф. де Сосюра та ін. Використання блогів у навчальному процесі висвітлюється у статтях українських (О.Б. Балтіна, О.С. Бецько, Н.В. Грицик, І.М. Дробіт) і зарубіжних дослідників (М.М. Євстигнєєв, О.Ю. Малушко, П.В. Сисоєв, А.В. Філатова, R. Blood, S. Fiedler, R. E. Ferdig, K. D. Trammell, J. Schmidt та ін.).

Для осмислення специфіки розуміння аудіо подкасту були залучені праці М.М. Бахтіна, В.П. Беляніна, А.А. Брудного. Дослідження технології подкастингу представлено розвідками G. Campbell, M.J.W. Lee, A. Chan, O. McGarr та ін. Ефективність використання програмного додатку iTunes U у сфері вищої освіти розглядали D. McKinney, J.L. Dyck, E.S. Luber та ін.

Гетерогенність простору взаємодії у вікі-середовищі, нелінійний характер цих процесів змусив нас звернути увагу на синергетику як методологію міждисциплінарної спрямованості і на роботи, які реалізують синергетичний підхід до їх дослідження. Серед них слід відмітити роботи В.І. Аршинова, Л.Д. Бевзенко, В.Г. Буданова, О.М. Князевої, Н.В. Кочубей, С.П. Курдюмова, Г.О. Нестеренко, І.Р. Пригожина. Синергетика в освіті представлена працями С.О. Ганаби [41], І.С. Добронравової, А.В. Євтодюк, С.Ф. Клепка, Г.О. Нестеренко тощо. Застосування вікі в освіті аналізується у статтях Н.В. Дягло, Г.В. Стеценко, L. Houghton, A. Ruth та ін.

Використання соціальних сервісів Інтернету другого покоління в освітній сфері висвітлюється у роботах Є.Д. Патаракіна, С.В. Тітової, А.В. Філатової та ін.; питання виникнення нових освітніх моделей у результаті їх застосування піднімаються О.М. Гольдіним, О.І. Горошко, І.П. Кужелевою-Саган, О. Наумовим, С.О. Самойленко.

Філософське осмислення проблем освіти у сучасних умовах розкривається в роботах В.П. Андрущенка, Л.С. Горбунової, Б.С. Гершунського, В.Г. Кременя, С.В. Куцепал, І.М. Предборської та ін.

Низка релевантних досліджень різних аспектів трансформації

вітчизняної системи освіти і дотичних питань представлена у працях таких науковців, як В.М. Вашкевич, Г.І. Волинка, В.Г. Воронкова, Е.М. Герасимова, В.І. Гончаров, М.В. Гриценко, О.П. Кивлюк, О.С. Скубашевська, М.В. Триняк, А.О. Ярошенко та ін.

У процесі дослідження був здійснений аналіз таких нормативних документів в галузі освіти, як Закон України «Про вищу освіту», Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана в рамках тематики наукових досліджень кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова «Філософські засади єдності гуманітарних, природничих і технічних завдань в освіті сучасного вчителя» (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України № 732 від 27 жовтня 2006 р. та рішенням Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова від 22 грудня 2006 р., протокол № 5). Тема дисертації затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 25 від 29 листопада 2014 року).

Мета і завдання дисертаційного дослідження. Мета дослідження полягає у проведенні концептуального аналізу інформаційно-комунікативної сутності соціальних мережевих сервісів у вимірі сучасної освітньої реальності. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних взаємопов'язаних **завдань**:

- проаналізувати та уточнити термінологічне словосполучення «соціальні мережеві сервіси», поняття «блог», «подкаст», «подкастинг», «вікі»; виявити їхні сутнісні характеристики;

- конкретизувати антропоцентричний і аксіологічний вимір блогів, сервісу подкастів і вікі та охарактеризувати їх як соціокультурно обумовлені феномени;

- показати багатовимірність і поліфонічність блогу в контексті

комунікативних практик;

- розкрити пізнавально-прагматичні особливості подкастів;

- аргументувати синергетичні властивості вікі і таким чином доповнити їх філософсько-освітнє осмислення;

- висвітлити інформаційно-комунікативну сутність соціальних мережевих сервісів і розглянути особливості взаємодії суб'єктів освітнього процесу в сьогоденній освітній реальності;

- обґрунтувати доцільність та визначити можливості застосування блогів, подкастів та вікі в системі мовної освіти;

- дослідити функціонально-освітні аспекти iTunes U.

Об'єктом дисертаційного дослідження є процес функціонування соціальних мережевих сервісів в контексті розширення способів комунікації у соціальному бутті людини.

Предмет дослідження – інформаційно-комунікативна сутність соціальних мережевих сервісів у вимірі сучасної освітньої реальності.

Проблемна сфера дослідження включає вивчення соціальних мережевих сервісів (блогів, подкастів, вікі) як засобів конструювання сучасної освітньої реальності. Їх аналіз як феноменів сьогоденної дійсності, визначення їхнього освітнього потенціалу вимагають міждисциплінарного підходу і вивчення праць в галузі соціальної філософії, соціології, лінгвістики тощо. Міждисциплінарний статус дослідження передбачає використання широкого тематичного спектру спеціальної літератури, тому у дисертаційній роботі ми не тільки звертаємося до наукових досліджень, але й узагальнюємо досвід вітчизняних та іноземних практикуючих фахівців.

Методологічні засади дослідження визначені у відповідності до специфіки поставлених завдань. Для опрацювання наукових джерел у роботі використаний аналітико-синтетичний метод із застосуванням проблемно-теоретичного підходу з використанням принципів системності, цілісності, розвитку і взаємозв'язку, компаративного аналізу. Залучення

термінологічного підходу при визначенні категоріального апарату дослідження дозволило уточнити поняття «блог», «подкаст», «подкастинг», «вікі», термінологічне словосполучення «соціальні мережеві сервіси» і виділити специфіку кожного. Узагальнювальний та систематизуючий підходи задіяні при обґрунтуванні освітнього потенціалу і розгляді комунікативних засад блогів, подкастів, вікі. Дотримання принципу об'єктивності дало можливість узагальнити результати педагогічних, лінгвістичних, культурологічних, соціологічних, психологічних досліджень соціальних сервісів.

Проведений онтологічний, аксіологічний аналіз проблем функціонування і використання блогів, подкастів, вікі у просторі мережі і в освітній сфері дозволив виявити їхні сутнісні риси, комунікативну, інформаційну, творчу, епістемологічну, соціально-практичну і освітню значимість. Соціокультурний підхід дав змогу розкрити їх як соціокультурно обумовлені феномени, як особливий простір самореалізації людини. Синергетичний підхід став провідним методологічним підґрунтям дослідження специфіки вікі-сторінок, феномену спільного навчання, співробітництва і співтворчості у вікі-середовищі.

Джерельною базою для аналізу і узагальнення стали праці вітчизняних та закордонних дослідників. Емпіричну основу дисертаційного дослідження склали: ресурси української і зарубіжної блогосфери; іншомовні подкасти та багатомовні ресурси соціальних, освітніх, університетських вікі; колекції і курси, що представлені на iTunes U.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у проведенні концептуального аналізу інформаційно-комунікативної сутності соціальних мережевих сервісів у вимірі сучасної освітньої реальності. Новизна результатів дослідження конкретизується у таких положеннях:

Вперше:

- здійснено концептуальний аналіз інформаційно-комунікативної сутності соціальних мережевих сервісів (блогів, подкастів і вікі) у вимірі

сучасної освітньої реальності. Обґрунтовано, що використання блогів, подкастів, вікі є засобом освіти, самоосвіти та виховання, способом здобуття інформації; сприяє створенню змістовного середовища для спілкування і навчання, умов для найбільш повного розкриття особистісного потенціалу кожного студента, формуванню його активної позиції як суб'єкта освітньої взаємодії; дозволяє урізноманітнити навчальний процес;

- на основі контент-аналізу української і зарубіжної блогосфери, подкаст-хостингів висвітлено специфіку блогів і подкастів. Виявлено, що у блогах проявляється творче саморозкриття автора, його «письмова» рефлексивна самоідентифікація, «відлуння» мови, розгортання самої практики ведення блогу, власне цифрова форма блогу як його продуктивний план, який підтримує злиття «життя» реального і мережевого, віртуального. У сьогоденних реаліях блоги вже стали ідеологічним важелем, елементом ефективного впливу на суспільну свідомість, на формування громадянської позиції, національного менталітету. Розгляд контенту подкаст хостингів показав, що цифровий подкаст відображає систему соціальних норм, духовних цінностей, культурних реалій; виконує функції трансляції соціального досвіду і соціалізації особистості; служить цифровим «носієм», засобом для зберігання і передачі інформації, знання і досвіду; посередником і способом спілкування між людьми;

- аргументовано синергетичні ефекти функціонування вікі, синергізм взаємодії, навчання, пізнання, співтворчості у створюваному ними середовищі. Установлено, що комунікативно-епістемологічна специфіка взаємодії у вікі-середовищі характеризується неформальністю, демократичністю і відкритістю спілкування, принциповою множинністю поглядів, соціальною обумовленістю процесу пізнання, ґрунтується на інших епістемологічних засадах, за якими навчання і знання є скоріше процесом, аніж результатом.

Уточнено:

- зміст понять «соціальні мережеві сервіси», «блог», «подкаст»,

«подкастинг», «вікі». Соціальні мережеві сервіси – це програмні інструменти другого покоління Інтернету, що підтримують групову взаємодію, заохочують комунікацію, об'єднують користувачів у спільноти, сприяють створенню мереж, забезпечують зворотний зв'язок і дозволяють організувати спільну роботу для створення нового продукту. Під блогами у роботі розуміються розміщені на Інтернет-сайті (або його розділі) відкриті записи-пости різного характеру одного/декількох авторів, що характеризуються наявністю гіперпосилань, можливістю коментування і регулярно поповнюються новими у зворотному хронологічному порядку. Подкаст визначено як продукт редакційно-видавничої діяльності ЗМІ; створений індивідуальним/колективним авторством твір; цифровий засіб інформації, комунікації, поширення знань; інструмент освіти і виховання; знаряддя політичної і ідеологічної боротьби. Подкастинг – технологія створення і поширення цифрових аудіо- і відео файлів у мережі, що дозволяє відтворювати їх на веб-сайті, переносити на власні пристрої і зберігати для подальшого використання. Вікі є соціально орієнтованим програмним забезпеченням на основі Інтернет-сторінок з можливістю спільного редагування та перерозподілу оригінального контенту.

- антропоцентричні, аксіологічні і соціокультурні характеристики блогів, подкастів, вікі. Взаємодія у блогах, середовищі подкастів і вікі ґрунтується на людському факторі, є результатом соціальних, інформаційних, комунікативних вподобань, особистої зацікавленості. В цілому, ціннісні засади використання блогів, подкастів, вікі задають напрямок та мотивацію діяльності особистості у середовищі, що створюється ними, вирішують завдання по «конструюванню» індивіда як члена певної соціокультурної спільноти, соціальної групи, колективу, професіонала у тій чи іншій галузі, дозволяють виявити свій внутрішній потенціал.

Набуло подальшого розвитку:

- розуміння необхідності врахування особливостей сприйняття, способів добування і засвоєння інформації сучасною цифро народженою молоддю, що

призводить до необхідності створення теоретичної конструкції для навчання в епоху мережевих технологій;

- визнання провідної ролі соціально-інтерактивного навчання і коннективізму, що формуються у результаті застосування онлайн-додатків, сервісів і інструментів Інтернету другого покоління в освітній сфері;

- дослідження проблеми використання блогів, подкастів, вікі у мовній освіті, яке ґрунтується на вітчизняних та західних теоретичних і практичних розробках і розвідках;

- твердження про шляхи практичного застосування ресурсних можливостей iTunes U як додаткового джерела освітнього контенту для особистісно-орієнтованого навчання.

Теоретичне та практичне значення дослідження полягає в тому, що у ньому вперше у вітчизняному науковому дискурсі здійснений концептуальний аналіз інформаційно-комунікативної сутності соціальних мережевих сервісів (блогів, подкастів, вікі) у вимірі сучасної освітньої реальності. Результати дослідження та запропоновані положення є важливими для подальшої філософської рефлексії представленої проблеми і розвитку сучасної освіти, у тому числі мовної. Основні положення дисертаційного дослідження можуть слугувати теоретичним та методологічним підґрунтям для розробки шляхів модернізації навчального процесу внаслідок застосування блогів, подкастів та вікі; розроблення спецкурсів та навчальних програм з філологічних дисциплін. Результати дослідження доцільно враховувати при створенні дистанційних навчальних курсів, зокрема мовних.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею, в якій висвітлені власні ідеї і розробки авторки, що дозволити вирішити поставлені завдання. Робота містить теоретичні та методологічні положення й висновки, сформульовані особисто дисертанткою. Використані в дисертації ідеї, положення й гіпотези інших авторів мають відповідні посилання і використані лише для підкріплення ідей здобувачки.

Апробація результатів дисертації. Основні ідеї, положення та висновки дисертаційного дослідження обговорювались на семінарах, засіданнях кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, оприлюднювались у виступах та доповідях на наукових зібраннях, зокрема на міжнародних науково-практичних конференціях: «UKRAINE-EU. Modern technology, business and law» (Кошице, 2015, 2016 р.р.); «XIII Міжнародна науково-практична конференція «Професійна свобода особистості у вимірах гуманістичної спадщини Антона Макаренка та Івана Зязюна»» (Полтава, 2015 р.); «XI Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»» (Переяслав-Хмельницький, 2015 р.); «Міжнародна науково-практична конференція «Імперативи поступу України в умовах цивілізаційних викликів сучасного світу»» (Київ, 2015 р.); Всеукраїнська наукова конференція «Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах» (Дніпропетровськ, 2016 р.); «XXII Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»» (Переяслав-Хмельницький, 2016 р.); Всеукраїнський «круглий стіл»: «Інформаційне суспільство: його проблеми та перспективи у XXI столітті» (Київ, 2016 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження висвітлені у 14 публікаціях. Серед них п'ять статей авторки, опублікованих у фахових виданнях України, одна – у зарубіжному науковому виданні та вісім – інші публікації.

Структура і обсяг дисертації зумовлені логікою дослідження, що впливає з поставленої мети та визначених завдань. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 222 сторінки, з них 182 сторінки основного тексту. Список використаної літератури включає 360 найменувань і налічує 40 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖЕВИХ СЕРВІСІВ: ФУНКЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ

Виникнення і розвиток соціальних інструментів Інтернету другого покоління призвели до збільшення соціальної взаємодії і онлайн-активності користувачів у мережі, створили інформаційне і комунікативне середовище без територіальних кордонів, спричинили появу не тільки нових можливостей самовираження і самопрезентації людини у просторі мережі, але й безпрецедентну ситуацію комунікації, в якій самі користувачі, в залежності від своїх смаків та уподобань, створюють і формують контент.

Однією з характеристик соціальних сервісів Інтернету другого покоління, зокрема блогів, вікі, подкастів, є їхня ціннісна амбівалентність: вони несуть в собі як позитивний, так і негативний потенціал. Названі сервіси видозмінюють відносини людини з реальністю, призводять до стирання кордонів між індивідуальним і загальним, між особистістю і соціумом, знімають просторово-часові обмеження спілкування і взаємодії. Виступаючи віртуальними «посередниками» у відносинах між людиною і культурою, соціальні сервіси 2.0 трансформують усталені форми опосередкованої «іншими» взаємодії людини з культурою.

1.1. Ретроспективний аналіз змістовного наповнення понятійно-категоріального апарату дослідження соціальних мережесервісів

Перш за все слід зазначити, що змістовна основа будь-якого поняття полягає у виявленні внутрішньої основи об'єкта, що досліджується, її аналізі, у зведенні різноманіття до єдності. Саме таке завдання ми ставимо перед собою у цьому підрозділі, прагнучи усвідомити і висловити сутність блогів, подкастів, вікі як новітніх форм комунікації в інформаційну добу.

Для позначення цілого ряду Інтернет-сервісів і додатків часто

використовується узагальнювальний термін «Веб 2.0» (англ. Web 2.0). Вважається, що він був введений у обіг Дарсі ДіНуччі (Darcy DiNucci) у 1999 році [344], а широке поширення отримав завдяки публікації статті Тіма О'Рейлі (O'Reilly) «What is Web 2.0 Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software» [196]. Концепція Веб 2.0, за словами О'Рейлі, зародилась на конференції між O'Reilly Media і MediaLive International, коли Дейл Доєрті (Dale Dougherty), один із ініціаторів глобальної мережі, відмітив те, що поява великої кількості нових додатків і сайтів, які характеризуються загальними принципами взаємодії користувачів з ресурсами, знаменує поворотний момент у її розвитку, і запропонував назвати цей новий її виток Інтернетом другого покоління (англ. Web 2.0) [295, с. 1]. З тих пір термін отримав стрімке поширення.

Саме ідеологічна і технологічна відкритість, наголошує Брайан Александер (Bryan Alexander), є детермінуючою особливістю Інтернету другого покоління [194, с. 34]. Порівнюючи Веб 1.0 з книгою, він вводить поняття «мікроконтент» (microcontent), на якому ґрунтується Веб 2.0. Під мікроконтентом розуміється контент, який самі користувачі (часто колективними зусиллями) створюють у мережі і який повністю відкритий світу. Веб 2.0, за О'Рейлі, це «гравітаційне ядро» (англ. gravitational core), з набором принципів і практик, які пов'язані разом у «справжню сонячну систему сайтів» (англ. a veritable solar system of sites), що ілюструє деякі або всі принципи її функціонування на різній відстані від центру [295].

Американський архітектор і урбаніст Вільям Дж. Мітчелл порівнює Інтернет з колодязем, біля якого раніше завжди відбувалося обговорення всіх сільських новин в селі [286]. За образним висловом С. Вілера (Steve Wheeler), Інтернет другого покоління, по суті, став цифровим тотемом, навколо якого зібралось людство, щоб поділитися своїми історіями [338]. На думку професора шотландського університету Магід Н. Камель Булос (Maged N. Kamel Boulos), Інтернет другого покоління є соціальним і людино-центрованим, оскільки сприяє груповій взаємодії і почуттю спільності у

потенційно «холодному» соціальному середовищі [207]. Отже, Веб 2.0 – це концепція мережі, коли контент генерується самими користувачами, і стає тим краще, чим більша кількість людей звертається до нього, вносячи свій індивідуальний внесок.

Дослідник Стів Харгадон (Steve Hargadon) переконаний, що у культурному, соціальному та інтелектуальному сенсі Веб 2.0 матиме навіть більший вплив, ніж поява друкарського верстата [251]. У свою чергу О.І. Горошко відмічає, що вплив соціального вебу на суспільство вже закріпився і у мовній свідомості суспільства, оскільки з'явилися нові терміни, що означають його використання у соціальних комунікаціях, а саме: «політика 2.0», «бізнес 2.0», «наука 2.0» [54].

Найбільш яскравим проявом концепції Веб 2.0 є численні соціальні мережі і сервіси: блоги, фото- і відеорепозіторії, Вікіпедія та інші вікі-проекти [127; 194; 196]. До Веб 2.0 також відносять мікроблогові сервіси (Twitter), сервіси соціальних закладок (Del.icio.us, Simpy, Diigo, Pinterest, Pearltrees), медіа сховища, mash-up, віртуальні світи (Second Life) [282; 173].

Протягом останніх кількох років, ця група веб-проектів і сервісів (блоги, вікі, трекбек, подкастинг, відеоблоги, соціальні мережі) стали сприйматися як такі, що належать до однієї категорії – «соціальне програмне забезпечення» (від англ. social software). Дозволяючи користувачам не тільки знайти і завантажити необхідну інформацію, але й спільно працювати, створювати та розміщувати власний контент [225], названі сервіси, або як ще їх називають соціальні медіа (англ. social media) складають основу сучасної концепції розвитку мережі Інтернет, в якій «...роль мови стає центральною» [220, с. 8]. Сучасні соціальні інструменти Інтернету другого покоління не тільки підтримують соціальну взаємодію, зворотний зв'язок, комунікацію і створення мереж, але також наділені гнучкістю і модульністю, що дозволяє організувати спільний перетворювальний процес, в якому інформація і медіа-засоби, що спільно використовуються окремими особами, можуть бути перебудованими та орієнтованими на створення нових форм, концепцій, ідей,

послуг [282].

Барбара Дьє і Венс Стівенс (Barbara Dieu, Vance Stevens) наголошують на тому, що нове покоління соціальних медіа, до яких вони відносять блоги, вікі, подкасти, обмін фотографіями, сайти соціальних мереж, а також такі технології, як синдикація (RSS, Atom), агрегація, фолксономія і мешап, є не просто одностороннім способом придбання знань, але й місцем, де можна взаємодіяти з матеріалами, ділитися ними, разом з іншими збирати інформацію і більш ефективно співпрацювати [225]. Така користувацька взаємодія будується на принципах демократії [194], співучасті, використання сили натовпу [196], посилення залучення усіх користувачів, з метою подальшого вдосконалення та розвитку контенту, ресурсу, або сервісу. В кінцевому рахунку, переконаний Б. Александер, ярлик «Веб 2.0», що характеризує нові можливості Інтернету, є набагато менш важливим, ніж концепції, проекти і практики, включені в його сферу [194, с. 33].

Вслід за багатьма науковцями (О.М. Гольдін [48; 49], О.І. Горошко [52; 53; 54], Є.Д. Патаракін [133], А.В. Філатова [173], В. Alexander [194], К. Voulos [207; 208]), ми вважаємо, що соціальна складова інструментів 2.0 є визначальною, позначає специфічну суб'єктно-орієнтовану, людиновимірну їхню характеристику, оскільки всі вони створюються людьми і для людей, об'єднують їх у спільноти, заохочують спілкування і співпрацю, підтримують групову взаємодію, сприяючи залученню у неї дедалі більшої кількості людей і кращому використанню потенціалу самої мережі. На основі таких мережових зв'язків, стверджує Є.Д. Патаракін, з'являються нові мережеві спільноти, соціальні об'єднання, які неможливо зумисне організувати, можна тільки створити умови, що сприяють їхньому формуванню [133, с. 12]. Він переконаний, що у педагогічній практиці такі мережеві співтовариства допомагають освоювати нові інформаційні концепції і навички, сприяють поширенню децентралізованих моделей навчання [Там само, с. 13].

Як підкреслюють дослідники з Ексетер коледжу Оксфордського

університету Стів Лі і Майлс Беррі (Steve Lee, Miles Berry) [272, с. 20], Веб 2.0 надають нові, більш ефективні способи викладання і навчання, дозволяють перемістити акцент з технологій і медіа на комунікацію і спільну роботу, що формує головну складову частину навчального досвіду. Дійсно, вікі може бути блогом [275], а блог може містити матеріали вікі, навіть мати декількох авторів одночасно, а отже перетворитися з особистого простору у місце колективної співпраці.

Патрісія МакГі і Вероніка Діаз (Patricia McGee, Veronica Diaz) групують усі соціальні сервіси другого покоління Інтернету наступним чином:

- Комунікаційні сервіси (аудіо- та відеоблоги, месенджери, подкасти), що дають можливість в освітньому процесі обмінюватися інформацією, ідеями, творчими роботами.

- Спільні сервіси (віртуальні текстові редактори, віртуальні спільноти, вікі) надають можливість роботи над спільним проектом, що знаходиться у певному місці у мережі.

- Сервіси для документування (блоги, відеоблоги, електронні портфоліо), які дозволяють накопичувати і демонструвати результати, умовиводи, результати творчої, проектної роботи тощо.

- Генеративні сервіси (мешап, віртуальні спільноти, віртуальні світи), які надають можливість створення чогось нового, чим можна поділитися з іншими.

- Інтерактивні сервіси (соціальні закладки, віртуальні спільноти, віртуальні світи), що забезпечують обмін інформацією, ідеями, ресурсами, матеріалами [280, с. 32].

Водночас, слід підкреслити, що сьогодні вже можна говорити про наступний виток розвитку Інтернету – його третє покоління, так званий Семантичний Веб (англ. Semantic Web), який, на думку Стіва Вілера, єднає не тільки інформацію і людей, але й знання, а в кінцевому рахунку, й інтелект [338]. З точки зору дослідника, у своїй нинішній траєкторії

розвитку, Інтернет прогресує як на соціальній, так і на інформаційній осі [Там само], що, на наш погляд, яскраво прослідковується, наприклад, у блогах, соціальних, освітніх вікі та соціальних мережах.

Серед усього різноманіття сервісів, онлайн-додатків і служб мережі Інтернет, кожен з яких «користується попитом», має свою користувачську «аудиторію» і несе у собі освітній потенціал, ми зупинимося на можливостях використання блогів, подкастів та вікі, оскільки вони, на наше переконання, найбільш затребувані, соціально спрямовані і комунікативно-орієнтовані, вже знайшли своє застосування в освітньому процесі і стали об'єктом наукового пошуку дослідників (M.N. K. Boulos [208], J.S. Brown [210], G. Campbell [214], Z. Cebeci [215], R. Diem [224], S. Downes [229], R. Foutain [239], Q. D'Souza [222], S. Wheeler [338], I.M. Дробіт [72], Н.В. Дягло [74], М.М. Євстигнєєв [165], Є.Ю. Малушко [117], Є.Д. Патаракін [133], Є.С. Полат [138], П.В. Сисоєв [166], С.В. Титова [168], А.В. Філатова [173] та ін.). З'ясування сутності, властивостей та особливостей функціонування названих сервісів, у першу чергу, передбачає їх термінологічний аналіз.

Під блогами (з англ. *blog*), що набули поширення в американському сегменті Інтернету з кінця 90-х років минулого століття [204], а сьогодні є одним з найпоширеніших соціальних сервісів у світі [55; 268], зазвичай розуміють відкриті записи, або пости одного або декількох авторів, що регулярно поповнюються новими постами-повідомленнями у зворотному хронологічному порядку [256; 292]. Спочатку блоги існували виключно у формі гіпертексту та функціонували тільки як вибірка посилань із закликом блогера звернути на них увагу. Сьогодні формат блогів істотно змінився: вони диверсифікувались, збільшилася кількість їхніх авторів та читачів.

В українській мові лексема *блог* є запозиченням з англійської, а точніше – американізмом. Створення даного слова у формі «веблог» (англ. *weblog* – «веб-журнал», «Інтернет-щоденник») приписується Йорну Баргеру (Jorn Barger) [43; 204; 233; 256], який у 1997 році використав його для опису списку посилань цікавих для нього сторінок, розміщеного на особистому

сайті RobotWisdom.com, який існує й понині [201]. Ці посилання були своєрідними записами у бортовому журналі мандрівника по павутинню (англ. logging the web –записуючи події у мережі) [139; 204]. Скорочену форму англійського *blog* у 1999 році ввів у обіг програміст Пітер Мерхольц (Peter Merholz) [43; 80; 204; 256]. Він «розділив» неологізм надвоє [43; 139], отримавши вираз *we blog* (у перекладі з англійської – ми ведемо блог, або, у запропонованому О.В. Зернецькою [80, с. 13] варіанті перекладу на українську мову, – ми блогуємо).

У статті «Глобальна політична блогосфера – нова арена політичної комунікації» О.В. Зернецька віддає перевагу варіанту написання як самої лексеми, так і похідних з літерою «г». Від терміна блог, «...утворено й такі терміни-деривати, як дієслово «блогувати» (від англійського *to blog*), що означає вести блог або додавати до нього контент та іменник «блогер» (від англійського *blogger*), тобто той, хто створює блоги (від англійського *blogging*)», – пише дослідниця [80, с. 14].

Прикметно, що класичні академічні словники української літературної мови цього терміну не фіксують. Про його новизну свідчить й те, що сьогодні в українській мові не існує чітких правил правопису даної лексеми та дериватів. У мережі Інтернет зустрічаються наступні варіанти: *блог/блог*, *блогінг/блогінг/блоггінг*, *блогосфера/блогосфера*. На наш погляд, поява варіантів написання слова *блог* і його дериватів з літерою «г» пояснюється необхідністю позначення проривного звука [g], що відповідає вимові англійського «g» (пор. англ. *blog, blogging, blogosphere*). В цілому, можна вважати, що слово *блог* і його похідні проходять фонетичну, граматичну, семантичну, графічну, словотвірну адаптацію до норм української мови, і поки не набули єдиновірного відображення у мовній свідомості українського суспільства. У своїй роботі ми використовуємо наступні варіанти написання даного слова і дериватів: *блог, блогосфера, блогінг, блогування, блогерство*.

Виявленням особливостей функціонування та закономірностей у розвитку блогів займаються дослідники з різних наук, які вивчають їх як

феномен в системі конкретного наукового знання. Загалом, у наукових джерелах застосування блогів вивчено досить широко. Проте у філософсько-освітньому дискурсі блоги не розглядалися: ними, перш за все, цікавляться психологи, лінгвісти, соціологи, педагоги. Серед них виділимо роботи Р.Н. Абрамова [1], R. Blood [204], A. Bartlett-Bragg [200], J.W. Rettberg [309], J. Rodzvilla [339], В.Л. Волохонського [37], В.А. Герасевича [43], Є.І. Горшкової [57], А.В. Попова [139], А.В. Філатової [173], Є.Л. Ющука [187].

На даний час існує декілька визначень даного феномену. Його автор, Йорн Баргер дав наступне трактування блогу: «A weblog (sometimes called a blog or a newspaper or a filter) is a webpage where a weblogger (sometimes called a blogger, or a pre-surfer) «logs» all the other webpages she finds interesting» [201]. (Веблог – веб-сторінка (яку іноді називають блогом, стрічкою новин або фільтром), поєднана з іншими веб-сторінками, які автор блогу (якого ще називають блогером або серфером) вважає цікавими. Кожне нове повідомлення додається у верхньому рядку сторінки. Ті, хто відвідує блог не в перший раз, можуть легко ознайомитися з усіма новими повідомленнями, що з'явилися з часу попереднього візиту. Своєю чергою, Б. Александер наголошує на тому, що блоги – це пости-повідомлення, а не сторінки, оскільки їхня зворотна хронологічна структура передбачає іншу риторичну мету, ніж веб-сторінка, яка не має ніякої властивої їй своєчасності [194, с. 34].

Наведемо й інші трактування, які мають статус «функціональних» визначень блогу, і видаються нам найбільш значущими:

- персональна сторінка, що складається із сукупності постів, розташованих у зворотному хронологічному порядку [55], що характеризується регулярністю оновлення, наявністю гіперпосилань, мультимедійним характером контенту [43; 256; 288];

- онлайн-щоденник, що регулярно оновлюється, з можливістю коментування записів [203]. Проте, розуміння блогу тільки як онлайн-щоденника, на думку деяких дослідників [57], значно звужує межі цього

явища. Незважаючи на те, що у них є спільні риси (наприклад, датовані записи, які включають міркування на питання, що цікавлять блогера), існування професійних колективних і корпоративних блогів дозволяє вести мову про розширення діапазону їхнього застосування.

- джерело інформації [235; 315]. Разом з тим, не всі блоги є інформативними. Ядром, наприклад, особистих блогів є осмислення власного досвіду повсякденності, розповідь про буденну екзистенцію автора, свого роду літопис, хронологія його життя. Тому ціннісна інформативність такого блогу вельми сумнівна.

- інструмент професійної самопрезентації та побудови мереж взаємодії [139; 187; 290]. Водночас, таке розуміння блогу не враховує безлічі інших його функцій, виділених дослідниками (комунікативної, мемуарної, психотерапевтичної, рекреативної тощо).

На нашу думку, складність поняття «блог» криється в його потенційній багатозначності, коли жодне з багатьох значень не можна визнати істинним у тому сенсі, в якому не існує і якогось ідеального блогу, ідеального автора блогів, або читача. У рамках даного дослідження ми будемо дотримуватися наступного трактування блогів: розміщені на Інтернет-сайті (або його розділі) відкриті записи-пости різного характеру одного/декількох авторів, що характеризуються наявністю гіперпосилань, можливістю коментування і регулярно поповнюються новими у зворотному хронологічному порядку.

У перші роки існування блогів з'являється цілий ряд відомих блог-платформ, таких як LiveJournal.com, OpenDiary.com, DiaryLand.com [292], найвідомішою з них, на сьогодні, напевне, є «Blogger», яку створили Еван Вільямс і Мег Хуріхан (Evan Williams, Meg Hourihan) [204]. Вона надавала користувачам онлайн-простір для розміщення власних блогів, а також програмне забезпечення, яке істотно полегшило практику ведення блогу, сприяла популяризації як самого терміну, так і, власне, даного виду діяльності та її продукту – блогу. Тепер, навіть не маючи спеціальних технічних знань, у всіх бажаючих з'явилась можливість вести власні блоги,

що спричинило лавиноподібне зростання їхньої популярності [204]. Завдяки блог-платформам, блоги існують не як розрізнені і розкидані у просторах Мережі веб-сайти, але як сукупність – блогосфера.

З 2003 року блоги набувають масового поширення [268]. Вважається, що першу класифікацію блогів ще у 1997 році запропонували японські дослідники Kawaura, Kawakami, Yamashita у статті «Ведення щоденника у кіберпросторі» (на той час термінологічне словосполучення онлайн-щоденник вживалось значно частіше), в основу якої покладено призначення блогу та орієнтація на факти або емоції [37, с.117-118].

На сьогодні єдиної і загальноприйнятої типології блогів не існує. Різні дослідники пропонували свої варіанти, що ґрунтуються на аналізі їхнього контентного наповнення [204; 256; 292], технічних особливостей, або на підставі таких характеристик, як соціально-професійний статус та чисельний склад авторів, жанрова специфіка тощо. Виділяють: особисті блоги, які є найбільш поширеними; аматорські та професійні блоги; приватні (один автор і власник блогу) і групові (кілька авторів); відкриті і закриті; корпоративні, що створені організацією і використовуються як для зв'язків з громадськістю, так і для внутрішньої організації її роботи; тільки текстового характеру та мультимедійного, що містять у собі відео і аудіо-файли; автобіографічного типу та ті, що представляють хроніку творчих шукань їхніх авторів або коментарі з приводу політичного чи культурного життя [43; 57; 139].

Більшість блогів характеризуються наступними загальними рисами: соціальна спрямованість; хронологічна організація інформації; наявність архіву; можливість прикріплення мультимедійних об'єктів; інтерактивність; посилення на інші сайти; часова характеристика: RSS-синдикація інформації, що дозволяє користувачам підписатися на них.

В залежності від цілей комунікації дослідники виділяють наступні функції блогів: комунікативна, інформативна [173; 315], рефлексивна (або саморозвитку) [43], соціалізація, ділова [43; 139], пізнавальна, рекреаційна

(розважальна), естетична, самопрезентації, самовираження [43; 285], терапевтична [121; 293], комерційна (просування товарів і послуг)[43; 139], мемуарна [37; 122]; функція управління навчальною діяльністю [173], виразу душевних переживань, емоцій і почуттів [290; 293].

Слід відмітити, що багато телерадіомовних організацій, телеканалів (BBC, CNN, France 24), журналів і газет (Daily Mail, The Wall Street Journal, Le Figaro, Le Monde diplomatique та ін.) мають блоги. В Україні блоги теж набувають популярності. Їх можна знайти на Інтернет-сторінках багатьох видань («Українська правда», «Газета по-українськи», «День», «Вісті», «Високий замок» та ін.).

Розрізняють також фотоблоги (англ. photoblog), які містять переважно фотографії, відеоблоги (англ. videoblog) та аудіоблоги (від англ. audioblog), текстова складова яких незначна за обсягом. Прикметно, що аудіоблоги досить часто ототожнюють з аудіо подкастами. Мабуть тому, що в них замість графічної інформації і текстових коментарів, подається звукова інформація.

Існують також скетч блоги/скетчлоги, контент яких складають скетчі і замальовки, моблоги (блоги, створені за допомогою мобільного телефону) [80, с. 15].

Усі, пов'язані між собою, блоги утворюють глобальний динамічний інформаційний простір, що називається блогосферою. Етимологічно лексема блогосфера є запозиченням з англійської мови (англ. blogosphere).

Термін «блогосфера» був створений Бредом Грехемом (Brad Graham) у 1999 році в результаті мовної гри, спрямованої на пошук слова, яке б відобразило усю сукупність блогів. Проте, тільки завдяки Вільяму Квіку (William Quick) даний термін почав вживатися, набув швидкого поширення, став предметом дослідження ряду вчених, почав використовуватися у засобах масової інформації [65]. Сьогодні під блогосферою розуміють сукупність всіх блогів як об'єднане співтовариство, соціальну мережу, або навіть як «тісно переплетене спілкування» [265], під яким розуміється взаємозв'язок

між усіма блогами, завдяки обміну посиланнями, коментарями, згадками у заголовках. Отже, блогосфера – це віртуальний простір, в якому створюються і підтримуються блоги.

О'Рейлі охарактеризував її наступним чином: «If an essential part of Web 2.0 is harnessing collective intelligence, turning the web into a kind of global brain, the blogosphere is the equivalent of constant mental chatter in the forebrain, the voice we hear in all of our heads. It may not reflect the deep structure of the brain, which is often unconscious, but is instead the equivalent of conscious thought. And as a reflection of conscious thought and attention, the blogosphere has begun to have a powerful effect» [295]. (Якщо ключова частина Веб 2.0 – використання колективного розуму – перетворює веб в якусь подобу глобального мозку, то блогосфера – це його внутрішній голос. Може, він і не пов'язаний з глибинними структурами мозку (підсвідомістю), але є аналогом мислення. І в цій якості, блогосфера має дуже потужний вплив). На думку О'Рейлі, колективна увага блогосфери сама по собі стає оцінкою якості контенту: блогери використовують колективний розум як свого роду фільтр, а рішення ґрунтуються на «мудрості натовпу» [Там само].

Блогосфера, як сегмент Інтернету, що динамічно розвивається, викликає інтерес дослідників різних галузей знань. Вплив блогосфери на громадську думку і засоби масової інформації аналізують К. Е. Gill [243]; як інструмент політичного впливу її розглядають українська дослідниця О.В. Зернецька [80], зарубіжні науковці – D. Drezner, Н. Farrell [236]; проводяться дослідження блогосфери у галузі соціології (Р.Н. Абрамов [1], N. Hookway [259]); вивчається її жанрова різноманітність (С.Р. Miller, D. Shepherd [285]); досліджуються проблеми самоідентифікації особистості у блогосфері (М. Є. Вокуєв [35]).

Прикметно, що О.В. Зернецька, з огляду на мережевий спосіб побудови блогосфери, описує її, як таку, що створена з «чарунок», тобто з різновидів сайтів в Інтернеті – блогів, які можуть розміщуватися горизонтально, не ієрархічно, утворюючи ««плетиво» соціальної комунікації» [80, с. 13].

«Методологічна оптика розгляду блогосфери в значній мірі зумовлена стійкими апріорними уявленнями про природу блогів і блогосфери», – пише Р.Н. Абрамов [1, с. 95]. На думку дослідника, ці уявлення виникли у результаті журналістського погляду на блогосферу, її розуміння як певного публічного простору та існуючих стереотипів сприйняття комп'ютеризованих засобів масової комунікації. Проводячи паралель з еволюціонуванням розуміння Ю. Габермасом поняття *Öffentlichkeit* (нім. «громадськість, гласність, публічність») спочатку, як особливого типу міжособистісної взаємодії, що продукує суспільну думку у суспільній і політичній областях, а пізніше – як комунікативну дію та мережеву організацію обміну інформацією. Р. Абрамов приходять до висновку, що такий розгляд блогосфери спричинений її вписуванням «...у теоретичну схему «публічного простору», або «публічної сфери», розробленої Ю. Габермасом» [Там само]. Визнаючи той факт, що багато дослідників пов'язують габермасівську «публічну сферу» з тією системою комунікації, яка виникає у блогосфері, дослідник, однак, підкреслює, що цей концепт може бути застосований до неї лише частково, адже таке спрощене її розуміння сприяло тому, що блогери і блоги стали сприйматися як альтернатива професійній журналістиці і медійній системі, а блогосфера – як простір абсолютної інформаційної свободи [Там само]. Однак блогосфера сьогодні – це не тільки журналістика, вона неоднорідна за своїм складом, оскільки створити і вести блог може практично будь-який користувач мережі. Нині вона активно використовується у комерційних [139] і політичних цілях [80; 139], це ще й простір для дружнього спілкування, дискусійна територія, «площадка» для ведення особистого онлайн-щоденника тощо.

Сьогодні український сегмент блогосфери набирає обертів. Серед найбільш відомих платформ назвемо blogosphere.com.ua, blogoreader.org.ua, blog.i.ua. Контент-аналіз української блогосфери показав, що вона «відтворює» різносторонні інтереси українського суспільства: є блоги,

присвячені подорожам, хобі, бізнесу, мистецтву, політичні, спортивні, особисті блоги тощо. На жаль, сьогодні є тільки досить незначна кількість блогів, що містять наукову та освітню інформацію.

Іншим сервісом, який здатен знайти себе у освіті, зокрема мовній, є вікі, які існують приблизно з 1995 року. Термін «вікі» походить від гавайського «wiki-wiki», що означає «швидко» [221; 233; 300; 342]. Він іноді інтерпретується як акронім лексичної одиниці «те, що я знаю є» (англ. what I know is), який описує внесок знань, функцію зберігання та обміну [269, с. 32].

Розробник першого програмного забезпечення вікі Уорд Каннінгем (Ward Cunningham) охарактеризував вікі як сукупність Веб-сторінок, що вільно розширюються, пов'язані гіперпосиланнями, є базою даних, гіпертекстовою системою зберігання і редагування інформації [273, с. 14]. У. Каннінгем підкреслює, що даний термін не слід використовувати для позначення лише одного веб-сайту, але скоріше для безлічі редагованих користувачами сторінок або сайтів. Це означає, що окремий веб-сайт не є вікі у прямому розумінні, він є лише прикладом вікі, зразком. Каннінгем зазначає, що концепт вікі-об'єднання, в якому той самий контент може бути організований і відредагований більш ніж в одному місці, подібний, у деякому розумінні, до розподіленої системи керування версіями, а це означає, переконаний дослідник, що концепція окремих дискретних вікі більше не має сенсу [Там само].

У кінці 1990-х на початку 2000-х років, термін «вікі» використовується як для позначення веб-сайтів, що редагуються користувачами, так і самого програмного забезпечення – вікі-двигуна (англ. wiki engine)[343].

Вікі-двигун – це тип системи управління контентом. Проте, він відрізняється від більшості інших подібних систем, в тому числі програмного забезпечення блогів тим, що зміст створюється без будь-якого певного власника, автора або керівника. На відміну від блогів, вікі мають домінантно просторову будову [233] і характеризуються відсутністю жорстко закодованої внутрішньої структури: вона трансформується у відповідності до

потреб користувачів. Вікі-сторінки не представлені за замовчуванням у зворотному хронологічному, таксономічно-ієрархічному або будь-якому іншому заздалегідь встановленому порядку [233; 239; 342]. Слід підкреслити, що конститутивною відмінністю вікі від блогів є гнучкість і спосіб інформування про появу нового контенту: у блогах, зазвичай, використовуються RSS-канали (анг. RSS Feeds), у вікі – система оповіщення за допомогою електронної пошти. Мова гіпертекстової розмітки вікі є значно простішою, ніж у блогах, має простий текстовий синтаксис для створення нових сторінок і «зшивання» між внутрішніми сторінками [196; 221], які створюють мережу взаємопов'язаних тем [233; 342]. Вікі – атемпоральні, тобто вузли з інтерконективних текстових посилань змінюються не з часом, а в залежності від розвитку тексту, що редагується. До того ж, більшість вікі пропонують можливість пошуку інформації, у блогах такої опції немає [239].

Сьогодні вже є десятки різних вікі, як автономних, так і тих, що є частиною іншого програмного забезпечення, з відкритим або закритим доступом. Одні надають можливості редагування, зміни, додавання або видалення матеріалу. Інші – тільки доступ до матеріалів, без отримання права управління та контролю [343]. Контент вікі (текстовий матеріал, фотографії, картинки, аудіо- та відео-файли, гіперпосилання на інші ресурси мережі) складають переважно науково-популярні або популярні статті на різних мовах, тематика яких визначається самими творцями. Науковці Кевін Р. Паркер і Джозеф Т. Чао (Kevin R. Parker, Joseph T. Chao) уточнюють, що контент може бути відредагований відвідувачами сайту, дозволяючи їм легко створювати і спільно редагувати сторінки. Вони впевнені, що вікі мають потенціал для доповнення і розширення співпраці в інтерактивному режимі [300].

Гідним уваги є роз'яснення функціональних особливостей вікі, що аналізуються Браяном Александером. Він пише: «Wikis are streams of conversation, revision, amendment, and truncation» [194, с. 33]. (Вікі – це потоки бесід, перевірки, виправлення, редагування аж до знищення окремих частин).

З наведених вище трактувань можна зробити висновок, що існують певні розбіжності у розумінні того, чим насправді є вікі. Дослідники, головним чином, виокремлюють парціальні характеристики вікі, що може свідчити не тільки про широкий спектр можливостей даного програмного забезпечення, але й про те, що ми робимо перші кроки на шляху до їхнього освітнього та практичного використання.

Ми розглядаємо вікі як соціально орієнтоване програмне забезпечення на основі Інтернет-сторінок з можливістю спільного редагування та перерозподілу оригінального контенту. На наше переконання, таке трактування найбільш повно відображає суть даного феномену.

Рене Фунтен (Renée Fountain) вказує на те, що унікальність вікі не тільки в тому, що кожен (за замовчуванням) може написати, відредагувати і опублікувати свої власні роботи, але й переписувати, редагувати і навіть скасовувати роботу інших. Тобто, весь зміст вікі постійно перебуває «в процесі» (англ. Work In Progress) [239].

Онлайн-енциклопедія Вікіпедія є найпопулярнішим веб-сайтом на основі програмного забезпечення вікі. Слід підкреслити, що Вікіпедія – це не окрема вікі-сторінка, а колекція з сотень вікі, по одній для кожної мови. Є принаймні десятки тисяч інших вікі, у тому числі вікі, що функціонують як засоби управління знаннями, як інструменти для конспектування, громадські веб-сайти і інтранет [343]. На думку Магід Н. Камель Булос, вікі, і, зокрема, Вікіпедія, уособлюють собою перспективний принцип, який може істотно перетворити інформаційну епоху Інтернету [207; 208].

TermWiki є одним з основних ресурсів для соціального навчання у просторі мережі, що використовує програмне забезпечення MediaWiki. Цей сайт орієнтований на співробітництво, дає можливість знаходити, спільно використовувати і зберігати глосарії із 1487 доменів на 97 мовах; підтримує форум, з модулем «питання-відповідь», функцію обміну повідомленнями, що заохочують взаємодію користувачів і сприяють обговоренню сторінок кожного учасника [343].

WikiAnswers – вікі-сайт, за допомогою якого користувачі можуть задавати питання і відповідати на них. WikiHow – це величезна база даних, в якій розміщені практичні інструкції. WikiHow використовує метод безперервного вдосконалення, що дозволяє додавати, видаляти або іншим чином змінювати контент.

Метою українського освітнього порталу «ВікіОсвіта», що функціонує на основі програмного забезпечення вікі, є колективне створення добірки сучасних, безкоштовних освітніх ресурсів, оволодіння новими інформаційними технологіями та новими організаційними формами навчальної діяльності. На порталі розміщена інформація про україномовні вікі-проекти, добірка посилань на Інтернет-ресурси з навчальних предметів, різноманітні інформаційні ресурси щодо використання Веб 2.0, наведена типологія соціальних сервісів, принципи їх функціонування тощо [33].

Сьогодні вже ведуться досить активні дослідницькі роботи з вивчення потенціалу вікі. Проблематика специфіки функціонування вікі перебуває в центрі уваги вітчизняних (Н.В. Дягло [74]) і зарубіжних дослідників (W. Cunningham [221], P. Evans [235], Renée Foutain [239], J. Lanier [270], V. Leuf [273] та ін.). Проте використання філософського-освітнього інструментарію для вивчення нових комунікативних практик у вікі-середовищі ще не до кінця осмислене.

У своїй книзі «Вікі Шлях: Швидка співпраця в Інтернеті» (англ. *The Wiki Way: Quick Collaboration on the Web*), Уорд Каннінгем і Бо Леуф (Bo Leuf) акцентують увагу на тому, що вікі пропонують всім користувачам, а не тільки фахівцям відредагувати будь-яку сторінку або створити нову на веб-сайті вікі, використовуючи тільки стандартний веб-браузер. Все, що для цього необхідно, – це комп'ютер, доступ до мережі, веб-браузер і базове розуміння мови простої розмітки (наприклад, HTML). На думку авторів, вікі сприяють змістовним тематичним зв'язкам між різними сторінками шляхом інтуїтивно простого створення гіперпосилань на потрібну сторінку. Дослідники підкреслюють, що вікі не є створеними експертами та

професійними авторами: вони призначені для випадкових відвідувачів з метою залучення будь-якого відвідувача або користувача у поточний процес створення і спільної роботи, що постійно змінює ландшафт сайту вікі [273].

Ще одним соціальним сервісом 2.0, перспективним для застосування в українській системі освіти, особливо мовній, є сервіс подкастів. Зазвичай подкаст визначають як звуковий файл (або серію таких файлів), які поширюються у мережі Інтернет для масового прослуховування. Термін походить від англ. *podcast* (від англ. *iPod* – назва портативного mp3 плеєра фірми Apple і *broadcast* – «передавати, транслювати») [257; 302; 303; 312]. Подкасти можна прослуховувати в онлайн режимі через веб-браузер, на будь-якому плеєрі, комп'ютері, мобільному телефоні, смартфоні, програвачі, що підтримує формат MP3.

Ідея створення подкастів зародилася на радіо, коли контент, який прозвучав на радіопередачі, потім розміщувався на веб-сайті програми з метою забезпечення можливості його завантаження та прослуховування у зручний час [257]. Пізніше, ця ідея поширилася на телевізійні науково-пізнавальні, політичні, розважальні та інші передачі. Сьогодні контент подкастів значно розширився, їх може створювати будь-який користувач Інтернету, використовуючи відповідне програмне забезпечення.

Подкаст може бути продуктом як усної асинхронної (запис лекції, повідомлення, презентації одного учасника), так і синхронної комунікації (відтворення записаної під час розмови іншомовного діалогу, дискусії, інтерв'ю), який згодом розміщується і передається у мережі на веб-сайтах з підтримкою хостингу (публікації) аудіо-/відеофайлів, автоматизацією розміщення записів і можливістю підписки на оновлення [Там само].

Б. Александер описує функціональну специфіку подкастів наступним чином: «Podcasts are shuttled between Web sites, RSS feeds, and diverse players. These content blocks can be saved, summarized, addressed, copied, quoted, and built into new projects» [194, с. 33]. (Подкасти курсують між веб-сайтами, RSS-каналами і різними плеєрами. Ці блоки контенту можна зберігати,

підсумовувати, переадресовувати, копіювати, цитувати і вставляти в інші проекти).

Наведемо кілька прикладів подкаст-сайтів для використання в навчальному процесі, що знаходяться у вільному доступі у мережі. Для вивчення французької мови: Radio France International (RFI) (<http://www.rfi.fr/emissions/>), Podcast français facile (<http://www.podcastfrancaisfacile.com/>), Learn French by Podcast (<http://www.learnfrenchbypodcast.com>), Podcast France (<http://podcastfrance.fr/>), FrenchPod101(<http://www.frenchpod101.com/>) та багато інших.

Для опанування англійської мови компанія BBC пропонує широкий спектр програм, доступних для безкоштовного завантаження у форматі подкастів. Серед інших виділимо наступні: Podcasts in English (<https://podcastsinenglish.com/>), English Class 101 (<https://www.englishclass101.com>), Better at English (www.betteratenglish.com/), Splendid Speaking (www.splendid-speaking.com/), Voice of America Learning English (learningenglish.voanews.com/) та Business English Pod (<https://www.businessenglishpod.com/>). Слід зазначити, що названі подкастові ресурси також можна прослухати на веб-сайті iTunes.

Різноманітну добірку подкастів на німецькій мові можна знайти на директорії podcast.de. Крім того, слід назвати також CRE. Technik, Kultur, Gesellschaft (<https://cre.fm/>) та Kinderwahnsinn (<http://kinderwahnsinn.com/>).

Audio lingua (<http://www.audio-lingua.eu/>) надає доступ до автентичних аудіоресурсів на декількох мовах, що записані носіями мови. Всі звукові файли на даному веб-сайті класифікуються за рівнями у відповідності до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти.

Звичайно, цей перелік не претендує на універсальність, проте він відображає потенційні можливості використання подкастів у мовній освіті.

Іншим відомим каталогом подкастів є iTunes, що забезпечує всі функціональні можливості знаходження, підписки і завантаження подкастів. Можна виконати пошук за назвою або жанром, підписатися на подкаст, або прослухати його прямо з каталогу. Типологія подкастів, розміщених на

iTunes, дуже різноманітна: мистецтво, новини, спорт, здоров'я, культура, медицина, сім'я, релігія, технології тощо. Є й каталог освітніх подкастів, зокрема для опанування іноземної мови (французької, англійської, німецької, іспанської, італійської тощо).

Багато західних корпорацій, професійних груп, бібліотек і університетів регулярно розміщують подкасти на своїх веб-сторінках з метою забезпечення альтернативної форми подання інформації. Регулярно розміщують подкасти радіостанції (RFI, RTL, France Culture, France inter), телерадіомовні організації (BBC), телеканали (CNN, France 24.), професійні журнали тощо. Деякі періодичні видання (The Economist, Le Monde) надають версії своїх публікацій у форматі MP3, але завантаження доступне тільки для передплатників. Інші (The New Yorker, The New York Times, Le Figaro) надають безкоштовні аудіо-версії окремих статей. Слід підкреслити, що переважна більшість бібліотек, університетів і коледжів поширюють подкасти на платформі програмного додатку iTunes U, про який мова піде у третьому розділі нашої роботи.

У науковій пресі останніх років опубліковано досить велику кількість досліджень проведених науковцями різних університетів світу з проблематики використання подкастів в освітній сфері. Серед найбільш значущих виділимо роботи П.В. Сисоева [166], О.Ю. Малушко [117], N. Roland [311], J. Schmidt [318], S. Scutter [324] та ін.

Сьогодні у наукових розвідках не існує загальноприйнятої класифікації подкастів. Дослідники [117; 173; 312] виділяють: аудіо- і відеоподкасти, а також ті, що включають в себе усі можливі формати; автентичні подкасти, створені носіями мови, які не завжди носять освітній характер; викладацькі, створені викладачами суто з освітньою метою; учнівські, які створюються як частина процесу навчання; методичні (технічні) подкасти, що містять методичні рекомендації, педагогічні прийоми і технології для застосування подкастів у процесі навчання; навчальні подкасти.

Технологія створення і поширення цифрових аудіо- і відео файлів у

мережі, що дозволяє відтворювати їх на веб-сайті, переносити на власні пристрої і зберігати для подальшого використання називається подкастингом (від англ. podcasting). Термін походить від злиття двох слів: iPod – mp3 плеєр фірми Apple та broadcasting – «широкомовлення» [304; 305].

Слід зазначити, що до теперішнього часу єдиного визначення поняття «подкастинг» не існує, оскільки воно має безліч характеристик, які виділяються різними авторами в процесі його опису. Під поняттям «подкастинг» розуміють: серію епізодичних програм; спосіб розміщення аудіо- та відеофайлів; процес створення і поширення аудіо- і відеофайлів; практику використання Інтернету для створення цифрових звукових передач, доступних для завантаження на комп'ютер або мобільний пристрій; процес створення цифрових записів радіо програм, які можна завантажити з Інтернету [36; 304; 305].

Подкастинг в основному розглядається як еволюція ведення блогу [245]. Існує думка про те, що подкастинг, як технологію, створили ведучий каналу MTV Адам Каррі (Adam Curry) у співробітництві з Дейвом Вінером (Dave Winer), розробником RSS-синдикації [257; 245]. Вперше термін «подкастинг» був згаданий журналістом BBC Беном Хаммерслі (Ben Hammersley) у статті, яка була опублікована у газеті The Guardian 12 лютого 2004 року [257; 302]. У ній Бен Хаммерслі вжив даний термін як синонім до слова аудіоблогінг (англ. audioblogging) для позначення веб-журналу на основі аматорського радіо. У вересні того ж року, розробник програмного забезпечення Дені Грегуар (Dannie Gregoire) використав не тільки сам термін, але й ідею для опису процесу автоматичного завантаження і синхронізації цифрових аудіо файлів [Там само]. На сьогоднішній день подкастинг вже має свою історію розвитку і, є однією з технологій, які можна віднести до сервісів Інтернету другого покоління [36; 245; 257].

Подкастинг здійснюється за допомогою RSS каналів (Інтернет-технологія, що дозволяє здійснювати трансляцію матеріалів сайту), на які можна підписатися за допомогою спеціальних агрегаторів (iPodder Lemon,

iPodderX або iTunes), що автоматично відслідковують нові випуски подкастів, завантажують і розміщують їх у комп'ютері, смартфоні. Саме ця можливість підписки на оновлення і відрізняє подкастинг від інших способів передачі аудіо та відео файлів у мережі [245].

У своїй книзі «Podcast solutions: The Complete Guide to Podcasting» Майкл Гейген і Ден Класс (M.W. Geoghegan, D. Klass) розглядають історію виникнення технології подкастингу, питання використання, створення і поширення подкастів [245].

Сьогодні вже існує певна кількість робіт, що висвітлюють досвід застосування подкастингу в освітній сфері. Серед зарубіжних розвідок, що аналізують подкастинг як сучасну технологію навчання, слід відзначити роботи G. Campbell [214], G. Salmon та P. Edirsingha [314], M. J. W. Lee і A. Chan [271], F. Rosell-Aguilar [312].

Дослідники з університету Лестера (Великобританія) Гіллі Салмон і Палітха Едірзінгха (G. Salmon, P. Edirsingha) у книзі «Podcasting for Learning in Universities» наводять приклади використання подкастів у навчальних закладах Великобританії, Австралії та Південної Африки, пропонують ретельне і детальне розуміння практики подкастингу в галузі вищої освіти, чітке бачення того, як технічні новинки можуть допомогти в навчанні [314].

У статті «There's something in the air: Podcasting in education» Гарднер Кемпбелл (Gardner Campbell) аналізує появу подкастингу як технології, особливості створення подкастів, можливі труднощі, стан і перспективи застосування в освітній сфері. Автор підкреслює, що, у певному відношенні, подкастинг не є абсолютно новим явищем, оскільки потокове аудіо і можливість його завантаження з'явилась вже з появою самого «павутиння». Проте, на його думку, справді новим є простота публікації, підписки і використання в декількох середовищах [214].

Марк Лі і Ентоні Чан (Mark J. W. Lee, Anthony Chan) досліджували потенціал використання даної технології студентами та аспірантами дистанційної форми навчання для зменшення почуття ізоляції і сприяння

співпричетності. Автори переконливо доводять, що його застосування може допомогти на практиці вирішити психологічні проблеми студентів, які навчаються дистанційно; виступити методом протидії негативним наслідкам, що є результатом їхньої фізичної дистанційованості від викладачів, сокурсників і університету; сприяє формуванню у студентів дистанційної форми навчання почуття приналежності до університетської спільноти [271].

У своїй статті «A review of podcasting in higher education: Its influence on the traditional lecture» Олівер МакГар (Oliver McGarr) проаналізував можливий вплив застосування подкастингу на зміну форми проведення традиційних лекцій в університеті. На думку науковця, подкастинг має потенціал для підвищення якості навчання саме як інструмент для підтримки мобільного навчання [277]. Його колега, дослідник з Технологічного Центру вільного університету Брюсселя Ніколя Роланд (Nicolas Roland) розглядав можливості подкастингу для підтримки мобільного навчання студентів вишу. Результати проведеного ним дослідження є контрверсійними: з одного боку, технологія подкастингу є дуже перспективною, оскільки дозволяє студентам поглибити свої знання з дисципліни, шляхом повторного прослуховування цілого курсу, або окремої його частини. З іншого – використання подкастингу в навчальній діяльності вимагає серйозної підготовки, як викладачів, так і студентів [311]. Ефективність використання даної технології з метою аналізу мотивації студентів до навчання в онлайн-середовищі простежували дослідники з університету штату Вайомінг D.U. Bolliger, S. Supanakorn, C. Voggs [205].

В цілому, можна сказати, що в освітній сфері технологія подкастингу використовується переважно у мобільному навчанні. Більш детально освітній потенціал використання технології подкастингу, зокрема в царині мовної освіти, ми розглянемо у третьому розділі нашої роботи.

Отже, ми проаналізували значення і зміст таких базових понять, як «блог», «вікі», «подкаст», «подкастинг», що складають концептуальну цілісність предмета дослідження. Доцільність застосування

узагальнювального поняття «соціальні мережеві сервіси» в тому, що воно найбільш повно відображає специфіку їхнього функціонування: це програмні інструменти другого покоління Інтернету, що підтримують групову взаємодію, заохочують комунікацію, об'єднують користувачів у спільноти, сприяють створенню мереж, забезпечують зворотний зв'язок і дозволяють організувати спільну роботу для створення нового продукту. Під блогами у роботі розуміються розміщені на Інтернет-сайті (або його розділі) відкриті записи-пости різного характеру одного/декількох авторів, що характеризуються наявністю гіперпосилань, можливістю коментування і регулярно поповнюються новими у зворотному хронологічному порядку. Грунтуючись на його функціональних характеристиках, подкаст визначено як продукт редакційно-видавничої діяльності ЗМІ; створений індивідуальним/колективним авторством твір; цифровий засіб інформації, комунікації, поширення знань; інструмент освіти і виховання; знаряддя політичної і ідеологічної боротьби. Подкастинг – технологія створення і поширення цифрових аудіо- і відео файлів у мережі, що дозволяє відтворювати їх на веб-сайті, переносити на власні пристрої і зберігати для подальшого використання. Вікі є соціально орієнтованим програмним забезпеченням на основі Інтернет-сторінок з можливістю спільного редагування та перерозподілу оригінального контенту. Комунікація у блогах, за допомогою подкастів, у вікі-середовищі відповідає сучасним інформаційно-комунікативним викликам, розширює можливості контактування.

Багатофункціональність соціальних мережевих сервісів визначає існуюче різноманіття методологій їх дослідження, сконцентрованих навколо політичних, соціологічних, психологічних, педагогічних парадигм, кожна з яких аналізує свій аспект розвитку даного феномена. Логіка дослідження вимагає звернутися до аналізу антропоцентричних, аксіологічних та соціокультурних їхніх характеристик, які ми розглянемо у наступних підрозділах.

1.2. Антропоцентричний та аксіологічний вимір соціальних мережевих сервісів

З вищевикладеного матеріалу слідує, що Інтернет, блоги, форуми, подкастинг, вікі та онлайн додатки, соціальні мережі вже стали звичним середовищем для роботи, навчання, спілкування, розваг, при цьому суттєво впливаючи на всі сфери діяльності людини. Проте експоненціальне зростання їхнього статусу, розширення способів комунікації, а також особливості диверсифікації буття людини у створюваному ними просторі, у роботах як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників досить істотно різняться в оцінках. Деякі вкрай негативно ставляться до цих явищ, вважаючи, що специфіка створюваного ними середовища найбільш повно відображає установки постмодернізму, надаючи руйнівного впливу на структури масової свідомості та сформований спосіб життя. Відзначається тенденція до зростання комунікативних і соціокультурних ризиків такої комунікації, які загрожують зняттю самоцінності змістовного контактування, ослабленням впливу етичних і естетичних його цінностей, мовної культури, втратою цілісного сприйняття реальності, зростанням маскарадності [75] спілкування. Ведуться дискусії навколо деструкції людини, фальсифікації власного «Я», його заміни на безособову маску [75], деформації соціальної та особистісної ідентичності [121], піднімається питання ціннісних орієнтирів особистості у цьому цифровому «павутинні», аналізуються фаталістичні проекти антропологічної катастрофи, адже багатьма перебування людини у ньому сприймається як занурення її у простір хаотичного середовища, в якому людина виступає як «...перфоманс» який прагне егозатвердити пріоритети свого креаційно-дискурсивного Его, похитнути підвалини соціума-держави-влади, радикально трансформувати психіку і поведінкові патерни за рахунок своїх способів вираження у віртуальному просторі...» [38, с. 17].

Водночас чути голоси і тих, хто намагається досягнути творче

виявлення присутності людини у інформаційно-насиченому просторі глобальної мережі [86], чий ресурсний потенціал породжує і протилежну тенденцію, пов'язану з можливістю постійного особистісного і професійного вдосконалення, творчості та саморозвитку, здійснення різноманітних видів діяльності [234; 225; 279]. Тому тема розмаїтих інформаційних впливів на процес формування, на реалізацію сучасної людини, виявляється сьогодні надзвичайно значущою, перш за все, з огляду на отримання відповіді на питання про способи її самоактуалізації та самовираження крізь призму реальності і «оцифрованості» буття, індикатором чого сьогодні стають ведення блогу, подкастинг, різноманітні вікі, соціальні мережі.

Між тим, амбівалентний характер впливу соціальних сервісів, оцінка якого ґрунтується на онтологічному підході, призводить до двох крайнощів: до повного заперечення їхнього конструктивного потенціалу, або ж, навпаки, зачарування від можливостей використання, перебування у тому просторі, що створюється завдяки їм, що вже став сприйматися як «справжнє» середовище екзистенції людини.

Ми переконані, що більш доцільним і більш продуктивним є інструментальний підхід до можливостей глобальної мережі, сервісів та онлайн-додатків, при якому їх слід розглядати як технічний засіб, як інструмент, яким можна користуватися в залежності від поставлених цілей. Адже, загалом, вони є індиферентними до людини, її віку, статі, соціального статусу, фізичного вигляду, мови, території проживання тощо. Вітчизняний дослідник С.М. Ягодзінський, на нашу думку, досить точно схопив сутність впливу Всесвітньої павутини. Щодо цього він пише, що «предметом інтересу мережі та тих, хто отримує доступ до відповідної статистичної інформації, є потреби, бажання, пріоритети, попит середньозваженого споживача» [190, с.195]. І.П. Кужелева-Саган переконана, що сьогодні час відмовитися від уявлень про «нейтральність» технічних пристроїв, оскільки вони не тільки примножують людські можливості, але й трансформують її зсередини, змінюючи її цінності, когнітивні пізнавальні схеми і саму структуру

діяльності [106, с. 273]. На її думку, фізична, психологічна та соціальна складові особистості під впливом сучасних Інтернет-технологій переломлюються, перетворюючись у серйозні фактори ризику з точки зору не тільки наслідків такої віртуальної комунікації, але й особистісного розвитку. Тому, ховаючись від проблем реального буття у світі мережі, особистість стикається з ще більш серйозними проблемами, вирішення яких неможливо без якісних змін самої особистості [Там само, с. 274].

Звертаючись до аналізу впливу інноваційних технологій, М.В. Онопрієнко зазначає, що їхня фундаментальна відмінність, «...полягає в тому, що вони є культурогенними, тобто здатними трансформувати культуру, змінювати її основні параметри, породжувати нові культурні артефакти» [132, с. 230]. Вони, з точки зору дослідника, «перетворюються в даний час на один з найбільш могутніх чинників, що постійно змінюють, перебудовують соціальне і культурне середовище суспільства. Трансформуючи соціокультурне середовище, вони впливають на світобачення сучасної людини, змінюючи, зокрема, і її ціннісні орієнтири» [Там само].

Між тим, поряд із загрозливою тенденцією відтворення стереотипованої, уніфікованої людини, суспільство знань вимагає постійної адаптації особистості до умов мінливої реальності, її перенастроювання, розвитку різносторонніх її здібностей. Цій меті, на наше переконання, слугують блоги, подкасти та вікі, які надають дискусійний простір, базу діалогічної полікультурної взаємодії, дозволяють виявити потенціал особистості, сприяють особистісному і професійному вдосконаленню та творчості.

Передбачаючи висновки даного підрозділу, можна відзначити, що основна цінність соціальних сервісів (блогів, сервісу подкастів, вікі) полягає у тому, що вони у сучасних умовах вже є не просто засобом комунікації, а проявляють себе як механізм конструювання комунікативного простору, як окремого індивіда, так і суспільства загалом. Ціннісні основи їхнього

використання, на наш погляд, становлять фундаментальні значимості і культурні смисли, які у формі світоглядних, моральних та професійних установок задають напрямок та мотивацію творчої діяльності особистості у середовищі, що створюється названими сервісами, вирішують завдання по «конструюванню» індивіда як члена певної соціокультурної спільності, соціальної групи, колективу, професіонала у тій чи іншій області, стимулюють визнання власної унікальності. Водночас, саме ці можливості блогів, подкастів та вікі, актуалізують питання персональної ідентичності, звертають до осмислення нових умов прояву самосвідомості людини.

Під ціннісним сприйняттям у сучасній філософії розуміють форму, «що склалася в умовах цивілізації і яка безпосередньо переживається людьми, і є системою ставлення до загальнозначущих зразків культури і до тих граничних можливостей, від усвідомлення яких залежить здатність кожного індивіда проектувати майбутнє, оцінювати «інше» і зберігати в пам'яті минуле» [136, с. 788]. Цінності відіграють важливу роль у перетворенні реальності, забезпечуючи підстави для дії та діяльності, спрямовуючи індивідуальну і колективну дії [176, с. 708]. Уявлення про цінності виражаються у мові і мовлені людини.

Слід визнати, що технології Веб 2.0 значно спростили процес створення особистих віртуальних продуктів та розміщення їх у мережі. Тепер кожен, навіть не володіючи спеціальними знаннями, може взяти участь у формуванні власного контенту, оскільки існує можливість індивідуально налаштувати сайт, розробити дизайн власної веб-сторінки, персоналізувати зміст, додаючи аудіо- і відео, фотографії, коментарі. Персоналізація також передбачає використання тих сервісів, що дозволяють створювати спільноти (вікі, блоги, соціальні мережі), в основі яких лежить концепція, яка визначає людиновимірність цього процесу, в ході якого індивід обирає засоби, найбільш релевантні для втілення його інтенціональних завдань у конкретній ситуації інтеракції. При створенні блогу, наприклад, можна вибрати його оформлення із запропонованих варіантів відповідно до його тематики та

додати особисті елементи. Програми-агрегатори дозволяють повністю персоналізувати свою стартову сторінку таким чином, щоб вона відповідала естетичним смакам користувача і дозволяла б ознайомитись з тими новинами, що цікавлять саме його.

Крім того, велике значення при формуванні таких співтовариств надається взаємній підтримці і довірі до «колективного розуму», як, наприклад, у вікі-середовищі. Синдикація інформації (англ. RSS) дозволяє підписуватися на подкасти, відстежувати зміни, відображати усю нову інформацію у зручному вигляді на веб-сайті або, за допомогою агрегатора, об'єднувати інформаційні потоки, отримуючи сповіщення про будь-які зміни, нову додану інформацію, без необхідності відвідин сайту, що істотно прискорює процеси обміну та поширення інформації у глобальній мережі.

Під поняттям «самореалізація» ми розуміємо (як це трактується у працях А. Маслоу [120], В. Франкла [178], Е. Фромма [179] та багатьох інших дослідників сучасності) найвищу потребу, реалізацію внутрішнього потенціалу особистості, що виступає формою зв'язку людини з іншими, є способом людського буття та пов'язана з пошуком сенсу життя, з діяльністю людини з опрідметнення нею її сутнісних сил. З поняттям самореалізації особистості за допомогою соціальних сервісів також корелюють такі поняття як «самоактуалізація» (К. Роджерс, А. Маслоу), «самовираження», «самоствердження», як прояви власного «Я». У цьому сенсі, самореалізація особистості при веденні блогу, створенні і записі подкастів, творенні вікі-сторінок та вікі-текстів, участі у вікі-проектах, є таким процесом, що характеризується втіленням її задатків і здібностей, цілей і потреб.

Самореалізація особистості у блогах, вікі та подкастах передбачає як діалектику зміни самої себе, так і видозміни, персоналізації середовища «існування», яке освоюється і осмислюється особистістю. Сказане співвідноситься з самотрансценденцією і самототожністю людини, оскільки перша дозволяє звернутися до людини у мережевому просторі, а друга – до її внутрішнього світу. Категорія самотрансценденції, у якій відображено

прагнення людини до виходу за власні межі дозволяє розкрити фундаментальне відношення її до світу речей, до Іншого. Це прагнення передбачає діяльну і творчу її активність, тому для вирішення проблеми самореалізації людини важливим є відносини з Іншим. Тому, на перший план виходить комунікативний аспект самореалізації особистості у блогах, подкастах та вікі-середовищі.

При розгляді зазначеного аспекту слід звернути увагу на осмислення відносин «Я - Ти» та на взаємозв'язок такої взаємодії з творчістю, оскільки самореалізація у блого- та подосфері є не тільки процесом розкриття та втілення внутрішнього потенціалу особистості, але також продукування або пошуку власного «Я». Феномен інтерактивності вікі, що створює ефект співтворчості, на наш погляд, є також важливим для самореалізації особистості, оскільки спонукає людину до виявлення свого «Я», надаючи конституювального впливу цієї семантико-мовної та креативної сфери на процеси пошуку, виявлення та «розпізнавання» істини.

При зростанні блогових спільнот розширюються можливості зустрічі людей з різними (або подібними) інтересами, захопленнями, поглядами, що вже не обмежуються рамками фізичної доступності, часовими та просторовими чинниками, а це вже не стільки відхід у віртуальну реальність – це саме нові можливості виразити свої погляди, уявлення, переконання, сформулювати особисту думку з будь-якого питання у ситуаціях автентичного спілкування. Крім того, самореалізація та самопрезентація у блогах здійснюється як вербальними (назва блогу, нікнейм автора), так і невербальними засобами (дизайн сторінок блогу, графічне представлення автора), які також служать засобом когезії в рамках його структури.

У блогах, особливо персональних, можна спостерігати дискусію, у якій зіткнення особистого досвіду, причетність до життєвого світу Іншого, спричиняє не тільки саморозкриття блогера, але одночасно й рефлексію над власним життєвим досвідом, в якій беруть участь інші, що нерідко дозволяє більш чітко позначити, виявити проблеми реального буття людини, її

внутрішнього світу [37]. Разом з тим, утримувати своє «Я» в соціальних мережах, блогах, твітерах стає все важче, вважає І.П. Кужелева-Саган, оскільки наростає ризик маніпулювання людьми. Крім того, дослідниця стверджує, що ці нові соціальні медіа спричинили особливий тип екзистенційної кризи, оскільки для того, щоб відчувати свою значимість і присутність у реальному світі, людина потребує постійних комунікацій у віртуальному просторі мережі [106, с. 274].

Своєрідність ціннісних орієнтирів комунікації за допомогою соціальних сервісів визначається також тим, що сама її форма набуває самоцінності, а це, у свою чергу, виключає необхідність досягнення істини, формування людської унікальності, спрямовує і визначає характер самоідентифікації та самореалізації особистості, а тому безпосередній вплив комунікаційних процесів на динаміку зміни системи цінностей теж є мало передбачуваним.

Непередбачуваність результатів комунікації у блого- і подосфері, у вікі-середовищі зумовлена не тільки її функціонуванням і динамічністю цінностей, але й таким феноменальним явищем як розповсюдження «інновацій», що спостерігається практично у всіх мережевих ресурсах, особливо пов'язаних з освітньою і науково-дослідною сферами. Проте дослідники зазначають, що «... за допомогою Інтернету користувач може долучитися як до раціонально обґрунтованих і системних моделей тих чи інших явищ, так і до антинаукового, паранаукового, ненаукового, квазінаукового знання» [86, с. 64].

Нові евристичні можливості осмислення специфіки людського існування, призначення людини у світі, що відкриваються у глобальній мережі, передбачають вивчення не тільки феноменології конструювання цього «світу», але й самого феномена Людини, яка знаходиться у стані пошуку різних модусів антропологічних і ціннісних засад, наприклад, таких, як смислоформуюча природа блогу. Адже серед різноманіття засобів зв'язку, що мають особливу значимість для розуміння специфіки формування

свідомості суспільства у еру Інтернет, – ICQ (англ. I seek you – «Я шукаю тебе»), служба миттєвих повідомлень), чати, форуми, електронна пошта, – саме блоги, як цифрові «джерела» інформації, «платформа» для спілкування, дискусій, ідейних «баталій», які пройшли свій «еволюційний шлях», перетворившись із «традиційного» щоденника у один із найпоширеніших сьогодні соціальних сервісів, виконують особливу роль. За ступенем саморозкриття особистості і винятковості впливу на суспільство блог виступає не тільки (і не стільки) як мовний та екзистенціальний прецедент, індивідуальний авторський «проект», але й цілком може претендувати на самостійну роль, стати домінантою суспільних настроїв. Ведення блогу іноді розглядається як спосіб формування демократії [290] за межами засобів масової інформації.

Блог акумулює у собі одночасно комунікативні і перформативні ознаки, відтворюючи присутність автора, хоча кожна з цих ознак, у тому чи іншому плані самовираження не є абсолютно атрибутивною. По суті – блог виступає як самість, що має автономний, рухливий характер, інформативно і емоційно насичений контент.

Особливості використання письмових графічних знаків блогером у контексті певної мовно-культурної традиції, при збереженні лінійного порядку написання блогів, індивідуальні авторські комунікативні ресурси, публікація їх у глобальній мережі, надають блогам динамічного характеру. До того ж, мультимедійний характер блогів дозволяє зв'язати воєдино безпосередньо текстову частину, зображення, графіку, відео та аудіо в єдине ціле, тобто можна стверджувати, що поняття блогу розширюється до певного семіотичного концепту, який включає його візуальний образ у статичному і динамічному виконанні. У порівнянні зі статичним текстом блог рухливий, але, водночас, він і стійкий, оскільки форма втілення – текст, що є його частиною, – фіксує певну подію людського буття.

Сказане дозволяє інтерпретувати сам людиновимірний аспект блогерства як водночас суперечливу єдність особистісного, буденного,

унікального і універсального, що поєднується у блогах, коли розповідання буття і його «проживання» стають одним і тим же, інколи, навіть, взаємно заміщуючи один одного. Між тим, одним з найбільших недоліків блогерства є те, що у реальності блогерам часто немає про що поговорити [37, с. 124-126], оскільки вони вже все розповіли і прочитали у блогах. Ведення блогу, на думку Л. Міхеєвої, стимулює «розпухання» уявного «Я» автора, стає перешкодою для дійсного «включення у символічні обміни і становлення мовного суб'єкта» [121, с. 29], адже досить часто у ці відносини виявляється залучена вже не стільки реальна людина, яка диверсифікує способи «реєстрації» свого буття, скільки створений нею образ. Отже, у логіці викладеного, замість того, щоб допомогти блогеру повернутися у соціум, блог набуває ознак симулякру. Разом з тим, антиномія блогів реалізується у поєднанні можливостей створення суб'єктивного простору, виділенні власного «Я», персоніфікації глобального середовища, яке розчиняє людину у його нескінченному просторі, і функцій комунікативної взаємодії, інтеграції автора блогу в співтовариство у блогосфері та у глобальній мережі.

Блог, який майже ніколи не створюється для якогось певного, конкретного читача, містить інтерсуб'єктивну сприймаючу і віддзеркалювану підоснову, де відображеним, тобто, таким, що вже знаходиться на стадії виявленої самоактуалізації, є не тільки «Я», але й «Ми», обумовлене самим фактом наявності та повторюваності соціальних зв'язків. З іншого боку, фіксація персональної та соціальної емпірії, що часто має опис звичайних подій, життєвих історій, дозволяє говорити про процес його дискурсивного «вростання» у наративну канву [309]. Виступаючи як «монтажер власної життєвої історії» [121, с. 30], блогер «відбирає і певним чином komponує матеріал, що публікується ним в якості «постів»» [Там само].

Більш того, перенесення біографічного контексту особистості у наративний підтекст перетворюють блоги у екзистенційний варіант друкованої цифрової творчості і рефлексії у мережі, дозволяють

трансформуватися у свого роду філософствування. В останньому випадку структурна його сторона проявлена предметністю авторської думки, а мотиваційна – розширенням кола спілкування, адже автор блогу так чи інакше позиціонує себе (як аматор чи професійний блогер) за допомогою певної області інтересів і сфери своїх знань (спосіб життя, розваги, екологія, політика, наука, бізнес тощо). На наш погляд, блог сам по собі є формою опредметнення внутрішнього потенціалу людини, продуктом її самореалізації.

Разом з тим блоги, які «вбирають» у себе все різноманіття цифрової епохи, індивідуальних і соціальних особливостей блогера, також самоцінні, оскільки дозволяють людині наблизитися до розуміння себе самої, виявити свій внутрішній потенціал, проаналізувати вибір свого шляху в житті. Індивідуальна оригінальність авторів блогів і віддзеркалювані можливості самих наративів, як «екран» справжнього, чи вигаданого, однак з реалізованого авторського «Я», дозволяють розглядати блоги, як «майстерню», в якій, на думку дослідників [121], ведеться рутинна робота над собою, над своїм образом, «репутацією», що допомагає накопичити соціальний капітал завдяки мережевій взаємодії у блогосфері, а потім використовувати його у реальному житті.

Блогерство як бажання звернутися до Іншого, давати собі та іншим майже щоденний звіт, прагнучи записати, утримати, а отже, прояснити сенс того, що відбувається у особистому житті, житті країни, причому робити це на відвертому і навіть інтимному рівні, стає сьогодні одним з різновидів систематичної або епізодичної «праці». Тому, можна сказати, що блог виступає не тільки як засіб конструювання образу «Я», «переміщеного» у мережу, але й як безпосередній процес самоконструювання, що відбувається спонтанно, тобто передбачає діалектику опосередкованого і безпосереднього, адже блогер контактує не тільки з глобальною аудиторією, але й зі своїм віртуальним, потенційно можливим, «емпіричним» «Я», з образом, який – поки що – не існує (або й не буде існувати) у реальності, який відображає

якусь проєкцію «можливої людини» (М. Мамардашвілі). Блог, у такому випадку, можна розглядати, як «механізм відбудовування і зміцнення «Я» у віртуальному середовищі» [121, с. 27], що дозволяє розгледіти основну проблему сучасної людини – брак власного «Я». Можна сказати, що перетворення блогу у «генератор» нових смислів спричиняє «перерозподіл» смислового напруження, як у тексті блогу, так і у звичайному житті. Те, що створює віртуальний образ його автора [121, с. 30], оформляється у вигляді висловлювань про життя і про самого себе. На наше переконання, за допомогою спілкування з Іншим, блогер намагаючись знайти себе, стати собою, «зібрати» себе з безлічі фрагментів, творить наративи особистого характеру з можливістю інтерактивного втручання у них, залишаючи місце для коментарів, бажаючи не просто бути почутим, але й зрозуміти себе за допомогою Іншого, знайти чи віднайти свою цілісність. Тому, можна вважати, що таке самовизначення слугує завданням набуття себе, формування внутрішньої гармонії, досягнення тотожності мислення з навколишнім світом.

Разом з тим, на наш погляд, така самотрансценденція одночасно виступає і як самототожність, оскільки саме ця можливість виділяє внутрішній світ людини, її самотність, що може розкриватися у блогах більш вільно, більш відкрито, навіть несподіваним чином, ніж у реальному житті. Проте, почуття безмежної свободи, відчуття нових можливостей, не обмежених фізичним виглядом, соціальним статусом, просторово-часовою віддаленістю, надія реалізувати якості, не затребувані у реальному житті, що виникають у блогера, можуть, навпаки, досить негативно впливати на нього, адже особистість опиняється неначе «вбудованою» у контекст постійної мережевої взаємодії, яка може нав'язувати систему соціальних і культурних цінностей, навіть стати складовою частиною її внутрішнього і зовнішнього світу. Можна зустріти і таку характеристику блогера: «Блогер – це людина, залучена у електронну комунікацію, яка проводить більшу частину свого часу спиною до реального світу, лицем до монітора комп'ютера. Букви та

інші символи, що з'являються на екрані, спілкування з віртуальними співрозмовниками замінюють багато в чому для неї дійсність, дії і традиційні форми людської комунікації, причому комунікації неофіційної, інтимної, існуючої зазвичай в усній формі» [Цит. за: 57, с. 48], як наслідок, виникає дефіцит реального живого спілкування.

Надаючи майже безмежні можливості саморепрезентації, як вербальної (назва, тематика блогу), так і невербальної (дизайн сторінок), особливо у особистих блогах, де автору належить весь простір, блог стимулює творчий процес, розвиває уяву, сприяє вибору адекватних лексичних засобів. Комунікативний та творчий аспекти самореалізації та саморепрезентації особистості набувають додаткових відтінків у блогосфері, як конгломераті блогів.

Осмилення гносеологічної, емоційної сфери Людини, яка формується у процесі урівноваження внутрішніх і зовнішніх інформаційних потоків та матеріалізується у створеному нею блозі, певною мірою визначає блогосферу як прояв людського буття, що опосередковане засобами електронної віртуальної комунікації. Оскільки процеси, що відбуваються у блогосфері, насамперед, є актами людської діяльності, її буття природно набуває предметності як такої. Людина сама створює блогосферу, перебуваючи в ній, тому звернення до блогової дійсності розглядається нами як звернення до Людини – носія певного соціально-культурного світогляду. Мова йде не тільки про виявлення творчого потенціалу блогерів, йдеться про те, що у феномені блогосфери проявляється особлива форма цілеспрямованого розвитку та опредметнення сутнісних характеристик людини як творця смислів та значень соціальної реальності. Розширення життєвих горизонтів, осягнення перспектив самореалізації та саморозвитку, формування та реалізація цілей дозволяють говорити про людиноформуючу функцію блогосфери, а у сфері мовної освіти – про вдосконалення, поглиблення і розширення її світоглядно-теоретичних засад.

Вікі характеризуються тими властивостями, які дослідники [313; 341]

вважають ключовими для створення і ефективної роботи «практикуючих товариств», серед них: можливість віртуального доступу, різні види інтеракції (взаємодії і взаємовпливів людей і груп один на одного), легкість при обговоренні проблем, цінна інформація; зв'язок між різними предметними областями, можливість особистої та колективної творчості, демократичність, еволюція з плином часу. До основних умов конструктивної взаємодії між індивідом і співтовариством у просторі вікі відносяться: процес ціннісної трансляції, що поєднує в собі цілеспрямовані чинники; здатність особистості до цілепокладання власного буття; здатність особистості до саморозвитку; синергійність традиції і новації, яка забезпечує узгоджену діяльність особистостей, спрямовану на створення спільного продукту.

Ми дотримуємося погляду, що вікі слугують ідеальним середовищем для самотрансценденції людини, оскільки є інформаційно-комунікативними конструкціями, що викликають до життя феномени інтерактивності та співтворчості, завдяки яким пасивний споживач інформації переходить на активні позиції, виявляючи своє «Я», змінюючись, реалізуючи свій потенціал [313]. У цьому випадку детермінуючими є дві складові самореалізації: зусилля самої людини щодо самореалізації, творче ставлення до поставленого завдання, і вікі-середовище, як умова і засіб для саморозвитку. Особливо важлива у вікі-просторі діалектика самотрансценденції і самототожності, що передбачає поєднання у особистості людини самості, самототожності і тих умов, які обумовлені її включеністю у різні відносини, внаслідок значної кількості функцій вікі, багато з яких можуть реалізовуватися одночасно, вибудовуючи гнучку взаємодію з безліччю вузлів. Разом з тим, ця комунікативно-інформаційна сутність вікі сприяє свого роду подвійній самотрансценденції людини: по-перше, в інше середовище – нелінійне, гіпертекстове, мережеве, віртуальне, а по-друге, – у простір особливої спільної інтеракції у ньому.

У вікі-середовищі активність людини і її спрямованість на самореалізацію виступає на основі власних ціннісних орієнтацій, які

виводять на основні, взаємозалежні і взаємообумовлені сфери діяльності, як окремої людини, так і співтовариства загалом. Ціннісним аспектом, на нашу думку, є вільна горизонтальна комунікація і самоорганізація вікі. Усі учасники спільноти визнають, перш за все, свободу слова, не обмежену статусними межами, можливість вільно формулювати думки для досягнення більш ефективної взаємодії та генерування ідей, коли важливим є не тільки і не стільки сама участь, але й той продукт, який створюється саме завдяки їхній спільній діяльності і взаємодії. Тому аксіологічний статус вікі, у першу чергу, проявляється у тому, що вони виступають як засіб накопичення і реалізації особистого інтелектуального потенціалу, соціальної взаємодії, колективного творення, спільного пізнання і навчання. Звідси, з одного боку, ця свобода самовиявлення, анонімність, яка знімає авторське напруження і побоювання, не доказати щось важливе або бути неправильно зрозумілим, полегшує комунікативний зв'язок, створює можливість висвітлити точку зору найбільш послідовно і повно, сприяє відчуттю нових можливостей, особливо у невпевнених у собі людей, з фізичними недоліками. З іншого боку, відсутність візуального спілкування, іншої інформації про співрозмовника, які найчастіше зводяться тільки до тексту і графічних символів, призводить до обмеженості уявлень про партнера по спілкуванню, здатні чинити деструктивний вплив на особистість за умови недостатньо сформованої ідентичності та неусвідомленості первинної мотивації до використання вікі-середовища.

Найбільш важливою характеристикою вікі-комунікації є отримання і створення продукту, який може проявляти себе як особливий вид реальних і потенційних ресурсів інформаційної спрямованості. Вікі дозволяють координувати дії авторів, використовуючи переваги зворотного зв'язку. З одного боку, особистий характер зв'язків дозволяє автору тексту вікі-сторінки безпосередньо спостерігати дії інших, отримувати інформацію про їхні дії, впливати на їхню поведінку і домагатися узгодженості своїх дій з різними учасниками спільноти. Разом з тим, цей «колективний розум»

дозволяє змінити погляди учасників вікі-спільноти на навколишній світ, впливати на трансформацію існуючої системи цінностей, але відбувається це тільки в тому випадку, якщо світоглядні установки індивіда виявляються у резонансі з існуючими соціальними нормами. Тому необхідно вести мову і про відповідальність самих суб'єктів комунікації, що дозволить ефективно регулювати негативну поведінку користувачів.

Особливу роль вікі відіграють у поширенні знань. Проте, просто ознайомлення з величезним масивом інформації не може бути показником глибини знання, оскільки тільки інформація, структурована у загальний контекст буття, співвіднесена з цільовими і ціннісними установками актуалізується у знання, яке можна використати на практиці. Тому, для успішного розподілу знань всередині вікі потрібен цілий ряд факторів, що впливають на формування довіри до джерела інформації і носіїв знань – спільну мову, соціальну схожість, поведінку тощо. У зв'язку з цим, створення оптимального функціонування вікі вимагає цілого ряду умов – розуміння того, хто якими знаннями володіє, затребуваність конкретних видів знання, перерозподіл повноважень, вивчення поведінки і здібностей людей, які формують ті чи інші вікі-проекти. Крім того, для ефективного поширення знання потрібен аналіз самого знання, його доступності, можливість спільної роботи над проектом людей, розділених територіальними та часовими рамками, свобода спілкування і взаємин [83; 319].

Слід також пам'ятати, що це колективне знання має репрезентувати «...необхідні й спільні для всіх системи, поняття, способи, прийоми й правила побудови знання» [86, с. 64], тимчасом як особистісне знання може бути досягнутим завдяки процедурі осмислення та адекватній інтерпретації представленої інформації [Там само]. У просторі вікі в силу їхньої гіпертекстової нелінійної організації кожен може будувати свій індивідуальний варіант навчання. Це величезний масив інформації, з якої можна отримати максимальну користь, якщо підходити до вибору інформації

усвідомлено, цілеспрямовано.

Подкасти виконують функцію рефлексії буття на рівні смислів, цінностей, образів, норм і цілей, у них відбувається «онтологічна реалізація» подкастера з усіма багатовимірними зв'язками і установками, оскільки подкаст виступає як «простір», де здійснюється «зустріч» особистості з образом, сенсом, цінністю, ідеалом, за допомогою якої подкастер самопроявляється і презентує свою сутність. Будучи аксіологічним і семантичним простором існування подкастера, подкасти містять у собі безліч смислів і екзистенцій, які актуалізуються у новій соціокультурній ситуації у формі індивідуальної, авторської побудови картини світу. Подкасти потенційно містять у собі сукупність фундаментальних підстав і смислів людського життя; виступають цифровою формою закріплення, збереження, накопичення, трансляції і трансформації соціального і духовного досвіду.

Аудіо подкаст, як «артикуляція» людського буття, реалізується через такі функції, як пізнавальна, інформаційна, комунікативна, соціокультурна, суспільно-перетворююча, виховна та інші, піддається практичній, пізнавальній, оцінній діяльності з боку індивіда. Утім, навіть якщо безпосередній пізнавальний та комунікативний потенціал подкасту не реалізований, тобто суб'єкт не оцінив «наміру» його автора-подкастера, сам «контакт» з подкастом породжує певні смисли і дозволяє отримати певні відомості, інформацію. Подкаст служить організуючою «віссю» творчої свідомості, джерелом творчої активності. У процесі його прослуховування людина отримує можливість інтегрувати різні шари індивідуального та колективного досвіду, піднімаючись на новий щабель індивідуального розвитку, тобто від авторського осмислення буття людина приходить до власних світоглядних висновків.

Слід відмітити подвійність природи контенту подкастів. З одного боку вони мають об'єктивно-істинний зміст: у них відображена наукова інформація, новини спорту, висвітлення культурних подій тощо. Наприклад, багато західних наукових журналів мають свої подкасти у мережі. Актуальні

досягнення науки в усьому світі, відкриття, новини науки з різних галузей знань можна безкоштовно прослухати на таких сайтах як Radio France internationale, France 24, France Culture, Canal Académie, Voice of America, BBC, газет Figaro, Le Monde, The Guardian, та журналів Science, Nature та багатьох інших, що пропонують інформаційний огляд, аналіз, роздуми і дискусії з науковцями, дослідниками, журналістами і просто цікавими особистостями.

З іншого – контент «людиновимірний», оскільки в ньому закладені суб'єктивні смисли, які виражають особливості світобачення авторів, мотиви створення подкастів: у них, поряд з інваріантним знанням, відображена діалектика об'єктивного і суб'єктивного, оскільки подкастер, за допомогою мови, не просто передає інформацію, в якій містяться ті чи інші знання про певні фрагменти світу, він проявляє себе, виражає себе як «Я», не тільки забарвлює готові значення, але й наділяє їх власними смислами, піддає контент свідомому впливу (літературна обробка, темп, швидкість мови тощо).

Отже, аналіз антропоцентричних та аксіологічних особливостей соціальних мережевих сервісів дозволяє зробити наступні висновки:

- взаємодія у середовищі блогів, подкастів і вікі ґрунтується на людському факторі, є результатом соціальних, комунікативних та особистих уподобань. Характерними особливостями використання названих сервісів є: вільна комунікація, поширення інформації; створення спільнот «за інтересами»; самостійне продукування і ужиткування інформації, можливість вибору власного шляху, що є мотивованим особистісними потребами, переконаннями, конкретною ситуацією тощо;

- експоненціальне зростання статусу блогів, використання технології подкастингу, програмного забезпечення вікі у сучасному суспільстві породжує ряд протиріч, відкриваючи, як нові творчі можливості для розвитку людини, самовираження та самореалізації, так і ризики, які загрожують втратою самоцінності змістовного спілкування у реальному житті, цілісного

сприйняття реальності, спричиняючи деформацію соціальної та особистісної ідентичності, розмивання меж між дійсним і можливим тощо. Разом з тим, свобода висловлювань, анонімність можуть стати причиною безвідповідальності учасників спілкування;

- асинхронна і синхронна комунікація, мультिवаріантність та паралельність взаємодій, відсутність просторових меж та миттєвий обмін інформацією, дистантність, можливості конструювання ідентичності, у якому знаходить вираз реалізація уявлень про себе, що не завжди можуть бути досягнуті у реальному житті, роблять соціальні сервіси атрактивними засобами для спілкування, характеризують змістовно-діяльнісну сутність перебування індивіда у просторі блоґо- та подосфери, різноманітних вікі. Крім того, блоґи, подкасти, вікі створюють інтерактивне середовище, яке детермінує характер самоідентифікації та самореалізації людини, сприяє підвищенню її пізнавальної активності; розвитку творчих, інтелектуальних здібностей, пов'язаних з обміном інформацією;

- подкасти забезпечують рефлексію буття на рівні образів, смислів, цінностей, норм і цілей; виступають цифровою формою закріплення, збереження, накопичення, трансляції соціального і духовного досвіду людини. Як аксіологічний і семантичний «простір» існування подкастера, подкасти містять у собі безліч смислів і екзистенцій, які актуалізуються у новій соціокультурній ситуації у формі індивідуальної, авторської побудови картини світу;

- ціннісний статус вікі у першу чергу, проявляється у тому, що вікі виступають як засіб накопичення і реалізації особистого інтелектуального потенціалу, поширення знань, соціальної взаємодії, колективного навчання та творчості. Колективна робота у цьому середовищі, спрямована на досягнення певних цілей, забезпечує можливість вільної дискусії, обміну інформацією, взаємозбагачення досвідом. Крім того, представлені матеріали є відкритими для зворотного зв'язку з іншими користувачами мережі Інтернет.

1.3. Соціокультурна обумовленість функціонування соціальних мережевих сервісів 2.0

Дослідницьке завдання, яке вирішується у даному підрозділі полягає у тому, щоб за допомогою контент-аналізу української і зарубіжної блогосфери, розгляду контенту подкаст хостингів, ресурсів соціальних, університетських вікі, представити соціальні та культурні характеристики конкретних інформаційно-комунікативних інструментів Інтернету. Як слушно зазначає вітчизняний дослідник С.М. Ягодзінський, комунікативні та комунікаційні можливості мережі та технологій «поступово надали їм статусу носія, транслятора та акумулятора соціальної інформації» [190, с. 68].

Незважаючи на значний науковий доробок дослідження Інтернету, інформаційно-комунікаційних технологій, соціальних мереж, у сучасній філософії освіти не у повному обсязі розкрито соціокультурний аспект таких соціальних сервісів, як блоги, подкасти, вікі, що не дозволяє оцінити їх зміст загалом і диференціювати у них конструктивні і деструктивні тенденції. Суперечливість щодо оцінки їхнього впливу пов'язана, з одного боку, з новими формами спілкування і творчих процесів; можливостями доступу до інформації, інновацій, досягнень і цінностей світової і вітчизняної науки і культури, коли наявне багатство інформаційних продуктів дозволяє формувати індивідуальне інформаційне поле, у відповідності до власних смаків та уподобань. З іншого боку, дослідниками [106; 190] відзначається тенденція до зростання комунікативних і соціокультурних ризиків комунікації у блогах, соціальних мережах, загалом у Інтернеті, що, у свою чергу, піднімає питання уніфікації особистості, проблеми збереження її самобутності, власної ідентичності, проблеми культурного підкорення і домінування окремих культур, питання нав'язування цінностей, певних патернів поведінки у мережевому просторі, їх продукування за допомогою мови.

Амбівалентний характер контактування у блогосфері, подкастовому

середовищі, вікі просторі розуміється і як наявність різноманіття, що забезпечується взаємодією різних культур, направленістю до взаємозбагачення, збереження національної і культурної самобутності та ідентичності, і як можливість для інкорпорації полікультурних цінностей у систему цінностей національних культур, уніфікація культурних моделей, що неминуче означає і гомогенізацію культурного простору людства.

У соціокультурних феноменах, якими є блоги, подкасти, вікі, роль «законодавця» займає мова, яка не тільки відображає світ і культуру своїх «носіїв», але й одночасно формує їх завдяки спілкуванню, тобто виконує пасивні функції відображення і активні функції творення. Тому, осмислення людиною свого співіснування з Іншим відбувається якраз завдяки мові, не тільки у реальному житті, але й у просторі блого- та подосфери, у середовищі вікі, спілкування у яких являє собою систему взаємодій індивідуумів на основі процесів створення, обміну, зберігання та трансляції культурних цінностей, виступає детермінантою їхніх ціннісних орієнтацій, а в останні десятиліття, можна сказати, що навіть стає свого роду основою їхньої адаптації до сучасного мінливого світу.

При цьому ми їх розглядаємо не тільки в інструментальному ключі, але і як особливий світ, в який занурена особистість як складні соціальні та культурні феномени мережевої комунікації. Це соціокультурний «універсум», територія мультикультурної і міжкультурної взаємодії і полілогу, що увібрала в себе морфологію та лексикон різноманітних традицій мультикультурного плюралізму та цілком відображає соціокультурні запити сучасної дигітальної епохи, чутливо «реагує» на зміни у суспільному житті.

Саме у процесі комунікації виявляється дієвий (владний) потенціал культури інформаційного суспільства, оскільки взаємодія, наприклад, у блогах, соціальних мережах за своїми іманентними можливостями має здатність до консолідації і дезорганізації життя соціальних спільнот, владних структур та інститутів. У них спрацьовують інформаційні потоки, пов'язані з рішенням різнорівневих проблем тієї чи іншої спільноти, співтовариства,

завдяки їм здійснюється вплив на суспільні явища у реальному житті, такі, наприклад, як політичні події, організація масових культурних заходів, флешмобів, протестних маршів, кампаній у підтримку (або навпаки – організація виступів проти) тієї чи іншої політичної партії тощо. Автор книги «Ми – медіа» Ден Гіллмор (Dan Gillmor), переконаний, що блогери, часто асоціюючись з неупередженістю думки, мають досить значний вплив на суспільне життя, навіть більший, ніж фахівці журналісти у своєму секторі. Він стверджує, що сама мережа стала середовищем для передачі голосу кожного, змінивши баланс сил між журналістами і їхніми читачами, які вже стали іншими: сьогодні вони – вже не пасивна маса, оскільки у них є інструменти (блоги, електронна пошта, чат-групи, форуми), щоб кинути виклик традиційним ЗМІ і створити нові для самих себе [244].

Спілкування у блогосфері (як у зарубіжному сегменті мережі, так і українському) стає масовим: йому присвячують все більше часу, адже сучасні технології дозволяють «включитися» у нього у будь-який момент. Тому мережеві інтеракції і реальна взаємодія людей все частіше переплітаються і перетікають одна в одну, межі між ними зникають, розмиваються, на що вказує також все більше використання власних імен та прізвищ, місця проживання, роду занять тощо.

Блогосфера – це середовище, де можлива організація полілогу культур з метою не тільки демонстрації культурної різноманітності, але й виявлення спільних рис, спільних позицій з *Іншим*. З нашої точки зору, з одного боку, вона відображає процеси глобалізації, об'єднуючи національні культури світу в єдине ціле, може виступати як засіб зближення картин світу; з іншого – різноманітні прояви національної ідентичності, підкреслюючи її, розкриваючи сутність національно-специфічних понять і феноменів змістом творчих імплікацій, що представляють багатокультурну модель сучасного світу.

На наш погляд, можливість усвідомлення діалектики суперечливої взаємодії загальнолюдських і національних цінностей у духовній культурі

різних народів, виявлення унікальних національних засобів і способів мовного вираження найбільш узагальнених смислів у блогах, дозволяють сприймати і правильно інтерпретувати комунікативні дії представників тієї чи іншої культури, соціальної групи, етнічної спільності, сприяють прийняттю ціннісного плюралізму. З цих позицій можна розглядати блогосферу як унікальне соціокультурне явище світового менталітету.

Разом з тим, блогосфера не зводиться лише до території активної міжкультурної і мультикультурної взаємодії, але й являє собою також духовний вимір соціокультурного простору, в якому актуалізується система значень, що виражають усвідомлення спільності сьогодення і майбутнього і, відповідно, відбувається вироблення життєвої стратегії поведінки блогерів. Відмітимо також той факт, що багатьох дописувачів блогів приваблює сама можливість зробити свої думки і почуття публічним, загальним надбанням, оскільки вони з такою детальністю описують події свого повсякденного життя, що, здається, сам опис відіграє для них більшу роль, ніж реальні події; для них блогосфера – це розширення реального світу, де власний блог є свідченням індивідуального буття. Унікальність блогів саме у можливості бути «наодинці з усіма», у поєднанні публічного і інтимного.

Блогосфера не є гомогенним утворенням: це специфічний простір для спілкування, пронизаний або взаємним інтересом та емпатією, або відторгненням і антипатією. В ній завжди присутні моменти згущення і розсіювання значень і смислів, очевидності і неочевидності її існування, зовнішніх і внутрішніх її проявів. У моменти контакту, значення, смисли та інші духовні творення приходять в зіткнення, блогери певним чином інтерпретують наміри, уявлення, очікування один одного. Цей процес здійснюється в особливому сегменті соціокультурного простору, під яким розуміється простір контакту, зіткнення взаємно спрямованих інтенцій блогерів. У цій зоні в результаті синергетичного ефекту народжуються нові смисли і значення, по-новому упорядковуються символи, цінності взаємодіючих індивідів. Виокремлення блогосфери як особливого сегмента

духовного виміру соціокультурного простору стає можливим у результаті застосування синергетичного підходу, що дозволяє зафіксувати нелінійний характер мережевої взаємодії блогерів, спільна дія яких породжує нові смисли і значення, а також непередбачувані результати комунікації. Синергійність одержуваного результату внаслідок мережевої взаємодії зумовлена не просто фактом спільної дії блогерів (адже спільність сама по собі не гарантує народження нової якості), а особливої творчої енергії, виявленню креативного потенціалу, завдяки якому генеруються нові блоги. Тому контактування людей різних національностей, а отже, представників різних культур, наповнює процес віртуальної блоггової взаємодії новими смислами і особливостями.

Комунікативність подібної взаємодії виражається у виробленні соціокультурно прийняттого стилю спілкування, вибору вірного мовного регістру, правильній інтерпретації того, що відбувається у конкретній ситуації в іншомовному полікультурному середовищі, можливості виступити посередником між представниками різних культур тощо. Таким чином, блогосфера – це «місце зустрічі» різних ідеологій, що виключають монолізм, але зумовлюють діалогізм і поліфонію «звучання». Тобто блогосфера надає розвитку особистості відкритості, можливість вільного обговорення, проблематизації усіх питань соціального, політичного, культурного життя, обґрунтування і аргументації, орієнтації на багатofакторність і полікультурність поступу. Разом з тим, вона не тільки віддзеркалює суспільні культурні цінності, зазначає Н.В. Черкасова, але й виступає дієвим інструментом їхнього формування. На думку дослідниці, національний характер мовної поведінки авторів блогів характеризується у відповідності до вживання традиційних або оригінальних мовних форм і виразів, до прагнення підкреслити свою приналежність до певної культури, а міжкультурному діалогу сприяє широке обговорення проблематики етнічної, національної і культурної ідентичності [183, с. 165].

Цінність блогів і блогосфери не тільки у можливості отримання,

передавання та обробки інформації будь-якого характеру: вони притягують людей, зацікавлених у спілкуванні, вираженні особистісно-значущих смислів. Дистанційований характер комунікації і можливість анонімного спілкування, задовольняють базову потребу у безпеці, як і можливість спілкуватися з багатьма людьми одночасно, фізично перебуваючи у себе вдома, довільно встановлювати режим спілкування, при необхідності переривати його, роблять спілкування більш комфортним. Разом з тим, анонімність дарує відчуття захищеності і звільняє від відповідальності за свої слова і вчинки, що, у свою чергу, провокує агресивність, розкутість, різноманітність нецензурної та ненормативної лексики і образливих висловлювань на адресу своїх опонентів. Цей стиль виходить за межі віртуального простору і починає впливати не тільки на особистість за межами блогосфери, мережі, але й на різноманітні суспільні процеси, що, безумовно, є негативним фактором.

Існують також інші за онтологією блоги, автори яких не ведуть записів, але створюють «свій маленький «культурний рай»» [121, с. 28], розмішуючи улюблені фотографії, відео та аудіо- матеріали, літературні та музичні твори, свій власний творчий доробок, конституюючи себе таким способом. Тому, збираючи у блогах ті культурні феномени, якими хочеться поділитися з Іншим, блогер намагається «вибудувувати ідентифікаційний зв'язок» [Там само] з ними, дати відповідь на питання про ставлення до самого себе, віднайти, або «створити» себе.

Одним із важливих соціокультурних феноменів, суть якого, на нашу думку, полягає у задоволенні потреби суспільства в інформуванні, що адекватно відображає реальність, є подкаст. Дослідження феномену подкасту та його функцій у сучасному суспільстві, на основі яких робляться прогнози майбутнього його існування, проводяться у різних областях наукового знання (журналістика, лінгвістика, педагогіка тощо), але, зважаючи на специфіку їхнього цілепокладання, доречно зазначити, що вони мають вузько предметний характер і не розкривають сутність подкасту як

соціокультурного явища в його цілісності, що надає їм певної фрагментарності. Цифрова «плоть» подкасту, що звучить, зодягнена у різні форми своєї екзистенціальної присутності (формати MP3, AAC, OGG, WMA), стала органічною і невід'ємною частиною загальнокультурного процесу. Будучи «індикатором» суспільних процесів, подкаст відіграє роль «голосу» епохи, розставляючи смислові акценти у її соціокультурному «за і проти».

На наш погляд, буття подкасту як соціокультурного феномену визначається його діалектичною взаємодією у системах: суспільство і культура, суспільство і людина, культура і особистість. Конкретний подкаст (аудіо, відео) як соціокультурний феномен – це діалектична єдність змісту (соціокультурного досвіду у всіх його різновидах) і цифрової конструктивної форми (що відповідає технологіям діяльності знаннєвого суспільства).

Функціональні характеристики подкасту у просторі мережі дають підстави визначити його як створений індивідуальним або колективним авторством твір, і як засіб комунікації та інформації, інструмент ідеологічного впливу і формування світоглядних позицій особистості та суспільства, знаряддя політичної та ідеологічної боротьби, як продукт редакційно-видавничої діяльності ЗМІ, як засіб тиражування, поширення аудіотекстів, і як особливий товар, призначений для продажу, засіб поширення знань, інструмент освіти і формування і виховання людини, продукт соціальної і культурної діяльності людини у вигляді подкастингу.

Звичайно, список визначень поняття «подкаст» можна продовжувати і дискутувати про те, чим він, власне, є. Однак сьогодні важко сперечатися з тим, що цифровий подкаст є одним із тих продуктів людської діяльності, без якого вже важко уявити буття сучасної людини і суспільства. Як соціокультурний феномен він відображає систему соціальних норм, духовних цінностей, культурних реалій, відносин людей до навколишнього світу і до самих себе; виконує функції трансляції соціального досвіду і соціалізації особистості; служить цифровим «носієм», засобом для зберігання

і передачі інформації, знання і досвіду; посередником і способом спілкування між людьми поза часом і конкретною територією. Як продукт творчої діяльності людини, подкаст відображає різноманітну реальність. Він є потенційно невичерпним, оскільки завжди опосередкований, принаймні, двома контекстами: один належить національній культурі, а інший – є частиною духовної цілісності його творця, подкастера.

Реалізація соціокультурної функції подкасту впливає на динаміку розвитку особистості наступним чином: передає соціокультурний досвід індивідів у процесі «горизонтальної» взаємодії; реалізує процеси просторово-часового поширення інформації, що ведуть до обміну елементами соціокультурного досвіду, до взаємодії і взаєморозуміння; через ідеї, думки, цінності, закладені в ньому автором-подкастером, впливає на соціальні та культурні процеси у суспільстві; як «носій» певного соціального і культурного досвіду, є фактором соціалізації людини, сприяє розвитку її особистості. У ньому реалізуються також і соціокультурні універсалії суспільства, розкривається не тільки розуміння світу і його осмислення автором, але й емоційне ставлення до нього. Тобто можна вважати, що цифровий подкаст на практиці розповсюджує принципи демократії на всі верстви суспільства, суспільні інститути і суспільство загалом, а тому, безпосередньо, впливає на зміни в соціальних процесах і ціннісних критеріях інформаційного суспільства.

Аналіз контентного наповнення різноманітних подкастових ресурсів у мережі дає підстави стверджувати, що у соціокультурному плані подкаст є опредметненим результатом освоєння людиною світу, модусом, в якому людина відтворює себе в цілісності свого природного, лінгвосоціального, культурного буття, і, тим самим, розширює власний життєвий простір, доповнюючи свій реальний досвід віртуальним досвідом «життя» у комунікації у просторі подосфери. Тому всі видозміни подкасту пов'язані з його соціокультурною сутністю як транслятора, акумулятора результатів досвіду людської діяльності у соціумі. З нашої точки зору, результативність,

успішність функціонування подкасту у мережі визначаються його змістом, а отже його впливом на особистісне становлення людини.

Особливість смислового простору подкасту багато в чому обумовлена специфікою його аудіотексту як соціокультурного досвіду. Все, що є зафіксованим у подкасті – це результат розуміння світу людиною і, в той же час, будь-який подкаст є об'єктом розуміння, мовний характер аудіотексту якого переміщує його у сферу смислу, адже аудіотекст подкасту – це певне висловлювання. Як і будь-яке висловлювання, він кінцевий, обмежений своєю звуковою цифровою структурою, але він і нескінченний з точки зору закладених у нього смислів. У взаємодії між слухачем і аудіо текстом подкасту, утворюється величезне смислове поле, величина якого залежить тільки від можливостей слухача (інтерпретатора). Однак це поле, у своєму бутті, не є ізольованим від слухача, оскільки у процесі розуміння подкасту свідомість слухача долучається до нього. У результаті виявляється задіяною дуже важлива особистісна структура людини – здатність до розуміння та інтерпретації, яка лежить в основі вироблення власних суджень. Тому, можна вважати, що подкаст, як соціокультурний феномен, надає людині неоціненну допомогу на складному шляху її становлення.

Сукупність подкастів – подосфера (від англ. *podosphere*) – створює нове середовище завдяки якому стає доступною величезна кількість різноманітної інформації; надає унікальне сховище автентичних мовних матеріалів – це той аспект навчання іноземним мовам, яким часто нехтували в минулому. Подосфера як технічне явище відразу ж вийшла за межі технічної сфери: вона водночас стала соціальним, культурним, інформаційним явищем. Для суспільства її значення полягає в тому, що вона дозволяє створити певний гносеологічний комунікативний простір, що поєднує об'єктивне, суб'єктивне, реальне і ідеальне. Простір, який можна конструювати, накладаючи відображення власної суб'єктивності.

Подосфера експлікує поряд з комунікативною функцією мови, її експресивною та прагматичною функцією і відкриває можливість виділення

соціокультурного простору як загального і національно-специфічного, що відтворює картину світу і самого суб'єкта, який належить до конкретної культурної спільності. Адже буття подкастера, його «проекування» себе здійснюється у рамках певних норм, традицій, культур тому щоб усвідомити свої можливості і бути здатним до подальшого самопроекування, він повинен розсунути межі власного контексту, вийти за межі своєї буттєвої ситуації. Таку можливість подкастер отримує у просторі подосфери у комунікації з суб'єктом іншого соціального і культурного контексту. Практика такого спілкування створює найбільш сприятливі умови для адаптації до мультикультурного контенту. Разом з тим, простір подосфери сьогодні найбільш індивідуалізований, персоніфікований, стає одним з найбільш затребуваних в освітньому процесі.

Розглядаючи подосферу як явище соціокультурне, слід відзначити дуальну її сутність: вона одночасно і об'єктивна, оскільки має свою технічну основу (формати OGG, MP3, MP4, MOV, FLV), параметри її функціонування фізично фіксуються (електронна адреса веб-сайту), і в той же час гранично суб'єктивна, оскільки – це втілення творчих ідей, думок, емоцій, переживань, порівняння та інтерпретація подій тощо.

Національний компонент у діяльності людини, яка створює подкаст, проявляється у опорі на свій власний досвід, та є своєрідним ретранслятором національних ідей у світовий культурний простір, сприяючи поширенню уявлень про себе на загальнолюдському рівні, де подкастер виступає репрезентантом національної культури і «генератором» процесів становлення і розвитку національної самоідентифікації. Подосфера виступає сукупністю «трансляторів», які постійно переводять людські суб'єктивні властивості, інтелектуальний рівень, емоційно-психічні стани у щось загальнолюдське, надіндивідуальне і тим самим «виправляють», «окультурюють», недосконалу людську природу.

Подосфера в рамках мережі є динамічним простором, який має низку специфічних характеристик, систему норм і правил знаходження, що вимагає

від людини, яка в нього входить, певною мірою підготовленості, освоєння цих правил, що дозволяють переміщатися і взаємодіяти в ньому. Тому, використання та створення інформаційних та освітніх ресурсів подосфери передбачають необхідність формування у суб'єктів освітнього процесу «інформаційної та технологічної грамотності, а також комунікативної і рефлексивної компетенцій, які забезпечують рівно статусну комунікацію з представниками іншого лінгвокультурного соціуму» [117, с. 3].

Участь у подосфері є ефективною формою соціокультурної комунікації, в рамках якої відбувається персоніфікація інформаційних і комунікаційних потоків, повною мірою реалізуються принципи особистісного розвитку, рівного доступу до ресурсів, а отже, інтереси кожного задовольняються більш повно. Комунікація тут здійснюється як обмін діями породження і інтерпретації цілісних, завершених, ієрархічно організованих змістовно-сміслових структур (зв'язків), що мають інтенціональну (мотиваційно-цільову) домінанту. В силу своєї соціально-психологічної природи процес такого контактування несе на собі відбиток менталітету її учасників, що актуалізується у мотиваційній структурі, формі та змісті комунікативно-пізнавальних процесів.

Спосіб і стиль життя у різних культурних спільнотах, соціальні цінності, норми, традиції, звичаї, соціо- та культурно обумовлені реалії, ціннісно-сміслові аспекти духовної, фізичної і матеріальної культури репрезентовані у просторі подосфери, сприяють взаєморозумінню між представниками різних культур і народів. Для реалізації такої міжкультурної взаємодії важливим є вільне володіння іноземними мовами, яке забезпечує вибір вірного мовного регістру, правильну інтерпретацію того, що відбувається у конкретній ситуації в іншомовному мультикультурному середовищі тощо.

Все сказане вище дозволяє назвати подкаст цифровою «формою» зберігання людського досвіду, що призначений для багаторазового відтворення і передачі від людини до людини, від людини до суспільства і

навпаки. Така характеристика є перманентною для подкасту як соціокультурного феномену, незалежно від форми (аудіо-відео), часу створення, мови на якій він створений та авторства, і відображає ту роль, яку виконує подкаст у сучасному суспільстві.

Отже, будучи місцем перетину безлічі культур, блогосфера і подосфера характеризуються наступними конструктивними потенціалами: забезпечення накопичення досвіду співпраці з представниками різних культур, досвіду життєдіяльності в рамках культурного і соціального простору, можливість взаємодії у полікультурному середовищі.

Вікі як соціокультурний феномен є специфічною формою спілкування між людьми. Вони виступають засобами передавання та поширення інформації, обміну ідеями, соціальних і духовно-культурних цінностей, формують нові способи реалізації соціокультурних практик як окремих індивідів, так суспільства загалом. Даний факт дозволяє розглядати їх як один із важливих елементів сучасної соціокультурної та інформаційно-комунікативної реальності. Їхня технологічна природа, а також багате мультикультурне наповнення під особливим кутом ставлять питання вивчення, опосередкованих їх застосуванням, процесів трансформації соціокультурної реальності, відносин і практик суб'єктом яких виступає особистість. Саме особистість є суб'єктом соціальних і комунікативних інтеракції у просторі вікі, тому питання становлення нового типу особистості, для якої характерна сприйнятливність до нових реалій сучасності, знання і розуміння відмінностей власної і чужих культур, є також вкрай актуальним.

При створенні продукту вікі відбувається діалог, заснований на зіткненні різних концепцій світосприйняття, «картин світу» особистостей, взаємодія яких визначає перспективи впливу на духовно-культурну ідентичність індивіда. Цей діалог (а, точніше, полілог) слугує точкою перетину культурних потоків, які забезпечують, з одного боку, стабільність (збереження традиційних норм і цінностей) а, з іншого боку, динаміку

соціального розвитку (формування нових когнітивних моделей, поведінкових патернів, що відповідають глобальним суспільним тенденціям).

Як інтерактивне середовище спонтанного розвитку з потужною внутрішньою динамікою, що мало піддається стереотипній організації та упорядкуванню, вікі є виразником не тільки особистої думки, але й групової ідеї. Однак ідею не можна назвати інформацією у чистому вигляді, як і текст не є твором тільки одного автора. Як будь-яка структурна єдність, текст вікі формується за власними законами, що відображає специфіку культурного та соціального середовища, його ціннісну орієнтацію. Включеність тексту вікі у систему соціальних відносин призводить до того, що його інтерпретація перестає бути суто індивідуальною, набуваючи соціального характеру. Навіть при індивідуальному «контакті» з текстом вікі, читач зазнає впливу простору смислового поля.

Отже, значення тексту вікі, як соціокультурного феномену, проявляється у специфічній формі міжособистісної і групової взаємодії. Вона забезпечується рефлексією з приводу закладених у ньому соціальних цінностей, ідей, думок і досвіду. Поява тексту вікі, його включення у соціальний вжиток і його позитивна (або негативна) оцінка – це фіксований етап у розвитку ідей, цінностей і смислів, закріплених в ньому. Вони відчужуються від авторів і продовжують жити самостійним життям у глобальній мережі. Саме у цьому яскраво проявляється соціокультурна функція вікі.

Незважаючи на те, що настройками програмного забезпечення передбачена можливість відслідковувати процес поступових змін будь-якого документу (проекту, тексту, есе, твору) та еволюцію поглядів того чи іншого автора, фінальний вікі-продукт, у кінцевому підсумку, нівелює, знецінює вклад окремого автора, абстрагується від нього (що, у контексті постмодерну, позначається Р.Бартом як «смерть автора»), оскільки «присвоїти тексту Автора – це означає ... застопорити текст, наділити його закінченим значенням, замкнути письмо» [Цит. за: 140, с. 771]. Саме у цьому

і полягає принципова різниця створення тексту вікі – у «ньому немає запису про Батьківство» [Там само, с. 771], адже автор – не тільки «Я», або «Ми», але й багатолика, «безлика» маса. Вікі, за своїми технічними параметрами, дозволяють вести окремий блог, у той час як специфіка створення та існування блогу технічно унеможлиблює його трансформацію у вікі-текст. Разом з тим, можливість вносити зміни в опублікований матеріал, робить текст вікі неповторним, кожного разу іншим, оскільки будучи продуктом спільної творчої діяльності, він є результатом співставлення індивідуальних думок та ідей, породжених різним соціокультурним середовищем. Цей креативний витвір колективного розуму, вбирає у себе особливості певної спільноти, національні, міжнаціональні та загальнолюдські цінності, і тому стає невід’ємною частиною світогляду індивідів, які його створюють.

Нелінійність, принципова відкритість, толерантність, що розширює поле смислів вікі, оптимізує, посилює і поглиблює їхню соціокультурну функцію в тій частині, яка пов’язана з читанням, діяльністю по відтворенню та отриманню нового знання про світ (на основі наявної інформації про нього) і засвоєнням людиною актуальних способів діяльності у роботі з інформацією, вимагає зважування і ретельного обмірковування позицій авторів, їх співвіднесення з власними соціальними смислами і створення, на цій основі, нових знань про суспільство, про світ, про себе, що відповідає соціальному замовленню інформаційного суспільства та тенденціям взаємодії у ньому. У процесі комунікативної взаємодії у вікі-середовищі між суб’єктами реалізується не просто їх мовна активність, але й вибудовуються міжособистісні зв’язки, відтворювані у тому чи іншому співтоваристві. Комунікація передбачає наявність механізму рефлексії, сполученого зі створенням наділеного змістом образу того чи іншого співтовариства, зусиллями учасників комунікативної взаємодії. Найбільш продуктивним у зв’язку з цим буде виглядати діалогічний тип комунікативної рефлексії, що прагне до універсального консенсусу (Ю. Габермас) або стану постійної дискусії (Ж.-Ф. Ліотар).

Комунікація у блогів- і подосфері, різноманітних вікі, формуючись у масштабі всього суспільства, забезпечує цілісний характер спілкування, якщо задовольняє інформаційні потреби особистості; сприяє взаємодії, співпраці на основі спільно сформованих патернів поведінки кожного суб'єкта; об'єктивно відображає продукти практичної, духовної діяльності людей, які збагачують суспільну свідомість і оптимізують процеси пізнавальної, ціннісно-орієнтаційної та практичної діяльності; продукує і поширює інформацію; поєднує здійснення культурно-духовних і соціально-комунікативних функцій. Однак, слід враховувати, що перебування у просторі мережі, користування онлайн-додатками, ведення блогу, їх читання, створення і прослуховування подкастів, участь у написанні різноманітних вікі, користуванні ними, неодмінно призводить до соціально-культурних наслідків, не всі з яких можуть бути оцінені тільки як позитивні. Їх адекватна оцінка дозволяє «блокувати» або зводити до мінімуму негативний і небажаний вплив на людину, може допомогти подолати стихійний характер процесу застосування названих сервісів, затвердити пріоритет цінності людини по відношенню до технічних засобів комунікації. Можемо вважати, що конструктивне використання блогів, подкастів, вікі дає можливість вільно обмінюватися думками, ідеями, інформацією, акцентує увагу на моральних аспектах життя і діяльності людини, дає можливість знайомства з іншою культурою, реаліями сучасного життя.

Висновки до першого розділу

Отже, ми проаналізували значення і зміст таких базових понять, як «блог», «вікі» «подкаст», «подкастинг», які складають концептуальну цілісність предмета дослідження. Їх концептуалізація сприяє розумінню того, що спілкування у блогах, за допомогою подкастингу, у вікі-середовищі будучи фізично локальним, має глобальну відповідність та узгоджується з інформаційними і комунікаційними імперативами сьогодення, розширюючи можливості для спілкування, контактів, а, отже, і розвитку як окремої людини, так і суспільства в цілому.

Встановлено, що соціальні сервіси Інтернету другого покоління (блоги, подкасти, вікі) є максимально антропоцентричними, оскільки взаємодія у них є результатом соціальних, комунікативних, інформаційних уподобань, особистої зацікавленості людини. Основними особливостями їх застосування є вільна комунікація, поширення інформації; створення спільнот за «інтересами»; самостійне продукування і використання інформації, можливість вибору власного шляху, що є мотивованим особистісними потребами, переконаннями, конкретною ситуацією.

Експоненціальне зростання ролі блогів, технології подкастингу, різноманітних вікі у сучасному суспільстві породжує ряд протиріч, відкриваючи, як нові творчі можливості для самовираження і самореалізації людини, підтримки і розвитку контактів, так і ризики, які загрожують втратою самоцінності змістовного спілкування у реальному житті, цілісного сприйняття реальності, що можуть спричинити деформацію соціальної та особистісної ідентичності, розмивання меж між дійсним і можливим тощо. Крім того, свобода висловлювань і анонімність можуть стати причиною безвідповідальності учасників спілкування.

Комунікація у блого- і подосфері, різноманітних вікі є ціннісною, якщо задовольняє інформаційні потреби особистості; продукує і поширює інформацію; сприяє взаємодії, співпраці на основі спільно сформованих

патернів поведінки кожного; об'єктивно і повно відображає продукти співпраці людей, які збагачують суспільну свідомість і оптимізують процеси пізнавальної, ціннісно-орієнтаційної та практичної діяльності; гармонійно поєднує здійснення культурно-духовних і соціально-комунікативних функцій.

Будучи місцем перетину безлічі культур, блогосфера і подосфера характеризуються наступними конструктивними потенціалами: забезпечення і накопичення досвіду співпраці з представниками різних культур, можливість взаємодії у полікультурному середовищі. Нелінійність, принципова відкритість, толерантність, що розширює поле смислів вікі, оптимізує, посилює і поглиблює їхню соціокультурну функцію в тій частині, яка пов'язана з читанням, діяльністю по відтворенню та отриманню нового знання про світ (на основі наявної інформації про нього) і засвоєнням людиною актуальних способів діяльності у роботі з інформацією, вимагає зважування і ретельного обмірковування позицій авторів, їх співвіднесення з власними соціальними смислами і створення на цій основі нових знань про суспільство, про світ, про себе, що відповідає соціальному замовленню інформаційного суспільства та тенденціям взаємодії у ньому. Разом з тим, перебування у просторі мережі, користування онлайн-додатками, ведення, читання блогів, створення і прослуховування подкастів, участь у написанні різноманітних вікі-сторінок, користуванні ними, неодмінно призводить до соціально-культурних наслідків, не всі з яких можуть бути оцінені тільки як позитивні. Їх адекватна оцінка дозволяє «блокувати» або зводити до мінімуму негативний і небажаний вплив.

РОЗДІЛ 2. ФЕНОМЕН КОМУНІКАТИВНО-ДІЯЛЬНІСНОЇ ПРИРОДИ МОВИ В ЕРУ ВЕБ 2.0

2.1. Блог як вимір поліфонії смислів в контексті комунікативних практик

Смислове поле даного підрозділу створюється за допомогою таких опозицій, як «монолог – діалог», «Я – Інший», «реальність – віртуальність», «індивідуальне – універсальне» та інші, що концептуально пов'язані у єдину картину прояву природи блогу з метою розкриття його сутності і виявлення особливостей існування у просторі «павутиння». Тому для конкретизації положень і висновків даного підрозділу закономірним є звернення до колосальних ресурсів української та зарубіжної блогосфери, розміщених на таких сайтах, як Українська блогосфера, blog.i.ua, [Blogoreader](http://Blogoreader.com), [BlogSpot](http://BlogSpot.com), [OverBlog](http://OverBlog.com), [CanalBlog](http://CanalBlog.com), [Blogger](http://Blogger.com), [Créer un blog](http://Créer un blog.com), [Centerblog](http://Centerblog.com), що забезпечує експозиційний і предметний ракурс функціонування блогів.

Проблематика розуміння природи мови, співвідношення мислення і буття є однією з головних проблем філософії, яка має тисячолітню історію. Початок досліджень такого роду було покладено ще у давньогрецькій філософії (Парменід, софісти, Платон, Арістотель та ін.) та велося за відношенням «світ – мова – людина». У XVIII ст. проблемами мови займалися А. Вольтер і Д. Дідро, М. В. Ломоносов, М. Мюллер, Р. Холл та ін. У працях Бодуена де Куртене, В. фон Гумбольдта, О.О. Потебні, Ф. де Сосюра, О.О. Шахматова, Л.В. Щерби, розглядається зв'язок мови з духовною діяльністю людини і духом народу, питання діяльній природи мови.

Як самостійне проблемне поле, блог певним чином пов'язаний з філософською граматиологією (М.М. Бахтін, І.Дж. Гельб, Ж. Дерріда, М. Фуко). Специфіка функціонування блогів, «розчинення» їх у філософії нарративу (Й. Брокмейер, Г.-Г. Гадамер, П.Рікер, Р. Харре,) вимагає аналізу

робіт зазначених дослідників. Наше розуміння блогерства як специфічного процесу написання, у тому числі на рівні «тілесної практики» – за допомогою клавіатури – змушує звернутись до праць Е. Гуссерля, Ж. Дерріда, М. Фуко та ін. Крім того, аналіз праць з філософської та аналітичної герменевтики (Г. - Г. Гадамер, П. Рікер, Г.Г. Шпет) допомагає краще зрозуміти особливість людського існування через органічне поєднання тексту блогу і мови, особистості і соціуму, життєвої, повсякденної історії та загальнолюдського майбуття, як процес продукування значень і смислів, що яскраво відображені у блогах.

Створення, написання блогу, практика блогінгу привертають увагу дослідників у сфері соціології, лінгвістики, психології, соціальної філософії тощо, не тільки з позицій вивчення природи подібної репрезентації як самого жанру, але й людини, яка веде блог, особливостей прояву «письмових» ментальних образів у ньому, а також своєрідності комунікативного, смислового, психологічного, текстового їх кодування.

Отже, в силу зазначених особливостей міждисциплінарного свого звучання блог має різні модуси. Головним і визначальним у контексті теми нашого дослідження є комунікативний, адже блог як одиниця комунікативної активності у мережі, потенційно уособлює собою комунікативну діяльність, спілкування, роздуми, самопізнання. Блог створюється особистістю, яка відбирає словесні форми і організовує їх. Завдяки мовному прояву світогляду блогера представлені предмети зовнішнього світу та особистісні уявлення про людину: він їх відбирає, диференціює за значущістю, інтерпретує, пропонує різні словесні форми.

Невимушеність і демократичність спілкування у блогах, повною мірою проявляються на усіх мовних рівнях, реалізуючи комунікативні стратегії особистості (інформативну, модально-оцінну, регулятивну і метакомунікативну [57]). Блоги – це не просто знакові структури, «інструменти» спілкування і передачі інформації, але у першу чергу – це форми представленості людської мови, через яку «говорить» саме буття. А

мова – це «горизонт онтології» (Г.-Г. Гадамер), особлива форма розуміння світу, що конструює і вербалізує буття, в яке занурена людська індивідуальність. Слово певним чином висказує буття (М. Гайдеггер), постає у його поєднанні з конкретною буттєвою реальністю, тому акт його творення блогером – це постійно здійснюване занурення суті (речі, предметної сутності) у різні пласти буття. Адже наша епоха має визначити цілісність свого проблемного горизонту саме через мову (Ж. Дерріда). Тому онтологія блогерства, його комунікативна природа, покликана продемонструвати нам моменти буття в тексті.

У блогах виявилися «закодовані» розгортання самої практики ведення блогу, авторський потенціал блогера, його творчий замисел, «відлуння» мови, як смислове служіння Слова його автору, власне сама цифрова форма блогу як його продуктивний план, який підтримує злиття «життя» реального і мережевого, віртуального. З цих позицій блог – це спосіб репрезентації особистості; самого процесу написання; візуально-тілесного досвіду, коли можна висловлювати думки, послуговуючись клавіатурою, інтерактивним екраном планшетного комп'ютера, або смартфона, а також «світу» людини в умовах інтерсуб'єктивної обумовленості, яка не тільки пише, але читає та інтерпретує блоги. Отже, блог – це феномен мережевої комунікації, вичленення онтологічних резервів якого можливе з опосередкуванням унікального і універсального через «екзистенцію» блогу як проєкції справжнього і несправжнього існування людини, синтез реального життя і віртуального.

Блоги збагачують особистість «новими ресурсами життєтворчості», оскільки отримання інформації про інші способи або зміст життя, знайомство з іншими стилями роздумів, або викладів дозволяє «усвідомити, апробувати і натренувати власний спосіб усвідомленої життєдіяльності в якості суб'єкта свого життєвого шляху» [78, с.113-115]. Блоги, з їх поліфонічним багатоголоссям і пошуком можливих екзистенціальних альтернатив особистості, яка намагається досягнути смисли колосальної кількості подій,

що відбуваються навколо, прагне їх утримати і зафіксувати, а отже, відверто прояснити сенс того, що відбувається як в особистому, так і у суспільному житті, яскраво відображають різноманіття сучасного інформаційно-насиченого світу.

Демонструючи екзистенціальну відкритість світу, блог «виконує роль» дзеркального відображення самої людини, а, отже, й процесу пізнання себе і світу, рефлексій з цього приводу. Інакше кажучи, блог реалізується як певне філософування «без філософії». Тому, людиновимірний та «філософський» модули існування блогу дозволяють виявити сутнісні параметри його природи як певного «екрану», на якому досить ярко вимальовується образ людини дигітальної епохи, епохи Інтернету. Цей образ, у свою чергу, яскраво графічно візуалізує власні антропологічні і трансцендентальні можливості, розкриваючи у блогах величезні резерви смислоутворення, виявивши додаткове джерело самовираження, саморепрезентації і саморозвитку. Таке поєднання відображення особистого життя, людської долі, власних переживань, особливостей часу людського буття, мовно-комунікативних засад мислення і спілкування, культурної та соціальної специфіки часу виразно проявляється у блогосфері на рівні індивідуалізації взаємин зі світом, артикуляції авторського «Я» блогера, конструювання «духу часу» за допомогою мови, можливостей активно вибудовувати свій динамічний образ, який легко може видозмінюватися в залежності від настрою, ситуації, тощо. Крім того, трансформація інтерсуб'єктивних смислів «письмової» екзистенції особистості у блогах на рівні її саморепрезентації, самовираження та самоідентифікації, за допомогою письмового «коду» блогу, дозволяє виокремити способи і форми її взаємодії з загальнолюдським досвідом, надає можливість краще зрозуміти сучасну людину, яка у такий спосіб аналізує, осмислює і відповідає на питання буття.

На нашу думку, блоги відображають якусь надмірність існування кожного з індивідуумів, демонструючи високий ступінь відкритості та довірливої розмови з читачем, яким потенційно може стати будь-хто, все

суспільство; унікальність поєднання сповіді з оповіддю; своєрідність плану змісту і плану його текстового вираження. Але розповідь про життя та її безпосереднє проживання у блогах можуть злитися настільки, що часом саме у них людина створює своє життя значно яскравіше, більш талановито, ніж у власному реальному світі.

Разом з тим, на думку деяких дослідників, поширення блогерства призводить до збільшення розриву між суб'єктом та його самопрезентацією, семіотичним рівнем об'єктивації образу «Я», породжує феномен негативної ідентичності. Так, наприклад, М.Є. Вокуєв вважає, що блог можна розглядати як «альтернативний проект особистості користувача» [35, с. 9]. І хоч у блогах нерідко публікуються розповіді про особисте, це не тільки не виключає наявності удавання, омани, але й передбачає її, оскільки публічна маніфестація лише підкреслює ігровий характер таких текстів. Феномен негативної ідентичності, що виявляється у вигляді «тролінгу», на переконання дослідника, також характеризує удавання в його соціокультурних і соціально-психологічних аспектах. Блогерів цікавить відгук іншої свідомості, яка цінна саме тим, що робить власну інакшою по відношенню до самого автора [Там само].

Синтез блогінгу (блогерства/блогування), його форми-носія (блогу) і життєвої філософії є однією з тих сфер дослідження, в рамках яких розглядається структурна трансформація смислів блогу як особливо актуального для філософсько-освітньої рефлексії об'єкта у діапазоні його існування та розвитку. Разом з тим, головний акцент ми ставимо не тільки, і не стільки на блогерстві, або блозі (хоч він і характеризується специфічною комунікативною самістю, і саме він є «ядром», основою блогерства), а й на їхньому розчиненні один в одному з подальшим оформленням в органічний дискурсивний субстрат, тобто злиття власне блогу як природної форми дискурсу в Інтернеті [204] і практики його ведення у мережі.

Блогерство набуває тим самим символічного характеру, а блог – нової для себе символічної якості. Проте, при цьому неминуче виникає наступна

дилема, сформульована ще Й. Брокмейером і Р. Харре: розповідання життя і його проживання є одним і тим же по своїй суті феноменом: «життя» і «життєва історія» складним чином переплетені і залучені в один процес продукування значень і смислів [23, с. 38]. Це дозволяє трактувати блог як суперечливе взаємне проростання і єдність особистісного і колективного, неповторного і буденного, що поєднуються у діалектико-опосередковану єдність життя людей і власне саме існування блогу, його власне мережеве цифрове «життя», коли розповідання буття, його осмислення і, як результат, повторне його «проживання», зумовлює конверсійний рівень текстової і рефлексивної самоідентифікації автора з органічним перетіканням блогу у наратив.

Крім того, ця суперечлива єдність індивідуального і соціального, що проявляється у феноменальній природі блогу як концепту, звернення до рефлексії, дозволяє виявити творчий потенціал дієвого і екзистенціального життя людей, які намагаються відшукати сенс життя і створюють свою власну життєву історію через написання і публікацію блогу у мережі. Тобто, можна сказати, що за допомогою ведення блогу людина прагне подолати обмеженість свого індивідуального буття, шляхом досягнення власної екзистенціальної автентичності, проявляючи, таким способом, феномен своєї присутності у реальному світі. Можливо, саме тому блоги демонструють відкритість особистості назустріч світу, її здатність «прочитувати» смисли реальної, невігданої дійсності, переводячи інформацію на рефлексію, за допомогою описування подій та історій із свого повсякденного життя, душевних переживань, емоцій і почуттів. Вислів Л. Вітгенштейна «Мова як форма життя» цілком може бути застосований щодо блогу, оскільки блог постає як форма переплетення життя реального і мережевого.

Сам процес ведення блогу, на думку Ю.Є. Зайцевої, є міркуванням уголос, можливістю не тільки подивитися на себе у минулому та сформувати уявлення про себе у майбутньому, але й поглянути на себе з боку [78; с. 107-111]. Інакше кажучи, ведення блогу – це такий оригінальний синтез

самопізнання, самоусвідомлення, з поєднанням публічного і інтимного, з рефлексією щодо свого місця у житті, свого призначення, що визначають устремління людини у майбутнє. До того ж, такий «самоаналіз» нерідко призводить до переростання не тільки рамок авторського задуму, але й набуття блогом нового смислового статусу – філософського, як своєрідної текстової «біфуркації», а особистість, яка веде свій блог, у свою чергу, набуває досвіду філософування. «Розчиняючись» у іманентній авторській потребі до повноти вираження свого власного буття, думка блогера розширює можливості самої її інтерпретації у своєрідній людиновимірній «проекції» цифрової віртуальної форми блогу. Отже, блог не тільки здатний спровокувати рефлексію з відшукання прихованого плану буття, зашифрованого у блозі з його «горизонтами смислу», але й процес відображення реального часу за допомогою мови, переживання людиною свого буття, у тому числі у вигляді проекту реалізації самої людини, «переміщеної» у мережу.

Тому цілком логічним у цьому випадку вбачається трактування блогерства як дискурсивної практики, що, в окремих випадках, надає буттєвому аспекту іншого гносеологічного і екзистенціального підтексту, в якому проявляє себе, з одного боку, феномен соціокультурного «конструювання» почуття причетності, співпричетності особистості до реальних подій сучасності, а з іншого – ідентифікації власного, неповторного авторського голосу. Передаючи динаміку становлення і розвитку авторської самосвідомості, блогерство дозволяє авторам переосмислювати навколишню дійсність, формувати культурний простір повсякденного світу. Крім того, засвоєння пережитого, стану речей, опис подій, історій, актуалізація звичних, рутинних процесів та явищ, що зустрічаються у соціальній повсякденності, їх концептуалізація, погляд з іншої точки зору, інколи зовсім несподіваної, дозволяють відкрити нові аспекти, виявити у них нові властивості, формують оригінальне бачення, нове знання у читачів таких блогів.

Одним із смислових, онтологічних підтекстів існування блогу є також

ситуація розуміння співвідношення блогу і наративу. Сьогодні блогерство, як один з різновидів систематичної щоденної або епізодичної праці, певним чином «супроводжує» життєвий шлях його автора, дозволяючи йому, не тільки відображати, але й моделювати свій зовнішній і внутрішній світ, висвітлюючи подробиці особистого життя, демонструвати, у окремих випадках, емоційний і психологічний фон авторського буття. Розмірений щоденниковий характер, повсякденність та буденність, що пронизує особисті блоги, послуговується такими поняттями, як *життя, досвід, пам'ять, думка, традиція, звичка, інтерес*.

Разом з тим, саме на цій основі формується шкала ціннісних орієнтацій особистості, її ставлення до світу з усвідомленням власної ролі, осягненням міри своєї причетності до творення історії. За рахунок темпоральної і просторової специфіки функціонування блогів, що, таким чином, глобалізує не тільки сам факт присутності людини у віртуальному «режимі» цифрової епохи (у тому числі, у мікроблогах), демонструє прояв її особистісних якостей і властивостей, заявляє про неї у комунікативному, особистісному, соціальному, культурному, філософському значенні, але й стає «продуктивним» засобом, що сприяє організації буття самої людини. Тому виняткової значимості у вивченні природи блогу набувають гносеологічні аспекти його функціонування, що торкаються питань сутності комунікативного конституювання особистості, у тому числі за допомогою діалогу з Іншим, пошуків сенсу життя і феномена присутності людини у ньому, розвитку авторської самосвідомості, питань самоідентифікації і самореалізації, дискурсивної опосередкованості усвідомлення блогера на рівні особистого і суспільного життя.

Існування смислів блогу у текстовій його частині (наприклад, в інформативному, політичному блозі) і наративі (життєвій історії, розказаної блогером) дозволяє розглядати блог як певну комунікативну та соціокультурну практики. Розширюючи виявлення імпліцитних мовних, психологічних, культурних, структурних, семантичних та інших параметрів,

блог дозволяє вести мову не тільки про мотиви його створення, написання, дискурсивні його характеристики, особливості авторського «голосу», але й про візуалізацію інформації та знання на екрані (стаціонарного, або планшетного комп'ютера, мобільного телефону, смартфона), що, у кінцевому рахунку, зводиться до єдиного концептуального цілого, яким і є блог.

Виходячи з реалій сьогодення, можна оцінити ступінь значущості блогерства, що демонструє не тільки можливості творчого саморозкриття блогера як автора, його «письмової» рефлексивної самоідентифікації, але й на рівні перетворення авторського блогу в елемент ефективного впливу на суспільну свідомість. Адже блоги вже стали ідеологічним важелем, своєрідним смисловим ґрунтом формування суспільної свідомості [216; 236], що намагається «пробудити» свідомість самої влади, у тому числі за допомогою встановлення діалогу з нею, як це прослідковується на прикладі блогів політичних діячів і звернення до питань варіативності сьогоденного буття, завдаючи, таким чином, прямого впливу на формування національного менталітету, громадської свідомості, громадянської позиції. Тобто ідеологічний аспект (нам здається виправданим використовувати саме цей термін) існування блогів, який розкриває проблему світосприйняття і переконань блогера, систему його поглядів і ідей, в яких усвідомлюються і оцінюються відносини людей до дійсності і один одного, соціальні проблеми і конфлікти, також володіє масштабними пізнавальними можливостями, як на рівні виокремлення блогу в самостійний феномен з його дискурсивною та функціональною оригінальністю, так і на рівні коментарів до нього, що є не менш важливим елементом особливостей його функціонування.

Співвіднесення блогу і діалогу, діалогічність блогерства представляється нам як реалізація інформативної та екзистенціальної інтеракції між блогером і потенційною аудиторією, через яку відбувається розуміння між «Я» і Іншим, що спирається на декодування текстів блогів, у яких «Я» і «Інший» відкриті один одному не тільки як суб'єкти, але й як унікальні особистості, що представлені завдяки мові. Блогер, спілкуючись з

Іншим, намагається виявити свій неповторний, самобутній образ, властивий тільки йому. Відповідно, з одного боку, відбувається процес самоідентифікації людини з іншими людьми, соціальними ролями, конкретною професійною діяльністю (мистецтво, освіта, політика, тощо), а з іншого боку, «Я» виступає як результат, що дозволяє людині ідентифікувати себе з самим собою, емпірично досліджуючи своє власне Я. У цьому сенсі, процес самопізнання має в своїй основі трансцендування «емпіричного Я» і розкриття, реалізацію «істинного» «Я». При написанні блогу автором встановлюється «вербальний» контакт у «діалозі» не тільки з локально і темпорально віддаленим читачем, але перш за все з самим собою, з тим віртуальним індивідом, який ще (або вже) не існує у реальному житті, а, можливо, і не буде існувати ніколи.

Тексти блогів з їх потоком авторської оцінки створюють прецедент динамізації жанровості [285]. Активний обмін інформацією, з одного боку, і декодування тексту блогу читачем, з іншого, не тільки перетворює блог у «генератор» нових смислів, але й змінює смислове прочитання, ідейне оформлення у самому тексті блогу. За допомогою «артикуляційного промовляння» мова письмова та усна, особливо у блогерів-аматорів, насичена жаргонізмами, сленгом, англіцизмами, ненормативною лексикою (що створює ефект живої діалогічної мови), – зливаються у блозі, посилюючись подвійним прочитанням – відтворенням блогу читачем. Отже, можливості як самого автора, через особливості вживаної стилістики, форми і ступеня кодування інформації, у тому числі на рівні рефлексії, так і читача, можуть істотно змінювати розуміння суті, здатної здійснити своє «входження» у сферу суспільної свідомості.

Унікальну особливість блогосфери відзначає Ю.Є. Зайцева. Вона вважає, що взаємодія у цьому специфічному середовищі поєднує спілкування і діяльність по веденню звичайного щоденника, які не перетинаються у повсякденному житті. Дійсно, з одного боку, кожне повідомлення у блозі виявляється актом комунікації з іншими користувачами, а з іншого, він

постає як традиційний для щоденникових записів монолог, в якому автор рефлексує щодо тієї чи іншої події власного життя. Саме можливість такого поєднання, на її переконання, надає блогерству функцію «тренінгу індивідуальності» [78; с. 112]. З цим важко не погодитися, адже з плином часу, блог все більше акцентується на плані авторського самовираження, відображуючи його рефлексію та уміння переробляти значимий досвід через маніфестацію особистих узагальнень і висновків, роблячи усіх учасників комунікації у блогосфері причетними до цього. Особисте «Я» народжується у просторі блогосфери, посилюючись тим, що блог демонстративний, відвертий, звернений до всіх і до кожного окремо, та відображає особистість з певним життєвим досвідом, яка, за допомогою клавіатури, продукує різноманітність своїх «Я».

Сьогодні можна сказати, що у блогосфері стала проявлятися і специфічна функціональна заданість блогів – потреба знайти не просто слухача, а однодумця, який зможе зрозуміти, підтримати, знаходячи тим самим певний психологічний захист і спосіб ведення ідейних «баталій». Ця глобальна читацька аудиторія виступає своєрідним відображуваним екраном, на який проектується письмове «завдання на розуміння» і повертається відповідь у новій інформаційній якості, тобто взаємодії у блогосфері, коли відбувається обмін різнорідною інформацією за допомогою коментарів. Вона здатна, минаючи безпосередній візуальний контакт, апелюючи до дії, виявити ступінь інформаційної сумісності читачів блогу, а також можливості самого їхнього спілкування у блогосфері.

Крім того, безпосередність «розмови» у блогах з необмеженою аудиторією, з усіма відразу, із кожним окремо, створює ілюзію, що немає ні відстані, ні часу. У такій ситуації, блогер, намагаючись зрозуміти не тільки себе, але й співрозмовника, вільно висловлює свої думки, намагаючись найбільш адекватно відобразити свою позицію, при цьому змінюючи себе, розвиваючи індивідуальні комунікативні здібності для максимально переконливого впливу на аудиторію, піднімаючись, таким чином, на новий

«еволюційний» рівень свого розуміння. Разом з тим, свобода дій, вираження думки, відсутність соціальних обмежень, майже необмежена кількість контактів, моментальна зміна позиції, співрозмовника, поглядів, може негативно впливати на особистість.

Ще одна паралель простежується між блогами і традиційними мемуарами, оскільки спогади, історико-біографічні факти та деталі, якими часто рясніють блоги, дозволяють простежити авторське розуміння певного історичного проміжку часу, його спроби не тільки усвідомити історичні події, але й осягнути своє місце в них, співвідносити рівень відповідності його соціально-значущих очікувань з тими, що зреалізувалися у реальному житті. Крім того, з одного боку, блоги фіксують інформацію про минуле, виступаючи певним засобом його «приватизації», концептуалізації історичного досвіду (конкретної особистості, країни, суспільства, як певний багаж досвіду, адже репрезентація/саморепрезентація невід'ємна, неподільна від того, що репрезентується), хронікою життя суспільства певного періоду, а, отже, є його відображенням, а, з іншого, є частиною та, одночасно, залишком того часу, коли вони з'явилися.

Ведення блогу сьогодні стало соціальним явищем, у яке виявилися залучені практично всі члени суспільства, незалежно від віку, статі, рівня освіти, професії, географічного місця розташування, національності, віросповідання. Його прояв у сучасному суспільстві споживачів допомагає інтеграції блогера в соціум, відображає освоєння ним суспільної проблематики, яку він реалізує у своїй мережевій «поведінці» і способі мислення, переважно в аспекті конструювання життєвого світу.

Саме комунікативна природа блогу зумовлює можливість застосування різноманітних мовних засобів, про що свідчить, у першу чергу, широке використання прийомів мовної гри (Л. Вітгенштейн), яка об'єднує їхню розважальну, ігрову направленість і онтологічний статус самої мови у блогах, та є тим пріоритетним початком становлення соціального як прояву мовного буття. Соціальні відносини блогерів виявляються аналогічними

їхнім відносинам у блозі. Мовна гра виступає як мовна динаміка у блогах, передбачає принципову гіпотетичність мовних структур, зміст яких виступає як «можливі світи», як безліч «Я». Крім того, з метою залучення аудиторії, привернення уваги до своїх блогів, автори вдаються до різних аттракційних засобів, насичуючи текст блогу картинками, графічними символами експресивізації, емотиконами, медіаконтентом, які не тільки сприяють адекватній смисловій інтерпретації інтенцій автора, але й набувають мистецького естетичного значення.

Отже, володіючи багатими потенційними можливостями в плані задоволення комунікативних, пізнавальних, рекреаційних, естетичних потреб індивіда, блог допомагає освоєнню дійсності, відкриваючи у ній нові теми та відшукуючи нестандартні способи їх «екранного» втілення, задовольняючи потребу людини у спілкуванні, отриманні інформації, відпочинку, розвагах, тощо. Можливо тому, ведення блогу, на думку деяких дослідників [57; 139; 204], задовольняє цілий ряд потреб, і виконує ряд функцій серед яких першочергово виділяють комунікативну, а вже потім – функцію самореалізації і самопрезентації особистості; розважальну; установлення контактів; соціалізації і соціальної взаємодії; архівування (мемуарну); емотивну; функцію самовдосконалення та/або рефлексії; пізнавальну; освітню; функцію психологічної допомоги; комерціалізації; маніпулятивну функцію; відчуття співпричетності до життя відомих людей.

Отже, можна констатувати, що блог одночасно акумулює в собі комунікативні, аудіально-візуальні, перформативні, інформативні, розважальні характеристики прояву реальності, забезпечуючи при цьому позачасову присутність автора, хоча кожна з них, у тому чи іншому плані самовираження не є абсолютною. По суті, блог виступає як автономний, але дуже динамічний авторський «проект», існування якого сьогодні висвітлює кілька смислових напластунків: блог як мова, як діяльність (блогерство), як жанр, навіть, як символ дигітальної епохи. Тобто все те, що виявилось ментально прокресленим у блозі з його ступенями формального визрівання:

комунікативний характер передавання інформації, реалізація бажання автора самовиразитися; власне текст блогу як умова засвоєння загальнолюдського досвіду; його існування як цифрової «проекції» автора, як елемент ідеологічного впливу тощо.

Таким чином, у сучасних умовах інформаційного світу, блог оформлюється в особливу форму дискурсивної єдності світоглядно-комунікативних, антропологічних та психологічних його засад. Проте, комунікативна характеристика є основною для його функціонування. Набуття блогом статусу своєрідної форми наративної «біфуркації», з її переходом у нову світоглядну якість, дозволяє говорити про процес його дискурсивного «занурення» у наратив. Водночас, існування смислів блогу в різних текстових частинах і різних наративах (як особистої життєвої історії) надає можливість розглядати сам концепт блогу як певну комунікативну і соціокультурну практики. Як авторський проект, блог є засобом самореалізації, самоідентифікації особистості і творчого її саморозкриття, з унікальним авторським голосом, який «озвучує», «вербалізує» основоположні питання людського буття, відтворює, персоніфікує, інтерпретує «смисли», які він відкриває. Блогерство, як практика ведення блогу, розширює смислові горизонти прояву інформаційного, комунікативного, змістового, психологічного кодування авторської думки, яка, «розчиняючись» у іманентній потребі блогера до повноти власного буття, розширює можливості його соціальної реалізації у блогах, виявляючи нові межі прояву його «Я».

2.2. Пізнавально-прагматичні особливості подкастів

У мережевому комунікаційному середовищі цифровим звуковим «посередником» між взаємодіючими суб'єктами, який передає інформацію, транслює і породжує смисли, що задаються мовним, культурним, соціальним, особистісним, професійним контекстом, є подкаст, дослідженню особливостей якого присвячено даний підрозділ. З огляду на багатоаспектність об'єкта аналізу, в рамках даного дослідження, як інваріант ми використовуємо поняття «аудіо подкаст», яке, на нашу думку, включає найбільш типову їх різновидність. У сучасному науковому світі подкаст потрапляє у поле пильної уваги дослідників різних наукових напрямків: журналістики, соціології, педагогіки та ін.

Цілком зрозумілим виявляється зростаючий інтерес науковців і до проблематики використання подкастів в освіті, що пояснюється невизначеністю їхнього гносеологічного статусу, диктується їхньою соціальною і культурною значимістю, питаннями їхнього сприйняття і розуміння у всіх аспектах – від лінгвістичного і психологічного до соціально-філософського. Останній якраз і виявляє світоглядний вимір проблеми сприйняття і розуміння подкастів – як форми відображення і вираження людської екзистенції, актуалізація смислів якої здійснюється у процесі комунікації у подкастовому середовищі; як можливість відновлення людиною втраченого смислового зв'язку між фрагментарним «світом» і власним існуванням. Адже тексти аудіо подкастів містять проблематику найважливіших аспектів буття людини і суспільства. Їхній ціннісний потенціал може стати світоглядною передумовою адекватного розуміння реальної картини соціального, духовного життя суспільства в атмосфері загострення соціально-політичних, економічних і культурних та інших суперечностей ХХІ століття.

Наше дослідження подкасту як нового явища, що динамічно розвивається, аналізується за допомогою категорії подосфери. Звертаючись

до практичної площини дослідження специфіки існування подкасту, слід зазначити, що сьогодні аудіо подкаст як сегмент мережевої комунікації стає однією з найпопулярніших і швидкозростаючих її форм. Його роль унікальна у різних сферах (медійній, освітній, науковій, політичній тощо).

Подкаст – зафіксований у цифровій формі продукт людської діяльності, що характеризується змістовною завершеністю і інформаційною самодостатністю, відображає особливості мови і мовлення, свідомості і мислення людини певної соціокультурної традиції. Він відтворює, зберігає і формує сутнісні характеристики людського буття тією мірою, якою адекватно розуміється і інтерпретується нею, стимулюючи її зацікавленість, передбачає все більш виразне позначення полікультурності глобалізованого світу. Породжений розвитком інформаційних технологій, у функціональному аспекті подкаст – не тільки спосіб комунікаційної взаємодії, але й цифровий «транслятор» вічних цінностей буття, актуальних питань соціального, політичного, культурного життя, пов'язаних з рішенням різнорівневих проблем сучасного суспільства, який, за своїми іманентними можливостями (наприклад, здатністю миттєво охопити глобальну аудиторію), спроможний консолідувати, або, навпаки, дезорганізувати життя соціальних спільнот, вплинути на суспільні процеси і події. Крім того, він є досить могутнім засобом впливу і на окрему особистість; дієвим засобом запровадження владних рішень, що здатен маніпулювати громадською свідомістю. Як виразник і носій авторської думки, засіб пізнання людиною себе і навколишньої дійсності, подкаст висуває на авансцену глобальних проблем питання, що так чи інакше корелюють з конкретною людиною, яка проживає на конкретній території.

Отже, подкаст уособлює собою не тільки інструмент творення, але й може стати потужним інструментом руйнування, «філософія» якого базується на ідеї свободи слова та інформації. На нашу думку, аудіо подкаст і комунікативно, і когнітивно важливий, оскільки зберігає звукову форму мовного вираження думки автора; є «продукцією» соціального порядку, що

акцентує роль соціальних і культурних пріоритетів сучасного суспільства.

Своїм існуванням аудіо подкаст озвучує, робить дійсністю «почутою», дозволяє глибше проникнути у її зміст, усвідомити ті чи інші явища. Саме звуки є втіленням уявних образів і конструкцій, пов'язаних подіями, з речами, з переживаннями і реалізують себе у мовному вираженні, говорінні. Тому, можна сказати, що фактичне звучання подкасту відбувається у вигляді певного «звукового образу», що складає звукову матерію мови, без якої вона не може існувати і розвиватися як найважливіший засіб спілкування. Тому завданням подкастера є «зібрати», «поєднати» звукову форму, зуміти вимовити, дати звукам можливість говорити те, чим вони можуть бути.

У мовленні подкастера, у конкретному застосуванні слова, свідомо забезпечується єдність буття, тобто рівнозначним стає буття мови і буття самої людини. Тому саме мова виступає його сутнісною характеристикою, є його демонстрацією у аудіоподкасті. Мова для людини – це не просто «оснащення», не тільки інструмент, на ній заснований, у ній виражається світ (М. Гайдеггер, Г.-Г. Гадамер, фон Гумбольдт). Мова є «інструментом соціальної влади», оскільки висловитися нейтрально неможливо: всяке використання мови припускає ефект впливу. За мовним виразом завжди стоять які-небудь інтереси, мета, чиясь точка зору» [4, с. 136]. Тому, можна вважати, що аудіо подкаст є специфічним відображенням у цифровому звуковому «матеріалі» неоднорідних за фактурою мови і мовлення їх автора-подкастера.

Зміст певних суспільних подій, предметів і відносин реальної дійсності є вираженими у подкасті відповідними мовними засобами. Подкастер «озвучує» інформацію, події, ситуації у тому вигляді, якими вони йому відкриваються, його мовлення представляє собою єдиний континуум його думки. В силу необхідності мислення завжди пов'язане зі звуками мови, інакше воно не досягає ясності, і уявлення не може перетворитися у поняття [60, с. 96]. Можна сказати, що авторський голос, який самореферентується у подкасті, руйнує «штучність» присутності людини у цифровому світі

глобальної мережі, через наділення її оригінальним, особистісним звуковим кодом, підтверджуючи, таким чином, справедливість спостереження: «невимовлене буття – непрозоре для свідомості». Тому, подкаст стає не просто «сховищем» досвіду (як позитивного, так і негативного), відображенням способу світосприйняття подкастером, варіантом опису ним світу поза і всередині себе, але й може репрезентувати подкастера як суб'єкта, який пізнає, стаючи «площадкою» для реконструкції його самого.

Дослідження смислів тексту аудіо подкасту передбачає виділення наступних взаємопов'язаних процесів: їхнє виробництво і означення, функціонування, розуміння та інтерпретацію. Відтворюючи, транслюючи смисли, сприяючи поширенню знань та інформації у соціумі, накопиченню і трансформації культурного досвіду, а також збагаченню мікро- і макросвіту людини, подкаст, на нашу думку, здатний ставати частиною соціального і культурного життя суспільства, ідентифікуючи та експлікуючи його. Впливаючи на них, подкаст, разом з тим, є відображенням соціуму, його інтересів, рівня моральності, особливостей культури, може виступати як «інструмент» соціально-політичної боротьби.

Можливо саме тому у процесі розуміння аудіо подкаста (особливо іноземною мовою) відбуваються вічні зіткнення «зрозумілого» і «незрозумілого», «звичного» і «незвичного». До того ж, однією із специфічних особливостей розуміння іншомовного аудіо подкасту є, як результат, те, що більш ємний за обсягом і багатовимірний план його змісту не має однозначної відповідності плану вираження, оскільки визначальне значення аудіо подкасту залежить від суб'єкта, який інтерпретує, рівня його знань, його лінгвістичного, екстралінгвістичного, емпіричного досвіду, що є основою здійснюваного ним ймовірного прогнозування. Дійсно, як підкреслював О.О. Потебня, за допомогою слова не можна передати іншому свою думку, а можна тільки пробудити в ньому його власну. Мабуть тому, крім властивих подкасту рис передачі інформації, він має специфічну особливість створювати смислові «воронки», що перетворюють його у

«генератор» нових смислів: іншомовний подкаст містить потенційно нескінченний обсяг смислів, що актуалізуються у суб'єктивному просторі мисленнєвої діяльності суб'єкта цифрової епохи.

Сутність розуміння аудіо подкасту полягає у розпредметненні експлікованих і неексплікованих його смислів. При цьому він (смысл) є тією конфігурацією зв'язків і відносин між різними елементами тексту аудіо подкасту, яка створюється або відновлюється при його прослуховуванні. У тексті аудіо подкасту смысл існує для слухача як потенція, яку він може перетворити або не перетворити у дійсний смысл. Розпредметнення смислів (іншомовного) подкаста в умовах засвоєння іноземної мови орієнтоване на декодування його звуків, означає його переклад в іншу знакову систему, в рамках якої здійснюється розуміння і інтерпретація. Суб'єкт, який розуміє, конструює зміст подкаста у момент прослуховування. При цьому нерідко створюється особлива метамова, що не відтворює його, але описує його розуміння і інтерпретацію. Не випадково Ю.М. Лотман розглядав утворення смислу як «неточний» (або метафоричний) переклад з мови однієї семіотичної системи на мову іншої. Тому розуміння іншомовного подкасту передбачає рефлексивний переклад його змісту у смислову площину свідомості слухача. Рефлексія у даному випадку виступає формою зв'язку суб'єктивних і об'єктивних пластів смислу, свого роду зв'язкою між знову освоюваною дійсністю і попереднім досвідом слухача.

У цьому контексті слід зазначити, що, хоч процес розуміння є єдиним, проте, на думку М. Бахтіна, кожен окремий акт має свою ідеальну смислову (змістовну) самостійність та може бути виділений з конкретного емпіричного акту [14]. М. Бахтін відзначав наступні етапи розуміння: психофізіологічне сприйняття фізичного знака (слова, кольору, просторової форми); впізнавання його (як знайомого чи незнайомого); розуміння його неповторного (загального) значення у мові; розуміння його значення у даному контексті (найближчому і більш далекому); активно діалогічне розуміння (спір-згода); включення у діалогічний контекст; оцінний момент у

розумінні і ступінь його глибини і універсальності [14, с. 381-385].

Проблематика розуміння подкасту, особливо іноземною мовою, актуалізується об'єктивними труднощами даного процесу, що полягають у його багатозначності, здатності подкастера однезначити багатство смислів. При цьому поліфонія смислів подкасту не є обов'язково одночасністю презентації усіх змістових ліній, а, скоріше, їхнім «мерехтінням» (Лотман), оскільки крім поліфонічної організації у межах всього подкасту може бути поступове нарощування смислу, його «розтягування» по всьому аудіотексту, що, як результат, підсилює його сумарний вплив.

На нашу думку, саме непрозорість мови (а надто іноземної), здатність до багатозначності і багаторівневості смислів, виражених словами, насиченість лінгвокультурними реаліями, розмовною лексикою, сленгом, породжують труднощі сприйняття подкасту. У цьому випадку також може виникнути проблема полісемії та з'ясування контекстуального значення знака (слова), що вживається. Оскільки при прослуховуванні, при сприйнятті мовлення подкастера, розуміння пов'язане із ситуативним використанням та трансформацією раніше засвоєного смислу знаків.

У цілому проблема розуміння подкаста ставиться гостріше, коли існує велика різниця між смисловими структурами подкастера і його реципієнта – слухача. Це, наприклад, можуть бути випадки різних відокремлених одна від одної культур, або ж елементів однієї культури, які відносяться до різних її сфер, а також розбіжності та бар'єри індивідуальних смислів. Адже мова, як система соціально значущих знаків, є не тільки спільною основою комунікації і спілкування, але й служить засобом вираження індивідуалізованого мислення. Відповідно, розуміння подкасту залежить від правильності кодування і декодування смислів знаків (слів) у певному контексті і зводиться до вибору одного значення знака, що визначається даною унікальною ситуацією. Зі сказаного, однак, не випливає, що плани змісту мов настільки різні, що зовсім не мають «точок дотику». Національна специфіка мислення, безумовно, існує, і мова виступає при цьому як спосіб

звукової матеріалізації думки у подкасті, засіб її оформлення, тому продуктивною підставою для розуміння є зв'язок з горизонтами суб'єкта, його знаннями і досвідом (Г.-Г. Гадамер, М. Гайдеггер).

Отже, у розумінні (іншомовного) аудіо подкасту велику роль відіграє й екстралінгвальний аспект: розуміння подкасту передбачає знайомство з тими явищами об'єктивної дійсності, які служать його предметом, змістом. Тому смислові потенціали аудіоподкастів не завжди затребувані повною мірою – в силу об'єктивного протиріччя між можливостями та рівнем особистісного досвіду, особливостями індивідуального сприйняття, нездатністю людини розпредметнити зміст, адекватність сприйняття якого знаходиться у прямій залежності від її здібностей зрозуміти та актуалізувати справжній їхній смисл; вміння декодувати звукову матерію аудіо тексту подкасту, імпліцитно закладену в ньому інформацію; обумовлено її інформаційними і комунікативними потребами. Питання труднощів розуміння смислу подкасту пов'язані також з вирішенням проблеми гносеологічного співвідношення функціонально-стильового розмежування мови, кожне з яких ставить свої проблеми і висуває свої вимоги.

Крім того, об'єктивовані смисли подкасту і можливості його розуміння визначаються також суб'єктивною «картиною світу» особистості (включаючи цінності, норми, знання, стереотипи тощо), що формуються під впливом певного соціокультурного контексту, що також є однією з причин утруднення розуміння іншомовного подкасту. Про це ж говорить С. Хокінс, стверджуючи, що справжньою метою слухового сприйняття визнається розуміння змісту висловлення, що неможливо в рамках однієї наукової дисципліни, оскільки в цьому випадку необхідно аналізувати не тільки акустичну інформацію, але й граматичну структуру висловлювання, окремі слова, а також відповідну комунікативну ситуацію [254].

Розуміння смислового змісту подкаста також утруднюється незворотністю мовлення, що вимагає від індивіда швидкого визначення звукових сигналів на рівні фонемно-звукової організації мови, темпом

говоріння подкастера, необхідністю адаптації до різних голосових характеристик і індивідуальної манери мовлення, артикуляційної чіткості, виразності, акценту тощо. Слід врахувати й те, що на мовлення подкастера, як зовні виражене у подкасті, впливають соціокультурні (наприклад, культурно-історичні традиції, мовна норма), індивідуально-психологічні (особливості темпераменту, характеру, здібності), комунікативно-функціональні фактори (характер спілкування, особливості ситуації). Водночас, особливості говоріння подкастера, мають і позитивні аспекти: вони, на наш погляд, несуть у собі можливості подолання даної ситуації і розкривають перед суб'єктом величезне поле для творчої інтуїтивної діяльності.

Отже, розуміння подкасту передбачає не просто опредметнення, але й проектування нових смислів, що задаються культурно-мовним та особистісним контекстом суб'єкта. Процес розуміння єдиний, але кожен окремий акт має ідеальну змістовну самостійність і може бути виділений з конкретного емпіричного акту. Справжнє розуміння – це завжди вихід за межі того, що в ньому безпосередньо міститься; воно завжди в чомусь схоже на творчість: воно індивідуальне, плюральне, поліваріантне [24]. Г. Ріккерт писав про «інтуїцію розуміння», відзначаючи, що розуміння як процес є чимось, що вислизає від рефлексії, є безпосередньо пережитим [145].

Як відомо, в залежності від контексту майже будь-яке слово, фраза може змінювати свій смисл, навіть втрачати його, тому розуміння аудіо подкасту не може бути зведено до засвоєння його окремих «одичних» смислів. Для розуміння характерне засвоєння цілих смислових блоків. Чи не вперше на цю обставину звернув увагу Дільтей, для якого смислові блоки визначалися «типами світогляду» комунікантів [69]. Він був переконаний, що сприйняття світу має тенденцію здійснюватися за допомогою певного роду смислових утворень – блоків. Тому, у результаті розуміння, людина має справу не з ізольованими смислами досвіду, що самі існують по собі, але з їх сукупністю у смисловому контексті, який, у свою чергу, обумовлений

установкою, або типом сприйняття. Тобто розуміння послуговується цими «типами» як на рівні повсякденного мислення, так і у соціо-гуманітарних науках, завдання яких у тому, щоб у процесі експлікації прихованих смислів, що містяться у повсякденному досвіді, виявити інваріантний зміст даних «типів» і тим самим їх евристичне пізнавальне значення [69].

Проте зрозуміти і інтерпретувати – це зробити по суті різні операції, ступінь складності яких зростає, з огляду на специфіку подкасту з його хвилинним настроєм (наприклад, у особистих подкастах) або, навпаки, ретельним шліфуванням смислових акцентів (у інформативних подкастах). Але у будь-якому аудіотексті, крім експліцитного змісту, міститься ряд смислів, розпредметнення і переклад яких у площину об'єктивованого знання вимагає розуміючої діяльності суб'єкта. Тут основною стає інтерпретація як перехід на більш глибокий рівень розуміння і реконструкції смислів подкасту, мета якої полягає у визначенні авторського горизонту смислів, розумінні змісту подкаста на основі авторської суб'єктивності і його смислових ресурсів і «намірів», шляхом ототожнення його зі світоглядом автора, його системою цінностей. На відміну від розуміння, що відбувається завдяки знанню мови, інтерпретація аудіотексту подкасту здійснюється в контексті пізнавальної та оцінної діяльності індивіда, тобто шляхом поєднання зрозумілого у мовному відношенні аудіотексту зі знаннями про світ і про *Іншого*. Отже, через інтерпретацію аналізується контекст і відбувається опредметнення варіантів смислів подкасту.

Розуміння і адекватна інтерпретація подкастів залежать не тільки від мовних правил і культурних традицій мови, що використовується, але й від самих суб'єктів, їхніх потреб, рівня освіти, ціннісних переваг. Для повноцінного та успішного розуміння аудіо подкасту, недостатньо зрозуміти мову подкастера, необхідно зануритися у контекст його мовленнєвої діяльності, індивідуальні особливості його способу формування смислів та їх вираження у матерії мови, «ігрова» природа якої передбачає постійну зміну значення слова, насичення його новими смисловими відтінками в залежності

від конкретних способів вживання, що визначаються специфічними умовами комунікативної ситуації.

Розуміння подкасту – багаторівневий процес, який має різну ступінь і глибину, воно завжди індивідуальне і ґрунтується на особистісних характеристиках суб'єкта, який сприймає подкаст. Основними рівнями розуміння подкасту є: тематичний (сюжет); концептуальний (розуміння мети, змісту з позиції авторського задуму подкастера, його світогляду, системи цінностей; логіки викладу інформації); контекстуальний аналіз (виявлення імпліцитного змісту, що виходить за межі того, що хотів сказати подкастер) [117]. Слід також відзначити різницю між процесами розуміння і сприйняття. Сприйняття ніби передує розумінню, оскільки полягає у декодуванні звукового мовного сигналу [81, с. 32]. Тому, як розуміння, так і сприйняття мовлення подкастера і смислу аудіо подкасту загалом, є процесами декодування, що здійснюється завдяки володінню мовною системою. Процес сприйняття мови включає в себе рецепцію чутних або видимих її елементів, встановлення їхнього взаємозв'язку і формування уявлення про їхнє значення [17]. Розуміння є процесом перетворення мови, що сприймається, у смисл, що лежить за нею [17, с. 54]. Розуміння опосередковує процес отримання інформації, знання, наділяючи їх змістом, воно пов'язане не стільки з отриманням нового знання, скільки з його осмисленням.

Отже, кожний рівень розуміння подкасту представляє собою процес і результат структурування знань як їх особливого перероблення у рамках певних когнітивних можливостей особистості. На рівні слухового сприйняття аудіо подкасту – це процес і результат осмислення предметних сутностей щодо їхніх об'єктивних характеристик з метою розпізнавання і диференціації слів, що, безумовно, є основною проблемою сприйняття іноземного мовлення.

Понятійне осмислення змісту аудіо подкасту – це процес і результат його перероблення з метою розуміння його цілісності. Інтерпретація є процесом і результатом суб'єктивного мовного перероблення, що визначає за

мету передавання його індивідуальних, оцінних, конотативних, емотивних ознак і характеристик та конструювання власного бачення.

Таким чином, однією з провідних форм втілення подкасту є звукова цифрова форма. Розуміння аудіо подкаста є складним і багаторівневим процесом, що передбачає подолання смислових труднощів, розпредметнення експлікованих і неексплікованих його смислів. Сутнісними атрибутами аудіо подкасту можуть виступати: розгорнута в часі послідовність звуків, що виражає деякий образний та семантичний зміст і має певний смисл; відтворюваність у іншій мовній системі; полісемантизм, що виражається у здатності актуалізуватися у новій культурній ситуації у формі індивідуальної, авторської побудови картини світу. У мережевій комунікації подкаст означає «цифрове повідомлення», розуміння якого передбачає активну позицію слухача.

Процеси осмислення і розуміння інформації будь-якого подкасту носять багаторівневий характер, визначаються тим або іншим ступенем повноти і глибини, які обумовлені багатьма факторами, наприклад, інформаційними потребами суб'єкта, наявністю/відсутністю минулого досвіду, сформованістю його вокабуляру, вмінням знаходити і виділяти інформаційні одиниці тощо. До труднощів розуміння аудіо подкасту можна віднести: непрозорість мови, здатність до багатозначності і багаторівневості смислів, виражених словами; незворотність звукової мови, швидкість говоріння, необхідність адаптації до різних голосових характеристик та індивідуальної манери подкастера; відсутність єдиних ціннісно-нормативних підстав у автора подкасту і його слухача; відмінності у культурних традиціях, світоглядних установах; рівень освіченості слухача, його знань та емпіричного досвіду.

2.3. Синергетична природа вікі, її комунікативно-епістемологічне обґрунтування

Вікі, як соціально орієнтоване програмне забезпечення на основі веб-сторінок, є частиною феномену Веб 2.0. Більшість досліджень вікі зосереджені на аналізі технічних аспектів їх використання [294; 330], або розробці спеціального призначення так званих «технічних» вікі [298], поясненні їхнього потенціалу як інструмента для спільної роботи [211], і зосереджені на результатах, тобто на накопиченні знань, побудованих попередніми поколіннями користувачів. Можливості застосування вікі в царині освіти є предметом наукового пошуку багатьох дослідників [74; 83; 160; 275; 310; 313; 319; 323; 328; 336; 342; 346], проте вікі-педагогіка, на думку Рене Фунтен [239], ще «в процесі створення» (англ. *in-the-making*). В освітній сфері вікі застосовуються для спільної роботи, отримання спільного знання, інколи з зовсім несподіваними результатами [340], а колективна відповідь, що є результатом такого спільного пошуку є зазвичай кращою, ніж індивідуальна [235]. Дослідники (Naomi Augar, Ruth Raitman, Wanlei Zhou) [199] з університету Дікін (Австралія) підкреслюють, що середовище вікі може використовуватися для підтримки колективного навчання, соціальної взаємодії в онлайн режимі, оскільки воно орієнтоване на студента, у ньому учні беруть на себе відповідальність за процес створення знання, яким вони діляться з іншими, мають можливості взаємного впливу. Науковці (A. Ruth, L. Houghton) [313] з університету Гріффіт (Австралія) обґрунтовують особливості пізнавального процесу у вікі, для створення контенту і спільноти.

Аналіз зазначених і багатьох інших літературних джерел підтверджує актуальність та проблематику вирішення питань функціонування вікі для забезпечення процесу спільного навчання, формування системи колективного пізнання, інтеракції у їхньому середовищі тощо. Особливу увагу, у даному контексті, слід звернути на дослідження впливу окремих

філософських напрямків, зокрема, конструктивізму та такого міждисциплінарного підходу як синергетика на сучасну методологію осмислення феномену інформаційного світу людини.

Серед них слід виділити концептуальні напрацювання, запропоновані такими авторами, як В.І. Аршинов [5; 6], В.Г. Буданов [26; 27; 28; 29], О.Н. Князева [95; 97], С.П. Курдюмов [107], І.Р. Пригожин [142] та ін.; методологічні можливості синергетики в освітній сфері, що представлені роботами С.О. Ганаби [41], А.В. Євтодюк [76; 77], А.Г. Шевцова [184]. Крім того, аналіз досліджень таких науковців, як І.С. Добронравова [70; 71], Н.В. Кочубей [99; 100; 101; 102] слугували змістовним ґрунтом, допомогли краще відобразити такі характеристики вікі, як нелінійність та відкритість, багатоваріантність шляхів розвитку, процеси самоорганізації у них. Осмислення особливостей колективної праці, пізнання, співтворчості у вікі-просторі, які орієнтовані на конструктивізм і соціальний конструктивізм, стало можливим в контексті вивчення праць таких дослідників, як П. Бергер [18], П. Бурдьє [30], Т. Лукман [18], О.Н. Князева [96] та ін.

Нелінійність, самоорганізація, відкритість, біфуркація, фрактальний рух – це явища які є характерними й для вікі, що дозволяє ставити питання не тільки про можливість екстраполяції синергетичного підходу до аналізу їх функціонування та спільного навчання у їхньому просторі, а про її межі. Дослідження особливостей спільного творення, колективного навчання і пізнання у просторі вікі, як і функціонування самих вікі-сторінок у світлі синергетичного бачення, представляється виправданим і доцільним, оскільки синергетика спрямована на опис складних систем, на вивчення нелінійних, біфуркаційних процесів, процесів інтерації, кооперації, спільної дії. Варто відразу зауважити, що синергетичний підхід до аналізу функціонування вікі і спільного навчання з їх використанням не розглядається як самостійний, він використовується як методологічна стратегія, оскільки дані феномени – вікі (вікі-сторінка, вікі-документ, вікі-проект) і спільне навчання – виявляють синергетичні властивості. Тому ми ставимо завдання виявити ці синергетичні

ефекти функціонування вікі-сторінок і синергізм взаємодії, навчання, пізнання, творчості у створюваному ними середовищі, проаналізувати особливості та перспективи реалізації їхнього потенціалу у сфері мовної освіти.

Отже, синергетичний ракурс переводить дослідження спільного навчання, колективного творення, співтворчості в область специфічного процесу, тобто з феноменологічної, результативної форми у сферу дослідження динамічних змін, дозволяє розкрити способи формування особистісного знання в умовах, коли основним фоном буття людини стає ситуація непередбачуваності і відкритості, ймовірнісний вибір і багатовекторна спрямованість.

Дослідження вікі з точки зору синергетичної методології може бути представлено кількома темами: ідеєю нелінійності, самоорганізації, відкритих систем, біфуркації та фрактального руху. Ідея нелінійності є принциповою для синергійного ефекту вікі, оскільки у даному понятті імпліцитно закладене існування потенційності як характерної риси вікі. Вікі-сторінка, що еволюціонує, змінюється з плином часу, характеризується не тільки своїми властивостями і структурою, які існують в даному місці у даний момент (її актуальна структура), але й набором евентуальних структур, що пов'язане з можливістю тексту змінюватися в залежності від активності користувачів. Вікі-текст є неповторним і знаходиться у постійній зміні, ніколи не буваючи статичним, кожного разу він набуває нового змісту, має свій час існування, свій особистий простір та специфіку свого існування.

У середовищі вікі особистість здійснює випадкові блукання по «лабіринту», по безмежному полю можливостей, адже на відміну від традиційного лінійного тексту, релевантного до лінійної думки, гіпертекстова структура вікі підтримує гнучкі, неієрархічні, нелінійні методи навігації, тому можна рухатися різними шляхами «одночасно» – непослідовно, використовуючи випадкові та асоціативні зв'язки, спираючись на ідейну взаємообумовленість.

Текст вікі референтний до всього континууму думки, він не вкладається у жорсткі ієрархічні структури смислу, а складається у мозаїку, у фрагменти, що містять смисли, які можна розкрити при довільному прочитанні. Такий текст забезпечує значно більшу свободу думки, створює принципово інші можливості її викладу, що подається не тільки як завершальний висновок, але й як процес. Думка отримує можливість рухатися у будь-якому напрямку, не примушуючи до однозначного рішення щодо того, чи належить вона ходу думок написаного, чи знаходиться у відгалуженні від його руслу. Тому створюється ситуація постійно-невизначеного заглиблення, ситуація подорожі у цьому смисловому просторі, який передбачає множинні шляхи розуміння і, як наслідок, – безліч варіантів вибору слідування, користуючись термінологією синергетики, у точці біфуркації (у нашому випадку – гіперпосилання).

Важливою складовою зазначеного процесу є фактор непрозорості мови, здатність до багатозначності смислів, виражених словами, певна лексика, яка вживається у своєму непрямому значенні, а також інтенції автора вікі-тексту, а тому учень читає і сприймає, як хоче, як йому подобається. Внаслідок цього його мовне буття у вікі-просторі містить в собі момент іманентної онтологічної альтернативи, а тому в процесі послідовних біфуркаційних переходів у ньому присутній момент випадковості, нестійкості. Отже має місце зигзагоподібний шлях, що актуалізує щоразу одну з наявних можливостей, єдиний з ймовірнісних шляхів. І тому на такій стадії сприйняття, вибір особистості, умовно кажучи, у точці біфуркації, завжди носить поліваріантний характер.

Разом з тим, зазначена побудова тексту вікі-сторінки не виключає логоцентризм, адже функцією біфуркаційних точок (гіперпосилань) є не тільки руйнування певної структури, але й можливість постійного збирання із «мозаїки» нових смислів. Ця система евентуальних перехресних зв'язків впливає на змістовну організацію вікі-сторінки, формально-структурну її зв'язність. Існуючи як знаки, що включають номінації конкретних предметів,

висловлювання, гіперпосилання представляють судження про предмети, явища, факти, події, і проявляються у більш спеціальних параметрах, пов'язаних з певною предметною областю, кожна з яких може стати початком знайомства з новою, іншою нелінійною структурою ідей. Як бачимо, з допомогою гіперпосилань і колективного творення, співпраці (власне спільний творчий процес є, певною мірою, тим самим «тригером», каталізатором появи гіперпосилань), відбувається постійне творче конструювання нових вікі-сторінок.

Випадковість є ще одним з ключових факторів, який сприяє формуванню нелінійного характеру функціонування вікі. У даному випадку мова йде про здатність вікі до самоорганізації, сам процес якої демонструє тенденцію можливості еволюціонування: «... it is this very openness of wikis that gives rise to the concept of «Darwikinism», which is a concept that describes the «socially Darwinian process» that wiki pages are subject to» [207]. (... саме ця відкритість вікі призводить до поняття «Дарвінізм», що уособлює собою концепцію, яка описує «соціальний дарвінівський процес»). І далі: «Basically, because of the openness and rapidity that wiki pages can be edited, the pages undergo an evolutionary selection process not unlike that which nature subjects to living organisms. «Unfit» sentences and sections are ruthlessly culled, edited and replaced if they are not considered «fit», which hopefully results in the evolution of a higher quality and more relevant page. Whilst such openness may invite «vandalism» and the posting of untrue information, this same openness also makes it possible to rapidly correct or restore a «quality» wiki page.» (В основному, завдяки відкритості і швидкості, вікі-сторінки можуть бути відредаговані, пройти еволюційний процес відбору, на відміну від того, що природа передбачила для живих організмів. «Непридатні» речення та секції безжально забуваються, редагуються і замінюються, якщо вони не «підходять», що, призводить до еволюції, більш високої якості і появи більш відповідно сторінки. Хоч така відкритість може породжувати «вандалізм» і надання недостовірної інформації, вона ж дозволяє швидко виправити або

відновити «якість» вікі-сторінки). Зі сказаного випливає, що специфіка взаємовідносин у структурі вікі полягає в тому, що сторінка (документ), виступаючи об'єктом спільного навчання, не є пасивною матерією, вона є складною конструкцією, що саморозгортається з безліччю векторів такого розвитку.

Нелінійність і відкритість вікі дозволяють обґрунтувати важливу роль випадковості в ході колективного навчання, спільної творчості, адже у синергетичній моделі їхнього функціонування зазначена категорія набуває конструктивного звучання, і, відповідно, змінюються підстави її включення у особливі способи колективного навчання. Стани нестійкості, вибору характеризують «межу» між новим і старим, є спричиненими самим індивідом і є наслідком його власної діяльності. У цій ситуації здатності учня забезпечувати своє мовне існування необхідно оцінювати через напружене поле вибору у точках біфуркації, прагненням прийняти вірне рішення і сформулювати новий зміст. Здійснюючи вибір подальшого поступу, суб'єкт орієнтується на власні когнітивні переваги, вибирає найбільш сприятливий для себе шлях, який, водночас, є одним з реалізованих у даному середовищі. Однак при цьому на вибір студента може впливати ситуативний характер тих або інших подій.

Специфіка спільного процесу навчання в інформаційно-комунікативному середовищі вікі вимагає прискіпливої уваги стосовно аналізу процесів колективного пізнання. Вже з середини ХХ століття зазначена проблематика набула широкого обговорення у філософії науки та соціології, наслідком якого стала поява термінів «наукове співтовариство» (Т. Кун), «епістемічне співтовариство» (П. Хаас), «розумовий колектив» (Л. Флек), «колективний суб'єкт» (В.А. Лекторський). Разом з тим, існуючі загальні уявлення про колективний суб'єкт пізнання вимагають конкретизації щодо учнівського співтовариства у просторі вікі. Ключова ідея використання вікі в освіті, зокрема мовній – це ідея про зв'язок, єдність і взаємодію індивіда зі співтовариством, оскільки вікі надають простір, де знання стає

мережевим, контекстуалізованим, але залишається ефемерним: воно постійно змінюється і може бути опосередкованим співтовариством [233].

Вікі – це, за висловом А. Рут та Л. Хаутон, епістемологічний пристрій (англ. epistemological device), який кидає виклик традиційним підходам до навчання і роботи на епістемологічному рівні, оскільки піднімає питання «як ми пізнаємо» [313, с. 148]. Тобто мова йде про те, як використання можливостей вікі-сторінки, співвідноситься зі способом мислення, дії та способом пізнання. З точки зору цих дослідників, епістемологія вікі має кілька важливих аспектів, а саме: співпраця і спільне виробництво; різні способи навчання; питання втрати авторитету експерта та інші філософські засади, більш орієнтовані на конструктивізм [Там само].

Ярон Ланье (Jaron Lanier), розмірковуючи про особливості співпраці у середовищі вікі, досить критично оцінює їхній конструктивний потенціал. Це такий собі «цифровий маоїзм» (англ. digital maoism), упевнений дослідник, в якому значення суспільної практики як джерела пізнання, віра в те, що будь-які проблеми будуть поступово скориговані у міру того, як розгортається процес, є досить сильно перебільшеними. На його думку, цей новий онлайн колективізм, або як він метафорично його називає, «вулик розуму» (англ. hive mind), є досить небезпечним, оскільки втрачається індивідуальність. Він пише: «When you see the context in which something was written and you know who the author was beyond just a name, you learn so much more than when you find the same text placed in the anonymous, faux-authoritative, anti-contextual brew of the Wikipedia.» (Коли є текст, є контекст, коли відомо, хто автор (оскільки автор – це не просто ім'я, за цим ім'ям стоїть конкретна людина, особистість), можна дізнатися набагато більше, ніж коли ми стикаємося з одним і тим же текстом, який поміщений у анонімне, лже-авторитетне, анти-контекстне вариво Вікіпедії). І далі: «The question isn't just one of authentication and accountability, though those are important, but something more subtle. A voice should be sensed as a whole. You have to have a chance to sense personality in order for language to have its full meaning.» (Питання не тільки в

установленні справжності і відповідальності, хоч це теж важливо, але у чомусь іншому, більш витонченому. Справа у індивідуальності, яка має сприйматися в цілому. Повинна бути можливість відчутти особистість, сприйняти її мову, осягнути її у повному значенні). Тобто йдеться про девальвацію унікальності, втрату авторського голосу, знищення самобутності, усунення людини, як основного елемента системи інформації, знань і культури. Водночас, переконаний дослідник, персональні веб-сторінки можуть надати можливість спілкування з самим автором [270]. Він вважає, що використання цього «вулику» для створення і функціонування віртуальних продуктів дійсно слід розглядати як інструмент, але розширення прав і можливостей колективу не означає розширення можливостей окремих індивідів. Зовсім навпаки: «There can be useful feedback loops set up between individuals and the hive mind, but the hive mind is too chaotic to be fed back into itself.» (Петлі зворотного зв'язку, встановлені між окремими особами і цим вуликом, можуть бути корисними, але він занадто хаотичний, щоб підживлюватися та сприяти саморозвитку) [Там само].

Динамічність вікі-сторінки, як еволюційної, інформативної «конструкції», що взаємопов'язана зі всіма іншими сторінками вікі і безперервно перебуває у процесі становлення, відображає потоки інформації, що пересікаються у її віртуальному просторі та створюють складні структури [329], дозволяє розглядати її не тільки як відображення багатомірності людського мислення, думок, ідей, але й охарактеризувати взаємодію з нею як певну практику запису, комунікативну практику. Письмовий текст вікі-сторінки є способом фіксації, зберігання та передачі знань, саме в ньому проявляються комунікативні характеристики мови авторів; відбувається «відтворення» їхнього мовного буття, їхня «онтологічна реалізація» з відображенням моральних принципів, соціокультурних традицій, комунікативно-прагматичних намірів. Вікі створюють такий спільний простір, в якому розгортається обмін інформацією, повідомленнями, знаками і образами. У цьому сегменті комунікативного простору відбувається

контакт, реалізується готовність до співпраці, взаємне пізнання, з'єднання різноспрямованих орієнтацій, формується взаєморозуміння і взаємоповага, або, навпаки, принципова незгода. У співробітництві, співпраці, за допомогою цілеспрямованих і стихійних взаємовпливів, з'являється специфічний об'єкт реальних відносин із середовищем вікі – спільний продукт, який може мати вигляд проекту, есе, розповіді тощо.

Спільне написання есе, розповіді, будучи свого роду фрактальним рухом, демонструє властивість масштабної інваріантності. Співтовариство одночасно стає згорнутим і розподіленим у кожній частині тексту. Соціально-трансцендентне начало спільного тексту у просторі вікі, що втілює у собі момент нестабільності, нестійкості, повертає особистість до джерела його протиріч і тим самим забезпечує вплив результату на структуру, яка його породила. Завдяки цьому началу особистість виявляється здатною зміцнюватися у своїй самоцінності, критично сприймати текст і перетворювати його.

Крім того, за принципом фрактальності індивідуальний ландшафт розвитку мовної особистості формується багато в чому за допомогою відтворення і збереження рис, притаманних тим спільнотам і групам разом з якими свій особистий розвиток пройшов й учень. Тому фрактальність колективного навчання дозволяє представити його як постійне добудовування і виявлення індивідом самого себе, пізнання своїх можливостей, які формуються в результаті співвіднесеності індивіда і співтовариства, їхньої взаємодії.

Таким чином, співпраця, яка була спрямована на створення спільного творчого продукту у просторі вікі, набуває характеру складного процесу особистісного самовизначення і саморозвитку, що детермінується нелінійністю вікі, відкритістю впливам ззовні і активному обміну користувачів. Загальний напрямок діяльності індивіда у просторі вікі задається прагненням до самовизначення, що проявляється у внутрішньо особистісній диференціації, яка призводить до вибудовування особистісних

орієнтації, потреб, цінностей.

Ключові фактори спільної взаємодії між особистістю і співтовариством спрямовані на збереження когерентності тексту сторінки, а оперативність його зміни пов'язана з персональним внеском кожного, що супроводжує процес спільного, колективного, творчого написання і навчання. Відповідно, до базових чинників спільного процесу творення відносяться:

- здатність особистості до цілепокладання власного мовного буття, що допомагає структурувати завдання на сьогодні, коли, потрапляючи у «поле тяжіння» гіперпосилання, вона починає формувати та організовувати своє наявне мовне буття;

- саморозвиток індивіда за допомогою зворотного зв'язку, що дозволяє усвідомлювати себе як творця власного варіанту тексту. Якісно наповнений зворотний зв'язок дозволяє особистості долати можливі межі індивідуального розвитку. І навпаки, відсутність практики зворотного зв'язку, або критика з боку користувачів посилює невпевненість, має негативні наслідки;

- взаємозв'язок постійних і нових учасників, вибудовування між ними відносин в режимі співробітництва, а не в режимі жорсткої конкуренції, забезпечує саморозвиток і створення спільного продукту. Саме співпраця справляє визначальний вплив на характер, специфічні особливості протікання і результативність спільного навчання. У процесі співпраці, той, хто навчається, актуалізує свої знання, вміння, навички, і така актуалізація стає результатом колективної поведінки, продуктом тих зв'язків, які виникають між ними. Це є також проявом ефекту анонімності, коли зіткнення учня з труднощами запускає допоміжний механізм взаємозв'язків для їхнього подолання, внаслідок чого продукуються здатності особистості, які раніше мали прихований характер.

Входження учня у вікі-простір, приєднання його до загальнолюдського інтелектуального багатства, вбудовування його у систему комунікативної взаємодії може бути описане за допомогою мови фракталів. Можна вважати,

що вікі-сторінки, як такі, є уособленням фрактального «образу» людства, його продовженням і розширенням. Учень виявляє і визначає себе через його освоєння, яке виглядає як фрактальний рух, як постійне самовиявлення, самодобудовування, він приходить до розуміння себе як осередку власних сил, усвідомлює можливості власного мовного прояву. Встановлюючи діалектичну єдність потенційних і актуальних форм особистісного мовного буття, фрактальний рух вказує на притаманну реальному стану індивіда об'єктивну потенційність, в якій закладена здатність до мінливості такого буття. У ньому фіксується момент одночасного актуалізованого і неактуалізованого існування.

Таким чином, можемо зробити висновок про те, що фрактальний рух у процесі спільного навчання – це ланцюг змін, у результаті якого формується, добудовується, акумулюється особистісне знання, реалізується мовне буття учня. Це те, що з'єднує безмежну потенційність людини і локальну завершеність, те, що лежить між можливим і дійсним. Такий рух забезпечує перетворення однієї можливості в іншу, забезпечує механізм їх комбінацій. Він завжди відкритий новим образам культурної і соціальної реальності, новим смислам і значенням, новим комунікативним практикам.

Якщо можливість і дійсність – це діалектичні протилежності процесу спільного творення, то середня перехідна стадія й уособлює собою фрактал як поступовий нестійкий процес. Найбільш переконливо фрактал проявляється в період змін, коли початок, як потенційність, а закінчення, як локальна актуальність, знаходяться на кордонах буття, вони або «ще» не стали спільним творінням (фрактальний рух), або «вже» не є спільним творінням, тобто не є фрактальним рухом. Спільне творення, будучи фрактальним рухом є динамічним, перехідним процесом, що забезпечує втілення учнівського потенціалу у моментах актуальності та формує його індивідуальність. Ця практика запису надає буттєвому аспекту особистості іншого епістемного та екзистенціального підтексту, де проявляє себе, з одного боку, феноменом конструювання почуття співпричетності,

ідентичності, а з іншого – ідентифікацією унікального авторського голосу.

Комунікативно-функціональна специфіка вікі-сторінки визначається наявністю гіперпосилань або «точок біфуркації», що відображають семантико-понятійні області. Процес комунікації здійснюється в умовах функціонування тексту як його смислового ядра, та екстралінгвістичних засобів (наприклад, відео і аудіо- матеріали, фотографії, зображення, малюнки, ілюстрації, схеми), що створюють симбіоз з різних типів знаків і є досить часто невід’ємним середовищем її існування. Такі компоненти вікі-сторінки виконують переважно інформативну функцію, доповнюють інформацію, створюють контекст для її прочитання, сприяють орієнтації студента, регулюють перехід від одного гіперпосилання до іншого. Екстралінгвістичні засоби корелюють із текстом вікі, вступають у когерентні зв’язки для побудови інтегративного динамічного смислового цілого. Поєднуючись з вербальними явищами, вони акцентують комунікативно і пізнавально значущі компоненти.

А. Рут та Л. Хоутон пов’язують ефективність використання даного програмного забезпечення з поняттям «епістемічної справжності», яка стосується того, що відсутність «запропонованих» відповідей на питання надає суб’єктам освіти можливість експериментувати з тим, як «приходити» до знання, коли в результаті взаємодії з іншими відбувається конструювання знань, а не «відтворення», або поглиблення сукупності вже існуючих. У середовищі вікі, на переконання дослідників, увага учнів зосереджується на формуванні знань, що стимулює більш глибоке їхнє залучення. Під цим мається на увазі те, що знання формуються як процес. Будучи процесом, знання завжди «в стані формування», а не «вже сформовані» [313].

Отже, суб’єкт освіти формується у комунікаціях зі співтовариством, у результаті такого процесу він долучається до запасу вже відомого наявного знання на понятійному, ідейному і методологічному рівні; формує знання, які є необхідними для реалізації та виконання пізнавальних операцій; виказує та формулює свою позицію. Пізнавальна діяльність учня заснована на обміні

інформацією, співробітництві і спільному створенні знань; формування знань за допомогою вікі відбувається за допомогою співтворчості та прагнення до розвитку, з відкритих джерел і вільної культури [313]. Крім того, вікі, в силу їхнього онтологічного існування, ламають традиційні відносини «влада – це знання» [239].

Запропонована епістеміологічна модель потребує нових підходів, ніж ті, які сьогодні пронизують університетські середовища. Тому використання вікі-сторінок як освітніх «інструментів» вимагає ретельного аналізу до проведення проекту та включає в себе деякі особливості, а саме: співпрацю, будівництво/спільне будівництво знань, різні підходи до навчання, а також різні філософські основи, де піддається сумніву авторитет експерта, тобто більш орієнтовані на конструктивістські моделі навчання [320]. Практичне користування ресурсами вікі передбачає знання того, як правильно використовувати їхні переваги, щоб отримати більшу кількість іншомовної, автентичної інформації та оптимально нею оперувати. Організація навчання з використанням вікі-сайтів/вікі-сторінок буде результативною, якщо вона підтримується продуманим методологічним апаратом, що спонукає студентів самостійно освоювати досліджуване предметне поле, тему; структурувати, класифікувати і вибудовувати навчальний матеріал в індивідуальному порядку, чим забезпечується адаптивність матеріалу до особливостей кожного студента; трансформувати наявні і додавати власні відомості в ході спільного вирішення завдань засобами як рідної, так і іноземної мови.

Разом з тим, синергетичні ефекти функціонування самих вікі заперечують наявність директивного впливу з метою зміни поведінки учня, відповідно, термін «керування» в його класичному розумінні, є неприйнятним. У зв'язку з цим необхідне нове розуміння управління, адаптоване до синергетичної парадигми. Керівний вплив може бути спрямований на розвиток спільної творчості, співпраці, коригування поведінки, дій учасників щодо змінних умов. У даному випадку мова йде про моделі самоорганізації процесів як направлення її в сторону одного із

можливих коридорів еволюції за допомогою конкретизації кінцевої мети проекту, що розробляється.

Можемо стверджувати, що такі властивості вікі як відкритість, нелінійність, призводять до розгляду питань їхнього функціонування через призму раціональної діяльності самого суб'єкта освіти на основі інтеграції спільної роботи і незалежних досліджень, а також до пошуку нових методологічних орієнтирів, здатних направити його у русло творення. Одним з таких пріоритетних орієнтирів є розроблення спільних проектів, що дає можливість розвитку учнів у системі нелінійних процесів. Як бачимо, аналіз властивостей вікі, їхнього інформаційного змісту дозволяє виділити основні функціональні особливості подальших процесів навчання, відповідно, опосередковано вплинути на вибір такого процесу. Корегувальний вплив з боку педагога у цей момент є особливо важливим: саме такий вплив може допомогти уникнути слідування у небажаному напрямку. Головне завдання полягає у тому, як допомагати, не керуючи у традиційному розумінні, як незначним впливом підштовхнути учня на один із власних та найсприятливіших для нього шляхів навчання, як забезпечити ефективність процесу його саморозвитку. Таке розуміння «керівництва» зумовлене потребою у побудові запобіжного механізму від можливих негативних наслідків і невдалих результатів спільної діяльності в умовах біфуркаційного процесу та фрактального руху, а також з метою отримання певного досвіду для того, щоб зробити належні висновки.

Направлення учня у бажане русло має бути ґрунтоване на вивченні властивостей сервісу та його інформаційного змісту. Слід також враховувати динамічність характеру середовища вікі, відкритість, яка може призводити до появи недостовірної інформації, водночас вона ж дозволяє швидко виправити або відновити «якість» вікі-сторінки» [207], відредагувати у будь-який час після її створення. Вікі-сторінка знаходиться у мережі, отже, її можна знайти і прочитати, тобто вступити в акт комунікації з її творцем / автором.

Успішна стратегія навчання, пізнання, створена з урахуванням

нелінійної форми подання матеріалу та можливого логічного структурування його елементів в рамках гіпертекстової структури вікі, системи гіперпосилань між смисловими одиницями, що зумовлюють виникнення множинних смислових структур знання, дозволить суб'єкту освіти освоювати певну предметну сферу, ґрунтуючись на своїй зацікавленості, інтересах, надасть учню можливість самостійно конструювати свою мовну реальність, індивідуалізувати процес свого навчання, своє сприйняття інформації. Поєднуючи нелінійність смислу з нелінійністю його уявлення, гіперпосилання формують тезаурус (когнітивний рівень), служать певним засобом підтримки інтелектуальної діяльності учня, надаючи можливості для самостійного структурування ідей, а також допомагають знайти додаткову аргументацію для прийняття конкретних практичних рішень.

Зміна функціональних ролей учнів, як авторів і читачів одночасно, становить один з важливих компонентів системи активізації оволодіння іноземною мовою у просторі вікі. Творець (учень або педагог) вікі-сторінки не є автором всіх фрагментів, її складових, він підбирає вихідні елементи і постачає їх у вигляді гіперпосилань, формуючи семантично пов'язану структуру документу і закладаючи можливість освоєння його змісту з декількох позицій. Оскільки інформація не представлена учневі у завершеному вигляді, йому доводиться самостійно вибирати способи ознайомлення із запропонованим матеріалом у кожному місці можливого переходу, вирішуючи який саме матеріал використовувати далі.

Специфічна структура вікі впливає на розуміння змісту тексту, вона не просто передбачає, але частково субстанціонально і операційно репрезентує нелінійну його організацію: текст вікі-сторінки розгортається нелінійно, і для такого розгортання учень повинен володіти певними знаннями. Це живить його інтуїцію і дає можливості орієнтуватися у складній обстановці, приймати потрібні рішення у непередбачених ситуаціях, якими є виникаючі точки біфуркації (гіперпосилання), коли відбуваються зміни і виникає новий текст. Крім того, від нього потрібне постійне звернення до таких розумових

операцій як аналіз, порівняння, диференціація, узагальнення, класифікація і, особливо, прогнозування і вибірковість.

Такий підхід репрезентує нову модель взаємодії, зокрема «субсидіарної взаємодії» [313], різні форми співробітництва, які можуть бути адаптовані до індивідуального стилю навчання, що допомагає студентам подолати невпевненість, розкриває перед ними величезне поле творчої діяльності, дає можливість більш вільно висловити свою точку зору, не боячись, що їх засудять або вважатимуть не надто розумними, стимулюючи тим самим їхнє залучення до процесу дослідження, роблячи їх більш активними. Все це сприяє підвищенню самоконтролю у процесі вивчення теми, устремлінню бажання пізнати та знайти самому, а не отримати порцію потрібної інформації; допомагають студентам, які відстають у навчанні, покращити результати своєї успішності.

Суб'єкт навчання виявляє і визначає себе через освоєння вікі, приходять до розуміння можливостей своїх власних сил, тим самим формується здатність до вибудовування свого особистого мовного буття. У цьому сенсі спільне навчання за допомогою різноманітних вікі пов'язане з культивуванням людських можливостей – в усвідомленні проблемних тем, пошуку і організації нових перспектив, подоланні труднощів засвоєння навчального матеріалу. Вікі сприяють формуванню у студентів впевненості в своїй здатності оволодіти знаннями іноземної мови, стимулюють ініціативність, творчий підхід до вирішення завдань; розвивають уяву, творче мислення в ході виконання завдань.

Учнівська активність передбачає відповідну реакцію з боку свого оточення. Переводячи досягнутий зовні результат в елемент власного мовного буття, учень може змінити напрямок відповідної реакції таким чином, щоб міра його власної активності при цьому не постраждала. Необхідно, щоб активність стала своїм власним продуктом і породжувала зміни в самій собі. Саме тут учню надається можливість подолання меж індивідуального розвитку. У процесі спільного навчання учень накопичує

досвід на основі засвоєння різноманітної інформації. Різноманіття текстів, які індивід створює, постають як конкретний продукт його діяльності, з яким він вступає в контакт, тим самим створюються передумови формування колажу власних проявів його життя. Учень опосередковує свою зміну створюваним тестом, адже разом зі зміною тексту відбуваються зміни його самого. Вікі-документ, сторінка, будучи відображенням його мовного буття, дозволяє проаналізувати як саме буття, так і зрозуміти суб'єкта, який активно на нього впливає.

Процес розробки вікі-сторінки відрізняється від традиційних циклів розвитку, оскільки вони побудовані на різних припущеннях, що включають епістемологію вікі, зосередження уваги на співтоваристві, і залучення широкої участі [313]. «Це не колективна думка, не утилітарний ідеалізм, як вважає Ланьє, – переконані дослідники, – «це спосіб мислення і дії, який вимагає індивідуальності для того, щоб стати колективним досвідом» [Там само]. Відповідно, загальний спільний документ не може бути створений без унікального внеску кожного зі співавторів. Така творча діяльність студента є одночасно і індивідуальною, і спільною, оскільки студенти повинні слідкувати за тим, що роблять інші, встановлюючи перехресні зв'язки між своєю роботою та іншими, відповідно, роблячи свій, оригінальний внесок, що відрізняється від інших. Публікація і об'єднання ідей створюють «іскри творчості», на які реагують інші учасники: вони розмірковують, пропонують свої ідеї, які, в свою чергу, поглиблюючись або змінюючись, привносять щось нове. З того, як учні/студенти об'єднують свої дослідження, аналізують їх, намагаються дійти спільних домовленостей, розвивається синергія.

Спектр вікі-інструментів дозволяє розширити способи взаємодії, крім текстової, у тому числі й візуальними засобами, шляхом додавання зображень, відео, а в інтерактивному режимі – за допомогою коментарів, особистих повідомлень. Всі ці функції дозволяють учням активно міркувати над процесом розвитку знань і підтримувати свою діяльність у цьому просторі. Коментарі до тексту, сприяють узгодженню тезаурусу і фонових

знань студентів, скороченню часової і просторової дистанції між ними, оскільки текст вікі є єдиним засобом відстроченої комунікації, коли її учасники розділені простором і часом; сприяють розвитку умінь як автора, так і організатора й критика.

Таким чином відбувається демонстрація однієї з ключових ідей використання вікі-сервісу: співпраця і колективізм дозволяють використовувати декілька можливостей, стимулюють більш глибоке розуміння як проблематики навчального матеріалу, так і методології взаємодії різних підходів у межах одного процесу. Виявлення даних функцій дозволяє зробити висновок, що колективне навчання у вікі-просторі впливає на навчальну, пізнавальну, інтелектуальну діяльність індивідуального суб'єкта освіти.

Конструктивна взаємодія, ґрунтуючись на рівноправному обміні інформацією, конструюючись у загальному інформаційному полі і здійснюючи «соціалізацію» інформації, сприяє відкритому роз'ясненню позицій учасників взаємодій, виявлення «проблемних зон» і спільного пошуку рішень поставлених завдань. Справжнім стає знання, яке утворюється у процесі осмислення, обговорення з метою забезпечити потенціал для альтернативного вираження ідей та шлях для роздумів, що призведе до більш глибокого навчання. На переконання М. Меткалфа, співпраця у вікі більш орієнтована на конструктивістські і прагматичні моделі навчання і запиту [284]. З цим важко не погодитися, оскільки конструктивізм, у всіх своїх формах, проявляє практичну спрямованість: людина конструює тому, що ставить перед собою мету, яка відсилає в майбутнє й є передбаченням досвіду. До того ж, у теорії конструктивізму вважається, що знання активно конструюється, а не отримується пасивно із навколишньої дійсності, оскільки суб'єкт може пізнати тільки те, що безпосередньо «побудував» сам (Дж. Віко, Дж. Берклі).

Епістемологія соціального конструктивізму характеризується неоднозначністю «істини» і неможливістю досягнення єдино правильного

бачення проблеми, принциповою множинністю поглядів, соціальною обумовленістю процесу пізнання, відсутністю онтологічної визначеності за об'єктами пізнання: вони постійно змінюють і розвиваються, що цілком справедливо і для епістемології вікі. З огляду на таку специфіку вікі, видається можливим стверджувати, що соціальний конструктивізм, як субнапрям конструктивізму, більш вдало відповідає аналізу особливостей пізнання і функціонування людської свідомості у складному і хаотичному інформаційно-комунікативному вікі-просторі, коли учень знаходиться на «роздоріжжі» інформаційних потоків, точок біфуркації, де він включений у велику кількість взаємодій з іншими. Крім того, учень як суб'єкт пізнання і діяльності у співтоваристві вікі, вирішує сам, що може робити, виходячи із своїх цілей та цінностей, а також з відчуттям власної відповідальності за майбутній результат прийнятих рішень. Лише на основі власної відповідальності може «будуватися» текст, який самоорганізується у вікі, коли суб'єкт виступає одночасно як автор, експерт, критик.

Звернемо увагу на те, що синергетичний і кібернетичний аспекти епістемологічного конструктивізму, які висвітлені О.Н. Князевою [96], також свідчать на користь твердження щодо конструктивістської моделі пізнання, навчання і взаємодії у середовищі вікі. Разом з тим, конструктивізм передбачає, що суб'єкт встановлює контроль над об'єктом, елімінуючи будь-які відхилення від бажаного стану (О.Н. Князева). У зв'язку з цим представники соціального конструктивізму прогнозують зростання у суспільстві ролі експертного знання, що буде допомагати визначитися з вибором, оскільки, в умовах, коли традиції втрачають свою значимість, індивіду доводиться самому справлятися зі свободою вибору і всіма його наслідками.

Таким чином, мова йде про затвердження особливої експертної культури, а сучасна трансформація образу науки покликана підготувати до неї суспільну свідомість. У середовищі вікі той, хто навчається, вирішує сам, що бажано здійснити і що можливо зробити, покладаючись на власні

цінності і цілі, розуміючи відповідальність за результати своєї діяльності. Такий підхід означає власну відповідальність і внутрішню етику, призводить до прагнення суб'єкта освіти встановити контроль над тим, що сприймається, для усунення будь-яких відхилень від цілі, якій віддається перевага. Наслідком його стає розширення власного досвіду і здатність до ведення критичного діалогу.

Процес формування мовного буття особистості в ході спільної, колективної роботи відбувається переважно в темпоральній площині, де поєднання обох синхронних і асинхронних форм комунікації в рамках однієї платформи, виступає ведучою детермінантою, що обумовлює доцільність використання даного сервісу у мовній освіті. Крім того, зазначимо, що специфічною властивістю даного сервісу є майже анонімне авторство створюваних сторінок. У рамках навчальних проектів студентам пропонуються області, в яких вони можуть вибрати проблему для розробки, однак, доповнювати або змінювати текст може будь-який учасник групи, що забезпечує базу для колективної роботи. Контроль і перевірка діяльності студентів за рахунок можливості асинхронної комунікації і надання зворотного зв'язку у вигляді коментарів, порад, зауважень [83]. Як бачимо, вікі створюють спільний віртуальний простір, що не тільки дозволяє асинхронну взаємодію, але дає можливість взаємодіяти синхронно через видимість діяльності тих, хто «у мережі», оскільки відображає процес навчання як діяльність, що стає видимою як безпосередньо «в момент» творення, так і в своєрідному історичному контексті існування. Сказане відображає своєрідний дуалізм людського буття у вікі. З одного боку, людина виступає як певний актуальний суб'єкт, який діє саме зараз, втілюючи свої сили та вміння саме в даний момент, разом з тим, людина розкривається у своїх звершеннях, реалізованість яких набуває конкретно-матеріального характеру та може бути локально зафіксованою.

Існування в єдиному середовищі вікі текстів минулого і сьогодення, які є доступними для одночасного сприйняття, адже всі версії і всі зміни

фіксуються на сервері, дозволяє простежити етапи редагування, при необхідності повернутися до попередньої версії, побачити як розвивається процес розробки сторінки з паралельною еволюцією знань учасників і ступенем їхньої залученості. Усі правки є відкритими для обговорення і критики під будь-яким кутом для кожного члена спільноти. Такий обмін інформацією у вікі-просторі неминуче призводить до певних змін в системі знань або уявлень учасників спілкування. У результаті засвоєння нових відомостей постійно відбувається переробка, реструктурування змісту знання.

Необхідно відмітити, що процес колективного навчання, спільного творення як процес взаємодії його учасників, має дві складові: інформаційно-комунікативну (обмін інформацією і досягнення взаєморозуміння) та практично-діяльнісну (взаємовплив і взаємовідношення), оскільки визначати колективне навчання і творчість у просторі вікі лише як спосіб і засіб інформаційного зв'язку – означає охарактеризувати його лише з одного боку, звертаючи увагу лише на сам акт передачі, розподілу інформації. Насправді, значимість такого спілкування полягає саме у інформаційній взаємодії, у засвоєнні переданих відомостей, знань, досвіду, поглядів. У просторі вікі студенти залучені у процес породження самостійного висловлювання за рахунок трансформації наукових відомостей, перенесення матеріалу з однієї форми в іншу і рішення пізнавальних проблем в ході навчальної взаємодії; вибудовують свою думку про проблему; мають можливості самостійного структурування запропонованої інформації, пошуку і введення власної інформації.

Гіперпосилання як засоби мови є важливим фактором, який впливає на те, що знаходиться в зоні уваги автора, і фіксує важливу для засвоєння інформацію. Певна їхня повторюваність переключає увагу учня-користувача, дозволяє знайти та виділити найбільш значиму інформацію, сприяє орієнтації у змістовній організації гіпертексту, а отже, вибору власного напрямку дослідження. Саме наявність гіперпосилань на сторінках вікі та, як наслідок,

можливість миттєво переходити від одного інформаційного блоку до іншого дозволяє студентам відреагувати на запропонований ними матеріал, обговорити його, висловити свою думку, що забезпечує оперативність навчальної дискусії.

Однією з властивостей вікі, важливою для освітнього процесу, є те, що структура даного програмного забезпечення не нав'язує строгих рамок його використання. Правила оформлення інформації формуються в ході роботи над певною темою, а не нав'язуються конкретною особою або рамками самої системи, тобто студенту надається «жива», динамічна система, в якій є різні можливості, і при цьому дана система дозволяє йому бути самостійним і активно діяти. Результатом спільної роботи, співпраці є сформований, структурований продукт, твір. У міру накопичення знань, відбувається перехід особистості на більш високий мовний рівень.

Отже, відчуваючи на собі вплив середовища вікі, особистість вибірково сприймає і переробляє інформацію відповідно до своїх уподобань, інтересів. У процесі спільного навчання відбувається перманентний процес саморозвитку, імпульсами, рушійними силами якого є діалектичні протиріччя: між простим і складним, старим і новим, внутрішнім і зовнішнім, одиничним і множинним, тощо. Простота операцій робить вікі ефективним інструментом для створення колективного проекту. Крім того, вікі як інструмент оперування інформацією полегшують проведення спільних наукових розробок, є стратегічно важливим інструментом колективного мислення.

Однак поряд з перевагами гіпертексту вікі, існують і певні недоліки даного виду організації інформації. Особливо явними дані проблеми стають при пошуку інформації у мережі Інтернет з метою подальшого її аналізу, синтезу і використання при створенні власних сторінок вікі. Виділяють наступні види проблем при використанні вікі: дезорієнтація, розгубленість у гіперпросторі, когнітивне перевантаження через величезну кількість інформації, в якій учням важко орієнтуватися [310, с. 48]. Тому, будучи

потужним інструментом спільної дії, вікі вимагають ретельно обраної задачі та розроблених інструкцій, виконання яких призводить до вирішення поставлених цілей. Результати, форми зворотного зв'язку і критерії оцінювання повинні бути чітко визначені. Також важливим моментом при розробці використання вікі є організація групової роботи і чіткий розподіл ролей.

Таким чином, можемо стверджувати, що вікі-сторінки виступають функціональним простором, особливим віртуальним комунікативним утворенням, що має специфічну структурну організацію. Вікі – складна, динамічна, здатна до самоорганізації гіпертекстова система, композиційно-змістовні форми якої – сторінки – несуть в собі певну архітектоніку, яка окреслюється кореляційними гіперпосиланнями, експлікуючи імпліцитно закладену у них інформацію.

Дослідження вікі методами синергетики також передбачає осмислення їхньої дуальності, оскільки включає накопичення індивідуального і колективного досвіду, поєднує в собі організацію (діяльність груп, мікрогруп, учнівських колективів, що утворюють співтовариство, ведуть спільну роботу) і самоорганізацію (діяльність окремих індивідів, які самовизначаються, самостверджуються, самовдосконалюються, проводячи незалежні дослідження). Тобто це такий тип діяльності, який має загальний характер, через який розкривається соціально-діяльнісна сутність людини і відбувається формування мовного буття особистості. Синергетичний підхід до аналізу феномена спільного навчання, зміщуючи акценти у вивченні становлення мовного буття особистості з феноменологічної, результативної форми у динамічну процесуальну область дає можливість описати сам механізм спільного навчання у просторі вікі, показати поліваріантність, альтернативність шляхів розвитку; дозволяє за допомогою синергетичної теорії фракталів описати сутність підключення індивіда до системи комунікативних і соціальних взаємодій.

Тут ми можемо стверджувати, що зв'язок учня зі співтовариством

постає як суперечлива єдність об'єктивації і суб'єктивації, виходу учня поза своєї суб'єктивності та її збереження, руйнування своєї суб'єктивності та її відновлення і розвитку. Суперечлива єдність неподільності і розчинення людини у співтоваристві і в той же час певної відстороненості від нього становить основу самоорганізації у процесі спільного навчання за рахунок відкритості впливам ззовні і активному обміну із вікі-середовищем. З одного боку, учень реалізує себе в різноманітних текстах, виходячи, таким чином, за межі свого Я. З іншого – настільки ж безперервно відтворює самого себе як суб'єкта, що з'єднує в собі соціальні, культурні, духовні якості.

Соціально-конструктивний характер творчого самовираження особистості у просторі вікі проявляється у реалізації комунікативних практик; сутність і зміст особистісно-діяльнісних практик учня у інформаційно-комунікативному просторі вікі характеризують змістовно-діяльнісну сутність перебування його у даному середовищі, при якому воно виступає як засіб такої діяльності. Вікі-сторінка – результат комунікативної діяльності учнів, яка включає в себе як вербальні, так і невербальні компоненти, що зумовлено її функціональною специфікою. Комунікація у вікі-середовищі виконує не тільки організаційні функції, але й виступає як когнітивно-значимий фактор пізнавальної діяльності: у процедурах комунікації конституюється об'єкт дослідження і реалізується постійна зміна знання. Крім того, колективне навчання відіграє особливу роль у формуванні знання у співтоваристві і сприяє реалізації певних завдань. При цьому у структурі самого знання реалізується двоєдиний процес: з одного боку, здійснюється постійна рефлексія над вже існуючим знанням, а з іншого боку – залучаються нові елементи. Знання постійно добудовується, оскільки воно є змістом постійно мінливого тексту вікі-сторінки. Побудова вікі-сторінки диктується текстуальністю, яка передбачає здійснення комунікації як процесу, формує компоненти пізнання, тобто гіпертекст вікі стає іманентним виразом тексту, зростається з ним, забезпечуючи пізнавальні і комунікативні особливості його функціонування.

Висновки до другого розділу

Отже, у другій частині роботи показано, що блог одночасно акумулює в собі комунікативні, аудіально-візуальні, перформативні, інформативні, розважальні характеристики прояву реальності, забезпечуючи при цьому позачасову присутність автора, хоча кожна з них, у тому чи іншому плані самовираження не є абсолютно атрибутивною. Блог виступає як автономний, але дуже динамічний авторський «проект», існування якого сьогодні висвітлює кілька смислових напластувань: блог як мова, як діяльність (блогерство), як жанр, навіть, як символ сучасної дигітальної епохи.

У сучасних умовах інформаційного світу блог викристалізовується в особливу форму дискурсивного синтезу світоглядно-комунікативного, антропологічного та психологічного його начал. Проте, комунікативна характеристика є основною для його функціонування. Набуття блогом статусу своєрідної форми наративної «біфуркації», з її переходом у нову світоглядну якість, дозволяє говорити про процес його дискурсивного «занурення» у наратив. Водночас, існування смислів блогу в різних текстових частинах і різних наративах (як особистої життєвої історії) надає можливість розглядати сам концепт блогу як певну комунікативну і соціокультурну практики. Як авторський проект, блог є засобом самореалізації, самоідентифікації особистості і творчого її саморозкриття, з унікальним авторським голосом, який «озвучує», «вербалізує» основоположні питання людського буття, відтворює, персоніфікує, інтерпретує «сенси», які він відкриває. Блогерство, як практика ведення блогу, розширює смислові горизонти прояву інформаційного, комунікативного, змістового, психологічного кодування авторської думки, яка, «розчиняючись» у іманентній потребі блогера до повноти власного буття, розширює можливості його соціальної реалізації у блогах, виявляючи нові межі прояву «Я».

У мережевій комунікації подкаст є певним «цифровим

повідомленням», розуміння якого передбачає активну позицію слухача. Однією з провідних форм його втілення є звукова цифрова форма. Сутнісними атрибутами аудіо подкаста виступають: розгорнута в часі послідовність звуків, що виражає деякий семантичний (та образний) зміст і має певний смисл; відтворюваність у іншій мовній системі; полісемантизм, що виражається у здатності актуалізуватися у новій культурній ситуації в формі індивідуальної, авторської побудови картини світу.

На підставі аналізу синергетичної природи вікі-сторінок встановлено, що вони виступають функціональним простором, особливим віртуальним комунікативним утворенням; є засобом фіксації, зберігання та передачі знань. Визначено, що співпраця і колективне навчання у вікі-просторі впливає на учбову, пізнавальну, інтелектуальну діяльність суб'єктів освіти; відіграє особливу роль у формуванні знання і сприяє реалізації певних завдань.

РОЗДІЛ 3. КОМУНІКАТИВНІ ПРАКТИКИ ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖЕВИХ СЕРВІСІВ ЯК ВИМІР СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Освітній процес за своєю суттю є інформаційним, оскільки полягає у передачі та отриманні інформації з використанням усіх доступних засобів. При цьому поява кожного нового інструменту вносить у цей процес певні зміни, вплив яких безпосередньо залежить від його потенціалу.

Соціальні сервіси та служби Інтернету другого покоління, будучи невід'ємною частиною життя сучасного суспільства, поступово входять і в освітню сферу. Їх експоненціальний розвиток і використання вимагають перегляду того, як сучасна людина вчиться і приходить до знань в умовах, коли вони стають найпоширенішим засобом комунікації, коли створюється нова культура освіти, насичене інформаційними ресурсами середовище, що сприяє виникненню варіативних освітніх маршрутів, появі нових можливостей особистісного і професійного самовизначення; стимулює зміну організаційних форм навчання.

3.1. Інформаційно-комунікативна сутність соціальних мережесервісів: стратегія сучасних освітніх моделей децентралізованого поширення знань

Говорячи про доцільність використання соціальних мережесервісів в освіті, у тому числі мовній, слід зазначити, що сучасному поколінню студентів притаманні істотно інші підходи до процесу навчання ніж ті, що були характерні для попередніх когорт [297; 299; 301; 306; 307; 334; 335]. На думку М. Пренскі [306], стався кардинальний переворот, так званий «сингулярний розрив», який настільки фундаментально змінив стан речей, що повернення до колишнього порядку неможливо. Цей розрив автор пов'язує саме з миттєвим розповсюдженням цифрових технологій в останні

десятиліття XX-го століття.

Студенти змінилися радикально, а самі зміни стосуються не просто інтересів, манери одягатися і розмовляти, як це зазвичай відбувалося з покоління в покоління. Сучасне студентство – представники покоління, яке виросло з комп'ютером, пультом дистанційного керування телевізора, мобільним телефоном в руках, цифровими музичними плеєрами та іншими електронними пристроями для спілкування та розваг. Інформаційні технології настільки увійшли у їхнє життя, що вони, ймовірно, не думають про них, як про технології, оскільки технологія для одного покоління – це абсолютно само собою зрозуміла річ для наступного. Комп'ютери, Інтернет, онлайн-ресурси та миттєвий доступ для них – це просто спосіб «that things are done» (як все робиться) [297].

У науковій літературі знаходимо кілька термінів, що використовуються для характеристики поведінки та пізнавальних особливостей учнів, які з дитинства користуються засобами електронного зберігання і обробки інформації та мережевої комунікації у повсякденному житті. Серед них: «цифрові аборигени», «цифрові з народження», «мережеве покоління», «міленіуми», «неоміленіуми», «учні нового тисячоліття», «Y і Z», «покоління нео» [306; 307; 297; 299; 278; 106]. Їх також називають «поколінням миттєвих повідомлень» «поколінням геймерів», з очевидним посиленням на відео-ігри, або навіть *homo zapriens* (від англ. zap – «швидко і раптово переміщуватися у певному напрямку») внаслідок їхньої здатності одночасно контролювати різні джерела цифрової інформації. [334]. Як бачимо, кожен з цих термінів фокусується на різних аспектах одного і того ж феномена. Усі вони описують суттєві зміни у сприйнятті та обробці інформації індивідами, які народжені в епоху лавиноподібних її потоків.

Покоління Y (народжені з 1980 по 2000 рр.), орієнтоване на колективні та командні цінності, позитивне і оптимістичне мислення, мають тісні, добрі стосунки з батьками. Їхнє дитинство пов'язане зі сплеском зацікавленості викладачів до навчання у співпраці. Покоління Z (народжені у 2000 по

теперішній час) – це майбутні студенти, покоління архетипу художника, яке характеризується високим ступенем соціалізації і конформізму на етапі ранньої зрілості [278].

На переконання І.П. Кужелевої-Саган, представники сучасної мережевої генерації здатні отримувати міждисциплінарну освіту, інакше освоювати культурний простір, працювати у віртуальних середовищах, адаптуючись до нестандартних навантажень; вміють вибудовувати ефективні комунікації і займатися спільною діяльністю з усіма важливими суб'єктами; відзначаються здатністю виходити за межі ситуації «тут і тепер» у більш широкі соціальні контексти; характеризуються виразними орієнтаціями на ті моральні цінності, що домінують у суспільстві. Крім того, особливе значення для цієї цифрової молоді має дигітальний імідж, як ефективний засіб нарощування власного символічного капіталу, а також своєї ідентифікації, самоідентифікації і самопрезентації. Разом з тим, відчуваючи себе більш вільними і здатними самореалізуватися у блогах, соціальних мережах, у просторі мережі загалом, вони стають більш керованими і програмованими [106, с. 275].

Для позначення тих, хто не був народжений в світі сучасних технологій, а стикається з ними пізніше, Марк Пренскі вводить термін «цифровий іммігрант». «Цифрові іммігранти» стали свідками створення та еволюції Інтернету, комп'ютерів, соціальних мереж Facebook, Twitter, пошукової системи Google, таких пристроїв, як iPhone та iPad, і безлічі інших приладів, але, незважаючи на пристосування до них, у «іммігрантів» залишається свій «акцент», їхній спосіб взаємодії з новітніми технологіями суттєво відрізняється від того, що є «вродженим» у «цифрових аборигенів» [306].

«Цифрові з народження» – це учні та студенти, які виростили в умовах необмеженого доступу до глобальної мережі Інтернету. «Цифрові іммігранти» – покоління досвідчених викладачів середнього віку, які мислять інакше, але здатні зрозуміти молодь. Старше покоління найбільш

досвідчених викладачів, ми, на жаль, можемо віднести до категорії «цифрових невігласів», оскільки для більшості з них існує значна проблема щодо розуміння особливостей навчання, пошуку інформації, її сприйняття та засвоєння сучасною учнівською молоддю.

На наш погляд, застосування сучасних соціальних сервісів 2.0 в освіті може посприяти подоланню прірви між «цифровим» поколінням учнів і викладачами, та зробить навчання одночасно захоплюючим і ефективним процесом. Такий підхід має забезпечити реалізацію принципу діалектичної єдності холізму та плюралізму, до якої схиляється більшість авторів у пошуках нової методології, яка змогла б запропонувати базові засади сучасної освіти. Боротьба протилежностей («цифронароджених» з «іммігрантами», а «невігласів» – як з першими, так і, можливо, з другими), на наше переконання, не повинна доводитись до антагонізму, але має бути спрямована на досягнення єдності усіх суб'єктів освітнього процесу.

До найбільш значущих особливостей представлення інформації, у тому числі іншомовної, із застосуванням інструментів 2.0 (блогів, подкастів, Вікі, соціальних мереж), можна віднести наступні складові:

- гіпертекстова структура інформації, що дозволяє з'єднувати електронні тексти та їх фрагменти за допомогою системи гіперпосилань;
- «екранна» текстова та візуальна (графіка, зображення, мультиплікація, відео), звукова (передача звукових файлів) та інтегрована (текст, звук, графіка, відео) презентація інформації;
- комплексне використання засобів мультимедіа та гіпертексту як способу подання інформації, в якому всі елементи можуть нести рівне смислове навантаження і об'єднуватися за допомогою гіперпосилань [133; 138; 297; 334; 335].

Виходячи із представлених положень, можна виділити наступні особливості сучасних студентів у сприйнятті інформації на основі зазначених мережових інструментів 2.0:

- Мультисенсорність, тобто використання різних каналів сприйняття.

Учні нового тисячоліття здатні в природний спосіб «сплести» разом зображення, текст і звук, інтуїтивно використовувати різні ІТ-пристрої та пересуватися в Інтернеті; вони більш візуально орієнтовані; багато з них виражають себе за допомогою образів; демонструють нелінійність мислення; навчаються за допомогою ігрових онлайн-додатків; практикують полізавдання і віддають перевагу мультимедійним середовищам [301; 306; 334]. Їхня здатність переміщатися між «реальним» і «віртуальним» миттєво розширює їхню репрезентативність далеко за межі тексту.

- Зміна ведучого сенсорного каналу на візуальний при роботі в Інтернеті, оскільки вся інформація надходить через екран комп'ютера [299; 334], та, як наслідок, робота з невеликими за обсягом фрагментами інформації, що обмежуються екранною сторінкою.

- Одночасна робота з декількома ресурсами. У цьому контексті слід відмітити, що вченими була виявлена колосальна різниця в роботі мозку «іммігрантів» і «аборигенів». Відмінності у функціонуванні нейронних ланцюгів «цифрового покоління» та їхніх педагогів відповідають різниці між древніми людьми, які навчилися і не навчилися користуватися знаряддями праці. «Мережеве» покоління здатне робити багато справ одночасно, наприклад, завантажувати музику на свій плеєр, при цьому встигаючи спілкуватися з друзями у соціальній мережі, розмовляти по телефону і проглядати свої конспекти. У результаті, як відзначають дослідники, операційні можливості їхнього мозку зростають, тому що з нейронів виростають дендрити, відбувається процес викидання нейротрансмітерів, виникають нові синапси. Ці зміни трапляються щодня і щохвилини, внаслідок чого мозок підлаштовується під навколишній світ, і ми еволюціонуємо. Прогрес у сфері цифрових технологій змушує мозок змінюватися з неможливою раніше швидкістю.

- Висока швидкість переходу від одного ресурсу до іншого [20; 297; 299; 301; 306; 307; 335]. Сучасні *homo zappiens* мають схильність швидко «перестрибувати» від однієї теми до іншої, не затримуючись надовго на

предметі дослідження, якщо інформація не знаходиться миттєво «на кінчиках пальців». Тому цифрове покоління краще запам'ятовує місцезнаходження інформації, аніж саму інформацію. Їхнє аудіовізуальне сприйняття, необхідність миттєвого реагування та мультизадачність руйнують традиційну форму науково-аналітичної роботи, формуючи так звану «кліпову свідомість» [123], «кліпове мислення» [47; 152], тобто неспроможність утримувати увагу на одній темі більш, ніж декілька хвилин, відсутність цілісного світобачення.

Слід наголосити на тому, що врахування зазначених відмінностей у світоглядних підходах поколінь дозволить не тільки краще зрозуміти особливості роботи, навчання, сприйняття інформації, способу добування і засвоєння знань сучасною цифро народженою молоддю, але й підкреслює необхідність створення освітньої концепції, що відповідає новим суспільним імперативам.

Більшість дослідників [106; 212; 127; 133] сходяться на думці, що розвиток і зростання мережі, поява нових цифрових технологій, онлайн-додатків, соціальних сервісів не тільки стали основним каталізатором змін у способах взаємодії людини з мережею, суттєво впливаючи на те, як вона бачить і сприймає світ, але й головною рушійною силою освітніх змін. Тому невід'ємною частиною сучасної освітньої реальності стає мережевий комунікативний простір, створений інструментами 2.0., особливостями якого є спільне створення і використання знань [308], виведення навчальної активності за межі аудиторії [202]. Разом з тим, це не тільки виклик існуючій освітній системі, але й виклик кожному викладачеві.

С. Харгадон виокремлює десять основних тенденцій, які можуть призвести до зміни всієї освітньої моделі:

- нова видавнича революція, що пов'язана зі створенням двонаправленого контенту, який створюється його читачем;
- перенасичення мережі інформацією, яке частково, на думку С. Харгадона, може бути вирішене шляхом співпраці користувачів і творців

контенту;

- масовість, коли майже кожен користувач Всесвітньої мережі може стати автором комунікативних процесів у ній;

- поява нових про-споживачів (від англ. prosumer, що утворився шляхом поєднання основ двох іменників англ. producer – «виробник» і англ. consumer – «споживач»), пов'язана з тією ситуацією, коли все більше компаній-виробників залучають своїх споживачів у процес створення того продукту, який вони самі їм же й продають. Внаслідок цього, вважає дослідник, поступово починає змінюватися природа знань: тепер важливим є не тільки, як вони накопичені, але й те, як вони створені;

- вік користувачів Інтернету другого покоління;

- інноваційний вибух, пов'язаний з тим, що сьогодні користувачі мережі є одночасно і творцями її контенту. Відтак, вони привносять свій специфічний досвід в усі галузі знань. Саме це поєднання можливості працювати у специфічних областях знання, а також застосування знань з однієї області в іншій, створюючи команди з людей, розкиданих по всьому світу, які є співавторами контенту, на думку С. Харгадона, призводить до безпрецедентного зростання обсягу інновацій;

- відсутність залежності від місця і часу, оскільки завдяки Веб 2.0 кожен, навіть у найвіддаленіших куточках земної кулі, може стати віртуальним студентом будь-якого з навчальних закладів світу, отримати доступ до їхніх освітніх ресурсів;

- соціальне навчання стає центральним в освітньому процесі;

- початок ери спеціалізованого виробництва, тобто в режимі онлайн студент може спостерігати, наприклад, як працюють кардіохірурги, які виконують рідкісну операцію на серці, і може знайти викладача практично з будь-якої області знання і попрацювати з ним з використанням відеоконференції або спів обміну віртуальним робочим столом (англ. co-sharing). Якщо студенту щось потрібно, якщо він має потяг до чогось, бажання дізнатися більше, він може стати частиною потрібного йому

професійного співтовариства, навіть попрацювати у реальних умовах;

- посилення соціалізації мережі і поєднання усіх сервісів Веб 2.0 на одній платформі у мережі Інтернет [182].

Вважаємо за необхідне звернути увагу на думку Міхаеля Керреса (Michael Kerres) і Акселя Наттланда (Axel Nattland), які асоціюють специфіку використання сервісів Інтернету другого покоління зі зсувом трьох кордонів, а саме: користувачькі – авторські; локальність – віддаленість; особисте – соціальне. В освітньому контексті відмінність «користувач-автор» позначена відсутністю «кордонів» між учнем і викладачем, що пояснюється як конструктивістським підходом до освіти, так і суто технологічними основами самих сервісів. Під локальністю освіти дослідники розуміють навчання вдома, а віддаленістю – навчання в школі та університеті. Завдяки сьогоденним можливостям комунікації у мережі стирається і ця межа, а фізичне місцезнаходження поступово втрачає свою релевантність, як для викладачів, так і для студентів. Третя пара «особисте – соціальне» теж має своє застосування в освіті. Так, навчання – це справа суто особиста, яка стає відкритою для інших на іспиті, але конструктивістська «природа» взаємодії у середовищі самих сервісів роблять навчання специфічним дійством – студент навчається для того, щоб продемонструвати свої досягнення [267, с. 39-41].

Свою концепцію навчання із застосуванням соціальних сервісів Інтернету другого покоління, яка, на нашу думку, має багато спільного з теорією соціального конструктивізму, висувають С. Хергдон, Дж. Сілі Браун (John Seely Brown), Річард П. Адлер (Richard P. Adler) і називають її соціальним навчанням (англ. social learning) [210]. У соціальному навчанні, за Дж.С. Браун, акцент ставиться на різкому протиріччі традиційному вислову Декарта: «Мислю, отже, існую», стверджується перехід до тези: «Ми беремо участь, отже, існуємо» (англ. We participate, therefore we are) [210, с. 18]. Під цим розуміється навчання яке розглядається як результат учнівської взаємодії, відмова від традиційного сприйняття знання як субстанції, що передається від вчителя до учня, за допомогою різних педагогічних

стратегій. Дослідники наполягають на рішучому відході від традиційної моделі передачі знань, пропонують перехід від централізованого до децентралізованого поширення знання, оскільки у сучасному суспільстві змінюється статус найголовнішого елемента системи освіти – знання, тому роль викладача – направляти учнів за їх власною, усвідомленою, навчальною траєкторією. Ця тенденція була висвітлена у роботах Ж.-Ф. Ліотара, який вважає, що сучасні інформаційно-технологічні зміни здійснюють значний вплив на природу знання і розширюють можливості освітнього процесу як каналу передачі інформації [111].

Соціальне навчання, відкриті освітні практики за допомогою мережевих сервісів 2.0 вимагають не тільки вивчення предмета (анг. *learning about*), але й становлення учнів як активних учасників процесу навчання (англ. *learning to be a full participant in the field*) [210, с. 19], передбачають спільну участь студентів у вирішенні автентичних і складних завдань реального світу. Соціальне навчання засноване на твердженні, що розуміння змісту предмета є соціально сконструйованим, тобто основна увага приділяється не стільки тому, що вивчається, а як. Тому фокус уваги переміщується на навчальну діяльність та взаємодію людей, спілкування, дискусії. Ця точка зору також допомагає пояснити ефективність так званих «дослідницьких груп», в яких студенти можуть задавати питання, щоб уточнити проблемні області, незрозумілі моменти, можуть поліпшити своє розуміння матеріалу, слухаючи відповіді однокурсників, а найбільш сильні з них, можливо, зможуть взяти на себе роль вчителя, щоб допомогти відстаючим. Отже посилюється соціальність всього освітнього процесу, а викладачеві пропонується зайняти позицію координатора, модератора, посередника, наставника і фасилітатора навчально-дослідницької групи, а не лектора на трибуні [308; 342].

Інші аспекти соціально-інтерактивного навчання включають перехід до різнорівневого навчання; від навчання під час лекції до навчання у малих і проектних групах; від «наявності знань» до «доступу до інформації»,

«фільтрації інформації» та «доступу до людей». Тобто обмін знаннями протікає відразу за кількома напрямками: «від викладача до студента», «від студента до студента», від «студента до викладача», що відразу перетворює ієрархічну структуру освітньої моделі у мережеву. Важливими передумовами для цього є нова освітня культура і мислення, а також подолання значних організаційних бар'єрів [106; 308].

Дослідники [308] підкреслюють важливість інструментів Інтернету другого покоління у розширенні географічних кордонів навчання та підвищенні інтересу до мов і культур інших країн. Із застосуванням онлайн-сервісів і технологій 2.0, впевнені вони, реалізується перехід до освіти впродовж життя і мобільності учнів. Крім того, така парадигма зручна для учнів, які за різними обставинами змушені змінювати місце проживання. До того ж, забезпечується залучення і рівноправність всіх учнів, що дозволяє їм розширити свої горизонти і співпрацювати, долаючи кордони, мовні та інституційні бар'єри, оскільки соціальні сервіси і медіа дозволяють знову включити в процес навчання ті групи населення, які з ряду причин не мають доступу до освіти. Підкреслимо, що сервісами 2.0, які підтримують процес соціального навчання, є: вікі (wikispaces), блоги (Blogger), мікроблоги (Twitter), соціальні мережі (Facebook, Myspace).

Відносно новою моделлю навчальної діяльності, яка акцентує роль соціального і культурного контексту [218], та базується на ідеї співтворчості, спільного виробництва, ідеології відкритих освітніх ресурсів, у поєднанні з мережевою організацією взаємодії учасників, є коннективізм (англ. connectivism від англ. connect – «з'єднувати, поєднувати»). Коннективізм прагне ревізувати навчання у різних контекстах і створити теорію навчання релевантну століттю цифрових технологій. На думку Ф. Белла (F. Bell), коннективізм спирається на різноманітний набір освітніх теорій, філософію пізнання і управління знаннями і ґрунтується на перетворювальних можливостях нових технологій [202].

Як нова теорія коннективізм з'явився у 2005 році, завдяки публікаціям

Джорджа Сіменса (George Siemens) «Коннективізм: навчання як створення мережі» (Connectivism: Learning as Network Creation) та Стефена Даунса «Введення в коннективне знання» (An Introduction to Connective Knowledge) [202; 228]. У той час обидві роботи набули значного резонансу у англomовній блогосфері, проте тільки у 2008 році про коннективізм заговорили знову, на цей раз – у контексті цифрового і електронного навчання.

Описуючи спільне, коннективне знання (англ. connective knowledge), С. Даунс спирається на концепцію коннективізму, і пише про гносеологію спільного знання, пов'язуючи його з педагогікою, іншими теоріями, і інноваціями у технологіях [202, с. 102]. Дж. Сіменс пропонує вважати коннективізм тією теорією навчання, що найбільш повно відповідає століттю цифрових технологій та наслідує біхевіоризм, когнітивізм і конструктивізм, які, на його думку, мають певні обмеження, оскільки не враховують можливість навчатися за допомогою технологій, за межами освітнього закладу. Навіть соціальні конструктивістські погляди, які вважають навчання соціальним процесом, на перший план висувують особистість і її фізичну присутність на занятті. Крім того, ці теорії, вважає дослідник, приділяють більше уваги самому процесу навчання, а не тому, що вивчається, та не в змозі описати навчання, що відбувається в межах організацій, об'єднань, спільнот. Проте, у сучасному мережевому світі, на переконання Дж. Сіменса, важливим мета-навиком, який слід застосовувати до початку навчання, є вміння не тільки оцінити переваги вивчення того чи іншого матеріалу, затребуваність знань, їхню придатність і актуальність, але й аналізувати інформацію, яку ми отримуємо [322].

Привертає увагу той факт, що у принципах коннективізму технології не вважаються основним засобом навчання, оскільки значно більше уваги приділяється можливостями навчання з їх використанням. Виникає також питання про те, як співвідноситься коннективізм, наприклад, з теорією діяльності, соціально-когнітивною теорією особистості, теорією соціального навчання, колективного розуму, концепцією «спільнота практики» (англ.

community of practice).

Коннективізм пропонує розглядати структуру знань як мережу, а мережа може бути визначена як зв'язок між об'єктами, які Дж. Сіменс називає вузлами. Вузлами можуть бути окремі особи, групи, системи, поля, ідеї або спільноти, які можуть бути з'єднані таким чином, щоб створити єдине ціле, тому зміни у мережі мають хвильовий ефект. Коннективізм – це інтеграція принципів хаосу, мережі, складності і теорії самоорганізації [322].

Принципи коннективізму полягають в наступному:

- вчення і знання існують у зв'язках та відносинах, у різноманітті думок;
- навчання є процесом з'єднання, сполучення спеціалізованих вузлів і джерел інформації;
- процес навчання не вимагає людської присутності;
- здатність пізнавати нове більш значима, ніж здатність зберігати те, що вже знане;
- виховання і підтримання зв'язків є необхідною умовою для полегшення навчання упродовж життя;
- основна компетентність сьогодення – здатність бачити зв'язки між областями знань, ідеями, концепціями;
- точні, актуальні знання є метою всієї навчальної діяльності у коннективізмі;
- прийняття рішень вже є процесом навчання. Вибір того, що вивчати і сенс інформації, що надходить, розглядається через призму мінливої реальності. Правильна відповідь сьогодні може бути невірною завтра через зміни в інформаційному кліматі, що впливають на рішення [Там само].

У цілому, можна вважати, що подібний підхід до освіти ґрунтується на зміні ставлення до роботи з інформацією: якщо раніше основною діяльністю учнів було «споживання знань», отриманих від викладача, тепер акцент зміщується на «керування» ними, тобто на пошук, самостійне формування, створення, редагування контенту. В умовах надлишку інформації учневі

дуже важливо побудувати навколо себе якусь «мережу», яка могла б забезпечити доступ до потрібних ресурсів, включаючи не тільки дані, але й контактування з іншими. Слід зауважити, що у тій чи іншій формі ці ідеї були сформульовані й раніше, наприклад у роботі Івана Ілліча «Deschooling society» [261], чий ідеї мережевого навчання підтримує Є. Д. Патаракін [133]. У свою чергу, Дейв Кормье (Dave Cormier) визнає, що коннективізм дозволяє співтовариству людей (які працюють із технологіями для навчання), легітимізувати те, що вони роблять. Крім того, він переконаний, що метафора ризоми, введена Ж. Дельозом і Ф. Гваттарі, може запропонувати більш гнучку концепцію знань в інформаційну еру: з ризоматичної точки зору знання може бути «предметом переговорів», спільний досвід навчання є контекстним і соціальним, так само як і індивідуальний процес створення знання, зі змінюваними цілями і постійно обговорюваними передумовами. Тому в ризоматичній моделі навчання необхідність зовнішньої перевірки знань експертом, або за допомогою побудованого навчального плану відпадає. Знання може бути знову оцінене за старими стандартами «я можу» і «я визнаю». Отже, спільнота має право створювати знання у межах даного контексту і залишити це знання в якості нового вузла, що з'єднаний з іншою частиною мережі [219].

Отже, можемо зробити висновок, що коннективізм не є окремою теорією навчання, проте, можливо, він буде відігравати важливу роль у розвитку та появі нових педагогічних методів та підходів, де контроль переміститься від педагога до учня, який стане більш незалежним, автономним.

Відомий канадський дослідник Стефен Даунс (Stephen Downes), експерт в області онлайн-навчання, комп'ютерних та Інтернет-технологій в освіті, у 2005 році вводить у вжиток термін «Освіта 2.0». Його значенням є використання технологій Веб 2.0 в освіті за формулою Освіта 2.0 = Освіта + Веб 2.0 [127], в основу якого Стефен Даунс поклав поняття «дух часу», як характеристику періоду активного застосування соціальних сервісів

і додатків, і сформулював декілька теоретичних положень, що становлять фундамент цієї концепції, одним з яких була ідея соціальної зв'язності або коннективізму, за якою ментальні явища можуть бути описані через мережі взаємопов'язаних простих елементів, при цьому форма зв'язків і елементів може видозмінюватися в залежності від моделі [56]. На думку О.М. Гольдіна основні положення Освіти 2.0 з'явилися набагато раніше практично тотожних їм постулатів Веб 2.0: суб'єктність – інтерактивність; надмірність – синдикація; співробітництво – соціалізація [48; 49]. Під принципом суб'єктності О.М. Гольдін розуміє реалізацію діяльності учня, яка спрямована на ускладнення процесу формування особистої картини світу учня в тій чи іншій предметній області. За О.М. Гольдіним, зміст освіти суб'єктний в силу того, що визначається не укладачами навчальних програм та викладачами, а самими учнями, які навчаються «тут і зараз», в ході їхнього особистого руху у світі великої культури за індивідуальними освітніми траєкторіями.

Принцип надмірності впливає з принципу суб'єктності, оскільки особисті знання учня формуються не вимогами програми, а розвиваються в спеціально організованому надлишковому освітньому середовищі. Наслідком цього підходу мають стати певні суттєві зміни у роботі викладача: «Робота педагога в освітній системі, побудованій на принципах Освіти 2.0, полягає не у вивченні програми, а в організації різноманітної діяльності учнів в освітньому середовищі», – пише Гольдін [49]. Надмірність інформації забезпечується завдяки наявності різноманітних ресурсів у мережі Інтернет.

Принцип співпраці розуміється як рівноправність усіх учасників освітнього процесу, наявність особистого статусу і заміну відміток про успішність моніторингу особистих освітніх досягнень у формі відкритих резюме, коли мова йде не про оцінку учня вчителем, а про оцінку досягнень освітньою спільнотою. Тому знання в Освіті 2.0 розуміється як надбудова над особистим досвідом, продукт його реструктуризації, одним із наслідків якого є суб'єктивність самого знання, на відміну від «об'єктивного знання»

Платона та пансофізма Я. Коменського [127].

Вітчизняна дослідниця О.І. Горошко переконана, що саме зміна парадигмального розвитку мережі спричинила зміну освітньої парадигми: перехід від Освіти 1.0 до Освіти 2.0, а у перспективі – 3.0 [56]. З цим важко не погодитись, адже класична, традиційна освітня парадигма практично вичерпала себе і неспроможна відповідати запитам сучасного суспільства [177].

Перехід до Освіти 3.0 буде ґрунтуватися на принципах самоорганізованого навчання (англ. *self-organized learning*), завдяки вільному доступу до інструментів і технологій, які допоможуть зробити її індивідуально-орієнтованою. Поява технологій хмарних обчислень (англ. *cloud computing*), застосування технологій машапу та бріколаж (англ. *mash up, bricolage*), також істотне розширення можливостей зберігання даних і вдосконалення способів їхньої обробки призведе до меншої залежності від централізованих «інституційних» веб-порталів, результатом чого може стати їх зникнення [54]. Крім того, в Освіті 3.0 однією з істотних складових мають стати «мобільні технології». Як наслідок, знадобиться повсюдний доступ до освітніх ресурсів, інструментів, технологій, включаючи доступ до експертного співтовариства (експертних груп, оцінювачів проектів, окремих експертів – носіїв вузько професійних знань). З посиленням коннективізму, розширенням і удосконаленням засобів зв'язку, виникне ситуація, коли можна буде отримати доступ до інформації, ресурсів практично з будь-якої точки земної кулі. Як наслідок, зміниться поняття «цифрового розриву»: від поняття «доступу» і «мати або не мати» (у соціально-економічному контексті) акцент буде зміщуватиметься в сторону розвитку і впливу психологічних, особистісних факторів і навичок на посилення цифрового розриву. До того ж, завдяки таким характеристикам освіти 3.0, як кероване фільтрування контенту і орієнтованість на мультикористувацькі сервіси, значно легше реалізується «груповий фактор» взаємодії [Там само].

На думку С. Вілера, основними мотивами у розробці нової освітньої

моделі, ймовірно, на основі електронного навчання 3.0, будуть:

- нові форми розподіленої обробки даних, що значно розширяють можливості смартфонів і інших комп'ютерних пристроїв;
- нові інтерфейси, на стику соціального і технологічного, як інструменти, що поєднують спільну інтелектуальну фільтрацію контенту і рекомендаційні системи, які, ґрунтуючись на аналізі великих обсягів даних та попередніх інформаційних запитів у мережі, зможуть розробити персоналізований освітній шлях кожного учня в рамках будь-якої інфраструктури;
- 3D-віртуалізація та взаємодія, що стануть загальним аспектом комп'ютерних інтерфейсів, дружніх до людини [338].

Слід також зазначити, що Веб 4.0, поява якого очікується у найближчі роки, призведе до ще більшого розширення меж його застосування в освіті, більш ергономічного використання віртуального інформаційного простору, в якому основний акцент ставитиметься на умінні ефективно співпрацювати.

На думку багатьох дослідників [233; 282; 313], блоги, подкасти, вікі, соціальні мережі добре підходять для активного і змістовного навчання, спільного створення знань, реалізації ідеї навчання протягом усього життя, оскільки наше сучасне суспільство в значній мірі побудоване на роботі у цифровому середовищі та соціальній комунікації, а освітні практики повинні сприяти творчому і спільному залученню учнів у це цифрове середовище у навчальному процесі, стимулюючи необхідність переходу від традиційної освітньої ієрархічної моделі до моделі, що використовує принципи мережевої логіки [106].

Загалом, можна сказати, що методологічною основою для розроблення нової освітньої моделі і упровадження соціальних сервісів та служб Інтернету другого покоління є ряд соціально-філософських, соціо-психологічних і природничо-наукових теорій і концепцій, а саме: теорія інформаційного суспільства М. Кастельса; теорія соціальних систем Н. Лумана; теорія самоорганізації І. Пригожина і Г. Хакена; принципи

існування «колективного розуму» (англ. collective intelligence) як співпраці Д. Тапскотта і Е.Д. Вільямса; теорія конструктивізму; теорія соціального конструктивізму; концепція «спільноти практики»; діалогова/розмовна модель навчання; модель змішаного (гібридного) навчання; концепція соціального навчання; теорія коннективізму [106; 56; 182; 341; 291; 313].

Разом з тим, стихійне, ситуативне, необдумане упровадження мережових технологій, онлайн-додатків, соціальних сервісів 2.0 в освіту є недопустимим. Потрібен глибокий, всебічний аналіз їхнього потенціалу, детальне дослідження результатів використання і обґрунтоване прогнозування перспектив. Крім того, їх застосування вимагає розроблення нової освітньої стратегії, яка потребує серйозного перегляду традиційних підходів до професійної підготовки як студентів, так і педагогів. Слід також звернути увагу на той факт, що сервіси Інтернету другого покоління та мережовий інформаційний простір є потужним засобом впливу на усі сфери розвитку особистості. Тому необхідне ретельне вивчення та врахування чинників, що можуть призвести до негативного впливу на суб'єкта освіти, розроблення та вжиття заходів для їх нейтралізації та мінімізації.

Натомість ослаблення ролі викладача у навчальному процесі може негативно позначитися на якості освіти. Може статися так зване «знеособлення» процесу навчання, коли з нього усувається особистий контакт педагога і учня, а знання, що передаються, стають деперсоніфікованими, оскільки втрачається контроль над джерелами знань, функція передачі яких тепер покладається на різного роду пристрої (комп'ютери, планшети, смартфони). До того ж, у ситуації неконтрольованого збільшення обсягів доступної інформації, ослаблення наставницької функції викладача, відношення «учитель - учень» стають все менш чіткими і однозначними, оскільки сьогодні у положенні учня знаходиться й сам педагог, який змушений безперервно освоювати нові ідеї і технології, їхнє програмне та апаратне забезпечення. Водночас посилення значення колективної роботи учнів у мережевому просторі, яка є необхідною

для продукування нового знання, вимагає не тільки тісної взаємодії між ними самими, але й викладачем.

Багато студентів вже активно користуються вікі-сторінками, є авторами і читачами блогів, прослуховують подкасти, тому викладачам слід використовувати ці сервіси ще й для підвищення мотивації студентів, для яких цікавість і схильність до використання нових технологій є природними. Соціальні мережеві сервіси, як правило, безкоштовні, інтерактивні і підтримують групову взаємодію. Завдяки таким характеристикам, як відкритість, доступність, мультимедійність, персоніфікованість контенту, вони дозволяють організувати особистий простір учня, який стає більш автономним з точки зору управління процесом навчання і більш активним у створенні навчальної інформації та інтеракції з іншими учасниками процесу навчання.

Досвід вітчизняних і зарубіжних фахівців доводить [83; 313; 320; 323], що використання вікі-сторінок робить можливим поєднання індивідуальної і групової форм роботи, що сприяє більшому ступеню розуміння і засвоєння матеріалу; надає можливості колективної оцінки процесів і результатів, спостереження за розвитком кожного учасника і оцінки внеску кожного учасника у колективну творчість, спільне написання. Отримані результати порівнюються не з результатами інших учнів, а зі своїми, досягнутими раніше. Застосування вікі націлене не на механічне передавання знань, коли єдиним джерелом інформації є викладач, а на самостійну та колективну роботу по створенню нового знання, адже справжнім стає знання, яке утворюється у процесі осмислення обговорюваної предметності з метою забезпечити потенціал для альтернативного вираження та шлях для роздумів, що призведе до більш глибокого навчання. Тому роль викладача тут є консультативною, він координатор самостійної, активної пізнавальної діяльності учнів. У вікі-середовищі замість процесу навчання і викладання відбувається процес навчання і пізнання, коли висуваються безліч ідей для вирішення певної проблеми, нестандартність самого мислення, а

пріоритетним напрямком у колективній пізнавальній діяльності є співпраця, а не змагання.

Найвагоміша педагогічна цінність блогів полягає у соціальній взаємодії у процесі навчання і можливості конструювання знань студентами. На думку Р. Фердіга та К. Треммела (R.E. Ferdig, K.D. Trammell) конструювання знань за своєю природою дискурсивне, засноване на відносинах і спілкуванні, тому в процесі отримання і трансформації знань, учні повинні мати реальні можливості для публікації своїх робіт [237, с. 12]. Зазначимо, що С. Фідлер (S. Fiedler) називає блог «мислячим розмовним інструментом для самонавчання» (англ. *reflective conversational tool for self-organized learning*) [238]. Дійсно, з одного боку, опубліковані блоги студентів – це можливість для викладача зробити висновки про те, як студенти трансформують і привласнюють смисли і стратегії, освоєні в рамках соціального досвіду [241], а для останніх – матеріал для подальшої рефлексії та аналізу, який дозволяє їм ще раз звернутися до своїх робіт, переосмислити їх, збагативши таким чином свій навчальний досвід [266]. Крім того, більшість блог-серверів побудовано на філософії «open source», що дозволяє виправляти помилки, додавати нові функціональні модулі, надає можливість включення в текст гіперпосилань на інші ресурси, допомагає усвідомлювати взаємозв'язки і контекст знань, їх конструювання та освоєння [237].

Блоги дозволяють учням використовувати різні способи особистісного та інтелектуального освоєння нових концептів в процесі візуалізації абстрактних ідей та інтерактивної взаємодії [296]. Для студента блог стає свого роду персональною онлайн-трибуною, віртуальним простором для апробування нових понять, які при цьому не потрібно співвідносити з ієрархічно або тематично організованим дискусійним форумом [237]. На основі блогів відбувається персоніфікація комунікаційних і інформаційних потоків, особистість, а не масова аудиторія висувається на перший план. У зв'язку з тим, що контентом блогів часто стають суб'єктивні коментарі та думки, ми можемо говорити про уособлення антропоцентризму в спілкуванні

(і мовному навчанні) та персоналізовані завдання в оновленій формі нового формату веб-аудиторії.

Отже, в освітньому процесі блоги можуть забезпечувати виконання наступних завдань:

- спілкування та обмін думками;
- проведення консультацій;
- публікації завдань творчого характеру і студентських проектів;
- збирання і організації Інтернет-ресурсів для конкретного курсу, з посиланням на відповідні сайти;
- управління знаннями і організації навчального процесу (розклад, плани занять, інформація про завдання, матеріали, додаткова література, новини та події студентського життя) [233; 251; 258; 233; 173].

Поява цифрового подкасту дозволяє не обмежувати учня умовами місця і часу. У відповідності зі своїми потребами та інтересами він вибирає файли, визначає умови, швидкість, час прослуховування. Це робить прослуховування творчим і індивідуалізованим процесом. Багаторазово посилюється різносторонній вплив на суб'єкта освіти, перетворюючи подкаст у засіб освіти, виховання, формування системи ціннісних орієнтацій особистості. Проте, слід враховувати, що у розумінні подкасту як джерела впливу особливу роль відіграє ціннісна орієнтація його змісту, аксіологічні установки, що відображають авторське сприйняття дійсності під впливом різних систем цінностей: естетичних, моральних, логічних, утилітарних тощо. Тобто подкаст, будучи і соціокультурним феноменом, може виступати засобом орієнтації суб'єкта освіти у ціннісній системі суспільства. Тому, на наш погляд, є досить суттєвим те, що його зміст не повинен відображати абсолютних, авторитарних оцінок, а залишати відкритим поле для ціннісної орієнтації знання, отриманого у процесі прослуховування.

Праксеологічні аспекти використання подкастингу виявляють себе в тому, що подкаст, як елемент інноваційного освітнього середовища, сприяє саморозвитку студента, формуванню технологічних навичок, інформаційної

грамотності та рефлексії. Суб'єкт освіти долучається до запасу відомого знання на понятійному, комунікативному, ідейному рівні; формує знання, необхідні в здійсненні пізнавальних операцій (пошук, відбір подкастів); виявляє свою ідейну позицію, створюючи подкаст; акумулює отримане знання з дисципліни, що вивчається.

Потенціал використання технології подкастингу в освітній сфері полягає у наступному:

- доступний, безкоштовний і динамічний елемент процесу навчання, що регулярно оновлюється і поповнюється;
- прослуховування аудіо- і перегляд відеоподкастів у будь-який час та у будь-якому місці;
- доступ до навчального курсу за межами освітнього закладу;
- індивідуальна спрямованість процесу навчання;
- можливість наздогнати пропущений матеріал або повторити недопрацьований, що допомагає ліквідувати лакуни у знаннях та підготуватися до тестів або екзаменів;
- можливість доповнити і структурувати нотатки з прослуханого лекційного курсу;
- можливість проявити креативність при створенні подкастів [215; 224; 311; 312].

Освітній потенціал соціальних мережевих сервісів (блогів, подкастів, вікі) тісно пов'язаний зі змістом інформації, яка має як позитивні, так і негативні сторони. Саме тому виникає ряд проблем, пов'язаних з достовірністю інформації, надійністю, впливом на учасників освітнього процесу, з формами її подання для навчальних цілей. Завдання викладача полягає у відборі, адаптації матеріалу та ресурсів для освітніх цілей, які, з одного боку, відповідали б завданням і цілям навчання, а з іншого – можна було б розраховувати на тривалість їхнього існування у мережі. Тому необхідно враховувати те, що автори, творці можуть вносити зміни, закривати сервіси без попередження, робити їх платними після періоду

безкоштовного тестування тощо.

На нашу думку, основна перевага соціальних мережеских сервісів для системи освіти в тому, що вони дають можливість реалізувати професійні завдання педагогам, які не мають спеціальної технічної підготовки, що суттєво знижує залежність ефективності використання сервісів від її рівня. Наявний практичний досвід застосування блогів, подкастингу, вікі в освіті і теоретичні дослідження показують, що основна проблема полягає не тільки і не стільки у технічному забезпеченні та підключенні освітніх установ до мережі Інтернет. Для ефективної підготовки і реалізації освітнього процесу за допомогою сервісів 2.0 необхідна трансформація існуючої педагогічної системи, якої можна буде досягнути за наступних умов:

- належний рівень інформаційної компетентності усіх учасників навчального процесу;
- матеріально-технічна база закладу освіти;
- інформаційне забезпечення (електронні інформаційні ресурси);
- розроблені методи і форми навчання, які адекватно відображають можливості соціальних сервісів;
- сформована система контролю результатів навчальної діяльності.

Навчання за допомогою соціальних сервісів 2.0, незалежно від назви (соціальне, мережеве, мобільне, електронне, коннективізм, чи Освіта під номером 2.0/3.0) у сьогодишньому суспільстві, заснованому на знанні, пов'язане з досить суперечливими оцінками.

Позитивними визнаються наступні аспекти:

- індивідуалізація навчання, оскільки у центрі освітнього процесу знаходиться учень. Можливість індивідуальної роботи з інформацією (пошук, класифікація, обробка, аналіз, передача, публікація). Побудова індивідуальної стратегії навчання, варіативність освітнього шляху; конструювання професійно-орієнтованого змісту освіти на різних етапах, з урахуванням різних аспектів професійної підготовки;
- більша самостійність і автономність учнів;

- посилення мотивації до самоосвіти та реалізація неперервної освіти; стимуляція пізнавальної і творчої діяльності;
- організація інтерактивного навчання у співпраці, створення колективних проектів;
- реалізація демократичних принципів освіти. Крім офіційної взаємодії педагога і учня, паралельно здійснюється і неофіційна, що дозволяє викладачеві краще пізнати учня: його інтереси, особливості характеру, світосприймання, що є важливим для організації особистісно-орієнтованого навчання;
- вихід «за межі» аудиторії і можливість взаємодії в умовах географічної дистантності і часової роз'єднаності учасників освітнього процесу.

Дослідники [311] говорять про виникнення цілої низки проблем:

- несумісність, або слабка сумісність цих технологій з процесом навчання у навчальному закладі. Основним аргументом проти, є викривлення самої ідеї навчання, яка, у традиційному розумінні, розглядається як діяльність, що вимагає оптимального тихого місця, для того, щоб зосередитися, робити нотатки, запам'ятовувати тощо;
- питання іміджу навчання у освітньому закладі та проблеми втрати мотивації до навчання;
- значні інвестиції у модернізацію технічного обладнання навчального закладу;
- можливі технічні збої як у роботі комп'ютерів, так і підключення до мережі;
- зумисне створення технічної нерівності між учнями у досягненні результатів навчальної діяльності, оскільки не всі вони мають необхідні пристрої для навчання;
- недостатнє забезпечення взаємодії учасників освітнього процесу, його деперсоніфікація;
- питання якості контенту, створення якого, навіть з урахуванням

технічної підтримки, забирає набагато більше часу;

- недостатня підготовленість учасників освітнього процесу до використання цих технологій;

- можливе надмірне та неконтрольоване занурення студентів у простір мережі, що ніяк не пов'язане з процесом навчання тощо.

Підсумовуючи сказане, необхідно підкреслити, що для сучасного покоління студентів характерне спілкування у мережі, інтерактивні комунікації, які пов'язують усіх в єдиний соціальний, комунікативний, освітній простір. У результаті застосування соціальних сервісів Інтернету другого покоління в сучасній освітній реальності формується «коннективність знання», основними характеристиками якого є різноманітність, індивідуальність, інтерактивність, відкритість [322; 106]. Водночас, слід «визнати, що провідна роль в структурі всього освітнього процесу в цій системі освіти буде за поняттями «мобільність» і «комунікація» [56], а пріоритетними стануть мережеві принципи взаємодії, серед яких – формування освітньої мережі та переважання самостійної індивідуальної роботи над традиційною лекційно-семінарською [106].

Тому сьогодні потрібна не просто нова, відокремлена від реальності теорія навчання, а така стратегія щодо сучасних освітніх моделей, яка б змогла органічно об'єднати в собі різні теорії і концепції для того, щоб скерувати розроблення найбільш ефективної сучасної освітньої парадигми.

3.2. Навчально-виховний потенціал практики використання соціальних мережевих сервісів у сфері мовної освіти

Розвиток процесів глобалізації, формування світового освітнього простору, інформатизація професійної діяльності, освіти та науки все частіше спричиняють необхідність обмінюватися інформацією у мережі іноземними мовами, у такий спосіб підкреслюючи необхідність володіння ними.

Можливості для вивчення іноземних мов створюються у самому просторі мережі, а нові види комунікації і різноманітність освітнього досвіду, які розвивають соціальні сервіси 2.0, є детермінуючими для мовної освіти.

Сьогодні глобальна мережа Інтернет містить у собі багато варіантів комунікації, які, з огляду на мережеву специфіку, можуть поєднуватися найрізноманітнішими способами, що постають, наприклад, у вигляді блогів, форумів, соціальних мереж, подкастів та утворюють різноманітні комунікативні форми (просторово-часові, суб'єкт-суб'єктні, суб'єкт-об'єктні), які дозволяють здійснювати міжособистісну, колективну, масову комунікацію на вербальному, письмовому, аудіо-візуальному рівнях.

На нашу думку, блоги, технологія подкастингу, різноманітні вікі здатні забезпечити новий рівень освіти, при використанні їх для вивчення іноземної мови. Адекватне сучасним викликам мовне навчання ми бачимо як спосіб виробництва смислів та їх розуміння завдяки включенню у начальний процес зазначених соціальних сервісів, коли його суб'єкт вже не тільки «пристосовується» до існуючого досвіду, а виробляє в ході навчання індивідуальну позицію. Він перебуває у процесі становлення та розвитку як активний учасник, а сам процес уособлює собою вже не механічне засвоєння теоретичних знань, при всій їхній важливості, а визначає домінантним вивільнення творчого потенціалу особистості. У цьому контексті варто зазначити, що тепер є можливість спілкуватися та співпрацювати у мережі, залучити до спільного вікі-проекту студентів з різних груп, факультетів і навіть університетів, удосконалити аудитивну перцепцію (сміслове

сприйняття і розуміння мови) з використанням подкастів, заохочувати створення спільного написання, можливість усної і письмової корекції, діалогу та тьюторингу у просторі вікі, можливість виразити свої думки та почуття у власному блозі.

Вважаємо за необхідне звернути увагу на те, що зазначена тематика застосування соціальних мережевих сервісів саме у такій редакції у філософсько-освітній літературі не ставилася. Проте вона спирається у своїй основі на досить плідний науковий доробок соціально-гуманітарного спектру знань. Наприклад, проблема цифрового письма (англ. digital writing, фр. écriture numérique, l'écrit numérique), візуальної риторики (англ. visual rhetoric) цікавить фахівців у світлі розвитку мережевої взаємодії у Інтернеті, соціальних мережах. Ведуться розвідки за різними напрямками та аналізуються семіологічні, семіолінгвістичні, дидактичні перспективи цифрового письма [217; 253]. Відзначається інтеграція усної форми мови у нову аудіовізуальну форму при домінуванні візуального компоненту, тому письмова комунікація набуває сьогодні більшого значення [253], стає одним з провідних видів комунікативної (мовленнєвої) діяльності, яка найбільш часто використовується для спілкування у блогах, на форумах, у вікі-середовищі, електронній пошті. Вивчаються психологічні (S. Antonijevic, L.J. Gurak [249]), психолінгвістичні, соціологічні (Л. Міхеєва [121], N. Hookway [259], C.R. Miller, D. Shepherd [285]), політичні (О.В. Зернецька, [80], H. Farrell, D.W. Drezner [236]), лінгвокультурологічні аспекти ведення блогів, їхня жанрова специфіка (П.В. Морослін [122], S.C. Herring [256]), аналізуються особливості комунікативної взаємодії у блогах, можливості їх використання в освіті (А.В. Філатова [173], A. Campbell [213], S. Downes [229], S. Glogoff [246], R. Godwin-Jones [247], L.C. Ducate, L.L. Lomicka [232], P. Duffy [233], S. Fiedler [238] та ін).

Ми поділяємо думку багатьох дослідників [173; 200; 213; 229; 232; 246; 247; 260], які вважають, що блоги є найбільш ефективним і дидактично виправданим ресурсом для опанування іноземної мови. Вони

характеризуються особливою специфікою (структурною, часовою, соціокультурною, мовною), як спосіб спілкування, відображають узуальні норми мовної поведінки, а також особливості розмовного спонтанного мовлення. Їхній своєрідний «психологічний комфорт» також сприяє підвищенню мотивації спілкування у мережі.

Фундаментальна значущість практики ведення блогу – блогерства чи блогінгу (від англ. *blogging* – скор. від *web logging* – «ведення блогу в мережі») – пов'язана з тим, що вона породжує нові форми взаємодії індивідів, трансформує не тільки просторову, але й темпоральну організацію людського буття, спонукаючи відраховувати час подіями, а не годинами, вимірювати простір потоками постів-повідомлень, а не відстанями. Ми розглядаємо ведення блогу як самоцінну діяльність, як спосіб організації соціальної взаємодії, складний психологічний, соціальний і культурний феномен. Соціальний аспект ведення блогу особливо важливий для сучасного суспільства, в якому постійно збільшується кількість контактів і засобів зв'язку індивідів, формується високорозвинена соціальна взаємодія, оскільки сьогодні воно неначе виткане з невидимих мереж, мозаїчне, як «електронна Вавилонська вежа» (фр. *Tour de Babel électronique*), що позбавлена центру і знаходиться у постійному розвитку [248, с. 28].

Найважливішою складовою філософської рефлексії блогерства є осмислення відношення «комунікація – мова – мислення», оскільки сьогодні ведення блогу є проявом не тільки соціальної, але й екзистенційної природи людини, встановлюючи її відносини зі світом, суспільством; це накладає відбиток не тільки на суспільне життя, але на весь устрій людського буття, «це спосіб виявлення» (англ. *a way of revealing*) [255, с. 12]. Мова є формою його втілення, одним із модусів його існування (одним, оскільки сьогодні наявні й інші, різні за онтологією, наприклад, відео- та фото), тому одним з вихідних даного дослідження є положення про те, що блогерство, маючи свою сферу існування завдяки мові, органічно входить до системи мережевих комунікацій.

На наш погляд, ведення блогу (або блогінг чи блогерство) слід розглядати як форму масової асинхронної комунікації, що опосередкована технічними засобами розповсюдження інформації, має специфічні ознаки та особливу структуру. Структура блогу з одного боку обумовлена самим фактом наявності та повторюваності соціальних зв'язків, з іншого – фіксацією персональної та соціальної емпірії в тексті, що має опис звичайних подій. Характерними властивостями блогів є інтерактивність, візуальний характер повідомлення, емотікони (паралінгвістичні засоби) як вираження націленості індивіда на розуміння і взаємодію. У порівнянні зі статичним текстом блог рухливий, але, водночас, він і стійкий, оскільки форма втілення – текст, що є його частиною, – фіксує певну подію людського буття.

Можливості, що надає блогінг, можуть та повинні бути затребувані у сфері мовної освіти, оскільки, незважаючи на явну стандартизацію особистості в освітньому просторі інформаційного суспільства, його ресурсний потенціал породжує тенденцію, пов'язану з можливістю постійного особистісного та професійного розвитку, а сучасна мовна освіта, що відповідає новим соціальним завданням, передбачає перехід на методи навчання, що направлені на «формування високоосвіченої, інтелігентної, самодостатньої творчої особистості з інноваційним типом мислення і діяльності, здатної гідно відповісти на виклики цивілізації» [143, с.1]. У зв'язку з розширенням інформаційного горизонту, формуванням нової інформаційно-комунікативної культури мислення провідним завданням мовної освіти стає формування нових компетенцій молоді, пошук нових смислів і ціннісних орієнтацій, що відповідають духу часу. На наше переконання, блогінг, відповідаючи гуманістичним критеріям, сприяє відкритості освіти, передбачає визнання права учнів/студентів на особисту позицію і дискусії як між собою, так і з викладачем. За своїм призначенням така система навчання і виховання є відображенням особливостей сучасного комунікаційного процесу з його вільним характером об'єднань, які формуються, і руйнуванням традиційних ієрархій. Вона обумовлює складну

архітектоніку міжособистісних і суспільних відносин, сприяє освіті, вихованню людини, її самовідтворенню, самореалізації. На наш погляд, саме інтерактивність, динамічність, самостійність, що характеризують блогерство, дозволяють ефективно вирішувати питання індивідуальної, професійної підготовки.

Аксіологічний статус блогінгу у навчальному процесі обумовлений тим, що він, з одного боку, є компенсаторним механізмом, що формується в умовах традиційної практики аудиторних занять при існуючому обсязі навчальних годин. З іншого – універсальним соціальним механізмом, що виконує свої функції в умовах відносного групового та соціального залучення і доповнює в цій якості змістовно-інформаційну сторону навчання. Ціннісний аспект комунікації в блогах також полягає в тому, що вони сприяють розповсюдженню інновацій, які охоплюють комунікативну, дослідницьку сфери сучасного процесу підготовки майбутніх мовознавців, що слугує розширенню дидактичного часу, конструюванню комунікативного середовища, дозволяючи забезпечити суб'єктів освіти продуктивною мовною практикою, створюючи пролонгований комунікативний процес.

Практика ведення блогу/блогінг передбачає рівноправність, партнерство суб'єктів спілкування. Його плюралістичний характер, приєднання до культурних смислів суб'єктів спілкування збагачує семантичні поля діяльності кожного з авторів, розширює їхню когнітивну сферу спілкування і розуміння. Ведення блогу є свого роду засобом обміну духовними цінностями, що відкриває нові можливості взаємного збагачення, оскільки діалогічність блогової взаємодії не вимагає від її суб'єктів поступатися власними культурними інтересами. Усвідомлюваному в такому сенсі діалогу відповідає філософська позиція культурного релятивізму, який, визнаючи необхідність життя людей в міжкультурному просторі, виховує повагу не тільки до своїх культурних цінностей, але й до культурних цінностей *Іншого*.

Гіпертекстова структура та організація інформації по темам, у

хронологічному порядку робить блог унікальним середовищем для організації і зберігання навчальної інформації [173; 233; 287]. Але ефективність блогів не тільки в можливостях публікації, передачі, обробки та зберігання інформації і здійснення її пошуку у всій блогосфері – вони приваблюють учнів/студентів, зацікавлених у інтеракційній лінгво-соціальній взаємодії та вираженні особистісно значущих смислів. Поза тим, дистантний характер спілкування у блогах, автентичний контент, можливість довільно встановлювати режим спілкування [233; 290], як і можливість контактування з багатьма особами одночасно, фізично перебуваючи у себе вдома, допомагають усувати бар'єри, що існують при особистому спілкуванні, роблять блогерство ефективним засобом практичної реалізації теоретичних знань.

Отже, таке розуміння змістовної сторони блогінгу/блогерства дозволяє зробити висновок про даний процес як такий, що розвиває особистість, дозволяє уявити формування спільного комунікативного простору як особистісно-орієнтовану взаємодію. У ситуації, коли предметом взаємодії виступають світоглядні, духовно-культурні цінності, мова йде не тільки про формування комунікативної сфери учня/студента, але й про вплив на особисте сприйняття, що може сприяти ефективності виховного процесу.

Однак, побудова спільного комунікативного простору – це досить складний процес, оскільки кожен автор блогу, керуючись власним світоглядом, має своє бачення предмета спілкування. Разом з тим, існує особливість побудови спільного комунікативного простору – можливість інтеріоризації спільно створеного «продукту». Адже кожен блогер, який взаємодіє з іншими, має вже орієнтовно-сформовану систему цінностей, особисті якості, тому тільки тоді, коли придбане знання набуває характеру особистісного переживання, можливі світоглядні трансформації учасників блогової взаємодії.

Саме гетерогенність блогерства виступає підставою для взаєморозуміння, що виключає ставлення до *Іншого*, як до об'єкта, визнає

існування унікальних особистостей, голос кожного з яких враховується, визнається, розглядається; він припускає прийняття іншої думки, світогляду, мови, логіки, культури і правил спілкування. «Опановуючи мовний досвід спільноти, закріплений у структурі мови, і досвід, репрезентований мовними засобами, індивід залучається до світу уявлень і понять, що існували до нього. Одночасно з цим у зміст мислення індивіда входить і дослідне, перцептивне знання, сформоване на основі засвоєних надіндивідуальних знань, що також не відбувається без мовного посередництва» [7, с. 79]. Тому, на наш погляд, блогова модель спілкування є універсальним засобом самоактуалізації та розвитку особистості, що розкриває простір життєвих значень, активізує потреби спілкування, спільної діяльності. Це результативний вид взаємодії суб'єктів навчального процесу, оскільки він виступає засобом соціалізації, освіти та виховання, підвищення професійних компетенцій.

Таким чином, навчально-виховна релевантність ведення блогу (або блогерства) у мовній освіті полягає в наступному:

- Забезпечення комунікативного простору. Створення додаткового середовища для обміну думками, як модус письмово-ментальних образів особистості, прояв оригінальності лінгвістичного вираження власної думки, «розчиненої» в іманентній потребі людини до повноти буття, яка розширює можливості самої її реалізації в блогах. Створення нових евристичних можливостей абсолютно інакше сприймати свою власну думку, оскільки у мережі величезна кількість постійних і випадкових читачів, які, за допомогою функції коментарів, можуть вступити в полеміку з автором. Блог, у такому випадку, є рівнем організації спілкування, що розгортається в умовах адекватного, когнітивно складного відображення позицій і поглядів; є ситуацією контакту особистостей, поглядів, думок, життєвих позицій, історій.

- Збагачення мовного та соціокультурного матеріалу. Варіативність словникового запасу авторів блогів, що складає контент, інтелектуальне

наповнення блогів, а також їхнє формальне різноманіття (текст, фото, відео, аудіо) можуть бути використані при написанні есе, оглядів, відгуків тощо. Підтримуючи свій власний блог, учні мають можливість використовувати іноземну мову у різних ситуаціях автентичного спілкування, що, у свою чергу, є основоположною умовою для формування іншомовної комунікативної компетенції. Можливість реального спілкування з носіями мови дозволяє формувати використання етикетних форм, виробити прийнятний стиль спілкування, і, отже, сформувати соціолінгвістичну компетенцію. Крім того, при спілкуванні з носіями мови необхідні знання та вміння використання реалій країни досліджуваної мови, що дозволяє говорити про формування соціокультурної компетенції. Блоги передбачають формування навичок і вмінь отримання, систематизації та аналізу матеріалів, вмінь робити коректні посилання і контактувати з різноманітною аудиторією. Отже, можемо говорити про формування ключових компетенцій.

- Забезпечення неперервного процесу освіти та самоосвіти. Наявність архіву забезпечує можливість рефлексії, оцінювання, дозволяє як викладачеві, так і учневі простежувати зміни у вивченні теми. Такий архів письмових робіт зручний (легка навігація і доступ) і дидактично виправданий. Звернувшись до блогу, вони можуть легко знайти старі роботи, відновити хронологію та порядок проходження матеріалу [198]. Крім того, кожен зможе оцінити особисте вдосконалення [233], прогрес у написанні, порівнявши останні записи з найпершими.

- Розгортання дидактичного часу. Ведення блогу дозволяє стимулювати особистісне залучення суб'єктів освіти у процес навчання, самоосвіти і самовиховання; створити пролонговане занурення в іншомовне блогосферне середовище; виробити здатність ініціювати конструктивну, творчу мовну практику, спрямовану на розвиток різних аспектів володіння мовою.

Слід зазначити, що успішна реалізація практики блогерства з освітньою метою передбачає взаємозв'язок аксіологічного і комунікативного підходів, коли існуюча система цінностей виконує методологічно-орієнтуючу

функцію, а компетентнісний підхід надає спосіб певної її реалізації. Крім того, комунікативно-ціннісна парадигма сприяє реалізації цілей вторинної соціалізації суб'єктів освіти, а аксіологічний підхід дозволяє конкретизувати зміст комунікативних проектів, їхнє організаційно-методичне наповнення, що сприяє забезпеченню результативності блоггової взаємодії, а також визначає критерії аналізу та оцінки її якості.

Ціннісні рефлексії розвитку та використання блогінгу в освітньому процесі становлять досить широкий аксіологічний спектр, який постійно доповнюється та коригується дослідниками у процесі рефлексії над сучасною системою мовної освіти в нових імперативах її якості. На його полюсах розташовуються позитивні [173; 233; 260; 287; 345] або негативні оцінки реалізації блоггової форми взаємодії [226]. Вони нерідко є продовженням одна одної та відображають, з одного боку, позитивне сприйняття занурення студентів в іншомовне блогове середовище, виведення процесу навчання за вузькі рамки аудиторних занять і захоплення новими комунікативними можливостями. З іншого – відтворюють зростаючий песимізм, вибудований на побоюваннях залежності від інформаційних технологій. Занепокоєння визивають також несистемність блогів; питання визначення прав інтелектуальної власності, оскільки блог може містити контент, який було використано без посилання на джерело [258; 287]; відкритість та публічність [279], яка може відштовхувати учнів з певними психологічними проблемами або викликати негатив після зустрічі з агресивними висловлюваннями; упереджена або недостовірна інформація у мережі, яка помилково може бути використана у блогах.

Таким чином, блогерство несе в собі можливості як конструктивного, так і деструктивного впливу на суб'єкта освіти, який освоює його в ході блоггової комунікації. Це має бути враховано в стратегії професійної діяльності викладачів. Отже, для успішного застосування блогів в освітньому процесі існують певні умови, що сприяють результативному їх використанню протягом усього процесу навчання, а саме: когнітивно-комунікативна

спрямованість завдань, орієнтована на конкретну аудиторію, яка володіє певною спільною ціннісною орієнтацією; коректні посилання і коментарі у практичних, методичних та педагогічних цілях.

Отже, блогерство завдяки своїм особливим ознаками – віртуальності, глобальності, дистантності, опосередкованості, інтерактивності та гіпертекстуальності – дозволяє створити унікальний комунікативний простір, що дає змогу оптимізувати та інтенсифікувати процес опанування іноземної мови. В умовах інформаційного суспільства та інформатизації освіти, зокрема мовної, його результатами будуть активізація інтелектуальної діяльності суб'єкта освіти, можливість самовираження і саморепрезентації, розширення можливостей спілкування. Використання блогів для навчання іноземній мові має виняткове значення, оскільки з їх допомогою забезпечується можливість реального спілкування з носіями мови. У контексті мовної освіти це дозволяє створити віртуальне навчальне мовне середовище для формування сукупності іншомовних компетенцій та освітній простір, що передає соціокультурну своєрідність лінгвосоціуму, що досліджується [117]. Досвід у даній області різноманітний, але недовга історія існування блогерства свідчить про те, що в майбутньому, воно, можливо, набуде абсолютно нових можливостей застосування в освіті, особливо мовній.

У філософсько-освітній площині значний інтерес викликає специфіка створюваного блогами комунікативного простору нового типу – блогосфери, вона вибудовується на майже кардинально інших принципах, ніж звична комунікація, здійснювана в реально відчутному фізичному просторі. Цей простір – це «екзистенціальний модус», в якому відбувається осягнення буття людини, де воно (буття) отримує вимір, який об'єднує саму людину з Іншим. Кожен окремий блог – це «координата» блогосфери, яка спрямовує та розташовує людину в собуттєвості. У цьому контексті концептуально значущою є загальновідома теза М.М. Бахтіна: «Бути – означає спілкуватися». Блогінг припускає не тільки наявність суб'єкта як активно

діючої особи, але й індивідуальності, що володіє відмінностями, своєрідністю сприйняття, якими можна поділитися з *Іншим*. Комунікативна природа блогерства маніфестується у антропологічній спрямованості на осягнення і розуміння *Іншого* та саморозуміння, яке можливе у здійсненні герменевтичного виходу за межі власної ситуації у блоговій взаємодії. У процесі комунікації здійснюється взаємний обмін думками, почуттями, емоціями, тобто можна сказати, що відбувається з'єднання людських «світів» в єдине ціле. У блогах проявляється екзистенція *Іншого*, розгортається творчий процес взаєморозкриття, створюються умови для саморозвитку: «... блог може стати чудовим методом апробування свого голосу, а також у розвитку здатності формулювати і відстоювати свою думку у блогах, ми відкриваємо для себе власний стиль письма і мислення, бачимо, як вони відображаються у словах інших» [287, с. 251]. Тому, можемо зазначити, що виникнення нового феномена безпосередньо впливає і на способи суто соціального інформаційного обміну, тобто на створення, рух і збереження смислів між людьми, всередині суспільства.

Мотиваційний рівень особливо важливий для розуміння функціонування мовної особистості у блогосфері; його можна вважати найбільш індивідуалізованим, оскільки мотивація відображає базові особистісні характеристики індивіда. Основними мотивами створення власного блогового простору (англ. *blog space*) є, по-перше, бажання виразити свою позицію з тієї чи іншої проблеми; по-друге, відхід від мовних, соціальних, психологічних або інших бар'єрів у реальному спілкуванні (особливо іноземною мовою), а також від норм і правил, що супроводжують безпосереднє живе спілкування; по-третє, прагнення до експериментування зі своєю ідентичністю.

Аналізуючи перспективи застосування сервісів вікі у вищій освіті, дослідники [313; 319] вказують на те, що простота застосування, гнучкість і відкритість вікі-сторінок надає вищій освіті нові можливості, оскільки може забезпечити ефективний, гнучкий, зручний і економічно ефективний

інтерфейс для спільної роботи, створення знань і студентської взаємодії.

У просторі вікі акцент робиться на «всю людину», яка у ньому діє: учні/студенти беруть участь у створенні «продукту», тексту, документу, який пов'язує їх у співтовариство, усі вони сприяють навчанню один одного і, таким чином, стають членами співтовариства «дізнання». У цьому контексті, дослідники [313], наприклад, обговорюють визначення «запит спільноти», зосереджений на конкретній «проблемній ситуації», яка є каталізатором для її формування. Каталізатором може бути відсутність конкретного підручника і бажання мати найсвіжішу інформацію, що спонукає студентів досліджувати цілий ряд ресурсів, перш ніж вирішити, що буде знаходитися в центрі їхньої уваги. Таким чином, привабливість застосування вікі-сторінок у навчальному процесі пов'язана з тим, що вони створюють змістовне середовище, що стимулює творчий підхід до вирішення завдань, завдяки стимулюванню допитливості, нерегламентованості і багатоваріантності навчання, формування і розвитку нестереотипного мислення, можливістю висувати одночасно безліч ідей; сприяє підвищенню мотивації до навчання, заохочує ініціативу, оскільки учні самі мають можливість визначити проблеми і працювати спільно для того, щоб створити власний «продукт».

Можливість створити особисту сторінку вікі і розпочати дискусію дозволяє урізноманітнити навчальний процес, зробити його більш особистісно-орієнтованим, враховувати інтереси і думки не тільки всієї групи, але й конкретних особистостей. Як відзначають дослідники, робота з вікі-сторінкою веде до створення більш точних, різноманітних і інформативних текстів [329]. Крім того, створення сторінок вікі не вимагає великих зусиль від користувача, що дозволяє сконцентруватися на змісті, а не на технічній стороні процесу написання, отже полегшує викладачеві завдання контролю за роботою студентів.

Використання вікі сприяє організації ефективної роботи учнів, коли створюється баланс між індивідуальною роботою і роботою у групі; організації самоконтролю, оскільки розроблення спільного проекту вимагає

злагодженої роботи всіх його учасників; створення кожного проекту вимагає не тільки використання писемного мовлення, але й застосування знань з інших сфер; дозволяє здійснювати віддалений контроль самостійної діяльності студентів і забезпечення зворотного зв'язку. Крім того, спільна робота у просторі вікі полегшує навчальне завдання, оскільки колектив, в якому чітко розподілені обов'язки, найчастіше швидше справляється з більшим обсягом навчального матеріалу, ніж той, що вивчається окремими студентами [233]. Крім того, зворотній зв'язок забезпечує учнів інформацією про якість засвоєння навчального матеріалу, а оперативна корекція процесу навчання з участю всіх членів групи, сприяє повноті і завершеності засвоєння навчальної інформації, оскільки навчання проходить у предметному і соціальному контексті.

Однією з важливих рис даного сервісу є те, що творцями сторінок вікі може бути необмежена кількість людей різної культурно-мовної традиції, отже з'являється можливість ефективно розвивати соціокультурні вміння в учнів і студентів [165; 247; 275; 329]. На думку дослідників, робота над текстами (проектами) вікі формує здатність розуміти загальне і культурно специфічне у розвитку різних країн; осмислювати бачення картини світу представниками іншої соціокультури; дає можливість представляти свою країну та її культуру із врахуванням можливої культурної інтерференції, передбачаючи причини можливого непорозуміння і вміння уникнути їх за рахунок вибору адекватних засобів мовної взаємодії; вчить толерантно ставитися до представників інших культур, враховувати існування різних культурних моделей, а отже, уявлень, норм життя, вірувань, що формуються на їх основі; вміння розпізнавати і розуміти смислові орієнтири іншого лінгвосоціуму; готовність до міжкультурного діалогу.

Потенціал колективного способу навчання у просторі вікі у тому, що при його використанні забезпечується формування іншомовної комунікативної компетенції; з'являється можливість дистанційної організації проектної діяльності [233], коли (іноземна) мова використовується в

інтересах соціально та індивідуально значимих сфер спілкування, що дозволяє студентам виступати в ролі експертів у певних, вивчених темах. Підвищується також пізнавальна активність суб'єктів освіти, що пов'язана з обміном інформації; подолання мовних та психологічних бар'єрів, формуються особистісні і соціально значимі якості, такі як колективізм, взаємодопомога [342], самопізнання і саморозвиток, бажання і вміння спілкуватися, увага до партнерів по комунікації, до їхніх думок, інтересів.

Не даючи учням готових зразків для копіювання, вікі служать джерелом множинних комунікативних інтенцій і породжують потребу у обміні інформацією в ході спільної роботи. Як зазначає Годвін-Джонс (Godvin-Jones), вікі надають ідеальні умови для створення «товариств практикуючих» осіб, які будуть фіксувати інформацію, що стосується певної галузі знань [247]. Дана інформація буде змінюватися, збагачуватися і доповнюватися з плином часу, за допомогою вирішення проблемних питань в ході дискусії. Від буденного володіння мовою через оформлення виникаючих думок і образів у логічні, образні, графічні структури, через здатність особистості переробляти інформацію і давати їй оцінку, мобілізацію необхідних знань, уміння правильно будувати висловлювання і використовувати різноманітні екстралінгвістичні засоби, які є яскравим відображенням внутрішнього світу особистості і засобом індивідуалізації написання, у студента виникає відчуття приналежності до носіїв мови, що вивчається.

У цілому, використання вікі-сторінок у мовній освіті є ефективним і доцільним та включає наступний діапазон контекстів і сфер: обговорення і аргументація [233; 313; 333], можливість вільної дискусії [233]; спільне написання і спів виробництво, спільні групові письмові роботи [83; 233; 234]; створення еволюційної документації [233; 337], наприклад, оповідання, статті, доповіді, конспекти, огляди; дистанційна організація проектної роботи, націлена на рішення практично орієнтованих завдань [233]; створення вікі-творів, вікі-словника; підготовка анотованої бібліо- і

вебліографії [233] для створення дослідних проектних робіт з обраної теми [83; 233]; організації індивідуальної (групової, самостійної) роботи з навчальним матеріалом і створення кінцевого інформаційного продукту, що містить результати дослідження [83; 233].

Водночас використання вікі у мовній освіті, має ряд недоліків. До найбільш значущих дослідники [242; 332; 207; 270] відносять можливий негативний досвід, оскільки робота студента є відкритою для критики; неможливість перевірки даних і джерел, особливо щодо актуальності та точності наведених даних, використаної інформації, дотримання прав інтелектуальної власності. Авторська анонімність вікі-сторінки/вікі-тексту створює величезні проблеми для вищих навчальних закладів, де оцінка і градація, як і раніше, ґрунтуються на основі індивідуальних зусиль. Проте, цей недолік може бути усунений завдяки ефективній т'юторській діяльності викладача.

Сьогодні у багатьох університетах Сполучених штатах Америки та Європейських країн подкастинг сприймається як один із засобів навчання, канал асинхронної комунікації, який, на жаль, поки що не зайняв гідного місця у вітчизняній системі освіти. Такі західні засоби масової інформації, як CNN, BBC, CBS, ABC, RFI, France 2, Discovery Channel, New York Times, NewsWeek, Figaro, Wall Street Journal вже давно ведуть мовлення у форматі подкастингу. Спеціалізовані наукові журнали приєднуються до цієї тенденції і також розвивають подкастинг. Підписуватися на подкасти пропонують і багато закордонних бібліотек, наприклад, Британська національна бібліотека, Національна бібліотека Франції, яка надає безкоштовні подкасти на iTunes.

Філософсько-освітнє осмислення потенціалу подкастингу, дослідження його суттєвого впливу на процес формування особистості, не встигає за швидким його технологічним освоєнням і впровадженням у сферу освіти, а тому є затребуваним та актуальним. Суто технічні питання, що виникають при використанні подкастів [224; 227; 325], а також психологічні [205; 271], педагогічні, методичні [166; 276], лінгвістичні аспекти [118] вивчення мови

за допомогою його використання, стають нерозривно взаємопов'язаними зі світоглядними проблемами і питаннями. Іншим важливим фактором, що актуалізує питання вивчення потенціалу подкастингу, є необхідність розуміння освітніх наслідків його розвитку. Адже подкастинг вже обговорюється як новий перспективний інструмент мобільного навчання [215; 223]; його вплив не в самому пристрої, або доступності контенту, але у простоті публікації, підписки і використанні в декількох середовищах [214, с. 34].

На наш погляд, філософсько-освітній підхід до аналізу даної технології сприяє розкриттю недостатності технократичного підходу, який ігнорує людське буття. Він дозволяє також дати характеристику тих сторін функціонування подкастингу, які свідчать про нові творчі можливості людини. Подкастинг виступає як об'єктивний цілеспрямований процес, в який включена сама людина як суб'єкт і об'єкт одночасно; є складовою частиною об'єктивної реальності, в рамках якої формується та існує, і активно взаємодіє з соціокультурним простором суспільства. Ця взаємодія здійснюється на суспільному і індивідуальному рівнях, в соціальній, культурній, особистісній сферах життя людини: подкастинг є способом буття людини, а подкаст – це свого роду її «голос», який несе в собі якусь значиму (досить часто іншомовну) інформацію. При сприйнятті подкасту учень/студент є його реципієнтом, а при його створенні – автором, подкастером (від англ. podcaster). Подкастер як особистість знаходиться у постійному пошуку себе у відкритому інформаційному просторі, а як автор виступає лише одним з неавтономних смислів авторського «Я», оскільки «кодує» деякий зміст своєї свідомості за допомогою виразів мови. Отже контекст завжди носить індивідуальний характер. Тому, на наш погляд, подкастинг – специфічно людське буття і діяльність, змістовна і різноманітна, багатофункціональна і багатofакторна. У своїй антропологічній визначеності він виступає як культурний та цивілізаційний феномен – це і діяльність, і освітній процес, і елемент соціальної мережевої

взаємодії. Подкастинг, на переконання М. Лі та Е. Чана, допомагає зменшити відчуття ізоляції та стимулює почуття соціальної присутності [271].

На нашу думку, подкастинг уособлює собою етап розвитку сервісів Інтернету другого покоління, зумовлений підвищенням значущості інформації і знань в житті людини в контексті вирішення проблеми формування досвіду індивідуально-організаційної та орієнтаційної діяльності. Завдяки розвитку подкастингу формується принципово нове середовище, яке багато в чому визначає зміну освітнього простору. При цьому зміни стосуються як його складових, так і його форми, характеру взаємодії з соціумом, способу функціонування в суспільстві, і навіть нової ролі, яку мовна освіта починає відігравати у процесі становлення, формування та навчання особистості. Особливість сьогоденного буття людини така, що подкастинг є одночасно і реальність, і перспектива у розвитку освіти, тому це виключно важливий момент для наукового дослідження в умовах інформаційного суспільства, а отже, завдання філософії освіти полягає в тому, щоб вивчати і це «дане», що стало складною структурно-функціональною єдністю, не забуваючи, зрозуміло, що вона знаходиться у постійному русі та розвитку.

Подкастинг відповідає потребам сучасного студентства, оскільки допомагає подолати розрив «у доставці контенту» (англ. content delivery) сучасним «зануреним» у технології студентам. Від інших способів поширення цифрового аудіо та відео-матеріалу подкастинг відрізняється стандартизацією на основі протоколу RSS, що дозволяє здійснювати трансляцію матеріалів сайту. Стандартизація дозволяє уніфікувати опубліковані різними авторами файли незалежно від їх змісту. Наявність єдиної форми подання аудіо- та відео- файлів є тим ключовим фактором, який визначає успіх подкастингу і постійно збільшує кількість слухачів і творців подкастів.

Ми вважаємо, що експоненціальне зростання подкастингу значною мірою зумовлене його інтерактивністю. По-перше, учень/студент має вибір,

якого поки ще не запропонувала жодна інша технологія: можливість самому формувати контент (освітній, інформаційний тощо), тобто отримати саме те, що його цікавить. З нашої точки зору, подкастинг – буттєвий контекст самовизначення особистості, що направляє процес особистісного становлення в простір проблемної сполученості соціокультурних смислів і людської суб'єктивності. Тому, освоєння подкастингу здійснюється через розвиток ментальної, морально-етичної, світоглядної, естетичної та інших найважливіших характеристик особистості.

По-друге, використання технології подкастингу дозволяє реалізувати творчий потенціал суб'єктів освітнього процесу, перетворюючи їх з сукупності пасивних реципієнтів на активних його учасників. Звичайне сприйняття аудіовізуальної інформації теж є інтерактивним, але у цьому випадку не інформація управляє людиною, а людина – інформацією: вона вибирає, аналізує, усвідомлює та використовує. Перефразовуючи У. Еко, можна сказати, що, користуючись подкастами, нова аудиторія «цифрових аборигенів» відбирає і опрацьовує інформацію, в той час як попередня, стара отримує готові образи і готові судження, інтелектуально та емоційно не обробляючи їх. Крім того, використання даної технології дає можливість учням/студентам управляти своїм часом [251; 316], дозволяє їм самостійно вибудувати власну траєкторію навчання, працюючи з навчальним матеріалом в індивідуальному темпі, в зручний для них час, оскільки завантаження, прослуховування та перегляд подкастів можливе будь-коли і будь-де [224; 227; 325], навіть за допомогою мобільного телефону.

Система гіпертекстових зв'язків між різними подкастами і засобами їх обробки та редагування, а також розміщення архівів подкастових курсів та програм на веб-сайтах дають змогу долати такі обмеження особистісного спілкування, водночас розширюючи можливості отримання необхідної інформації, з урахуванням індивідуальних вподобань та стилів навчання [252]. Тому сьогодні технологія подкастингу виступає одним з компонентів сучасного процесу підготовки майбутніх фахівців, є формою взаємодії

суб'єктів освітнього процесу, їх особистісного та професійного становлення.

В контексті мовної освіти використання подкастів забезпечує учнів/студентів додатковою мовною практикою; сприяє організації міжкультурної комунікації (поширення та обмін подкастами у мережі як форма взаємодії людей однієї культури з представниками інших культур, які нерідко значно відрізняються один від одного); допомагає подолати бар'єри, що виникають при спілкуванні іноземною мовою. Подкасти ознайомлюють учнів/студентів з культурою країни досліджуваної мови як контексту, в рамках якого відбувається реалізація конкретного мовного акту, впливають на особистість учнів – не тільки на розширення їхнього кругозору, підвищення культурного рівня, удосконалення вмінь спілкування іноземною мовою [19], але й на виховання почуття поваги до іншомовного співрозмовника як суб'єкта і активного учасника спілкування, що сприяє реалізації виховних цілей навчання [117; 165; 166].

Отже, легкість поширення інформації, стандартизація формату, поліфункціональність, доступність, профільність, актуальність, автентичність, інтерактивність, комунікативність [117, с. 8], безмежність охоплення аудиторії, можливість самостійного вибору освітнього аудіо-візуального контенту, що з'являється у учня/студента, підтримка персонально-орієнтованого та мобільного навчання – свідчення того, що подкаст має значний потенціал в контексті сучасного філософсько-освітнього пошуку. Варто зазначити, що подкаст може бути завантажений в подкаст-хостинг сайту, наприклад, iTunes U, про який мова піде в наступному підрозділі.

Проведений аналіз використання соціальних мережеских сервісів 2.0 в освітній сфері дозволяє виділити наступні навчально-виховні особливості:

- комунікація: асинхронна і синхронна комунікація, інтенсивність спілкування, подолання мовних та психологічних бар'єрів;
- соціалізація: колективна робота, що спрямована на досягнення певних цілей; розвиток культури спілкування, відповідальності, самостійності;

формування таких особистісних і соціально значимих якостей, як колективізм, толерантність, увага до партнерів по комунікації, їхніх думок, інтересів;

- пізнавальні можливості: підвищення пізнавальної активності, пов'язаної з обміном інформації; розвиток емоційно-оцінного ставлення до світу;

- освітній ресурс: використання сервісів як навчально-інформаційного ресурсу, як інструменту для здобуття знань, що виконує пізнавальну, тезаурусну, культуротворчу (засіб формування нової глобальної інформаційної культури та її окремих субкультур) і естетичну функції; надає можливість особистісного і професійного самовизначення та вдосконалення і формування власних освітніх траєкторій, які визначаються в залежності від ціннісних установок і особистих цілей; стимулює індивідуалізацію процесу навчання;

- дослідницька ефективність: стимулювання допитливості, нерегламентованості і багатоваріантності навчання, формування і розвиток нестереотипного мислення; удосконалення досвіду продуктивної творчої діяльності, набуття досвіду науково-дослідницької діяльності.

В узагальненому вигляді головні особливості процесу комунікації за допомогою блогів, подкастів та вікі зводяться до наступних параметрів: синхронна або асинхронна комунікація, у якій доступ до інформації здійснюється у зручний час; неформальність спілкування, демократичність і відкритість, пов'язана з доступністю засобів комунікації; діалогічний характер комунікативних актів.

У сучасних умовах використання блогів, вікі, сервісу подкастів, технології подкастингу у мовній освіті сприяє створенню автентичного середовища для спілкування і навчання; реалізації особистісно-орієнтованого, діяльнісного, комунікативно-когнітивного підходу. Соціальні сервіси 2.0 створюють умови для найбільш повного розкриття особистісного потенціалу кожного учня, набуття досвіду науково-дослідницької діяльності

з використанням мови, що вивчається; сприяють підвищенню самоконтролю у процесі вивчення дисципліни, формуванню активної комунікативної позиції студента як суб'єкта міжкультурної взаємодії, умінню формулювати і висловлювати свою точку зору іноземною мовою, будувати комунікативну поведінку відповідно до основної теми комунікації, вибирати соціокультурно-прийнятний стиль спілкування, розвитку усіх видів мовленнєвої діяльності. Завдяки засобам зворотного зв'язку, що організують спілкування та обговорення інформації, суб'єкт освіти із пасивного споживача визначеної порції потрібної інформації перетворюється на активного її виробника, співавтора.

Отже, можна констатувати, що глобальна мережа Інтернет, сервіси та додатки сформували декілька сфер впливу, що стосуються пізнавальних і соціальних аспектів навчання іноземним мовам. До перших відносяться вивчення і мовна грамотність, а останні включають в себе спільне написання, спільне творення і представлення продукту, наприклад у блогах і вікі. Використання блогів, вікі, сервісу подкастів в освіті, у тому числі мовній, має бути науково та практично обґрунтованим, характеризуватися поетапним і скоординованим упровадженням. Ефективним середовищем, на наш погляд, може стати віртуальний освітній простір вузу, наприклад, із застосуванням iTunes U, що забезпечить можливість надання студентам необхідних інформаційно-освітніх матеріалів і управління процесом їх використання.

3.3. Функціонально-освітні аспекти iTunes U у світлі інноваційних змін сучасного університету

У світоглядно-освітньому вимірі iTunes U (англ. iTunes University) виступає як свого роду цифрове віртуальне «розширення» сучасного університету, яке реалізує пізнавальне, творче, освітнє, соціальне і культурне завдання, а в перспективі, на наш погляд, може стати невід'ємним елементом будь-якого університету у просторі Всесвітньої павутини. Створений розробниками американської компанії Apple Computers, Inc [263; 264] у 2007 році, з суто технічної точки зору, iTunes U є безкоштовним програмним додатком, який можна завантажити з iTunes Store.

iTunes U надає можливість прослуховування лекцій, перегляду відео, читання книг з цілого ряду навчальних дисциплін: іноземні мови, література, хімія, біологія, економіка, філософія, психологія, соціологія тощо. Ці навчальні матеріали створені викладачами тисяч освітніх закладів по всьому світу, зокрема, таких відомих університетів як Гарвард, Єль, Стенфорд, Оксфорд, Кембридж, Паризький університет, Відкритий університет у Великобританії та багато інших. З появою iTunes університету у викладачів з'явилась можливість створювати та надавати свої лекції, книги, тести мільйонам студентів у будь-якій точці земної кулі, адже все, що для цього потрібно, – завантажити необхідне програмне забезпечення на свій пристрій, тобто iTunes U дозволяє кожному відчувати себе частиною світового освітнього процесу, активно інтегрувати його, скористатися його досягненнями. Важливим є і той факт, що навчальні ресурси на iTunes U відображають не тільки різноманітність програм підготовки студентів, але й академічний бренд освітнього закладу.

Необхідність звернення до осмислення iTunes U визначається невідповідністю стрімких темпів розширення сфери його використання ступеню наукового аналізу цього явища та глобальною тенденцією його застосування у сфері освіти. Перший крок до аналізу його можливостей

зроблений такими дослідниками, як Д. Мак-Кінні, Дж. Дейк, Е. Любер, які досліджували ефективність подкастів у процесі підготовки студентів-психологів гуманітарного коледжу в штаті Нью-Йорк [281].

Можна припустити, що розповсюдження використання цього програмного додатку детермінується, по-перше, статусно-рольовою та нормативно-ціннісною системою взаємодій розробників, авторів курсів, учнів/студентів, зацікавлених осіб, користувачів; по-друге, потребою реалізації інтелектуального та креативного потенціалу авторів; по-третє, постійною взаємодією з «зовнішнім світом», що спрямований на включення різноманітної інформації (пізнавальної, освітньої, культурної тощо) до «внутрішнього світу» сучасної людини. На нашу думку, він передбачає реалізацію двох важливих функцій, пов'язаних з передачею освітніх продуктів: по-перше, він служить джерелом знань; по-друге, дозволяє людині реалізувати особисті освітні потреби, зумовлені суб'єктивним досвідом.

Концентрація різноманіття освітніх можливостей в одному місці створює певне освітнє середовище iTunes U. Це середовище, цей складний та багатоплановий простір, включає одночасно і традиційне і інноваційне, робить можливим процес використання теоретичних і практичних інновацій у сфері освіти у всій їхній різноманітності. Мета його розвитку, на нашу думку, полягає у відтворенні соціально-культурного досвіду і соціально значимого знання в контексті когнітивної та інформаційної взаємодії з глобальним освітнім середовищем. Основним засобом досягнення даної мети є створення та підтримка функціонування таких «утворень», як аудіо та відео файлів, зображень, книг, документів, що містять актуальну інформацію, відтворюють норми і цінності суспільства, сприяють розвитку творчих здібностей, формуванню нелінійного мислення учнівської та студентської спільноти. Цей простір проектується як відкрита система, функціонування якої спрямоване на інтеграцію освітніх ресурсів навчальних закладів, їхнього інтелектуального, культурного і духовно-морального потенціалу у розвинену інформаційну структуру згідно цільовим установкам мережевого суспільства

і місії iTunes U. З точки зору позитивного зростання знань, особливий інтерес викликає діяльність викладачів у цьому просторі, репрезентація їхнього наукового багажу і діяльнісно-комунікативний потенціал, який реалізується за допомогою інформації, відносин та зв'язків зі своїми студентами. Можна припустити, що вплив як на своїх учнів, так і на глобальну учнівську аудиторію здійснюється прямо пропорційно рівню їхніх знань і досвіду.

У концепції iTunes U, перефразовуючи К. Ясперса, реалізується потреба до всебічної відкритості разом із завданням встановлення безмежних відносин, щоб опосередковано наблизити окрему людину до цілого [192, с. 85]. Відповідно, основним пріоритетом розвитку освітнього простору в iTunes U можна вважати необхідність його формування як глобальної системи, що відкрита суспільству та включена у складну сукупність соціальних зв'язків з іншими інститутами, що, в той же час, за своїм наповненням, представляє собою дещо більше, ніж програмний додаток, орієнтований на суспільство своїми освітніми колекціями. Будучи транслятором інтелектуального потенціалу представлених освітніх закладів, одночасно безпосередньо впливаючи на зміну підходів до надання навчальної інформації, iTunes U відображає поступальну динаміку і еволюцію навчального процесу загалом.

Можна розділити основні функції iTunes U на «традиційні» і «інноваційні». Перша група функцій включає в себе всі ті аспекти діяльності традиційного університету як соціального інституту, які формувалися впродовж кількох століть інституційного розвитку і зберегли своє значення в сучасному суспільстві. Це функція освіти і виховання, функція трансляції соціокультурного досвіду і соціально значимого знання. Друга – об'єднує нові аспекти університетської діяльності, які отримали подальший розвиток у результаті впливу новітніх технологій, і включають в себе темпоральну та інтерактивну функції. Відповідно, можна виділити характерні для iTunes університету ознаки, а саме: інституційна ідентичність, сформована репутацією навчального закладу; досить високий ступінь інформаційної та

інституційної відкритості; різноманіття вибору предметів, включаючи природні, соціальні, гуманітарні науки; інтелектуальний потенціал репрезентованих університетів та коледжів.

На iTunes U представлені як «курси», так і «колекції» або «збірники». Курси мають навчальний план, навчальні матеріали (які включають документи, електронні книги, інтегроване відео, робочі листи з запитаннями та завданнями тощо), аудіо/ відео лекції, розміщені поетапно, в хронологічному порядку. Колекції – окремі лекції з аналогічної проблематики.

На наш погляд, iTunes U релевантний буттю індивіда цифрової епохи, освітнім і соціально-культурним умовам сучасного суспільства, організованому як система відкритих соціальних мереж. Особливим інноваційним аспектом застосування iTunes U стає трансляція і доставка інформації в максимально затребуваному цифро народженими студентами вигляді, оскільки завдання сучасної освіти – не передача знань, а оволодіння різноманітними способами отримання інформації і, головне, – її сприйняття, засвоєння та творче використання. Дійсно, «безрадісність викладачів і студентів – в оковах навчальних планів і впорядкованості занять, контролю та масовості результатів – відсутність стимулу до розуміння реального стану справ є вираженням атмосфери, в якій, мабуть, досягаються добрі результати технічних умінь і заснованого на опитуванні знання, але власне пізнання, здатність до ризику в дослідженнях і поглядах, стають неможливими» [192, с. 84]. Для iTunes U характерне різноманіття методів, форм, способів отримання інформації. Після завантаження необхідного програмного забезпечення на свій пристрій і отримання доступу до iTunes U, кожен має можливість працювати з навчальним матеріалом у зручний час і в зручному темпі; самостійно вибирати лекційні ресурси, підписуватись на них, прослуховувати їх на свій розсуд в будь-якому порядку, в залежності від своїх уподобань, інтересів, рівня та галузі підготовки. У цьому контексті доречно згадати слова Е. Тоффлера про те, що освіта за допомогою

комп'ютерів, запрограмовані інструкції та інші подібні методи, незважаючи на загальнопоширені хибні уявлення, радикально підвищують можливість різноманітності в класах. Вони дозволяють кожному студенту просуватися вперед у своєму власному темпі, вибрати індивідуальний шлях до знань, на відміну від жорсткої програми, існуючої в традиційному класі індустріальної епохи [331, с. 143].

Необхідно також відмітити, що iTunes U дозволяє організувати роботу з великими обсягами навчальної інформації, що постійно оновлюється і поповнюється, у різних диференційованих режимах з множинних гетерогенних джерел, а підібраний і структурований педагогами освітній контент є важливою умовою, що забезпечує відповідність змісту цілям і завданням навчання, а також потребам учнів. Крім того, експорт матеріалів в різні формати, а також компактність і надійність зберігання даних значно розширюють можливості освіти та самоосвіти, оскільки тепер лекції і конспекти завжди поруч. Разом з тим, слід наголосити на тому, що iTunes U як «посередник» між учасниками освітнього процесу, не змінює сутнісних підходів в освіті, забезпечуючи появу нових форм її існування, даний додаток виконує тільки додаткові функції.

Особисті уподобання індивіда визначають вибір (закладу, лекції, курсу), реалізація якого залежить від сукупності зовнішніх і внутрішніх детермінант. Зовнішні, наприклад, можуть ґрунтуватися на рекомендаціях педагога або друзів, приятелів тощо. Внутрішні – на особистісних уподобаннях. Тому вибір постає як складно організована діяльність, що має свою мотивацію, управління (тобто пошук в категоріях) і навіть операціональну структуру (завантаження подкастів, курсів з каталогу iTunes U, підписка на них), є чутливою до впливів зовнішніх факторів і регулюється суб'єктом освіти; включає в себе простий, смисловий та особистісний вибір, як такий, що найбільш повно розкриває суть даного феномена. Тому цей вибір є одночасно процесом, діяльністю, результатом і виступає засобом освіти і самоосвіти – ціннісно-орієнтованим, змістовним, предметним.

Отже, iTunes U як кумулятивна платформа для мобільного, електронного і дистанційного навчання, включає в себе просторовий, темпоральний, змістовний, методичний та організаційний компоненти. Відповідно, створюються альтернативні можливості підвищення рівня знань, варіативні освітні маршрути, з'являються можливості самостійного визначення траєкторії свого особистісно-професійного розвитку.

Сутнісними ознаками освітнього середовища iTunes U можна вважати: інтерактивність процесу навчання, яка забезпечується принаймні двостороннім каналом зв'язку – педагог-учень; адаптивність до індивідуальних особливостей учнів (наприклад, за рахунок повторного перегляду і прослуховування відео і аудіо лекцій, подкастів); опосередковане передавання знання; розмежування процесів передавання і прийому інформації, що забезпечує гнучкість процесу навчання; незалежність суб'єктів освіти від місцезнаходження; амбівалентність статусу навчання з допомогою даного додатку, яке може бути як самостійним навчанням (поза межами освітнього закладу), у форматі мобільного, або дистанційного навчання, так і інтегрованим у традиційну систему навчання.

Варто відмітити, що переважна більшість освітнього контенту подана англійською мовою, що пояснюється тим фактом, що вона є домінуючою науковою мовою, зростання якої є безпрецедентним з часів, коли латинь домінувала в академії в середньовічній Європі [195, с. 2]. З огляду на це, знання іноземної мови є однією з основних умов ефективного і раціонального використання автентичних освітніх ресурсів iTunes U. Вони, наприклад, можуть бути використані як додаткове джерело професійно-орієнтованої інформації, які можуть допомогти студентам покращити знання іноземної мови зі спеціальності: автентичний зміст є істотним джерелом поповнення лексикону за фахом.

Застосування iTunes U у вітчизняній системі освіти вимагає, перш за все, технологічної та технічної розробки, а також створення нових моделей організації, керівництва та управління процесом навчання. Це означає, що

освітні установи повинні розробити стратегію навчання, механізми участі суб'єктів освіти, навчальні програми, забезпечити навчання персоналу, створення ресурсів. Крім того, набувають актуальності питання, які пов'язані не тільки з використанням представлених освітніх ресурсів iTunes U, але й необхідністю створення власних для просування української освіти і науки, тобто iTunes U може стати платформою для представлення і промоції навчальних курсів рідною мовою.

Однак ресурсний потенціал iTunes U може бути успішно реалізований в системі вищої освіти України за певних умов. Найбільш значуща проблема – це наявність нових технологій та технічної оснащеності як навчальних закладів, так і самих суб'єктів освіти. Проте вона посилюється економічними факторами, пов'язаними, наприклад, з витратами на підготовку педагогів для використання нового програмного забезпечення, модернізацію існуючого програмного забезпечення, придбання планшетних комп'ютерів (слід пам'ятати, що iTunes U представляє собою додаток для iPad, iPhone і iPod Touch). Разом з тим, необхідно підкреслити, що перегляд, прослуховування та завантаження доступних курсів з каталогу iTunes U можна виконувати на персональному комп'ютері.

Варто також зазначити, що є певні вимоги щодо створення і представлення курсів на iTunes U. Перша – персональний ідентифікатор Apple, який потрібен для того, щоб отримати доступ до диспетчера iTunes U Course. Крім того, тільки афілійовані викладачі мають право надавати освітній контент в iTunes U а, навчальний заклад повинен мати публічний веб-сайт iTunes U і отримати ліцензію на контент. Далі – все просто. Після входу в iTunes U Course Manager, потрібно слідувати інструкціям [264, с. 3].

Разом з тим, наявний автентичний освітній контент iTunes U не тільки відкриває нові можливості для освіти і самоосвіти, але й створює певні проблеми для всіх учасників освітнього процесу. Серед них, по-перше, можна назвати завдання диференціації і розпізнавання релевантної інформації, оскільки iTunes U є відкритим ресурсом, але, у результаті цієї

відкритості, існують різні напрями навчання і траєкторії, а, отже, безліч питань вибору того чи іншого ресурсу, університету, теми, що цікавить, тощо. Крім того, оскільки курси і колекції постійно поповнюються і оновлюються, може виявитися, що учні перебувають у ситуації постійного вибору. Відповідно, відсутність готовності студентів раціонально послуговуватися ресурсами iTunes U для навчання може бути однією з перешкод для його успішного застосування. Далі, ефективно практичне застосування ресурсів іноземними мовами повинне включати в себе вибір навчального матеріалу за навчальною програмою; його адаптацію до конкретних цілей і завдань викладання і вивчення іноземної мови, а також до рівня володіння іноземною мовою. І, нарешті, не дивлячись на нові можливості для самоосвіти, існують ризики непродуктивного його використання, наприклад, бажання послухати музику, оскільки iTunes U – структурний додаток до iTunes, який є цифровим музичним сервісом, системою управління контентом.

Отже, цінні аспекти застосування iTunes U включають в себе відкритість, різноманітність і неоднорідність; багатофункціональність і інтерактивність; можливості для самоосвіти, мобільного і дистанційного навчання, навчання упродовж життя. iTunes U є платформою для реалізації потенціалу педагогів і учнів в освітньому процесі; середовищем, що надає всім зацікавленим особам можливості для персоналізованого навчання, незалежно від місця проживання; інструментом, який може бути використаний для вивчення іноземної мови на основі використання автентичного контенту.

Можна сказати, що концептуальна модель iTunes U знаходиться у процесі розробки і встановлення своїх пріоритетів для потенційних рішень існуючих проблем освітнього процесу і його можливого майбутнього. Це перспективний інструмент, який може бути застосований у системі вищої освіти України для представлення вітчизняного наукового та освітнього багату.

Висновки до третього розділу

Поява і розвиток соціальних сервісів і служб Інтернету другого покоління, онлайн-додатків, розвиток самої мережі не тільки суттєво впливають на те, як людина бачить і сприймає світ, але й стали рушійною силою освітніх змін. Вони створюють нову освітню реальність, невід'ємною частиною якої стає мережевий комунікативний простір, де формується «коннективність знання».

Соціально-інтерактивне навчання стимулює відхід від традиційної моделі передачі знань, перехід до децентралізованого поширення знання, зміну ролі викладача, який тепер стає фасилітатором, координатором діяльності учнів, направляє їх за власною навчальною траєкторією. Відкриті освітні практики вимагають не тільки вивчення предмета, але й становлення учнів як активних учасників освітнього процесу; сприяють розширенню географічних кордонів навчання; стимулюють перехід до різнорівневого навчання; від представлення, надання знань до доступу до інформації, її відбору, що перетворює ієрархічну структуру освітньої моделі у мережеву. Тому у сьогоденних умовах потрібна така освітня стратегія, яка б органічно об'єднала в собі різні теорії і концепції для того, щоб скерувати розроблення найбільш ефективної освітньої парадигми.

Проведений аналіз емпіричного вітчизняного і зарубіжного досвіду застосування блогів, подкастів і вікі в освіті, зокрема мовній, а також існуючих джерел по даній темі дозволили виділити можливості їх використання. Зазначені соціальні сервіси надають можливості асинхронної і синхронної комунікації; сприяють інтенсивності спілкування у іншомовному середовищі, подоланню мовних та психологічних бар'єрів, індивідуалізації процесу навчання, формуванню власних траєкторій, які визначаються в залежності від ціннісних установок і особистих цілей; надають можливості постійного особистісного і професійного вдосконалення.

Колективна робота (у вікі та блогах) спрямована на досягнення певних

цілей (розробка спільного проекту, написання твору, складання звіту тощо); розвиває уміння працювати у команді, почуття відповідальності; сприяє формуванню таких особистісних і соціально значимих якостей, як колективізм, увага до партнерів по комунікації, їхніх думок, інтересів; стимулює допитливість, нерегламентованість і багатоваріантність навчання, сприяє формуванню і розвитку нестереотипного мислення.

Соціальні сервіси 2.0 створюють умови для найбільш повного розкриття особистісного потенціалу кожного учня, набуття досвіду науково-дослідницької діяльності з використанням мови, що вивчається; сприяють підвищенню самоконтролю у процесі вивчення дисципліни, формуванню активної комунікативної позиції студента як суб'єкта міжкультурної взаємодії. Завдяки засобам зворотного зв'язку, що організують спілкування та обговорення інформації, суб'єкт освіти із пасивного споживача визначеної порції потрібної інформації перетворюється на активного її виробника, співавтора.

ВИСНОВКИ

Концептуалізація інформаційно-комунікативної сутності соціальних мережеских сервісів в сучасній освітній реальності дозволила сформулювати такі висновки:

1. Предметом аналізу в роботі стали: термінологічне словосполучення «соціальні мережескі сервіси», поняття «блог», «подкаст», «подкастинг», «вікі». Соціальні мережескі сервіси – програмні інструменти другого покоління Інтернету, що підтримують групову взаємодію, є комунікативно-орієнтованими, об'єднують користувачів у спільноти, дають можливість організувати спільний перетворювальний процес для створення нового продукту. Під блогами у роботі розуміються розміщені на Інтернет-сайті (або його розділі) відкриті записи-пости різного характеру одного/декількох авторів, що характеризуються наявністю гіперпосилань, можливістю коментування і регулярно поповнюються новими у зворотному хронологічному порядку. Подкаст визначено як продукт редакційно-видавничої діяльності ЗМІ; створений індивідуальним/колективним авторством твір; цифровий засіб інформації, комунікації, поширення знань; інструмент освіти і виховання; знаряддя політичної і ідеологічної боротьби. Подкастинг – технологія створення і поширення цифрових аудіо- і відео файлів у мережі, що дозволяє відтворювати їх на веб-сайті, переносити на власні пристрої і зберігати для подальшого використання. Вікі є соціально орієнтованим програмним забезпеченням на основі Інтернет-сторінок з можливістю спільного редагування та перерозподілу оригінального контенту.

2. Соціальні сервіси другого покоління Інтернету (зокрема блоги, подкасти, вікі) є максимально антропоцентричними, оскільки є результатом соціальних, комунікативних, інформаційних уподобань людини, де основною фігурою є сама людина, її думки, інтереси, знання. Вільна асинхронна і синхронна комунікація, мультिवаріантність та паралельність взаємодій, відсутність просторових меж та миттєвий обмін інформацією, її поширення,

самостійне продукування і використання; можливості конструювання ідентичності, у якому знаходить вираз реалізація уявлень про себе, що не завжди можуть бути досягнуті у реальному житті; можливість вибору власного шляху, що є мотивованим особистісними потребами, переконаннями, конкретною ситуацією роблять соціальні сервіси атрактивними засобами для спілкування, характеризують змістовно-діяльнісну сутність перебування індивіда у блогосфері, подкастовому середовищі, просторі різноманітних вікі. Самореалізація особистості у них, як процес прояву і втілення власного креативного потенціалу, зреалізування своїх можливостей, розгортається у різних формах і напрямках під впливом безлічі зовнішніх і внутрішніх факторів, як за допомогою власних зусиль, так і в співтворчості з іншими. Взаємодія у блогах, подкастовому середовищі, різноманітних вікі є місцем «зустрічі» різних ідеологій, що зумовлюють діалогізм і поліфонію «звучання»; вона виражається у виробленні соціокультурно прийнятного стилю спілкування, можливості виступити посередником між представниками різних культур тощо.

3. Показано, що сьогодні блог викристалізовується в особливу форму дискурсивного синтезу світоглядних, комунікативних, антропологічних та психологічних його засад. Він виступає як авторський «проект», існування якого сьогодні висвітлює кілька смислових напластувань: блог як мова, як діяльність (блогерство/блогінг/блогування), як жанр, навіть, як символ сучасної дигітальної епохи, одночасно акумулюючи в собі комунікативні, аудіально-візуальні, перформативні, інформативні, розважальні характеристики прояву реальності, забезпечуючи при цьому позачасову присутність автора, хоч кожна з них у тому чи іншому плані самовираження не є цілковито атрибутивною.

4. Сьогодні аудіо подкаст як сегмент мережевої комунікації стає однією з найпопулярніших і швидкозростаючих її форм. Своїм існуванням аудіо подкаст робить дійсність «почутою», дозволяє глибше проникнути у її зміст, усвідомити ті чи інші явища. Він передає інформацію, транслює і породжує

сенси, що задаються мовним, культурним, соціальним, особистісним, професійним контекстом. Подкаст є своєрідним цифровим «відображенням» суспільства, рівня моральності, особливостей культури, може бути «інструментом» соціально-політичної боротьби; репрезентує людину як суб'єкта, який пізнає, постаючи також «площадкою» для реконструкції його самого.

5. Синергетичний підхід до аналізу феномена спільного навчання, співтворчості у вікі-середовищі, зміщуючи акценти у вивченні становлення мовного буття особистості з феноменологічної, результативної форми у динамічну процесуальну сферу, дав можливість описати сам механізм колективного навчання у просторі вікі, показати поліваріантність, альтернативність шляхів розвитку, в умовах відкритості, ймовірного вибору і багатовекторної спрямованості; дозволив, за допомогою теорії фракталів, описати сутність включення індивіда в систему комунікативних і соціальних взаємодій.

6. Відкриті освітні практики, соціально-інтерактивне навчання і коннективізм, що формуються у результаті використання сервісів другого покоління Інтернету, посилюють соціальність всього освітнього процесу; стимулюють перехід до різнорівневого навчання; створюють умови для найбільш повного розкриття особистісного потенціалу кожного; сприяють становленню учнів як активних учасників процесу навчання, передбачають їх взаємодію та спільну участь у вирішенні автентичних і складних завдань реального світу, перетворюючи традиційну структуру освітньої моделі у мережеву, в якій викладач має зайняти позицію фасилітатора, консультанта, координатора навчально-дослідницької групи.

7. Використання блогів, подкастів, вікі у мовній освіті створює пролонговане занурення в іншомовне комунікативне середовище, дозволяє забезпечити суб'єктів освіти продуктивною мовною практикою, є компенсаторним механізмом при існуючому обсязі навчальних годин, ефективним засобом практичної реалізації теоретичних знань, спрямованих

на розвиток різних аспектів володіння мовою.

8. Використання iTunes U дозволяє кожному реалізувати особисті освітні потреби, самостійно вибудувати власну траєкторію навчання; дає можливість працювати з навчальним матеріалом у зручний час і зручному темпі. iTunes U є лише «посередником» між учасниками освітнього процесу і виконує додаткові функції, не змінюючи сутнісних підходів в освіті. Використання можливостей цього додатку у вітчизняній системі освіти вимагає створення нових моделей організації і управління процесом навчання. Крім того, набувають актуальності питання, пов'язані не тільки з користуванням представленими освітніми ресурсами, але й з необхідністю створення власних для просування української освіти і науки.

Перспективи подальших розвідок по темі будуть спрямовані на дослідження соціально-інтерактивного навчання у просторі мережі. Більш пильної уваги також потребує специфіка використання блогів і вікі в освітній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов Р.Н. Методологические и содержательные аспекты социальных исследований блогов: аналитический обзор [Электронный ресурс] / Р.Н. Абрамов // Социология: методология, методы, математическое моделирование. – 2012. – №. 35. – С. 90-118. – Режим доступа: <http://www.jour.isras.ru/index.php/soc4m/article/download/3738/3499> (дата звернення: 21.05.2014).
2. Андрущенко В.П. Ціннісний дискурс в освіті / В.П. Андрущенко // Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис / Інститут вищої освіти АПН України; редкол.: В.П. Андрущенко (гол. ред.) [та ін.]. – К.: Вид-во Інституту вищої освіти, 2008.– № 1. – С. 5-8.
3. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту [Текст]: Статті. Нариси. Інтерв'ю / В.П. Андрущенко. – К.: Знання України, 2004. – 738 с.
4. Андрущенко В.П., Скубашевська О.С. Мовні стратегії як чинник освітніх інновацій [Текст] / В.П. Андрущенко, О.С. Скубашевська // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: Наук. вісник: зб. наук. праць / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Українська АН. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова. – 2010. – Вип. 35. – С. 133-147.
5. Аршинов В.И. Синергетика как феномен постнеклассической науки [Текст] / Владимир Иванович Аршинов. – М.: ИФРАН, 1999. – 203 с.
6. Аршинов В.И., Буданов В.Г. Роль синергетики в формировании новой картины мира / В.И. Аршинов, В.Г. Буданов // Вызов познанию: Стратегии развития науки в современном мире / Отв. ред. Н.К. Удумян. – М.: Наука, 2004. – С. 374-393.
7. Ашиток Н. Мовна картина як система репрезентації світу [Текст] / Н. Ашиток // Молодь і ринок. – 2010. – №. 10. – С. 79-83.
8. Бабаева Ю.Д., Войсунский А.Е. Психологические последствия информатизации [Текст] / Ю.Д. Бабаева, А.Е. Войсунский //

- Психологический журнал. – 1998. – Т. 19. – №. 1. – С. 89-100.
9. Балик Н. Р. Використання соціальних сервісів Web 2.0 в галузі вузівської та післявузівської педагогічної освіти з інформатики / Н.Р. Балик // Наукові записки Тернопільського нац. пед. у-ту ім. В. Гнатюка. Серія: Педагогіка. – 2008. – №. 7. – С. 88.
 10. Балтіна О.Б. Подкасти як засіб вивчення та викладання англійської мови [Електронний ресурс] / О.Б. Балтіна. – 2011. – Режим доступу: <http://ea.donntu.org:8080/jspui/bitstream/123456789/1702/1/Baltina%20Olena%20-%20Podkasty%20jak%20zasib%20vyvchennia%20ta%20vykladannia%20anglijskoi%20movy.pdf> (дата звернення:05.05. 2014).
 11. Барлоу Дж. Декларация независимости Киберпространства [Текст] / Дж. Барлоу // Информационное общество; Под ред. А. Лактионова. – М.: АСТ, 2004. – С. 349-354.
 12. Бауман З. Индивидуализированное общество [Текст] / З. Бауман; пер. с англ. под ред. В.Л. Иноземцева. – М.: Логос, 2002. – 390 с.
 13. Бауман З. Глобализация. Последствия для человека и общества [Текст] / З. Бауман; пер. с англ. М. Л. Коробочкин. – М.: Весь мир, 2004. – 185 с.
 14. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества [Текст] / М.М. Бахтин // М.: Искусство, 1979. – 424 с.
 15. Бевзенко Л.Д. Социальная самоорганизация. Синергетическая парадигма: возможности социальных интерпретаций [Текст] / Л.Д. Бевзенко.– К.: Институт социологии НАН Украины, 2002. – 437 с.
 16. Белл Д., Иноземцев В.Л. Эпоха разобщенности: Размышления о мире XXI века [Текст] / Д. Белл, В.Л. Иноземцев. – М.: Центр исследований постиндустриального общества, 2007.– 304 с.
 17. Белянин В.П. Психолингвистика [Текст]: Учебник / В.П. Белянин. – М.: Флинта: Московский психолого-социальный институт, 2003 – 232 с.
 18. Бергер П. Социальное конструирование реальности: Трактат по социологии знания [Текст] / П. Бергер, Т. Лукман; [пер. с англ. Е.

- Рудкевич]. – М. : Медиум, 1995. – 333 с.
19. Бецько О.С. Дидактичні та методичні засади інтеграції подкастів в процес навчання іноземної мови у вищій школі [Електронний ресурс] / О.С. Бецько – Режим доступу: <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1074> (дата звернення: 09.07.2014).
 20. Бовтенко М.А. Компьютерная лингводидактика: учебное пособие [Текст] / М. А. Бовтенко. – М.: Флинта: Наука, 2005. – 216 с.
 21. Бодрийяр Ж. Система вещей [Текст] / Ж. Бодрийяр; Пер. с франц. и сопровод. статья С. Зенкина. – М.: Рудомино, 2001. – 220 с.
 22. Бодрийяр Ж. Фатальні стратегії [Текст] / Ж. Бодрийяр; пер. з франц. Л. Кононовича. – Львів: Кальварія, 2010. – 192 с.
 23. Брокмейер И., Харре Р. Нарратив: проблемы и обещания одной альтернативы / И.Брокмейер, Р.Харре // Вопросы философии. –2000. – №3. – С. 29-42.
 24. Брудный А.А. Психологическая герменевтика [Текст] / А.А. Брудный. – М.: Лабиринт, 2005. – 336 с.
 25. Брудный А.А. Коммуникация и семантика / А.А. Брудный // Вопросы философии. – 1981 . – №4. – С 40-48.
 26. Буданов В.Г. Синергетическая методология / В.Г. Буданов // Вопросы философии. – 2006. – № 5. – С. 79-94.
 27. Буданов В.Г. Трансдисциплинарное образование, технологии и принципы синергетики / В.Г. Буданов // Синергетическая парадигма. Многообразие поисков и подходов. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – С. 285-304.
 28. Буданов В. Синергетичні стратегії в освіті / В. Буданов // Вища освіта України. – 2003. – № 2. – С. 46-52.
 29. Буданов. В.Г. Синергетика: история, принципы, современность [Електронний ресурс] / В.Г. Буданов. – Режим доступу: <http://spkurdyumov.narod.ru/SinBud.htm> (дата звернення: 21.01.2014).
 30. Бурдые П. Воспроизводство: элементы теории системы образования

- [Текст] / П. Бурдые, Ж.-К. Пассроп; [пер. с фр. Н. Шматко]. – М.: Прогресс, 2007. – 346 с.
31. Вашкевич В.М. Проблема самовизначення особистості в історичному процесі / В.М. Вашкевич // Гілея: науковий вісник. – 2009. – №. 20. – С. 209-213.
 32. Витгенштейн Л. Логико-философский трактат [Текст] / Людвиг Витгенштейн; пер. с нем. Добронравова и Лахуты Д.; Общ. ред. и предисл. Асмуса В. Ф. – М.: Наука, 1958. – 133 с.
 33. ВікіОсвіта [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eduwiki.uran.net.ua/wiki/index.php> (дата звернення: 17.12.2015).
 34. Войсунский А.Е. Метафоры интернета / А.Е. Войсунский // Вопросы философии. – 2001. – Т. 11. – С. 97-112.
 35. Вокуев Н.Е. Феноменология притворства в современной культуре: на материалах блогосферы [Текст]: автореф. дис. на соискание учёной степени культурологии: 24.00.01 / Вокуев Н. Е. – Санкт-Петербург, 2013. – 28 с.
 36. Володин А.А. Методика применения технологии подкастинга в обучении: монография [Текст] / А.А. Володин, А.А. Володин. – Подольск: АНО ВПО «МОГИ», 2013. – 98 с.
 37. Волохонский В.Л. Психологические механизмы и основания классификации блогов [Електронний ресурс] // Личность и межличностное взаимодействие в сети Internet. Блоги: новая реальность / Под ред. Волохонского В.Л., Зайцевой Ю.Е., Соколова М.М. – СПб.: Издательство СПбГУ. – 2006. – С. 117-131. – Режим доступу: <http://volokhonsky.ru/internet/volokhonsky.pdf> (дата звернення: 17.03.2014).
 38. Воронкова В.Г. Философия информационного общества в контексте глобализационных процессов современности / В.Г. Воронкова // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2015. – №. 61. – С. 13-23.

39. Выготский Л.С. Мышление и речь. Психологические исследования [Текст] / Л.С. Выготский. – М.: Лабиринт, 1996. – 352 с.
40. Гадамер Х.-Г. Истина и метод: Основы философской герменевтики [Текст] / Х.-Г. Гадамер. – М.: Прогресс, 1988. – 699 с.
41. Ганаба С.О. Дидактичні аспекти адаптації ідей синергетики в освітній сфері / С.О. Ганаба // Науковий вісник Чернівецького університету. Філософія. – 2011. – Вип. 563-564. – С. 188-192.
42. Гельб И.Е. Опыт изучения Письма (Основы грамматики) [Текст] / И.Е. Гельб. – М.: Радуга, 1992. – 366 с.
43. Герасевич В.А. Блоги и RSS: Интернет-технологии нового поколения: самоучитель [Текст] / В.А. Герасевич. – СПб.: БХВ-Петербург, 2006. – 256 с.
44. Герасимова Е.М. Технологічна реальність масових комунікацій як ресурсна можливість розвитку освіти постмодерну / Е.М. Герасимова // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія. – К.: НАУ, 2015. – № 1 (21). – С. 10-15.
45. Гермашева Т.М. Виртуальная языковая личность в пространстве блог-дискурса [Електронний ресурс] / Т.М. Гермашева // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 2: Филология и искусствоведение. – 2014. – №. 2 (140). – С. 39-43. – Режим доступа: <http://vestnik.adygnet.ru/files/2014.2/3247/39-43.pdf> (дата звернення: 21.06.2015).
46. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века. (В поисках практико-ориентированных концепций) [Текст] / Борис Семенович Гершунский. – М.: Совершенство, 1998. – 608 с.
47. Гиренок, Ф.И. Метафизика пата (косноязычие усталого человека). – М: Лабиринт, 1995. – 201 с.
48. Гольдин А. Образование 2.0.: взгляд педагога [Електронний ресурс] / А. Гольдин // «Компьютерра-Online». – 2009. – Режим доступа: <http://www.computerra.ru:80/readitorial/393364/> (дата звернення:

- 19.03.2014).
49. Гольдин А. М. Образование 2. 0: модный термин или новое содержание? [Электронный ресурс] / А.М. Гольдин // Вопросы образования. – 2010. – №. 2. С. 224–237. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/obrazovanie-2-0-modnyy-termin-ili-novoe-soderzhanie> (дата звернення: 14.04.2014).
 50. Гончаров В.І. Аксіологічний вимір сучасної парадигми освіти: соціально-філософський аналіз [Текст]: монографія / Володимир Гончаров; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. – 367 с.
 51. Горбунова Л.С. Принципы реформирования высшей освіти в контексті інтеграційних процесів / Л.С. Горбунова // Філософські науки. – Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2007. – С. 28-34.
 52. Горошко Е.И. Образование 2.0 — это будущее отечественного образования? Ч. 1 «Попытка теоретической рефлексии» / Е.И. Горошко // Образовательные технологии и общество. – 2009а. – Т. 12, № 2. – С. 449-465.
 53. Горошко Е.И. Класс 2.0: от теории к практике (часть 2) / Е.И. Горошко // Образовательные технологии и общество. – 2009б. – Т. 12, № 3. – С. 449-465.
 54. Горошко Е.И. Образование 2.0 или социальный веб в действии: (попытка психолингвистической рефлексии) / Е.И. Горошко // Вопросы психолингвистики. – 2013. – №. 18. – С. 54-65.
 55. Горошко Е.И. Тендер и блоггика Интернета (психолингвистический анализ) [Электронный ресурс] / Е.И. Горошко // Текстология.ru – электронный журнал. – Режим доступа: <http://www.textology.ru/article.aspx?aId=75> (дата обращения: 24.03.2015).
 56. Горошко Е.И., Самойленко С.А. Твиттер как разговор через контекст: от образования 2. 0 к образованию 3. 0? / Е.И. Горошко, С.А. Самойленко // Educational Technology & Society. – Т.14. – № 2. – С. 502-530.

57. Горшкова Е.И. Блог как вид интернет-коммуникации [Текст]: дис. канд. фил.наук: 10.02.04 / Евгения Игоревна Горшкова – СПб, 2013. – 263с. – Режим доступа: <http://www.twirpx.com/file/1731155/> (дата звернення: 12.02.2015).
58. Грицик Н.В. Технологія подкастинг у викладанні іноземної мови (за професійним спрямуванням) / Н.В. Грицик // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету / Н.В. Грицик / Серія: Педагогічні науки. – 2015. – №. 124. – С. 24-26.
59. Гриценко М.В. Якість і доступність вищої освіти (філософсько-методологічний аспект) [Текст]: автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.10 / Гриценко Марина Василівна; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т вищ. освіти. – К., 2012. – 20 с.
60. Гумбольдт В. Язык и философия культуры / В. Гумбольдт – М., Прогресс, 1985. – 452 с.
61. Гуменюк Г. Антропологічний поворот в освіті постсучасності / Ганна Гуменюк // Філософія освіти. – 2012. – № 1–2 (11). – С. 165-175.
62. Гуссерль Э. Феноменология / Эдмунд Гуссерль // Логос. Философско-литературный журнал. –1991. – 1. – С.12-21.
63. Гадамер Г.-Г. Ідея Університету – вчора, сьогодні, завтра / Ганс-Георг Гадамер // Ідея Університету: Антологія [упоряд.: М. Зарубицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська]; відп. ред. М. Зарубицька. – Львів: Літопис, 2002. – С. 169 – 184.
64. Д'юї Дж. Демократія та освіта [Текст] / Дж. Д'юї; пер. з англ. М. Олійник, І. Босак, Г. Пехник. – Львів: Літопис, 2003. – 294 с.
65. Давыдов А. А. Социология изучает блогосферу [Електронний ресурс] / А.А. Давыдов // Социологические исследования. – 2008. – №. 11. – С. 92-101. – Режим доступа: http://ecsocman.hse.ru/data/208/632/1219/Davydov_13.pdf (дата звернення: 09.04.2015).
66. Дейк Т.А. Язык. Познание. Коммуникация [Текст] / Т.А. ван Дейк; пер. с

- англ. под ред. В.И. Герасимова. – Благовещенск: Типографкомплекс, 2000. – 308 с.
67. Делез Ж. Логика смысла [Текст] / Жиль Дельоз; пер. с франц. – М.: Academia, 1995. – 298 с.
68. Джемс В. Прагматизм: Перевод с английского П. Юшкевича [Текст] / Вильям Джемс. – СПб., Изд «Шиповникъ» 1910. – 244 с.
69. Дильтей В. Сущность философии [Текст] / В. Дильтей. – М.: Интрада, 2001 –159 с.
70. Добронравова И.С. Постнеклассические практики повседневности: преимущества синергетического контекста обсуждения / И.С. Добронравова // Практична філософія. – 2010. – № 2. – С. 24–29.
71. Добронравова І.С. Філософія науки і синергетика освіти/ І. С. Добронравова // Вища освіта України. – 2003. – № 2. – С. 7-12.
72. Дробіт І.М. Використання подкастів при викладанні англійської мови за професійним спрямуванням /І.М. Дробіт // Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. – 2011. – №. 5 (2). – С. 89-92.
73. Дротянко Л.Г. Соціокультурні підстави трансформації понятійного апарату сучасного філософування / Л.Г. Дротянко // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія. – 2014. – № 2 (20). – С. 15-18.
74. Дягло Н.В. Вікі-технології у сучасній освіті / Н.В. Дягло //Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2009. – №. 2. – С. 30-31.
75. Емелин В.А., Тхостов А.Ш. Вавилонская сеть: эрозия истинности и диффузия идентичности в пространстве интернета / В.А. Емелин, А.Ш. Тхостов // Вопросы философии. – 2013. – № 1. – С. 74-84.
76. Євтодюк А.В. Синергетичні засади моделювання освітніх систем [Текст]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: 09.00.03 / А.В. Євтодюк. – К., 2001. – 16 с.
77. Євтодюк А.В. Синергетично-футурологічний вимір сучасної філософії

- освіти [Текст] / А.В. Євтодюк // Практич. філософія: Науковий журнал. – 2004. – №3. – С. 218-228.
78. Зайцева Ю.Е. Роль ведення інтернет-дневника в становленні індивідуальності [Електронний ресурс] / В.Л. Волохонський, Ю.Е. Зайцева, М.М. Соколов // Личность и межличностное взаимодействие в сети Internet. Блоги: новая реальность: сборник статей. – СПб., 2006. – С. 104-117. – Режим доступу: <http://volokhonsky.ru/internet/zaytseva.pdf> (дата звернення: 17.03.2014).
79. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
80. Зернецька О. Глобальна політична блогосфера – нова арена політичної комунікації / О. Зернецька // Політичний менеджмент. – 2009. – № 2(35). – С. 13-26.
81. Зиндер Л.Р. Общая фонетика. 2-е изд., перераб. и доп. [Текст] / Л.Р. Зиндер – М.: Высшая школа, 1979. – 312 с.
82. Иванов Д.В. Императив виртуализации: Современные теории общественных изменений [Текст] / Д.В. Иванов. – СПб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2002. – 212 с.
83. Ильяхов М.О. Методические основы организации интерактивного обучения в сотрудничестве на базе технологии вики [Текст]: автореф. дис... канд..пед.наук: 13.00.02 / Ильяхов Максим Олегович. – М., 2013. – Режим доступу: <http://learnteachweb.ru/StudentArticles/ilyahovref.docx> (дата звернення: 03.08.2015).
84. Інформаційне суспільство у соціально-філософській ретроспективі та перспективі / В.В. Лях, В.С. Пазенок, Я.В. Любивий та ін.; Під ред. В.В. Ляха. – К.: ТОВ «XXI століття: діалог культур», 2009. – 404 с.
85. Історія філософії в її зв'язку з освітою. Підручник / За редакцією Г. Волинки. – К.: Каравела, 2006. – 480 с.
86. Іщук С.М. Дискурси особистісної самореалізації в мережі / С.М. Іщук // Вісник Національного Авіаційного Університету. Серія: Філософія.

- Культурологія. – 2014. – № 1 (19) – С. 63-67.
87. Іщук С.М. Жанри інтернет-комунікацій: принципи класифікації / С.М. Іщук // Вісник Національного Авіаційного Університету. Серія: Філософія. Культурологія. – 2012. – № 1 (15) – С. 85-89.
88. Іщук С. М. Мережа як простір гіпертекстуальності в контексті культури інформаційної ери / С.М. Іщук // Вісник Національного Авіаційного Університету. Серія: Філософія. Культурологія. – 2009. – №. 2 (10) – С. 169-173.
89. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура [Текст] / М. Кастельс; Пер. с англ. под науч. ред. О.И. Шкаратана. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
90. Кастельс М. Становление общества сетевых структур / М. Кастельс; Пер. с англ. В.Л. Иноземцева // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под ред. В.Л. Иноземцева. – М.: Academia, 1999. – С. 492-505.
91. Кивлюк О.П. Глобалізація та інформатизація освіти в предметному полі філософії освіти / О.П. Кивлюк // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2014. – №. 57. – С. 192-200.
92. Кивлюк О.П. Моделювання інформаційних процесів в контексті інформатизації суспільства / О.П. Кивлюк // Гілея: науковий вісник. – 2014. – №. 80. – С. 222-226.
93. Клепко С.Ф. Идеал образованности человека в XXI веке: метаобразование / С.Ф. Клепко // Образ человека будущего: кого и как воспитывать в подрастающих поколениях: коллективная монография / под ред. О. А. Базалука. – К.: МФКО, 2013. – Т. 3. – С. 131-147.
94. Клепко С.Ф. Методологія пізнання освіти: організувати хаос / С.Ф. Клепко // Практична філософія. – 2003. – № 1 (7). – С. 183-190.
95. Князева Е.Н. Основание синергетики. Режимы с обострением, самоорганизация, темпомыры [Текст] / Е.Н. Князева, С.П. Курдюмов. – СПб.: Алетейя, 2002. – 414 с.

96. Князева Е.Н. Синергетика на волне эпистемологического конструктивизма / Е.Н. Князева // Самоорганизация и синергетика: материалы конференции. – М., 2006. – С. 315-337.
97. Князева Е. Синергетика: начала нелинейного мышления [Электронный ресурс] / Е. Князева, С. Курдюмов. – Режим доступа: http://www.ecsocman.edu.ru/images/pubs/2004/07/02/0000165078/004ons2-93_-0038-51.pdf (дата звернення: 03.04.2014).
98. Колесова О.А. Інноваційна освіта в парадигмі інформаційних технологій [Текст]: дис. ... канд. філос. наук: 09.00.10 / Колесова Олена Анатоліївна; ДЗ «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». – О., 2011. – 189 с.
99. Кочубей Н.В. Мировоззренческий и методологический смысл понятия «нелинейность» / Н.В. Кочубей // Практична філософія. – 2005. – № 2. – С. 60-64.
100. Кочубей Н.В. Нелінійне мислення в освіті / Н.В. Кочубей // Філософські абрисы сучасної освіти: [монографія] / [Предборська І. М., Вишинська Г.В., Гайденко, В.О., Гамрецька Г.С. та ін.]; за заг. ред. І. Предборської. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. – С. 29-41.
101. Кочубей Н.В. Освіта в суспільстві знань: загроза чи розвиток / Н.В. Кочубей // Нова парадигма. Філософія. Політологія. Соціологія: Журнал наукових праць – К.: НПУ, 2007. – Вип. 65. Ч. 1. – С. 303-310.
102. Кочубей Н.В. Синергетические концепты и нелинейные контексты [Текст]: монографія / Н.В. Кочубей. – Суми: Университетская книга, 2009. – 236 с.
103. Кравченко П.А. Людське існування: тривалість та тривога буття / П.А. Кравченко // Вісник Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. – К., 2011. – Вип. 105. – С. 71-75.
104. Кремень В. Модернізація освіти – важливий чинник соціального, економічного і політичного розвитку України / В. Кремень // Вісник Національної академії наук України. – 2001. – №. 3. – С. 22-25.

105. Кримський С.Б., Павленко Ю.В. Цивілізаційний розвиток людства [Текст] / С.Б. Кримський, Ю.В. Павленко. – К.: Фенікс, 2007. – 316 с.
106. Кужелева-Саган И.П. «Реперные точки» междисциплинарной рефлексии по проблематике влияния новых медиа на сознание и поведение молодежи / И.П. Кужелева-Саган // Філософія освіти. Philosophy of Education: науковий журнал. – 2013. – №. 1. (12). С. 224–278.
107. Курдюмов С.П. Психология и синергетика / С.П. Курдюмов, В.Ю. Крылов, Г.Г. Малинецкий. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 1990. – 365 с.
108. Куцепал С.В. Комунікація та діалог у контексті освітніх викликів сучасності / С.В. Куцепал // Гілея: наук. вісн.: зб. наук. пр./голов. ред. В.М. Вашкевич.–К.: ВІР УАН. – 2012. – С. 531-534.
109. Куцепал С.В. Освіта в глобалізаційно-інформаційному континуумі: необхідність трансформації / С.В. Куцепал // Філософсько-антропологічні студії. – К.: Стилос. – 2008. – С. 139-145.
110. Кун Т. Структура научных революций. С ввводной статьей и дополнениями 1969 г. [Текст] / Т. Кун.– М.: Прогресс, 1977. – 300 с.
111. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна [Текст] / Ж.-Ф. Лиотар; Пер. с франц. Н.А. Шматко. – М.: Институт экспериментальной социологии; СПб.: Алетейя, 1998. – 160 с.
112. Лотман Ю.М. Структура художественного текста [Текст] / Ю.М. Лотман. – М.: Искусство, 1970. – 384 с.
113. Луман Н. Введение в системную теорию [Текст] / Н. Луман; Пер. с нем. К. Тимофеева. – М.: Логос, 2007. – 360 с.
114. Любивий Я.В. Проблема реструктуризації соціальних цінностей / Я.В. Любивий // Ціннісні орієнтації сучасного інформаційного суспільства; Під ред. В.С. Пазенюка, В.В. Ляха. – К.: Інститут філософії НАН України, 2013. – С. 179-291.
115. Маклюэн М. Понимание Медиа: Внешние расширения человека [Текст] / М. Маклюэн; Пер. с англ. В. Николаева. – М.: КАНОН-пресс-Ц»,

- «Кучково поле», 2003. – 464 с.
116. Мак-Люэн Г. М. Галактика Гутенберга: Сотворение человека печатной культуры [Текст] / М. Мак-Люэн; Пер. с англ. А. Юдина. – Киев: Ника Центр, 2003. – 432 с.
117. Малушко Е.Ю. Методика формирования иноязычной профильной аудитивной компетенции магистрантов лингвистики (на основе инфокоммуникационной технологии подкастов, английский язык) [Текст]: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / Малушко Е. Ю. – Пятигорск: ФГБОУ ВПО ПГЛУ, 2013. – 24 с. – Режим доступа: http://irbis.gnpbu.ru/Aref_2013/MalushkoE_Yu_2013.pdf (дата звернения: 18.01.2015).
118. Малушко Е.Ю. Обучение магистрантов иноязычной аудитивной компетенции в профессиональной подкаст-среде [Электронный ресурс] / Е.Ю. Малушко // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2014. – Т. 20. – С. 3776–3780. – Режим доступа: <http://e-koncept.ru/2014/55020.htm> (дата звернения: 11.01.2015).
119. Мамардашвили М. Сознание как философская проблема / М. Мамардашвили // Вопросы философии. – 1990. – №10. – С. 3-18.
120. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы [Текст] / А. Маслоу; Под общ. ред. Г.А. Балла и др. – М.: Смысл, 1999. – 423 с.
121. Михеева Л. Психоаналитические аспекты авторепрезентации в блоге / Л. Михеева // Digital Icons: Studie in Russian, Eurasian and Central European New Media. – 2009. – Т. 1. – №. 2. – С. 27-36.
122. Морослин П.В. Структурно-семантические параметры веб-блогов как особого речевого жанра [Электронный ресурс] / П.В. Морослин // Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки. – 2009. – №. 12. – Режим доступа:<http://cyberleninka.ru/article/n/strukturno-semanticheskie-parametry-veb-blogov-kak-osobogo-rechevogo-zhanra> (дата звернения: 01.10. 2014).
123. Моль А. Социодинамика культуры [Текст] / Абраам Моль; пер. с фр. /

- Предисл. Б. В. Бирюкова. Изд. 3-е. – М.: Издательство ЛКИ, 2008. – 416 с.
124. Муляр В.І. Проблема становлення особистості в системі «індивід-суспільство»: філософсько-культурологічний аналіз [Текст] / В.І. Муляр. – Житомир: ЖДТУ, 2005. – 319 с.
125. Назарчук А. В. Сетевое общество и его философское осмысление / А.В. Назарчук // Вопросы философии. – 2008. – № 7. – С. 61-75.
126. Назарчук А.В. Идея коммуникации и новые философские понятия XX века / А.В. Назарчук // Вопросы философии. – 2011. – № 5. – С. 157-165.
127. Наумов А. Образование 2.0 стучится в дверь... откроем? [Электронный ресурс] / А. Наумов // Компьютерра. – 2008. – №. 44. – С. 18-23. Режим доступа: <http://old.computerra.ru/2008/760/388331/> (дата звернення:13.04.2014)
128. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>.
129. Нестеренко Г.О. Особистість у нелінійному суспільстві [Електронний ресурс] монографія / Г.О. Нестеренко. – Запоріжжя: Просвіта, 2004. – 140 с. – Режим доступу: http://npu.edu.ua!/e-book/book/html/D/ispu_ksue_Monografiya_Nesterenko/ (дата звернення:13.03.2015).
130. Ніколаєва С.Ю. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання [Текст] / С. Ю.Ніколаєва // К.: Ленвіт. – 2003. – 273 с.
131. Новейший философский словарь [сост. А. А. Грицанов]. – Мн.: Из-во. В.М.Сакун, 1998. – 896 с.
132. Онопрієнко М.В. Дорожня карта високих технологій. Історико-наукові та філософсько-наукознавчі аспекти мегатехнологій знанневого суспільства [Текст]: монографія / М.В. Онопрієнко. – К.: Інформ.-аналіт. агентсов, 2011. – 359 с.

133. Патаракин Е.Д. Социальные сервисы Веб 2.0. в помощь учителю: практ. руководство [Текст] / Е.Д. Патаракин. – М.: Интуит.ру, 2007. – 64 с.
134. Патаракин Е.Д. Устройство сетевых сообществ [Текст] / Е.Д. Патаракин. – Нижний Новгород, 2004. – 53 с.
135. Пивоварська К. С. Віртуальні соціальні мережі в континуумі інтернету: соціально-філософський аналіз [Текст]: автореф. дис. канд. філос. наук: 09.00.03 / Пивоварська Ксенія Сергіївна; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т вищ. освіти. – Київ, 2015. – 19 с.
136. Плотников В.И. Ценность / В.И.Плотников // Современный философский словарь / Под ред. В.Е. Кемерова. – М, 2004. – С. 788.
137. Пожидаєва І. В. Лінгвопрагматичний аспект маніпулятивного дискурсу блогосфери (на матеріалі англійської, російської, української, французької мов) [Текст]: автореф. дис... кандидата філол. наук: 10.02.15 / Ірина Валентинівна Пожидаєва, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т філології. – К.: Б.в., 2013.– 19 с.
138. Полат Е.С. Дидактические возможности сети Интернет в преподавании иностранных языков / Е.С. Полат // Интернет в гуманитарном образовании / под ред. Е.С. Полат. – М.: ВЛАДОС, 2001. – С. 92 - 101.
139. Попов А. Блоги. Новая сфера влияния [Текст] / А. Попов. – М.: Манн, Иванов и Фербер, 2008. – 336 с.
140. Постмодернизм: энциклопедия / сост. и науч. ред.: А. А. Грицанов, М. А. Можейко. – Минск : Интерпрессервис: Кн. дом, 2001. – 1040 с.
141. Предборська І. М. Філософські основи нової парадигми освіти [Текст] / І. М. Предборська // Філософські абрисы сучасної освіти: [монографія] / [Предборська І. М., Вишинська Г. В., Гайдєнко В. О., Гамрецька Г. С. та ін.]; за заг. ред. І. Предборської. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. – С. 21-29.
142. Пригожин И. Перспективы исследования сложного [Текст] / И. Пригожин // Системные исследования. Методологические проблемы. – М.: Прогресс, 1987. – 156 с.

143. Проект концепції мовної освіти. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.osvita.ua/doc/files/news/132/13252/Concept_L_education.doc
144. Рикёр П. Память, история, забвения / Поль Рикёр. Избр. труды. – М.: Весь мир, 2004. – С. 675-690.
145. Риккерт Г. Философия жизни [Текст] / Г. Риккерт – К: Ника-Центр, 1998. – 512 с.
146. Рикер П. Конфликт интерпретаций. Очерки о герменевтике [Текст] / П. Рикер; пер. с фр. – М.: Academia-Центр: Медиум, 1995. – 411 с.
147. Роберт И.В. Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы, перспективы использования [Текст] / И.В. Роберт. – М.: Школа-Пресс, 1994. – 305 с.
148. Роджерс К. К науке о личности / К. Роджерс // История зарубежной психологии. Тексты. – М., Изд-во МГУ, 1986. – С. 200-230.
149. Розанов В.В. О понимании: Опыт исследования природы, границ и внутреннего строения науки как цельного знания [Текст] / В.В. Розанов – СПб.: Наука, 1994. – 539с.
150. Розина И.Н. Технологии исследования и продвижения компьютерно-опосредованной коммуникации [Електронний ресурс] / И.Н.Розина // Образовательные технологии и общество: науч.-теорет. журн. – 2007. – № 10(2). – С. 230 - 244. – Режим доступу: http://ifets.ieee.org/russian/-depository/v10_i2/html/1.htm (дата звернення: 07.11.2014).
151. Сафонова Т.В. Порядок интеракции в сетевых дневниках: альтернативная экономика сообщений / Т.В. Сафонова // Личность и межличностное взаимодействие в сети Internet. Блоги: новая реальность / Под ред. Волохонского В.Л., Зайцевой Ю.Е., Соколова М.М.–СПб.: Издательство СПбГУ. – 2006. – С. 55-75.
152. Семеновских Т.В. «Клипное мышление» – феномен современности // Оптимальные коммуникации (ОК) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://jarki.ru/wpress/2013/02/18/3208> (дата звернення:

18.06.2014)

153. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии [Текст] / Э. Сепир; пер. с англ. – М.: Прогресс, 1993. – 656 с.
154. Серль Дж. Рациональность в действии [Текст] / Д. Серль; пер.с англ. А. Колодия, Е. Румянцевой. – М.: Прогресс-Традиция, 2004. – 333 с.
155. Синергетика і освіта: монографія / За ред. В.Г. Кременя. – К.: Інститут обдарованої дитини, 2014. – 348 с.
156. Скотна Н.В. Особа в розколотій цивілізації: освіта, світогляд, дії [Текст] / Н.В. Скотна. – Л.: Українські технології, 2008. – 384 с.
157. Соболев О.М. Свобода і гуманізм у інформаційно-мережевому суспільстві ризиків / О.М. Соболев // Ціннісні орієнтації сучасного інформаційного суспільства; Під ред. В.С. Пазенюка, В.В. Ляха. – К.: Інститут філософії НАН України, 2013. – С. 60-105.
158. Соссюр Ф. Труды по языкознанию [Текст] / Ф. Соссюр. – М.: Прогресс, 1977. – 495с.
159. Соколова И.В. Развитие блогосферы образования: теоретико-методологические подходы к исследованию [Электронный ресурс] / И.В. Соколова //Ученые записки Российского государственного социального университета. – 2011. – №. 3. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-blogosfery-obrazovaniya-teoretiko-metodologicheskie-podhody-k-issledovaniyu> (дата звернення: 02.10.2015).
160. Стеценко Г.В. Педагогічний потенціал вікі-енциклопедії та її використання в навчально-виховному процесі / Г.В. Стеценко // Наукові записки Тернопільського держ. пед. ун-ту імені В.Гнатюка. Серія: Педагогіка. – Тернопіль, 2008. – №7. – С. 53-57.
161. Страшко І.В. Блогосфера як новий простір соціокультурної комунікації у сфері мовної освіти / І.В. Страшко // Гілея: науковий вісник. – 2015. – №. 101. – С. 400-404.
162. Страшко І.В. Освітній потенціал подкастингу: філософсько-педагогічний аспект/ І.В. Страшко // Гілея: науковий вісник. – 2015. – №.

103. – С. 268-273.

163. Страшко І.В. Технологічна реальність людства: пошуки шляхів дослідження освітньо-організаційних проблем у підготовці майбутніх мовознавців / І.В. Страшко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені МП Драгоманова. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія: Збірник наукових праць – пед.рада: В.П. Андрущенко (голова); за ред. О.В. Уваркіної. – Київ: видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – Вип. 35 (48). – С. 98-106.
164. Страшко І.В. Ціннісно–виховний аспект блогінгу у сучасній мовній освіті / І.В. Страшко // Гілея: науковий вісник. – 2016. – №. 104. – С. 146-150.
165. Сысоев П.В., Евстигнеев М.Н. Использование современных учебных Интернет-ресурсов в обучении иностранному языку и культуре [Электронный ресурс] // Язык и культура. – 2008. – №. 2. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/ispolzovanie-sovremennyh-uchebnyh-internet-resursov-v-obuchenii-inostrannomu-yazyku-i-kulture> (дата звернення: 02.11.2014).
166. Сысоев П.В. Подкасты в обучении иностранному языку [Электронный ресурс] / П.В.Сысоев // Язык и культура. 2014. №2 (26). – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/podkasty-v-obuchenii-inostrannomu-yazyku> (дата звернення: 07.10.2015).
167. Тимошенко О. І. Філософія як методологія формування та впровадження високих педагогічних технологій [Текст]: монографія / Олена Тимошенко; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К: Вид-во Європейського університету, 2011. – 353 с.
168. Титова СВ. Ресурсы и службы Интернета в преподавании иностранных языков [Текст] / СВ. Титова. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 2003. – 267с.
169. Тоффлер Э. Третья волна [Текст] / Э. Тоффлер; Пер. с англ. П. Гуревича. – М.: ООО «Издательство АСТ», 1999. – 784 с.

170. Триняк М.В. Інтеркультурна комунікація: освітній вимір [Текст]: монографія / М. В. Триняк; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Х., 2010. – 247 с.
171. Триняк М. В. Філософія сучасного курикулуму: стратегії пошуків втраченої реальності // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені ГС Сковороди. Філософія. – 2012. – №. 37. – С. 154-160.
172. Уэбстер Ф. Теории информационного общества [Текст] / Ф. Уэбстер; Пер. с англ. М.В. Арапова, Н.В. Мальшиной. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 400 с.
173. Филатова А.В. Оптимизация преподавания иностранных языков посредством блог-технологий (для студентов языковых специальностей вузов) [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / А.В. Филатова. – Москва, 2009. – 24 с. – Режим доступа: http://www.ffl.msu.ru/img/pages/File/avtoreferaty/filatova_avtorefetat_09.doc (дата звернення: 05.07.2014).
174. Філософська антропологія: екзистенціальні проблеми [Текст]: [наукове видання] / В. Шинкарук [та ін.]; ред. В. Г. Табачковський; Нац. акад. наук України, Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України. – Київ: Педагогічна думка, 2000. – 287 с.
175. Философская антропология [Текст]: словарь / Н. Хамитов [и др.]; под ред. д-ра филос. наук, проф. Н. Хамитова; Нац. акад. наук Украины, Ин-т философии им. Г. С. Сковороды, Софийс. ун-т им. К. Охридского, Филос. фак., Нац. пед. ун-т им. М. П. Драгоманова, Ин-т филос. образования и науки. – 2-е изд. – Киев: КНТ, 2014. – 465 с.
176. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; редкол.: В. І. Шинкарук (голова). – К.: Абрис, 2002. – 742 с.
177. Філософські абриси сучасної освіти [Текст]: монографія / Авт.кол.: [Предборська І., Вишинська Г., Гайдєнко В., Гамрецька Г. та ін.; За

- заг.ред. І.Предборської.]. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. – 226 с.
178. Франкл В. Человек в поисках смысла [Текст] / В. Франкл; общ. ред. Л. Я. Гозмана, Д. А. Леонтьева; пер. с англ. и нем. – М: Прогресс, 1990. – 366 с.
179. Фромм Э. «Иметь» или «быть» [Текст] / Э. Фромм; пер. с нем. Э. Телятниковой. – М.: АСТ: АСТ МОСКВА, 2008. – 314 с.
180. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие [Текст] / Ю. Хабермас; Пер. с нем. под ред. Д.В. Складнева. – СПб.: Наука, 2000. – 384 с.
181. Хайдеггер М. Путь к языку [Текст] / М. Хайдеггер // Время и бытие. Статьи и выступления. – М.: Республика, 1993. – 445 с.
182. Харгадон С. Web 2.0 – это будущее образования [Электронный ресурс] / С. Харгадон – Режим доступа: <http://www.distance-learning.ru/db/el/2FF50B0C29518A87C32574DD003290BC/doc.html> (дата звернення: 12.08. 2014).
183. Черкасова Н.В. Лингвокультурологические характеристики блога как жанра интернет-коммуникации / Н.В. Черкасова // Вестник ЧелГУ. 2012. №5 (259). [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/lingvokulturologicheskie-harakteristiki-bloga-kak-zhanra-internet-kommunikatsii> (дата звернення: 03.10.2014).
184. Шевцов А. Синергетичні принципи проектування педагогічного процесу як системи / А. Шевцов // Вища освіта України. – 2003. – № 2. –С. 115-119.
185. Шпет Г.Г. Сочинения [Текст] / Г.Г. Шпет – М.: Правда, 1989. – 601с.
186. Эко У. От Интернета к Гуттенбергу: текст и гипертекст // Интернет. М., 1998. №6-7. – С. 91 – 92.
187. Ющук Е.Л. Блог: создать и раскрутить [Текст] / Е.Л. Ющук. – М.: Вершина, 2008. – 168 с.
188. Ягодзінський С.М. Людський потенціал мережевих технологій / С.М.

- Ягодзінський // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. пр. – К.: НАУ, 2011.– Вип. 2 (14). – С. 80-83.
189. Ягодзінський С.М. Соціально-синергетичні передумови комплексності системи глобальних інформаційних мереж / С.М. Ягодзінський // Гілея: науковий вісник. Зб. наук. пр. / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2015. – Вип. 99 (8). – С. 227-230.
190. Ягодзінський С.М. Соціокультурний потенціал глобальних інформаційних мереж [Текст]: дис ... д-ра філософ. наук: 09.00.03 / Сергій Миколайович Ягодзінський . – Київ, 2016 . – 402 с.
191. Ярошенко А. О. Ціннісний дискурс освіти [Текст] / А. О. Ярошенко. – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2004. – 156 с.
192. Ясперс К. Идея университета [Текст] / Карл Ясперс; пер. с нем. Т. В. Тягуновой; ред. перевода О.Н. Шпарага; под общ. ред. М. А. Гусаковского. – Минск: БГУ, 2006. –159 с.
193. AlDahdouh A. A., Osório A. J., Caires S. Understanding knowledge network, learning and connectivism // International Journal of Instructional Technology and Distance Learning. – 2015. – Vol. 12. – №. 10. – P. 3-21.
194. Alexander B. Web 2.0: A new wave of innovation for teaching and learning? [Електронний ресурс] / В. Alexander // Educause Review, 41(2). – Режим доступу: <https://net.educause.edu/ir/library/pdf/ERM0621.pdf> (дата звернення: 23.09.2014).
195. Altbach P.G., Reisberg L., Rumbley L. E. Trends in global higher education: Tracking an academic revolution [Електронний ресурс] / Philip G. Altbach, Liz Reisberg, Laura E. Rumbley – 2009. – Режим доступу: http://www.cep.edu.rs/public/Altbach,_Reisberg,_Rumbley_Tracking_an_Academic_Revolution,_UNESCO_2009.pdf (дата звернення: 23.03.2016).
196. Andersen P. What is Web 2.0? Ideas, technologies and implications for education [Електронний ресурс] / Paul Andersen // JISC Technology and

- Standards Watch, 2007. – Vol. 1. – №. 1. – P. 1-64. – Режим доступа: <http://www.jisc.ac.uk/media/documents/techwatch/tsw0701b.pdf> (дата звернення: 18.09.2014)
197. Anderson T. Distance learning – social software’s killer ap? [Електронний ресурс] / ODLAA 2005 Conference. – Режим доступа: <http://www.unisa.edu.au/odlaaconference-/PPDF2s/13%20odlaa%20-%20Anderson.pdf> (дата звернення: 25.10.2015).
198. Armstrong L. Blogs as electronic learning journals [Електронний ресурс] / L.Armstrong, M. Berry, R. Lamshed // E-Journal of Instructional Science and Technology (e-JIST) I, Vol.7 (1). – Режим доступа: http://www.usq.edu.au/electpub/e-jist/docs/vol7_nol/currentpractice-/blogs.htm (дата звернення: 29.10.2015).
199. Augar N., Raitman R., Zhou W. Teaching and learning online with wikis / N. Augar, R. Raitman, W. Zhou // Beyond the comfort zone: proceedings of the 21st ASCILITE Conference, Perth, 5-8 December. – ASCILITE, 2004. – P. 95-104.
200. Bartlett-Bragg A. Blogging to learn / A. Bartlett-Bragg // The Knowledge Tree. – 2003. – Vol. 4. – P. 1-12.
201. Barger J. Weblogs resources FAQ [Електронний ресурс] / J. Barger – Режим доступа: <https://chnm.gmu.edu/digitalhistory/links/pdf/chapter1/1.41.pdf> (дата звернення: 19. 10. 2015).
202. Bell F. Connectivism: Its place in theory-informed research and innovation in technology-enabled learning / F. Bell // The International Review Of Research In Open And Distributed Learning. – 2010. – Vol. 12. – №. 3. – P. 98-118.
203. Blog // Merriam-Webster [Електронний ресурс] – Режим доступа: www.merriam-webster.com/dictionary/blog (дата звернення: 03.03.2015).
204. Blood R. The Weblog Handbook: Practical Advice on Creating and Maintaining Your Blog / R. Blood. Cambridge, Mass.:Perseus, 2002. – 144 p.

205. Bolliger D. U. Impact of podcasting on student motivation in the online learning environment / D.U. Bolliger, S. Supanakorn, C. Boggs // *Computers & Education*. – 2010. – Vol. 55. – №. 2. – P. 714-722.
206. Boud D. Using journal writing to enhance reflective practice / D. Boud // *New directions for adult and continuing education*. – 2001. – Vol. 2001. – № 90. – P. 9-18.
207. Boulos M. N. K. Wikis, blogs and podcasts: a new generation of Web-based tools for virtual collaborative clinical practice and education / M.N. K. Boulos, I. Maramba, S. Wheeler // *BMC medical education*. – 2006. – Vol. 6. – №. 1. – P. 41.
208. Boulos M. N. K. The emerging Web 2.0 social software: an enabling suite of sociable technologies in health and health care education / Kamel Boulos M. N., S. Wheeler // *Health Information & Libraries Journal*. – 2007. – Vol. 24. – №. 1. – P. 2-23.
209. Brandon B. Using RSS and weblogs for e-learning: An overview I B.Brandon [Электронный ресурс] // II *The E-learning Developers' Journal*. – Режим доступа:http://elearning.typepad.com/thelearnedman/files/eLearning_RSS_Weblogs.pdf (дата звернення: 19.08. 2015).
210. Brown J.S. Open education, the long tail, and learning 2.0 / John Seely Brown, Richard P. Adler // *Educause review*. – 2008. – Vol. 43. – №. 1. – P. 16-20.
211. Bruns A., Humphreys S. Building collaborative capacities in learners: the M/cyclopedia project revisited / A. Bruns, S. Humphreys // *Proceedings of the 2007 international symposium on Wikis*. – ACM, 2007. – P. 1-10.
212. Carrington V., Robinson M. Digital literacies: Social learning and classroom practices / V. Carrington, M. Robinson. – Sage, 2009. – 184 p.
213. Campbell A. P. Using Live journal for authentic communication in EFL classes I I *The Internet TESL Journal*, 10(9). – Режим доступа: <http://itesli.org/Techniques/Campbell-LiveJournal/> (дата звернення: 17. 04. 2015).

214. Campbell G. There's something in the air: Podcasting in education / G. Campbell // *Educause review*. – 2005. – Vol. 40. – № 6. – P. 32–47.
215. Cebeci Z. Using podcasts as audio learning objects [Electronic resource] / Z. Cebeci, M. Tekdal // *Interdisciplinary Journal of E-Learning and Learning Objects*. – 2006. – Vol. 2. – № 1. – P. 47-57. – Режим доступа: http://www.editlib.org/p/44813/article_44813.pdf (дата звернення: 03.09. 2015).
216. Chadha M., Avila A., Gil de Zúñiga H. Listening in: Building a profile of podcast users and analyzing their political participation [Electronic Resource] / M.Chadha, A.Avila, H. Gil de Zúñiga // *Journal of Information Technology & Politics*. – 2012. – Vol. 9. – №. 4. – P. 388-401. – Режим доступа: https://www.researchgate.net/profile/Homero_Gil_De_Zuniga/publication/254366452_Listening_In_Building_a_Profile_of_Podcast_Users_and_Analyzing_Their_Political_Participation/links/55af615b08aed9b7dcddb3.pdf (дата звернення: 17.01. 2016).
217. Christin A.-M. L'image écrite ou la dérision graphique / Anne-Marie Christin – Paris: Flammarion, coll. «Champs-arts» 2009. – 456 p.
218. Connectivism [Electronic resource] – Access mode: <https://en.wikipedia.org/wiki/Connectivism> (дата звернення: 23.04. 2015).
219. Cormier D. Rhizomatic education: Community as curriculum [Electronic resource] / Dave Cormier // *Innovate: Journal of online education*. – 2008. – Vol. 4. – № 5. – Article 2. – Access mode: <http://nsuworks.nova.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1045&context=innovate> (дата звернення: 27.04. 2015).
220. Crystal D. *Language and the Internet* / D. Crystal. – Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2001. – 272 p.
221. Cunningham W. Wiki Design Principles [Electronic resource] / Ward Cunningham – Access mode: <http://c2.com/cgi/wiki?WikiDesignPrinciples> (дата звернення: 09.02. 2014).
222. D'Souza Q. *Web 2.0. Ideas for Educators: A Guide to RSS and More*.

- [Electronic resource] / Q. D'Souza – Access mode: http://cent.uji.es/wiki/_media/seminari:100ideasweb2educators_es.pdf (дата звернення: 19.08. 2015).
223. De Lièvre B. Des podcasts pour l'apprentissage au niveau universitaire [Electronic resource] / B. De Lièvre, G. Temperman, E. Dujardin // Frantice.net. – 2010. – Access mode: <http://www.frantice.net/docannexe.php?id=164> (дата звернення: 28.08. 2015).
224. Diem R. Podcasting: a new way to reach students /R. Diem // Language teacher -Kyoto-Jalt-. – 2005. – Vol. 29. – № 8. – P. 45.
225. Dieu B., Stevens V. Pedagogical affordances of syndication, aggregation, and mash-up of content on the Web / B. Dieu, V. Stevens //TESL-EJ. – 2007. – Vol. 11. – №. 1. – P. 1-15.
226. Divitini M. Blog to support learning in the field: lessons learned from a fiasco [Електронний ресурс] / M. Divitini, O. Haugaløkken, E.M. Morken // IEEE, 2005. – P. 219-221. – Режим доступу: http://ren.inekstranett.no/PageFiles/218/ICALT2005_ref.pdf (дата звернення: 17.12. 2015).
227. Donnelly К.М. Podcasting: Co-opting MP3 players for education and training purposes [Електронний ресурс] / К.М. Donnelly, Z.L. Berge // Online Journal of Distance Learning Administration. – 2006. – Vol. 9. – № 3. – Режим доступу: <http://www.westga.edu/~distance/ojdla/fall93/donnelly93.htm> (дата звернення: 28.08. 2015).
228. Downes S. An Introduction to Connective Knowledge: [Електронний ресурс] / S. Downes – Режим доступу: <http://www.downes.ca/post/33034> (дата звернення: 23.01. 2014).
229. Downes S. Educational blogging / Stephen Downes // Educause review. – 2004. – Vol. 39. – №. 5. – P. 14-26.
230. Downes S. E-learning 2.0 [Електронний ресурс] / Stephen Downes // Elearn magazine. – 2005. – Vol. 2005. – №. 10. – P. 1. – Режим доступу: http://www.elearnmag.com/view_full.php?id=100001 (дата звернення: 28.08. 2015).

www.oerafrica.org/FTPFolder/SharedFiles/ResourceFiles/36098/33485/33465/E-learning%20200%20by%20Stephen%20Downes.doc (дата звернення: 14.08.2015).

231. Downes S. Places to go: Connectivism & connective knowledge / S. Downes // *Innovate: Journal of Online Education*. – 2008. – Vol. 5. – №. 1. – P. 6.
232. Ducate L.C., Lomicka L.L. Exploring the blogosphere: Use of web logs in the foreign language classroom / L.C. Ducate, L.L. Lomicka // *Foreign language annals*. – 2005. – Vol. 38. – № 3. – P. 410-421.
233. Duffy P. The use of blogs, wikis and RSS in education: A conversation of possibilities [Електронний ресурс] / P. Duffy, A. Bruns – 2006. – Режим доступу: <http://eprints.qut.edu.au/5398/1/5398.pdf> (дата звернення: 19.08.2015).
234. Ebersach A. Wiki: Web collaboration / A. Ebersbach, M. Glaser, R. Heigl, A. Warta. – Springer; 2nd ed. 2008. – 483 p.
235. Evans P. The wiki factor / P. Evans // *BizEd*. – 2006. – Vol. 5. – №. 2. – P. 28-32
236. Farrell H. The power and politics of blogs / H. Farrell, D.W. Drezner. – 2007. – Vol. 134. – № 1/2. – P. 15-30
237. Ferdig R.E., Trammell K.D. Content delivery in the «Blogosphere»/ R.E. Ferdig, K.D. Trammell // *THE Journal (Technological Horizons In Education)*. – 2004. – Vol. 31. – № 7. – P. 12.
238. Fiedler S. Personal webpublishing as a reflective conversational tool for self-organized learning / S. Fiedler // *BlogTalks*. – 2003. – Vol. 2. – P. 190-216.
239. Fountain R. Wiki pedagogy / Renée Foutain // *Dossiers technopédagogiques*. – 2005. – P. 319-325.
240. Fleck L. Powstanie i rozwój faktu naukowego / Ludwik Fleck // *Wprowadzenie do nauki o stylu myślowym i kolektywie myślowym; tł. z jęz. niem.* – Maria Tuskiewicz. Wstęp do wydania polskiego – Zdzisław Cackowski. Lublin: Wydawnictwo Lubelskie. – 1986. – 221 s.
241. Gavelek J.R., Raphael T.E. Changing talk about text: New roles for teachers

- and students / J.R. Gavelek, T.E. Raphael // *Language Arts*. – 1996. – P. 182-192.
242. Giles J. Internet encyclopaedias go head to head / J. Giles // *Nature*. – 2005. – Vol. 438. – №. 7070. – P. 900-901.
243. Gill K.E. How can we measure the influence of the blogosphere [Электронный ресурс] / К. Е. Gill // *WWW 2004 Workshop on the Weblogging Ecosystem: Aggregation, Analysis and Dynamics*. – 2004. – Режим доступа: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.124.2509&rep=rep1&type=pdf> (дата звернення: 19.08. 2015).
244. Gillmor D. We the media: Grassroots journalism by the people, for the people [Text] / D. Gillmor. – «O'Reilly Media, Inc.», 2006. – 320 p.
245. Geoghegan M. W. Podcast solutions: The Complete Guide to Podcasting [Text] / M.W. Geoghegan, D. Klass / – Apress, 2005. – 240 p.
246. Glogoff S. Instructional blogging: Promoting interactivity, student-centered learning, and peer input [Электронный ресурс] / Stuart Glogoff // *Innovate: Journal of Online Education*. – 2005. – Vol. 1. – №. 5. – P. 3. – Режим доступа: <http://nsuworks.nova.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1174&context=innovate> (дата звернення: 16.07. 2015)
247. Godwin-Jones R. Blogs and wikis: Environments for on-line collaboration / R. Godwin-Jones // *Language, Learning and Technology*. – 2003. – №7(2). – P. 12-16.
248. Guillaume M. L'empire des réseaux / M. Guillaume. – Descartes & Cie, 1999. – 157 p.
249. Gurak L.J., Antonijevic S. The psychology of blogging you, me, and everyone in between /L.J. Gurak, S. Antonijevic // *American Behavioral Scientist*. – 2008. – Vol. 52. – №. 1. – P. 60-68.
250. Haas P.M. Introduction: epistemic communities and international policy coordination // *International organization*. – 1992. – Vol. 46. – №. 1. – P. 1-35.

251. Hargadon S. Web 2.0 Is the Future of Education [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.stevehargadon.com/2008/03/web-20-is-future-of-education.html> (дата звернения: 21.08. 2014).
252. Harris H. Educational usages of podcasting / H. Harris, S. Park // *British Journal of Educational Technology*. – 2008. – Vol. 39. – № 3. – P. 548-551.
253. Harris R. *La sémiologie de l'écriture* /R. Harris – Paris: CNRS Edition, 1993. – 376 p.
254. Hawkins S. Reevaluating assumptions about speech perception: interactive and integrative theories /S. Hawkings // J.M. Pickett. *The Acoustics of Speech Communication- fundamentals, speech perception theory and technology* Boston: Allyn and Bacon, 1999. – P. 232-288.
255. Heidegger M. *The Question Concerning Technology and other Essays* [Электронный ресурс] / М. Heidegger // – London, 1977. – P. 12. – Режим доступа:http://ssbothwell.com/documents/ebooksclub.org__The_Question_Concerning_Technology_and_Other_Essays.pdf (дата звернения: 02.12. 2015).
256. Herring S. C. Bridging the gap: A genre analysis of weblogs [Электронный ресурс] / S.C. Herring, L.A. Scheidt, S. Bonus, E.Wright // *System sciences, 2004. proceedings of the 37th annual Hawaii international conference on.* – IEEE, 2004. – P. 11 pp. – Режим доступа: <http://douri.sh/classes/ics234cw04/herring.pdf> (дата звернения: 02.04. 2016).
257. *History of Podcasting* [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.voices.com/resources/articles/podcasting/history-of-podcasting> (дата звернения: 25.01. 2015).
258. Hong W. *Exploring Educational Use of Blogs in US Education* [Электронный ресурс] / W. Hong // [Online Submission, 2008]. – Vol. 5. – № 10. – P. 34-38. – Режим доступа: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED503871.pdf> (дата звернения: 19.08. 2015).
259. Hookway N. *Entering the blogosphere: some strategies for using blogs in social research* / N. Hookway // *Qualitative research*. – 2008. – Vol. 8. – №. 1.

- P. 91-113.
260. Huetten S. Blogs in education [Электронный ресурс] / S. Huetten // Teaching Effectiveness Program: Be free to teach – Vol. 6. – P. 2010. – Режим доступа: <http://www.careersmarts.com/21/BlogsInEducation.pdf> (дата обращения: 19.09. 2015).
261. Illich I. Deschooling Society / Ivan Illich. – NY: Harper & Row, 1971. – 186 p.
262. iTunes U Bring your classroom together on iPad [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.apple.com/education/ipad/itunes-u/> (дата обращения: 06.09. 2015).
263. iTunes U Course Guidelines [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://www.apple.com/education/ipad/itunes-u/pdfs/iTunesU_CourseCreation.pdf (дата обращения: 04.08. 2015).
264. iTunes U Guidelines. Creating your course [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://www.apple.com/support/itunes-u/docs/iTunesU_Course_Guidelines_011912.pdf (дата обращения: 03.08.2015).
265. Kamel Boulos M. N. The emerging Web 2.0 social software: an enabling suite of sociable technologies in health and health care education / Kamel Boulos M. N., S. Wheeler // Health Information & Libraries Journal. – 2007. – Vol. 24. – №. 1. – P. 2-23.
266. Krajcik J. S. A collaborative model for helping middle grade science teachers learn project-based instruction / J. S. Krajcik // The elementary school journal. – 1994. – P. 483-497.
267. Kerres M. Implikationen von Web 2.0. fur das E-Learning / M.Kerres, A. Nattland // Web 2.0 – Schlagwort oder Megatrend? Fakten, Analysen, Prognosen. hrsg. v. Gernot Gehrke, Düsseldorf, München: kopaed. – 2007. – P. 37–54.
268. Kumar R. Structure and evolution of blogspace [Электронный ресурс] / R. Kumar, J. Novak, P. Raghavan, A. Tomkins // Communications of the ACM.

- 2004. – Vol. 47. – №. 12. – P. 35-39. – Режим доступа: <http://www.tomkins.family/static/papers/src/KNR+04.pdf> (дата звернення: 12.11.2015).
269. LaBonte J. Parents Guide to the Internet / Jay LaBonte. – Pinecone Publishing; 1 edition, 2006. – 181 p.
270. Lanier J. Digital Maoism: The Hazards of the New Online Collectivism / Jaron Lanier // [Электронний ресурс] – Режим доступа: <https://www.edge.org/documents/archive/edge183.html> (дата звернення: 29.11.2015).
271. Lee M. J. W. Reducing the effects of isolation and promoting inclusivity for distance learners through podcasting [Электронний ресурс] / Mark J. W. Lee, Anthony Chan // Turkish Online Journal of Distance Education. – 2007. – Vol. 8. – № 1. – Режим доступа: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tojde/article/download/5000102724/5000095820> (дата звернення: 04.02.2016).
272. Lee S. Effective e-learning through collaboration [Электронний ресурс] / Steve Lee, Miles Berry // Coming of age: An introduction to the new World Wide Web. – 2006. – P. 19-24. – Режим доступа: http://ete567su07.pbworks.com/f/Pages+from+Coming_of_age.pdf (дата звернення: 16.06.2014).
273. Leif B., Cunningham W. The Wiki Way: Quick collaboration on the Web / B. Leif, W. Cunningham, Addison-Wesley Longman Publishing Co., Inc, 2001. – 464 p.
274. Markoff, J. Welcome to the wide world of the podosphere [Электронний ресурс] / J.Markoff // THEAGE.com. – 2005. – Режим доступа: <http://www.theage.com.au/news/Music/Welcome-to-the-wide-world-of-the-podosphere/2005/04/09/1112997222784.html>, free (дата звернення: 01.03.2013).
275. Matthew K. I. Wiki as a collaborative learning tool in a language arts methods class / K.I. Matthew, E. Felvegi, R. A. Callaway // Journal of Research on

- Technology in Education. – 2009. – Vol. 42. – №. 1. – P. 51-72.
276. McBride K. Podcasts and second language learning [Электронный ресурс] / Kara McBride // Electronic Discourse in Language Learning and Language teaching, John Benjamins, Amsterdam. – 2009. – P. 153-167. – Режим доступа: http://www.slu.edu/~kmcbrid8/McBride_podcasts09.pdf (дата звернения: 21.01. 2015).
277. McGarr O. A review of podcasting in higher education: Its influence on the traditional lecture / O. McGarr // Australasian Journal of Educational Technology. – 2009. – Vol. 25. – №. 3. – P. 309-321.
278. McCrindle M. The ABC of XYZ: Understanding the global generations / M. McCrindle, B. Duffin, E. Wolfinger, B. Salt. – McCrindle Research; 3rd edition. – 2014. – 288 p.
279. McCullagh K. Blogging: self presentation and privacy / K. McCullagh // Information & communications technology law. – 2008. – Vol. 17. – №. 1. – P. 3-23.
280. McGee P., Diaz V. Wikis and podcasts and blogs! Oh, my! What is a faculty member supposed to do? [Электронный ресурс] / P. McGee, V. Diaz // Educause Review. – 2007. – V. 42. – №. 5. – P. 28. – Режим доступа: <https://net.educause.edu/ir/library/pdf/erm0751.pdf> (дата звернения: 07.09. 2014).
281. McKinney D. iTunes University and the classroom: Can podcasts replace Professors? [Электронный ресурс] / D. McKinney, J. L. Dyck, E. S. Luber // Computers & education. – 2009. – Vol. 52. – № 3. – P. 617-623. – Режим доступа: <http://www.brown.uk.com/teaching/qualitativepostgrad/mckinney.pdf> (дата звернения: 17.08. 2015).
282. McLoughlin C., Lee M. J. W. Social software and participatory learning: Pedagogical choices with technology affordances in the Web 2.0 era / C. McLoughlin, M. J. W. Lee // ICT: Providing choices for learners and learning. Proceedings ascilite Singapore 2007. – 2007. – P. 664-675.

283. Meng, J. Podcasting and Vodcasting: a White Paper [Электронный ресурс] / J. Meng. – 2005. – Режим доступа: http://edmarketing.apple.com/adcinstitute/wpcontent/Missouri_Podcasting_White_Paper.pdf, free (дата звернения: 11.12.2011).
284. Metcalfe M. Pragmatic inquiry / M. Metcalfe // Journal of the Operational Research Society. – № 59(8), 1091-1100.
285. Miller C.R., Shepherd D. Blogging as social action: A genre analysis of the weblog [Электронный ресурс] / C.R. Miller, D. Shepherd // Into the Blogosphere: Rhetoric, Community, and Culture of Weblogs. – Minneapolis, Minnesota: University of Minnesota, 2004. – Режим доступа: https://wayback.archive-it.org/338/20080108031843/http://blog.lib.umn.edu/blogosphere/blogging_as_social_action_a_genre_analysis_of_the_weblog.html (дата звернения: 19.09. 2015).
286. Mitchell W.J. Me++: The Cyborg Self and the Networked City / William J. Mitchell. – Cambridge, MA: MIT Press, 2003. – 259 p.
287. Mortensen T., Walker J. Blogging thoughts: personal publication as an Online Research Tool [Электронный ресурс] / T. Mortensen, J. Walker // Researching ICTs in context. – 2002. – Vol. 249. – Режим доступа: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.156.7392&rep=rep1&type=pdf#page=257> (дата звернения: 19.09. 2015).
288. Myers G. The Discourse of Blogs and Wikis / Greg Myers. – Bloomsbury Academic; 1 edition, 2010. – 180 p.
289. Miyazoe T., Anderson T. Learning outcomes and students' perceptions of online writing: Simultaneous implementation of a forum, blog, and wiki in an EFL blended learning setting / T. Miyazoe, T. Anderson // System. – 2010. – Vol. 38. – №. 2. – P. 185-199.
290. Nardi B.A. Why we blog [Электронный ресурс] / B.A. Nardi, D.J. Schiano, M. Gumbrecht, L. Swartz // Communications of the ACM. – 2004. – Vol. 47. – №. 12. – P. 41-46. – Режим доступа:

- http://psych.stanford.edu/~mgumbrec/Why_We_Blog.pdf (дата звернення: 27.12. 2015).
291. Next Generation Learning Challenges. Underlying Premises: Blended Learning [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://net.educause.edu/ir/library/pdf/NGLC002.pdf> (дата звернення: 07.11. 2015).
292. Nowson S. The language of weblogs: a study of genre and individual differences [Електронний ресурс]: PhD Thesis / S. Nowson. – University of Edinburgh, 2006. – 279 р. – Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/277047.pdf> (дата звернення: 22.11. 2015).
293. Olcoń M. Blog jako dokument osobisty – specyfika dziennika prowadzonego w Internecie / M. Olcoń // Kultura i Społeczeństwo. – 2003. – Т. 47. – №. 2. – S. 123-143.
294. O’Neill M. E. Automated use of a wiki for collaborative lecture notes / M. E. O’Neill // ACM SIGCSE Bulletin. – ACM, 2005. – Vol. 37. – №. 1. – P. 267-271.
295. O’Reilly T. What Is Web 2.0? Design patterns and business models for the next generation of software [Електронний ресурс] / Tim O’ Reilly – Режим доступу: <http://www.oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html?page=3> (дата звернення: 29.05. 2015).
296. O’Shea T. Birkbeck Web Forum on Learning and Teaching [Електронний ресурс] / T. O’Shea – Режим доступу: www.bbk.ac.uk/asd/view/view02.html (дата звернення: 07.12. 2014).
297. Oblinger D. G., Oblinger J. L. Educating the Net Generation (Boulder, Colo.: EDUCAUSE, 2005), e-book. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.educause.edu/ir/library/pdf/pub7101.pdf> (дата звернення: 10.05.2014).
298. Oren E. How semantics make better wikis / E. Oren, J. G. Breslin, S. Decker // Proceedings of the 15th international conference on World Wide Web. – ACM, 2006. – P. 1071-1072.

299. Palfrey J. Born Digital: Understanding the First Generation of Digital Natives / J. Palfrey, U. Gasser. – NY: Basic Books, 2010. – 400 p.
300. Parker K. R., Chao J. T. Wiki as a teaching tool / K. R. Parker, J. T. Chao // Interdisciplinary journal of knowledge and learning objects. – 2007. – Vol. 3. – №. 1. – P. 57-72.
301. Pedró F. The new millennium learners: Challenging our views on ICT and learning [Электронный ресурс] / F. Pedró // Inter-American Development Bank, 2006. – №. 9228. – Режим доступа: <http://www.oecd.org/dataoecd/1/1/38358359.pdf> (дата звернения: 17.11.2014).
302. Podcast [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://en.wikipedia.org/wiki/Podcast> (дата звернения: 03.09.2014).
303. Podcast [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/podcast> (дата звернения: 03.09.2014).
304. Podcasting [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/podcast?q=podcasting> (дата звернения: 03.09.2014).
305. Podcasting [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/podcasting> (дата звернения: 03.09.2014).
306. Prensky M. Digital natives, digital immigrants part 1 // On the horizon. – 2001. – Vol. 9. – №. 5. – P. 1-6.
307. Prensky, M. Digital Natives, Digital Immigrants, Part II: Do They Really Think Differently? // On the horizon. – 2001. – Vol. 9. – №. 6. – P. 15-24.
308. Redecker C. Learning 2.0 – The impact of social media on learning in Europe [Электронный ресурс] / C. Redecker, K. Ala-Mutka, Y. Punie // Policy brief. JRC Scientific and Technical Report. EUR JRC56958 EN. – Режим доступа: <http://www.ict-21.ch/com-ict/IMG/pdf/learning-2.0-EU-17pages-JRC56958.pdf> (дата звернения: 03.08.2015).

309. Rettberg J. W. Blogging / J. W. Rettberg – Polity; 2 edition, 2013. – 192 p.
310. Reinhold S. WikiTrails: Augmenting wiki structure for collaborative, interdisciplinary learning [Электронный ресурс] / Silvan Reinhold // Proceedings of the 2006 international symposium on Wikis. – ACM, 2006. – P. 47-58. – Режим доступа: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.95.7856&rep=rep1&type=pdf> (дата звернения: 02.10. 2014).
311. Roland N. Baladodiffusion et apprentissage mobile: approche compréhensive des usages étudiants de l'Université libre de Bruxelles [Электронный ресурс] / N. Roland // Sciences et Technologies de l'Information et de la Communication pour l'Éducation et la Formation. – 2013. – Vol. 20. – Режим доступа: http://sticef.univ-lemans.fr/num/vol2013/12-roland-atame/sticef_2013_NS_roland_12p.html (дата звернения: 02.02. 2015).
312. Rosell-Aguilar F. Top of the pods – In search of a podcasting «podagogy» for language learning [Электронный ресурс] / F. Rosell-Aguilar // Computer Assisted Language Learning. – 2007. – Vol. 20. – №. 5. – P. 471-492.
313. Ruth A., Houghton L. The wiki way of learning [Электронный ресурс] // Australasian journal of educational technology. – 2009. – Vol. 25. – №. 2. – Режим доступа: http://www98.griffith.edu.au/dspace/bitstream/handle/10072/25638/55788_1.pdf?sequence=1 (дата звернения: 02.02 2015).
314. Salmon G., Edirisingha P. Podcasting for learning in universities. – McGraw-Hill Education (UK), 2008. – 248 p.
315. Scale M-S. Categorizing blogs as information sources [Электронный ресурс] / M-S. Scale, A. Quan-Haase. – 2012. – Режим доступа: http://socialmedialab.ca/influencel2/submissions/influencel2_submission_18.pdf (дата звернения: 02.12 2014)
316. Sharples M. The design of personal mobile technologies for lifelong learning / M. Sharples // Computers & Education. – 2000. – Vol. 34. – № 3. – P. 177-193.

317. Scheurich, J. Research method in the postmodern / James Joseph Scheurich. Falmer Press, London. –1997. – 198 p.
318. Schmidt J. Blogging practices: An analytical framework / J. Schmidt // Journal of Computer-Mediated-Communication. – 2007. – Vol. 12. – № 4. – P. 1409-1427.
319. Schwartz L. Educational wikis: Features and selection criteria [Электронный ресурс] /Linda Schwartz, Sharon Clark, Mary Cossarin, and Jim Rudolph // The International Review of Research in Open and Distributed Learning. – 2004. – Vol. 5. – №. 1. – Режим доступа: <http://www.irrodl.org/index.php/irrodl/article/viewArticle/163/244> (дата звернення: 12.04. 2015).
320. Seitzinger J. Be constructive: Blogs, podcasts, and wikis as constructivist learning tools [Электронный ресурс] / Joyce Seitzinger // Learning solutions e-magazine. – 2006. – Vol. 7. – P. 329-356. – Режим доступа: https://www.researchgate.net/profile/Joyce_Seitzinger/publication/2007_72664_Be_constructive_Blogs_podcasts_and_wikis_as_constructivist_learning_tools/links/0f31752d5e86b2970d000000.pdf (дата звернення: 23.03. 2015).
321. Serfarty V. Online Diaries: Towards a Structural Approach / V. Serfarty // Journal of American Studies. – 2004. – № 38(3). – P. 457-471.
322. Siemens G. Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age [Электронный ресурс] / Georges Siemens – Режим доступа: http://er.dut.ac.za/bitstream/handle/123456789/69/Siemens_2005_Connectivism_A_learning_theory_for_the_digital_age.pdf?sequence=1 (дата звернення: 19.02. 2015).
323. Singh A.K. J. Affordances of Wikispaces for collaborative learning and knowledge management / A.K. J Singh., R.N. S.R Harun, W. Fareed // GEMA: Online Journal of Language Studies. – 2013. – Vol. 13. – №. 3. – P. 79-97.
324. Scutter S. How do students use podcasts to support learning / S. Scutter, I.

- Stupans, T. Sawyer, S. King // *Australasian Journal of Educational Technology*. – 2010. – Vol. 26. – №. 2. – P. 180-191.
325. Sloan S. Podcasting: An Exciting New Technology for Higher education [Електронний ресурс] / S. Sloan // CATS 2005: March 23, 2005 – Content Syndication Using RSS in Higher Education, – Режим доступу: <http://edupodder.com/conferences/index.html> (дата звернення: 07.02 2015).
326. Strashko I. Philosophical and educational orientation of iTunes University as a possibility of satisfying individual needs for education / I. Strashko // «Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії»: Збірник наукових праць / За ред. В.Г. Воронкової.– Вип. 65. – Запоріжжя, РВВ ЗДІА, 2016. – С. 76-84.
327. Strashko I. Podcasting as a sociocultural phenomenon / I. Strashko // *Nowoczesna edukacja: filozofia, innowacja, doświadczenie*. – 2016. – Вип. 5. – С. 106-114.
328. Sulisworo D. Designing the online collaborative learning using the Wikispaces / D. Sulisworo // *International Journal of Emerging Technology and Learning, (iJET)*. – 2012. – Vol. 7. – №. 1. – P. 58-61.
329. Sykes J. M. Web 2.0, synthetic immersive environments, and mobile resources for language education / J.M. Sykes, A. Oskoz, S.L. Thorne // *Calico Journal*. – 2008. – Vol. 25. – №. 3. – P. 528-546.
330. Tazzoli R., Castagna P., Campanini S. E. Towards a semantic wiki wiki web [Електронний ресурс] / R. Tazzoli, P. Castagna, S.E. Campanini // 3rd International Semantic Web Conference (ISWC2004), Hiroshima, Japan. – 2004. – Режим доступу: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.630.178&rep=rep1&type=pdf> (дата звернення: 12.07.2015).
331. Toffler A. Future shock [Електронний ресурс] / A.Toffler // New York: Bantam Books. – 1970. – Vol. 399. – Режим доступу: http://eindtijdinbeeld.nl/EiB-Bibliotheek/Boeken/Future_Shock_-

- _Alvin_Toffler_-.pdf (дата звернення: 07.11.2014).
332. Tomlin S. Science in the web age: The expanding electronic universe: The expanding electronic universe / S. Tomlin // *Nature*. – 2005. – Vol. 438. – №. 7068. – P. 547-547.
333. Tumlin M. Collectivism vs. individualism in a wiki world: Librarians respond to Jaron Lanier's essay «Digital Maoism: The hazards of the new online collectivism» / M. Tumlin, S.R. Harris, H. Buchanan, K. Schmidt, K. Johnson. *Serials Review*. – № 33(1). – P. 45-53.
334. Veen W., Vraking B. Homo Zappiens and its consequences for learning, working and social life [Електронний ресурс] / W. Veen, B. Vraking // *Trendstudie im Rahmen des BMBF Projektes Internationales Monitoring*. – 2008. – Режим доступу: http://www.internationalmonitoring.com/fileadmin/Downloads/Trendstudien/Trends_V2/IMOMAG_Veen_final_mit_cover.pdf?PHPSESSID=a86e3c449feeb354c42fed817cc443a1 (дата звернення: 21.03. 2014).
335. Veen W. Learning strategies of homo zappiens: towards new learning arrangements [Електронний ресурс] / Wim Veen and W. Veen // *Book of Abstracts*. – 2009. – P. 20-25. – Режим доступу: http://vd.ucr.ac.cr/ecci/?wpfb_dl=17 (дата звернення: 11.03. 2014).
336. Wagner M. The Benefits and Concerns of the Read/Write Web in Education: Blogs, Wikis, RSS, and Social Networks, including MySpace.com [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.cue.org/why/web2> (дата звернення: 27.02. 2014).
337. Wang C., Turner D. Extending the wiki paradigm for use in the classroom [Електронний ресурс] / C. Wang, D. Turner // *Information Technology: Coding and Computing, 2004. Proceedings. ITCC. International Conference on*. – IEEE, 2004. – Vol. 1. – P. 255-259. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/profile/David_Turner6/publication/4068064_Extending_the_wiki_paradigm_for_use_in_the_classroom/links/545cf02d0cf2c1a63bfa5add.pdf (дата звернення: 13.03. 2014).

338. Wheeler S. Our digital future 3: Semantic Web [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.steve-wheeler.co.uk/2016/08/our-digital-future-3-semantic-web.html> (дата звернення: 13.03. 2016).
339. We've got blog: How weblogs are changing our culture [Rodzvilla J. ed.] – Basic Books, 2002. – 242 p.
340. Wells G. Dialogic inquiry: Towards a Sociocultural Practice and Theory of Education / Gordon Wells. New York: Cambridge University Press, 1999. – 370 p.
341. Wenger E. Supporting communities of practice [Электронный ресурс] / Etienne Wenger // A survey of community-oriented technologies. – 2001. – Режим доступа: https://guard.canberra.edu.au/opus/copyright_register/repository/53/153/01_03_CP_technology_survey_v3.pdf (дата звернення: 27.03. 2014).
342. West J.A., West M.L. Using wikis for online collaboration: The power of the read-write web / James A. West, Margaret L. West. – John Wiley & Sons, 2009. – 160 p.
343. Wiki [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://en.wikipedia.org/wiki/Wiki> (дата звернення: 13.11. 2014).
344. Wikipedia. Web 2.0. Wikipedia [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://en.wikipedia.org/wiki/Web_2.0 (дата звернення: 13.11. 2014).
345. Williams J.B., Jacobs J.S. Exploring the use of blogs as learning spaces in the higher education sector / J.B. Williams, J.S. Jacobs // Australasian journal of educational technology. – 2004. – Vol. 20. – №. 2. – P. 232-247.
346. <http://www.audio-lingua.eu/>
347. www.bbc.co.uk/podcasts
348. <http://blog.i.ua/>
349. <http://blogoreader.org.ua/>
350. <https://www.blogger.com/>
351. www.canalblog.com/
352. <http://creerunblog.fr/>

353. <http://www.french-podcasts.com>
354. www.lefigaro.fr/podcasts/
355. http://www1.rfi.fr/lffr/statiques/accueil_apprendre.asp
356. <https://www.over-blog.com/>
357. <http://www.podcastfrancaisfacile.com/>
358. <http://en.termwiki.com/>
359. <http://www.wikihow.com/Main-Page>
360. <http://www.wikispaces.com/>